

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Ρεγγίνα Μεγαλοοικονόμου Μαρία Ξέστερνου Μαργαρίτα Σωτηρίου

Αρχαία Ελληνική Γλώσσα

Ανθολόγιο

Βιβλίο Μαθητή / Μαθήτριας

Β΄ Γυμνασίου

Αρχαία Ελληνική Γλώσσα

Ανθολόγιο

Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας

Β΄ Γυμνασίου

Επιστημονική Επιτροπή Αξιολόγησης	
Συντονιστής/τρια / Αξιολογητής/τρια	Πιτσινέλης Γεώργιος Εν ενεργεία μέλος Διδακτικού Ερευνητικού Προσωπικού Πανεπιστημίου
Αξιολογητής/τρια	Αργυριάδου Αναστασία Εν ενεργεία Εκπαιδευτικός
Αξιολογητής/τρια	Γακοπούλου Κωνσταντίνα Εν ενεργεία Εκπαιδευτικός
Τεχνικός Εμπειρογνώμονας	Σαρρής Ιωάννης Πτυχιούχος Πληροφορικής
Επικουρικός Εμπειρογνώμονας	Σταυριανού Ειρήνη Πτυχιούχος τεχνολογίας γραφικών τεχνών
Υπεύθυνος/η του μαθήματος/γνωστικού αντικειμένου στο πλαίσιο της Πράξης	Βασιλική Βαρτζιώτη , Σύμβουλος Β΄ ΙΕΠ, μέλος της Επιστημονικής Ομάδας Έργου (ΕΟΕ) της Πράξης

Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή, Αξιολόγηση και Ένταξη διδακτικών βιβλίων στο Μητρώο Διδακτικών Βιβλίων και στην Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Διδακτικών Βιβλίων» με κωδικό ΟΠΣ 6010165 στο Πρόγραμμα «Ανθρώπινο Δυναμικό και Κοινωνική Συνοχή» 2021-2027

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ
Σπυρίδων Δουκάκης
Πρόεδρος του Δ.Σ. του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Υπεύθυνη Πράξης
Πολυξένη Μπίλλα
Σύμβουλος Α΄ του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής
Προϊσταμένη Τμήματος Β΄ Προγραμμάτων Σπουδών και Εκπαιδευτικού Υλικού

Αναπληρώτρια Υπεύθυνη Πράξης
Άννα-Αικατερίνη Λυκούρη
Σύμβουλος Α΄ του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

**«Με τη συγχρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης»
και το Πρόγραμμα «Ανθρώπινο Δυναμικό και Κοινωνική Συνοχή»**

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Ρεγγίνα Μεγαλοικονόμου, Μαρία Ξέστερνου, Μαργαρίτα Σωτηρίου

ΜΕΤΑΙΧΜΙΘ

Αρχαία Ελληνική Γλώσσα

Ανθολόγιο

Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας

Β΄ Γυμνασίου

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

Επιστημονική υπεύθυνη

Σωτηρίου Μαργαρίτα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Αρχαίας Ελληνικής Φιλολογίας,
Τμήμα Φιλολογίας, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Επιστημονική επιμέλεια – Παιδαγωγικός Σχεδιασμός,**Επιστημονική υπεύθυνη ψηφιακού εμπλουτισμού**

Ξέστερνου Μαρία, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Εφαρμογών Λογισμικού στη Διδασκαλία
Φιλολογικών μαθημάτων, Τμήμα Φιλολογίας, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Συγγραφείς:

Μεγαλοοικονόμου Ρεγγίνα, φιλόλογος, εκπαιδευτικός Β/θμιας εκπαίδευσης,
Σωτηρίου Μαργαρίτα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Αρχαίας Ελληνικής Φιλολογίας,
Τμήμα Φιλολογίας, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Σχεδίαση Ψηφιακών Μαθησιακών Αντικειμένων:

Μεγαλοοικονόμου Ρεγγίνα, φιλόλογος, εκπαιδευτικός Β/θμιας εκπαίδευσης,
Σωτηρίου Μαργαρίτα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Αρχαίας Ελληνικής Φιλολογίας,
Τμήμα Φιλολογίας, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Υλοποίηση Ψηφιακών Μαθησιακών Αντικειμένων:

Μεγαλοοικονόμου Ρεγγίνα, φιλόλογος, εκπαιδευτικός Β/θμιας εκπαίδευσης,
Καβιδόπουλος Κώστας, μηχανικός Η/Υ

Σχεδιασμός και συλλογή εκπαιδευτικού υλικού:

Αντερριώτης Νίκος, φιλόλογος, εκπαιδευτικός Β/θμιας εκπαίδευσης,
Μπαζάνης Βασίλης, φιλόλογος, εκπαιδευτικός Β/θμιας εκπαίδευσης,
Μποζίκας Ανάργυρος, φιλόλογος, εκπαιδευτικός Β/θμιας εκπαίδευσης,
Πιτσογιάννη Σοφία, φιλόλογος, εκπαιδευτικός Β/θμιας εκπαίδευσης

Ποιήματα – Κριτική ανάγνωση: Καροπούλου Όλγα**Σχεδιασμός σκίτσων:** Βορλόκας Επαμεινώνδας**Επιμέλεια έκδοσης:** Γονιδάκη Μαρία**Καλλιτεχνικός σχεδιασμός - Γραφιστική επιμέλεια:**

Αντύπα Μαριολένη, Λυμπεροπούλου Ουρανία

Δημιουργία εξωφύλλου: Αμζλάν Ρεντουάν**Ανάρτηση και ενσωμάτωση μεταδεδομένων ψηφιακών μαθησιακών αντικειμένων:**

Λιτσαρδοπούλου Χριστίνα

Αγαπητά μας παιδιά,

το βιβλίο που κρατάτε γράφτηκε από εκπαιδευτικούς και ερευνητές που διδάσκουν τα αρχαία ελληνικά και που θέλουν να σας προσφέρουν ένα φιλικό εγχειρίδιο, με θέματα κατάλληλα για την ηλικία σας. Όπως θα διαπιστώσετε και μόνοι σας, πάρα πολλές λέξεις από αυτές που χρησιμοποιούμε καθημερινά έχουν παραμείνει ίδιες από την αρχαιότητα ή έχουν δημιουργηθεί νέες λέξεις που προέρχονται από αρχαίες ελληνικές και όλα αυτά συμβαίνουν όχι μόνο στη γλώσσα μας αλλά και σε πολλές άλλες γλώσσες της μεγάλης ευρωπαϊκής οικογένειας.

Τα αρχαία ελληνικά θα σας διδάξουν έναν τρόπο σκέψης, για να κατανοείτε τους ανθρώπους και τον κόσμο γύρω σας και κυρίως τον ίδιο σας τον εαυτό. Στο βιβλίο θα ανακαλύψετε τη σκέψη αρχαίων συγγραφέων, θα ακολουθήσετε θεούς και ήρωες στις περιπέτειές τους, θα προβληματιστείτε για τη στάση, τη συμπεριφορά και τις αποφάσεις τους. Θα συμφωνήσετε ή και θα διαφωνήσετε με αυτούς. Ίσως μάλιστα να έχετε και εσείς ανάλογα βιώματα... Θα αξιολογήσετε τη δράση προσώπων του παρελθόντος που καθόρισαν τις εξελίξεις και δημιούργησαν την πολιτιστική κληρονομιά που εμείς παραλαμβάνουμε σήμερα όχι μόνο ως Έλληνες αλλά και ως πολίτες του κόσμου. Θα μοιραστείτε σκέψεις και συναισθήματα πάνω σε σημαντικά κοινωνικά προβλήματα, τα οποία μας απασχολούν μέχρι σήμερα. Θα γνωρίσετε, επίσης, τον υλικό πολιτισμό των αρχαίων Ελλήνων μέσα από σημαντικά τεχνολογικά επιτεύγματά τους.

Θα επικοινωνήσετε, θα συνεργαστείτε, θα αναρωτηθείτε, θα απαντήσετε... Και όλα αυτά σε ένα παιχνίδι που μοιάζει περισσότερο με ένα ταξίδι στον χρόνο.

Ας ξεκινήσουμε λοιπόν...

Καλή μας αρχή!

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Λίγα λόγια για το βιβλίο	9	A. ΚΕΙΜΕΝΟ: <i>Το τέχνασμα της Φερενίκης</i>	52
Ανασκόπηση των διδαχθέντων στην Α΄ Γυμνασίου	11	B. ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ	56
ΕΝΟΤΗΤΑ 1 Ο κόσμος που μας περιβάλλει: από τον ουρανό στη Γη	13	Γ. ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΣΗ: Σύνθεση με α΄ συνθετικό λέξη κλιτή (ουσιαστικό).....	58
A. ΚΕΙΜΕΝΟ: <i>Αστρολόγος</i>	14	Δ. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ: Γ΄ κλίση επιθέτων (β΄ μέρος), συμφωνόληκτα.....	59
B. ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ	18	E. ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ: Πλάγιες πτώσεις με επιρρηματική σημασία	61
Γ. ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΣΗ: Παραγωγή επιθέτων από ρήματα	20	1η ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ <i>Μια όμορφη ιστορία αγάπης</i>	63
Δ. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ: Γ΄ κλίση ουσιαστικών (α΄ μέρος), συμφωνόληκτα	20	ΕΝΟΤΗΤΑ 5 Πολιτισμός: τέχνη και τεχνολογία (α)	65
E. ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ: Άμεσο και έμμεσο αντικείμενο	25	A. ΚΕΙΜΕΝΟ: <i>Πυρρίχιος</i>	66
ΕΝΟΤΗΤΑ 2 Ο κόσμος που μας περιβάλλει: από τη Γη στον Κάτω Κόσμο	27	B. ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ	69
A. ΚΕΙΜΕΝΟ: <i>Δήμητρα και Περσεφόνη</i>	28	Γ. ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΣΗ: Σύνθεση με α΄ συνθετικό λέξη κλιτή (ρήμα)	71
B. ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ	32	Δ. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ: Οριστική μέλλοντα του ρ. <i>είμι</i> . Οριστική μέσης φωνής ενεστώτα, παρατατικού, μέλλοντα και αορίστου βαρύτονων (φωνηεντόληκτων) ρημάτων.....	71
Γ. ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΣΗ: Παραγωγή επιθέτων από επιρρήματα. Παραγωγή επιρρημάτων.....	33	E. ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ: Ομοιόπτωτοι ονομαστικοί προσδιορισμοί	72
Δ. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ: Γ΄ κλίση ουσιαστικών (β΄ μέρος), φωνηεντόληκτα	34	ΕΝΟΤΗΤΑ 6 Πολιτισμός: τέχνη και τεχνολογία (β)	75
E. ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ: Εμπρόθετοι προσδιορισμοί.....	35	A. ΚΕΙΜΕΝΟ: <i>Κρυπτεία σκυτάλη</i>	76
ΕΝΟΤΗΤΑ 3 Ανθρώπινη συμπεριφορά: ταυτότητες, προκλήσεις, αποφάσεις (α)	37	B. ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ	80
A. ΚΕΙΜΕΝΟ: <i>Δαίδαλος και Ίκαρος</i>	38	Γ. ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΣΗ: Σύνθεση με α΄ συνθετικό λέξη κλιτή (επίθετο)	44
B. ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ	42	Δ. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ: Γ΄ κλίση επιθέτων (α΄ μέρος), φωνηεντόληκτα. Τα επίθετα <i>πολύς, πολλή, πολὺν και μέγας, μεγάλη, μέγα</i>	44
Γ. ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΣΗ: Σύνθεση με α΄ συνθετικό λέξη κλιτή (επίθετο)	44	E. ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ: Οι καθαρώς επιρρηματικοί προσδιορισμοί	48
Δ. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ: Γ΄ κλίση επιθέτων (α΄ μέρος), φωνηεντόληκτα. Τα επίθετα <i>πολύς, πολλή, πολὺν και μέγας, μεγάλη, μέγα</i>	44	ΕΝΟΤΗΤΑ 7 Οικονομία	87
E. ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ: Οι καθαρώς επιρρηματικοί προσδιορισμοί	48	A. ΚΕΙΜΕΝΟ: <i>Προσοχή στα δάνεια!</i>	88
ΕΝΟΤΗΤΑ 4 Ανθρώπινη συμπεριφορά: ταυτότητες, προκλήσεις, αποφάσεις (β)	51		

B. ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ	93	ΕΝΟΤΗΤΑ 10 Ηγεσία (γ)	119
Γ. ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΣΗ: Σύνθεση με β' συνθετικό λέξη κλιτή (ουσιαστικό).....	95	A. ΚΕΙΜΕΝΟ: <i>Ο Μιλτιάδης ως πρότυπο για τον Θεμιστοκλή</i>	120
Δ. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ: Υποτακτική του ρ. <i>είμι</i> . Υποτακτική ενεργητικής και μέσης φωνής βαρύτονων (φωνηεντόληκτων) ρημάτων	95	B. ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ	123
E. ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ: Το υποκείμενο του απαρεμφάτου: Ταυτοπροσωπία (α' μέρος)	97	Γ. ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΣΗ: Άλλοι τρόποι σχηματισμού λέξεων – Κυριολεκτική και μεταφορική χρήση λέξεων	125
2η ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ <i>Ισμηνίας: ένας περήφανος άνθρωπος!</i>	99	Δ. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ: Αντωνυμίες, ερωτηματικές (<i>τίς, τίς, τί</i>), αόριστες (<i>τίς, τίς, τί</i>), αναφορικές (<i>ὅστις, ἥτις, ὅ,τι</i>) και αφωνόληκτα ρήματα	126
ΕΝΟΤΗΤΑ 8 Ηγεσία (α)	101	E. ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ: 1. Είδη μετοχών (μέρος β'). Επιρρηματικές μετοχές 2. Συνημμένα και απόλυτη μετοχή.....	131
A. ΚΕΙΜΕΝΟ: <i>Συμβουλές προς έναν μελλοντικό ηγέτη</i>	102	3η ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ <i>Ξεπερνώντας τους προγόνους!</i>	134
B. ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ	105	Γλωσσάριο	137
Γ. ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΣΗ: Σύνθεση με β' συνθετικό λέξη κλιτή (επίθετο)	106	Βιβλιογραφία	143
Δ. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ: Προστακτική του ρ. <i>είμι</i> . Προστακτική ενεστώτα, αορίστου και παρακειμένου ενεργητικής και μέσης φωνής βαρύτονων (φωνηεντόληκτων) ρημάτων	106		
E. ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ: Το υποκείμενο του απαρεμφάτου: Ετεροπροσωπία (β' μέρος)	108		
ΕΝΟΤΗΤΑ 9 Ηγεσία (β)	109		
A. ΚΕΙΜΕΝΟ: <i>Θησέας: ο μυθικός ιδρυτής των Αθηνών</i>	110		
B. ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ	114		
Γ. ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΣΗ: Σύνθεση με β' συνθετικό λέξη κλιτή (ρήμα)	116		
Δ. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ: Απαρέμφατο και μετοχή μέσης φωνής βαρύτονων (φωνηεντόληκτων) ρημάτων	117		
E. ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ: 1. Το υποκείμενο της μετοχής 2. Είδη μετοχών (μέρος α')			
Η επιθετική μετοχή	117		
Η κατηγορηματική μετοχή	118		

Λίγα λόγια για το βιβλίο

Το Πρόγραμμα Σπουδών για την Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία του Γυμνασίου αποσκοπεί στο να εντάξει την κειμενοκεντρική διδασκαλία του μαθήματος στον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό σε μια ενιαία, ολιστική θεώρησή του. Προς την ίδια κατεύθυνση κινείται ο σχεδιασμός του παρόντος διδακτικού εγχειριδίου, το οποίο οργανώνεται πάνω στο τρίπτυχο *συνεργατική – βιωματική – διερευνητική μάθηση*. Σε αυτό το πλαίσιο, ο/η έφηβος/-η πρωταγωνιστεί σε ένα παιχνίδι αναζήτησης γνώσεων, στο οποίο το αρχαίο κείμενο εντάσσεται στη σύγχρονη πράξη και συνομιλεί με την επικαιρότητα. Ο/Η μαθητής/-τρια μαθαίνει να *ακούει, να συνομιλεί, να προβληματίζεται, να δημιουργεί*. Προς αυτήν την κατεύθυνση, στις εκφωνήσεις των δραστηριοτήτων αξιοποιείται το β' ενικό, όταν πρόκειται για ατομική δραστηριότητα και το β' πληθυντικό, όταν οι μαθητές/-τριες καλούνται να εργαστούν ομαδοσυνεργατικά.

Το διδακτικό πακέτο για τη Β' Γυμνασίου αποτελείται από το Βιβλίο Μαθητή / Μαθήτριας και το Τετράδιο Εργασιών. Και τα δύο εξυπηρετούν τις ανάγκες της σύγχρονης εκπαιδευτικής διαδικασίας, αξιοποιώντας νέους πόρους διάχυσης και παρουσίασης της πληροφορίας με τη βοήθεια της ψηφιακής τεχνολογίας.

Στο **Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας** ανθολογούνται διασκευές αποσπασμάτων διαφορετικών κειμενικών ειδών, συγγραφέων και γεωγραφικού εύρους από τον 5ο αι. π.Χ. έως τη βυζαντινή περίοδο. Τα δέκα κείμενα ομαδοποιούνται σε πέντε θεματικούς άξονες προβληματισμού. Η επιλογή τους αναδεικνύει την αέναη συνομιλία του αρχαίου με τον σύγχρονο κόσμο και τη διαχρονία σε ζητήματα που αφορούν την καθημερινή πράξη: **πρώτη θεματική** (Ενότητες 1 και 2) *Ο κόσμος που μας περιβάλλει: από τον ουρανό στη Γη και Ο κόσμος που μας περιβάλλει: από τη Γη στον Κάτω Κόσμο*, **δεύτερη θεματική** (Ενότητες 3 και 4) *Ανθρώπινη συμπεριφορά: ταυτότητες, προκλήσεις, αποφάσεις*, **τρίτη θεματική** (Ενότητες 5 και 6) *Πολιτισμός: τέχνη και τεχνολογία*, **τέταρτη θεματική** (Ενότητα 7) *Οικονομία και πέμπτη θεματική* (Ενότητες 8, 9 και 10) *Ηγεσία*. Οι τρεις **ανασκοπήσεις**, που τοποθετούνται ανάμεσα στις κύριες ενότητες, αποσκοπούν στην επανάληψη και εμπέδωση της διδαχθείσας ύλης, ενώ το **Γλωσσάριο** (λεξικό τσέπης), που περιλαμβάνει όλες τις λέξεις από τα κείμενα αναφοράς, τις ασκήσεις και τα παράλληλα κείμενα των ενότητων, βρίσκεται σε έντυπη μορφή στο τέλος του βιβλίου (σελ. 137-142) και σε ψηφιακή μορφή στην αρχή κάθε ενότητας του Βιβλίου Μαθητή και στο τέλος του Τετραδίου Εργασιών (σελ. 62).

Κάθε ενότητα διαρθρώνεται σε πέντε κύρια μέρη. Το πρώτο αφορά στοιχεία του αρχαίου κειμένου και του περικειμένου (**A. Κείμενο**). Το **εισαγωγικό σημείωμα** με τις απαραίτητες πληροφορίες για την κατανόηση του συγκεκριμένου προτάσσεται των κειμένων, ενώ στα **Στοιχεία για την ταυτότητα του κειμένου** ο συγγραφέας αυτοπαρουσιάζεται στο νεανικό κοινό του, δημιουργώντας έτσι το απαραίτητο κλίμα οικειότητας στο μάθημα. Με δύο κατευθυντήρια ερωτήματα που θα τεθούν προς συζήτηση μέσα στην τάξη ο μαθητής θα προσεγγίσει τη μορφή του κειμένου (**Προσεγγίζω τη μορφή του κειμένου**). Η επιλογή των ερωτημάτων γίνεται με γνώμονα τα διδαχθέντα σε προηγούμενες ενότητες. Ο εννοιολογικός χάρτης που ακολουθεί φέρνει τον έφηβο χρήστη σε άμεση επαφή με τους πρωταγωνιστές των κειμένων, καθοδηγώντας τον σχετικά με τα βασικά ερωτήματα που δομούν μια ιστορία: ποιος, πού, πότε, γιατί κ.λπ. (**Προσεγγίζω το περιεχόμενο του κειμένου**). Στη συνέχεια, το κείμενο της ενότητας χωρίζεται στις επιμέρους περιόδους λόγου, με στόχο να

αναπτυχθούν, κατά τη διάρκεια του μαθήματος, οι απαραίτητες μεταφραστικές δραστηριότητες. Τα ερωτήματα που προηγούνται κάθε πίνακα καθοδηγούν τους/τις μαθητές/-τριες στην απόδοση της περιόδου. Σε μορφή δίστηλου πίνακα, ο/η μαθητής/-τρια στην αριστερή πλευρά θα εντοπίσει το αρχαίο κείμενο ανά περίοδο με κενό χώρο ακριβώς από κάτω για να σημειώνει την απάντησή του/της. Καθ' όλη τη διάρκεια της μεταφραστικής διαδικασίας ενθαρρύνεται η αυτενέργεια των μαθητών/τριών με την αξιοποίηση των βασικών πληροφοριών που δίνονται στη δεξιά στήλη του πίνακα και αφορούν τους άγνωστους όρους. Το πέρας των μεταφραστικών δραστηριοτήτων ακολουθείται από μια σειρά ερωτήσεων κατανόησης του κειμένου, που βοηθούν τον εκπαιδευτικό να κατευθύνει έναν γόνιμο διάλογο με τους μαθητές/-τριες, ώστε να εμβαθύνουν μαζί ακόμη περισσότερο στα νοήματα του κειμένου και να αναζητήσουν συγκλίσεις με το τώρα (**Συζήτηση στην τάξη**). Οι πληροφορίες που αφορούν τα πραγματολογικά στοιχεία κάθε κειμένου δεν εξαντλούνται· η παράθεσή τους στο βιβλίο γίνεται επιλεκτικά, αποσκοπώντας όχι μόνο να κεντρίσουν το ενδιαφέρον των παιδιών αλλά και να λειτουργήσουν ως αρωγός τους στη διαδικασία της ολοκληρωμένης προσέγγισης του αρχαίου πολιτισμού (**Πραγματολογικά στοιχεία**).

Το δεύτερο μέρος εστιάζει στις λέξεις του κειμένου (**Β. Οι λέξεις του κειμένου – Παραγωγή και χρήση**). Με γνώμονα τις λέξεις που απαντούν στο υπό συζήτηση αρχαιοελληνικό κείμενο, παρουσιάζονται οικογένειες λέξεων στην ελληνική και σε ξένες γλώσσες (αγγλικά, γαλλικά, ιταλικά, γερμανικά, ισπανικά, αλβανικά, ρουμανικά). Η γνωριμία με τις λέξεις του κειμένου ολοκληρώνεται με έναν σύντομο κατάλογο λόγιων φράσεων που χρησιμοποιούνται στα νέα ελληνικά. Δίπλα στη σημασία τους παρατίθεται παράδειγμα χρήσης των φράσεων αυτών. Σε κάποιες περιπτώσεις η χρήση των λόγιων φράσεων περιλαμβάνεται στο ψηφιακό υλικό του βιβλίου, κάτι το οποίο θα επισημαίνεται με σχετικό εικονίδιο. Εμπέδωση επιχειρείται με σύντομες στοχευμένες ασκήσεις.

Το τρίτο μέρος αφορά ζητήματα ετυμολογίας αρχαίων ελληνικών λέξεων (**Γ. Παραγωγή και Σύνθεση**). Το τέταρτο και το πέμπτο μέρος κάθε ενότητας αφιερώνεται στα φαινόμενα της γραμματικής και του συντακτικού που προβλέπονται για διδασκαλία από το σχετικό ΦΕΚ (**Δ. Γραμματική, Ε. Συντακτικό**). Η εκκίνηση της διδασκαλίας των αρχαίων ελληνικών από τα νέα στα αρχαία ελληνικά αποδεικνύει στον μέγιστο βαθμό τη διαχρονία των γλωσσικών φαινομένων. Η σειρά με την οποία παρατίθενται τα κεφάλαια της γραμματικής και του συντακτικού αποσκοπεί στη σταδιακή αφομοίωση και εν τέλει ουσιαστική κατάκτηση της ύλης από τον/την έφηβο/-η μαθητή/-τρια. Έτσι, λόγου χάρη, τα αφωνόληκτα ρήματα δεν εμφανίζονται στις ενότητες που παρουσιάζονται τα φωνηεντόληκτα, αλλά στη δέκατη και τελευταία ενότητα, παρέχοντας τον απαραίτητο χρόνο στον μαθητή να εμπεδώσει αρχικά τις καταλήξεις των απλών ρημάτων (στο πρότυπο του *λύω*). Οι πίνακες με τα κλιτικά παραδείγματα (επιλεγμένα, στο μέτρο του δυνατού, από το ίδιο το κείμενο αναφοράς ή από τα συνοδευτικά σχολικά εγχειρίδια της γραμματικής και του συντακτικού) όπως και οι αντίστοιχες ασκήσεις (διαβαθμισμένης δυσκολίας) βοηθούν τους/τις μαθητές/-τριες, με τρόπο ευχάριστο και πρακτικό, να αντιληφθούν τη χρησιμότητα αυτών των εργαλείων στην προσέγγιση των κειμένων. Ταυτόχρονα, διευκολύνουν τον εκπαιδευτικό στο έργο του ως προς τον απαιτούμενο χρόνο και την ύλη που καλείται να καλύψει, αφού η διδασκαλία των γραμματικοσυντακτικών φαινομένων γίνεται έτσι ώστε να εξοβελίζεται η τυπολατρική εκμάθηση κανόνων.

Τέλος, το **Τετράδιο Εργασιών** αποσκοπεί στην περαιτέρω εμπέδωση των φαινομένων που διδάσκονται ανά ενότητα και εμπλουτίζεται, εκτός από ασκήσεις και πολυτροπικές δραστηριότητες, με παράλληλα κείμενα από την αρχαία και τη νεότερη ελληνική λογοτεχνία που έχουν επιλεγεί με κριτήριο την κοινή θεματική τους και δίνουν τροφή για δημιουργικό διάλογο μέσα στην τάξη.

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΤΩΝ ΔΙΔΑΧΘΕΝΤΩΝ ΣΤΗΝ Α΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Στην Α΄ Γυμνασίου έμαθες για την παραγωγή ουσιαστικών από ρήματα και από επίθετα, για την παραγωγή ρημάτων από ονόματα (ουσιαστικά και επίθετα), από άλλα ρήματα, επιρρήματα και επιφωνήματα, όπως και για την παραγωγή επιθέτων από ουσιαστικά. Έμαθες, επίσης, τους κανόνες τονισμού, την α΄ και β΄ κλίση ουσιαστικών, τη β΄ κλίση επιθέτων, την οριστική έγκλιση όλων των χρόνων ενεργητικής φωνής βαρύτονων ρημάτων, τα απαρέμφρατα και τις μετοχές τους, καθώς και κάποια είδη αντωνυμιών (προσωπικές και δεικτική). Τέλος, έμαθες να διακρίνεις τους βασικούς όρους μιας πρότασης, τα είδη των προτάσεων, τα είδη και τη λειτουργία των απαρεμφάτων και των μετοχών.

Οι δραστηριότητες που ακολουθούν θα σε βοηθήσουν να θυμηθείς τα βασικά σημεία αυτής της ύλης.

A. Δραστηριότητες επανάληψης ετυμολογίας

Συμπλήρωσε το πινακάκι με την παράγωγη λέξη που ζητείται.

ἀπάτη	..... (επίθετο)	ἀγορά	..... (ρήμα)
φονεύω	..... (ουσιαστικό)	λίθος	..... (επίθετο)
φθόνος	..... (επίθετο)		

B. Δραστηριότητες επανάληψης γραμματικής

- Κύκλωσε τις διφθόγγους των παρακάτω λέξεων: Οἱ Πέρσαι τοὺς νέους παρὰ τοῖς δημοσίοις διδασκάλοις ἐπαίδευον ἐν κοινοῖς διδασκαλείοις.
- Στις παρακάτω λέξεις ποια φωνήεντα είναι μακρά και ποια βραχέα;
νόμος, κόμη, βέλος, γλῶσσα
- Τόνισε τις παρακάτω λέξεις:
τη νησῷ, την μουσικην, του κτηματος, των δουλων, του ἀνθρωπου, τοις αἰσχροις
- Συμπλήρωσε τα κενά των προτάσεων με τον κατάλληλο τύπο προσωπικής ή δεικτικής αντωνυμίας.

..... δὲ ἡ γῆ τῶν Μακεδόνων οὐ ξηρὰ ἦν.
..... τοῦ στρατηγοῦ οἱ στρατιῶται εὐγενεῖς ἦσαν.
..... ἀεὶ φυλάττω ..... ἐκ τῶν κινδύνων.

τούτου
ἐγὼ
αὕτη
ὑμᾶς

- Στο παρακάτω διασκευασμένο απόσπασμα από τον Ηρόδοτο (6.31) εντόπισε τα ουσιαστικά της α΄ και β΄ κλίσης και μετάφερε τα στην ίδια πτώση του άλλου αριθμού.
Ὁ δὲ ναυτικὸς στρατὸς ὁ Περσῶν [...] αἰρεῖ εὐπετέως τὰς νήσους τὰς πρὸς τῇ ἠπείρῳ κειμένας, Χίον καὶ Λέσβον καὶ Τένεδον. [...] Οἱ βάρβαροι ἐσαγήνευον τοὺς ἀνθρώπους.

ΜΕΡΗ
ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

ΚΑΝΟΝΕΣ
ΤΟΝΙΣΜΟΥ

EIMI

Σαγηνεύουσι δὲ τόνδε τὸν τρόπον· ἄνδρες ἀνδρῶν ἀπάμενοι τῶν χειρῶν ἐκ θαλάσσης τῆς βορηῆς ἐπὶ τὴν νοτίην δῆκουσι, καὶ ἔπειτα διὰ πάσης τῆς νήσου διέρχονται ἐκδηρεύοντες τοὺς ἀνθρώπους.

6. Ξαναγράψε την περίοδο λόγου μεταφέροντας το υποκείμενο σε ενικό αριθμό και τα ρήματα σε γ' εν. πρόσωπο.

Οἱ ἀγαθοὶ ἄνθρωποι ἐν κινδύνοις αἰεὶ ἀγαθὸν ἔχουσι θυμόν· τῷ γὰρ θεῷ πιστεύουσιν.

7. Σε δύο από τους παρακάτω τύπους το άρθρο είναι λάθος. Κύκλωσέ τους.

τοῦ μαθητοῦ, ταῖς ποιηταῖς, τῶν κινδύνων, ταῖς μοίραις,
ταῖς νικηταῖς, τῶν οἴνων

Τώρα, σημείωσε τους σωστούς τύπους.....

8. Μετάφερε τις προτάσεις στο παρελθόν σε διάρκεια.

- Πολλοὶ γεωργοὶ ἔσμεν ἐν τῇ Ἑλλάδι.
- Πολλάκις δ' ὅμως μάτην τοὺς ἀγροὺς ἡμεῖς θεραπεύομεν.

9. Μετάφερε τα ρήματα στον παρακείμενο και το απαρέμφατο στον ενεστώτα.

Ζεὺς ἐκεκελεύει Ἑρμῆν λύραν κατασκευάσαι καὶ τοῦτον κήρυκα τῶν ὑποχθονίων θεῶν ἀνηγορεύει.

Γ. Δραστηριότητες επανάληψης συντακτικού

1. Αναγνώρισε τους βασικούς όρους των προτάσεων.

- Σωκράτης ἐστὶ φιλόσοφος.
- Οἱ θεοὶ κολάζουσι τοὺς κακοὺς.
- Τὰ Ἄρβηλα ἐστὶ πόλις.

2. Να χαρακτηρίσεις τις παρακάτω προτάσεις ανάλογα με το είδος τους (απλές, σύνθετες, ελλειπτικές, επαυξημένες).

- Δράκων ἐστὶ νομοθέτης.
- Ταῦτα γινώσκω ἐγώ.
- Κλέαρχος ἦν στρατηγὸς μέγας.
- Κῦρος ἐστὶ φιλότιμος, φιλότιμος καὶ φιλομαθής.
- Ἔσμεν Ἕλληνες.

3. Αναγνώρισε το είδος του απαρεμφάτου (ειδικό ή τελικό) στις παρακάτω προτάσεις.

- Εὐρυσθεὺς κελεύει Ἡρακλέα τὸν Ἑρμάνθιον κάπρον ζῶντα κομίζειν.
- Πυθαγόμαι τοὺς διδασκάλους τῶν παιδῶν σοφοὺς καὶ χρηστοὺς πολίτας εἶναι.
- Νομίζω παιδεύειν σε τοὺς νεανίας.
- Ὁ πάππος συμβουλεύει με ἡσυχάζειν.

Ο κόσμος που μας περιβάλλει: από τον ουρανό στη Γη

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

Ο ΚΟΣΜΟΣ ΠΟΥ ΜΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΕΙ

*Ο έναστρος ουρανός με την απεραντοσύνη του
αλλά και το φυσικό περιβάλλον γύρω μας
μάς υπενθυμίζουν ότι ο κόσμος είναι το σπίτι μας.*

Σε αυτήν την ενότητα

- ▶ Θα διαβάσουμε ένα κείμενο που μιλά για έναν αρχαίο «αστρολόγο».
- ▶ Θα μάθουμε να χρησιμοποιούμε λέξεις που προέρχονται από τις αρχαιοελληνικές *ἀστήρ*, *σωτήρ*, *ἐδίξω/ἔδω*, *γράφω*, *κλητήρ*, *ἐπιδεικνύω*.
- ▶ Θα μάθουμε για την παραγωγή επιθέτων από ρήματα.
- ▶ Συγκρίνοντας την αρχαία με τη νέα ελληνική γλώσσα.
  - Θα μάθουμε να αναγνωρίζουμε τα συμφωνόληκτα ουσιαστικά της γ' κλίσης.
  - Θα μάθουμε το άμεσο και το έμμεσο αντικείμενο.

Λέξεις-κλειδιά: αστρολόγος, συμφωνόληκτα γ' κλίσης, άμεσο και έμμεσο αντικείμενο

Αστρολόγος

Εισαγωγικό σημείωμα: Ένας αστρολόγος περιφέρεται σε μια αγορά. Ισχυρίζεται ότι τα άστρα του ουρανού βρίσκονται σε κίνηση και προσπαθεί να πείσει γι' αυτό τους παρευρισκόμενους. Για να δούμε αν τελικά θα τα καταφέρει...

Ὁ αἶθριος οὐρανὸς γέμει ἀστέρων. Οἱ ἀρχαῖοι οἴονται τοὺς ἀστέρας καὶ τοὺς ἀνέμους θεοὺς ἐν τῷ αἰθέρι εἶναι καὶ τρέφεσθαι ἀμβροσίᾳ καὶ νέκταρι. Διὸ ναοὺς τοῖς ἀστράσι κατασκευάζουσι καὶ ὡς σωτῆρας αὐτοὺς ἐν ταῖς δυστυχίαις θεραπεύουσιν. Οἱ ἀστρολόγοι εἶδιζον ἐξετάζειν τὰ οὐράνια σώματα. Ἀστρολόγος τις περιάγει οὖν τῆς νυκτός, χειμῶνός τε καὶ ἔαρος καὶ θέρους, καὶ γράφει τοὺς ἀστέρας ἐν πίνακι. Εἶτα δ' εἰς τὴν ἀγορὰν ἔρχεται καὶ ἔχων ἐν χερσὶ τὸν πίνακα ἐπιδεικνύει τοῦτον τοῖς ῥήτορσι καὶ τοῖς ἄλλοις σοφοῖς. Λέγει δ' αὐτοῖς: «τῶν ἀστέρων οἱ μὲν πλανώμενοί εἰσιν, οἱ δ' οὐ». Κλητῆρ τις τῆς ἀγορᾶς ὑπολαμβάνει καὶ λέγει: «ὦ γέρον, σὺ ψεύδῃ· πλανώμενοι γὰρ οὐκ εἰσιν οἱ ἐν τῷ ἀέρι ἀστέρες, ἀλλ' οὗτοι οἱ ἄνθρωποι».

Διασκευή από το *Αναγνωστικόν της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσης* του Γ. Ζούκη, σφ. 18

Στοιχεία για την ταυτότητα του κειμένου

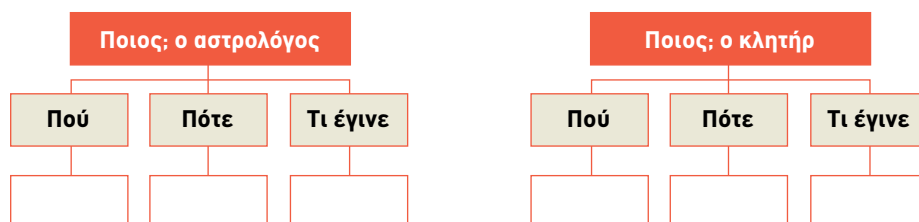
Ἦδη ἀπὸ τὴν ἀλεξανδρινὴ καὶ τὴν βυζαντινὴν περίοδο γράφονταν κείμενα στα ἀρχαία ἐλληνικά, γιὰ νὰ ἐξυπηρετήσουν συγκεκριμένους διδακτικούς στόχους, ὅπως, γιὰ παράδειγμα, τὴν ἀναγνώριση γραμματικῶν τύπων ἢ συντακτικῶν φαινομένων. Ἦταν μὴ συνήθης διδακτικὴ πρακτικὴ σὲ ὅλη τὴν Εὐρώπη. Μάλιστα, στὸ Βυζάντιο ἀνθίσει ἡ σχεδιογραφία, τὸ κατεξοχὴν εἶδος τῆς δημιουργίας «πλαστών» κειμένων γιὰ τὴν διδασκαλία. Τὸ *Αναγνωστικόν της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσης* τοῦ Γ. Ζούκη (ΟΕΒΔ Ἀθήνα: 1964) κάνει τὸ ἴδιο.

ΠΡΟΣΕΓΓΙΖΩ ΤΗ ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

1. Προσπάθησε νὰ ἐντοπίσεις στὸ κείμενο λέξεις ποὺ σοὺ θυμίζουν ἀντίστοιχες ποὺ χρησιμοποιούμε καὶ σήμερα.
2. Ἐντόπισε τὰ οὐσιαστικά τῆς β' κλίσης ποὺ ὑπάρχουν στὸ κείμενο.

ΠΡΟΣΕΓΓΙΖΩ ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Πρὶν συμπληρώσετε συνεργατικά τὸν πίνακα μὲ τὴν πληροφορία ποὺ δίνεται γιὰ κάθε πρόσωπο τοῦ κειμένου, δειτε τὶς ἐρωτήσεις ποὺ ἀκολουθοῦν.

1. Ποιος «γέμει» και με τι;

Ὁ αἴθριος οὐρανὸς γέμει ἀστέρων.

.....

.....

- > γέμει [γέμω = εἶμαι γεμάτος]
- > αἴθριος = ο καθαρός, χωρίς σύννεφα

ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ

2. Τι νομίζουν («οἴονται») οι αρχαίοι για τα αστέρια;

Οἱ ἀρχαῖοι οἴονται τοὺς ἀστέρας καὶ τοὺς ἀνέμους θεοὺς ἐν τῷ αἰθέρι εἶναι καὶ τρέφεσθαι ἀμβροσίᾳ καὶ νέκταρι.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- > οἴονται [οἴομαι = νομίζω, θεωρώ]
- > τῷ αἰθέρι [ὁ αἰθήρ, τοῦ αἰθέρος = ο αιθέρας, ο ουρανός]
- > τρέφεσθαι [απαρέμφατο του τρέφομαι = τρέφομαι, συντηρούμαι]
- > ἀμβροσία [ἡ ἀμβροσία = το φαγητό των θεών]
- > νέκταρι [τὸ νέκταρ, τοῦ νέκταρος = το ποτό των θεών]

3. Τι κατασκευάζουν οι αρχαίοι για τα αστέρια και γιατί τα λατρεύουν;

Διὸ ναοὺς τοῖς ἀστράσι κατασκευάζουσι καὶ ὡς σωτήρας αὐτοὺς ἐν ταῖς δυστυχίαις θεραπεύουσιν.

.....

.....

.....

.....

- > διὸ = γι' αυτό
- > σωτήρας [ὁ σωτήρ, τοῦ σωτήρος = ο προστάτης]
- > θεραπεύουσιν [θεραπεύω = λατρεύω]

4. Τι συνήθιζαν («εἶδιζον») να εξετάζουν οι αστρολόγοι;

Οἱ ἀστρολόγοι εἶδιζον ἐξετάζειν τὰ οὐράνια σώματα.

.....

.....

.....

.....

- > οἱ ἀστρολόγοι [ὁ ἀστρολόγος = ο αστρονόμος, ο επιστήμονας που μελετά όλα τα ουράνια σώματα]
- > εἶδιζον [ἐδίξω και ἔθω = συνηθίζω]

5. Πότε «γυρίζει γύρω γύρω» ο αστρονόμος; Τι γράφει στον αστρονομικό πίνακα;

Ἀστρολόγος τις περιάγει οὖν τῆς
νυκτός, χειμῶνός τε καὶ ἔαρος καὶ
θέρους, καὶ γράφει τοὺς ἀστέρας
ἐν πίνακι.

.....
.....
.....
.....
.....
.....

- > περιάγει [περιάγω = γυρίζω γύρω γύρω]
- > οὖν = λοιπόν
- > τῆς νυκτός [ἢ νύξ, τῆς νυκτός (ουσιαστικό γ' κλίσης)]
- > ἔαρος [τὸ ἔαρ, τοῦ ἔαρος (ουσιαστικό γ' κλίσης) = η άνοιξη]
- > θέρους [τὸ θέρος, τοῦ θέρους (ουσιαστικό γ' κλίσης) = το καλοκαίρι]
- > ἐν πίνακι [ὁ πίναξ, τοῦ πίνακος (ουσιαστικό γ' κλίσης) = ο αστρονομικός πίνακας]

6. Πού έρχεται; Τι «κρατά στα χέρια του» («ἔχων ἐν χερσί»); Σε ποιον το δείχνει;

Εἶτα δ' εἰς τὴν ἀγορὰν ἔρχεται
καὶ ἔχων ἐν χερσὶ τὸν πίνακα
ἐπιδεικνύει τοῦτον τοῖς ῥήτορσι καὶ
τοῖς ἄλλοις σοφοῖς.

.....
.....

- > εἶτα = έπειτα
- > τὴν ἀγορὰν [ἡ ἀγορά = τόπος συγκέντρωσης του λαού, η συγκέντρωση του λαού]
- > ἐν χερσὶ [ἡ χεῖρ, τῆς χειρὸς = το χέρι]
- > ἐπιδεικνύει [ἐπιδεικνύω = δείχνω]
- > τοῖς ῥήτορσι [ὁ ῥήτωρ, τοῦ ῥήτορος = ο ρήτορας, ο πολιτικός που μιλά στη συνέλευση]

7. Τι λέει ο αστρονόμος στους ανθρώπους της αγοράς;

Λέγει δ' αὐτοῖς: «τῶν ἀστέρων οἱ
μὲν πλανώμενοί εἰσιν, οἱ δ' οὐ».

.....
.....

- > πλανώμενοι [πλανώμενος, -η, -ον, μετοχή ενεστώτα του πλανάομαι-πλανῶμαι = περιφέρομαι, τριγυρίζω, παραπλανῶμαι, εξαπατῶμαι]

8. Γιατί λέει ο κήρυκας στον αστρονόμο ότι «ψεύδη»;

Κλητῆρ τις τῆς ἀγορᾶς ὑπολαμβάνει
καὶ λέγει: «ὦ γέρον, σὺ ψεύδη·
πλανώμενοι γὰρ οὐκ εἰσιν οἱ ἐν
τῷ ἀέρι ἀστέρες, ἀλλ' οὗτοι οἱ
ἄνθρωποι».

.....
.....
.....

- > κλητῆρ [ὁ κλητῆρ, τοῦ κλητῆρος = ο κήρυκας]
- > ὑπολαμβάνει [ὑπολαμβάνω = παίρνω τον λόγο και απαντώ]
- > ὦ γέρον [ὁ γέρων = ο γέροντας]

Συζήτηση στην τάξη

1. Τι προσπάθησε να πετύχει ο αστρονόμος του κειμένου; Πιστεύεις ότι τα κατάφερε;
2. Με ποιον τρόπο ο κήρυκας σχολιάζει τα λόγια του αστρονόμου; Τι εντύπωση δίνεται στους αναγνώστες για το ύφος του;
3. Πώς θα επέλεγες εσύ να αντικρούσεις τον αστρονόμο; Σε παιχνίδι ρόλων (αστρονόμος/κήρυκας) στην τάξη ανά δυάδες να αναπαραστήσεις τη σκηνή με το δικό σου σχόλιο.
4. Οι όροι «αστρολόγος» και «αστρονόμος» είναι ταυτόσημοι στα νέα ελληνικά; Τι δηλώνουν σήμερα; Ψάξε στο Λεξικό της Κοινής Ν.Ε. στην Πύλη για την ελληνική γλώσσα.
5. Το λογοπαίγνιο δημιουργείται από λέξεις με την ίδια αρχική ρίζα ή λέξη με δύο διαφορετικές σημασίες, π.χ. *πλανάομαι-πλανῶμαι* = περιφέρομαι, τριγυρίζω και παραπλανώμαι, εξαπατώμαι. Μπορείς να μοιραστείς στην τάξη ένα λογοπαίγνιο που ξέρεις; Τι διάθεση δημιουργεί;

ΛΕΞΕΙΣ ΤΗΣ
ΑΓΓΛΙΚΗΣ
ΓΛΩΣΣΑΣ ΓΙΑ
ΤΟ ΔΙΑΣΤΗΜΑ
ΠΟΥ
ΠΡΟΕΡΧΟΝΤΑΙ
ΑΠΟ ΤΑ ΑΡΧΑΙΑ
ΕΛΛΗΝΙΚΑ

ΛΕΞΙΚΟ ΤΗΣ
ΚΟΙΝΗΣ Ν.Ε.

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

> Ο πρώτος Έλληνας αστρονόμος ήταν ο **Θαλής** από τη Μίλητο της Μ. Ασίας. Η **αστρολογία** με τη σημερινή της σημασία δεν θεωρείται επιστήμη, αλλά απλώς μελετά τα ουράνια σώματα και τις κινήσεις τους και προσπαθεί να αναγνωρίσει την επίδρασή τους στους ανθρώπους (ή στον χαρακτήρα τους), ώστε να προβλέψει το μέλλον τους.

> Για τους αρχαίους Έλληνες ο κόσμος δημιουργήθηκε από τον αέρα, τη φωτιά, το νερό και τη γη. Ο αιθέρας περιέβαλλε τη γήινη σφαίρα· σε αυτόν βρίσκονταν ο ουρανός, οι πλανήτες, τα άστρα. Εκεί κατοικούσαν και οι **δώδεκα θεοί του Ολύμπου**.

ΑΡΧΑΙΑ
ΟΝΟΜΑΤΑ
ΘΕΩΝ ΚΑΙ
ΠΛΑΝΗΤΩΝ

Τοπίο
με αστέρια

ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ | ΠΑΡΑΓΩΓΗ, ΣΥΝΘΕΣΗ, ΧΡΗΣΗ

1 Οικογένειες λέξεων στην ελληνική και σε άλλες γλώσσες

<p>> ὁ ἀστήρ (α΄ συνθετικό της λ. ὁ ἀστρολόγος)</p>	<p>ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ: αστ(ε)ρόσκονη, αστερόπαιδο, αστεροσκοπεῖο ΕΠΙΘΕΤΑ: αστρικός, αστεροειδής Η ΛΕΞΗ ΣΕ ΑΛΛΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ: ΑΓΓ astronomy, ΓΑΛΛ astronomie, ΓΕΡΜ Astronomie, ΙΤΑΛ Astronomia, ΙΣΠ astronomía, ΑΛΒ astronomi, ΡΟΥΜ astronomie</p>
<p>> ὁ σωτήρ</p>	<p>ΣΥΝΘΕΤΟ ΡΗΜΑ: διασώζω ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ: σωτηρία, διάσωση, διασώστης ΕΠΙΘΕΤΟ: σωτήριος, σωστικός</p>
<p>> ἐθίζω/ἔθω</p>	<p>ΣΥΝΘΕΤΟ ΡΗΜΑ: συνηθίζω ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ: εθισμός, ήθος, συνήθεια ΕΠΙΘΕΤΟ: εθιστικός</p>
<p>> γράφω</p>	<p>ΣΥΝΘΕΤΑ ΡΗΜΑΤΑ: εγγράφω, συγγράφω, δημοσιογραφώ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ: γράμμα, γραφή, ορθογραφία Η ΛΕΞΗ ΣΕ ΑΛΛΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ: ΑΓΓ graphics, ΓΑΛΛ graphique, ΓΕΡΜ Grafik, ΙΤΑΛ grafica, ΙΣΠ gráficos, ΑΛΒ grafike, ΡΟΥΜ grafică</p>
<p>> ὁ κλητήρ (> καλέω-καλῶ)</p>	<p>ΣΥΝΘΕΤΑ ΡΗΜΑΤΑ: προσκαλώ, ανακαλώ, παρακαλώ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ: κλήση, προσκλητήριο, παράκληση ΕΠΙΘΕΤΟ: κλητικός</p>
<p>> ἐπιδεικνύω</p>	<p>ΣΥΝΘΕΤΑ ΡΗΜΑΤΑ: αποδεικνύω, καταδεικνύω, αναδεικνύω, υποδεικνύω ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ: δείγμα, απόδειξη ΕΠΙΘΕΤΟ: αποδεικτικός</p>

Συζήτηση στην τάξη

Δημιούργησε μια ιστορία με τις λέξεις *εθισμός*, *διασώστης*, *απόδειξη* και συζήτησε με τους/τις συμμαθητές/-τριές σου τις χρήσεις των λέξεων αυτών.

Έρευνα

Με τη βοήθεια του **Βασικού Λεξικού της Α.Ε.** στην Πύλη για την ελληνική γλώσσα ανάλαβε να βρεις με την ομάδα σου την οικογένεια λέξεων για μία από τις ακόλουθες τρεις λέξεις:

δεικνύω/δείκνυμι, έξετάζω, άγορά

Πώς εξελίχθηκε μέχρι σήμερα; Παρουσίασε στους συμμαθητές/συμμαθήτριές σου τις παράγωγές της ανά εποχή (αρχαία, βυζαντινή, νεότερη) και άκουσε για τις λέξεις που επέλεξαν εκείνοι. Μπορείς να εμπλουτίσεις ένα ευρετήριο ή ηλεκτρονικό συνεργατικό έγγραφο.

ΒΑΣΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ ΤΗΣ Α.Ε.

2 Λόγιες φράσεις στα Ν.Ε. και η χρήση τους

κεραυνός εν αιθρία = για κάτι που συνέβη αναπάντεχα [π.χ. *Η απόφασή του να φύγει έπεσε ως κεραυνός εν αιθρία*].

επί πίνακι = «στο πιάτο», κυρίως στη φράση «ζητώ την κεφαλήν [κάποιου] επί πίνακι», όταν ζητώ να τιμωρηθεί κάποιος ή να του συμβεί κάτι κακό, ως αντάλλαγμα για κάτι [π.χ. *Λόγω κακής διαχείρισης, ο διευθυντής ζήτησε την κεφαλή του λογιστή επί πίνακι για να αποφύγει το σκάνδαλο*].

πλανώμαι πλάνην οικτράν = όταν πιστεύω σε κάτι που είναι ανακριβές [π.χ. *Πλανάσαι πλάνην οικτράν, αν νομίζεις πως θα δεχθώ την πρότασή σου!*]

παίρνω κάτι **ανά χείρας** = παίρνω/σηκώνω κάτι με τα χέρια μου [π.χ. *Πάρε ανά χείρας το σακίδιο και ξεκίνα την πορεία!*].

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΧΡΗΣΗΣ ΛΕΞΙΟΛΟΓΙΟΥ (ΛΟΓΙΟΣ, ΜΗΧΑΝΟΓΡΑΦΪΣΗ, ΥΠΟΧΕΪΡΙΟ)

Μαθαίνω να χρησιμοποιώ λέξεις

1. Αντιστοίχισε τις παρακάτω μεταφορικές φράσεις της στήλης Α με τις κυριολεκτικές σημασίες τους στη στήλη Β.

A

1. Του έταξε τον ουρανό με τ' άστρα.
2. Χτύπησε τόσο δυνατά, που είδε αστεράκια.
3. Και τότε άρχισε να λάμπει το άστρο του.

B

- A. Ζαλίστηκε.
- B. Ξεκίνησε η επαγγελματική σταδιοδρομία του.
- Γ. Του υποσχέθηκε πάρα πολλά.

2. α. «κλήση»: να αναζητήσεις σύνθετα Ν.Ε. παράγωγα με α' συνθετικό τις προθέσεις: ανά-, παρά-, επί-, προς-
- β. Παρατήρησε στο **Λεξικό της Κοινής Ν.Ε.** στην Πύλη για την ελληνική γλώσσα, τις σημασίες των ομόηχων ρημάτων «κλίνω», «κλείνω» και «κλείω» (το οποίο στα νέα ελληνικά χρησιμοποιείται ως σύνθετο, π.χ. «αποκλείω»). Επίσης, παρατήρησε και τη σημασία του ρήματος «καλώ». Στη συνέχεια, συνεργάσου με τους συμμαθητές/συμμαθήτριές σου, για να ταξινομήσετε στον πίνακα της τάξης τις παρακάτω λέξεις, ανάλογα με το ρήμα από το οποίο παράγονται:

ΛΕΞΙΚΟ ΤΗΣ ΚΟΙΝΗΣ Ν.Ε.

κλητήρας, κλειδί, κάλεσμα, απόκλιση, κλειστοφοβία, προκλητικός, δικλείδα/δικλίδα (= βαλβίδα ελέγχου της κίνησης υγρού/αερίου), κλεισούρα, ανάκληση, κλινική, προσκεκλημένος, κλίμακα, κλήση, κλείθρο (= κλειδαριά), ανάκλιτρο, κεκλεισμένος (πρβλ. κεκλεισμένων των θυρών).

Κλίνω (= γέρνω, ρέπω/
τείνω, έχω την τάση)

Κλείνω/κλείω
(= κλείνω, εμποδίζω
την πρόσβαση)

Καλώ

Γ

ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΣΗ

Παραγωγή επιθέτων από ρήματα

Τα επίθετα που παράγονται από ρήματα ονομάζονται **ρηματικά** και χωρίζονται σε δύο κατηγορίες:

1. Ρηματικά επίθετα σε:
-τέος, -τέα, -τέον
= αυτός, -ή, -ό που **πρέπει** να...

Παράδειγμα
είσακτέος = αυτός που πρέπει
να εισαχθεί

2. Ρηματικά επίθετα σε:
-τος, -τη, -τον
= αυτός, -ή, -ό που **μπορεί** να...
ή αυτός που **αξίζει** να...

Παράδειγμα
άγαπητός = αυτός που μπορεί
να αγαπηθεί

Α

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

Γ' κλίση ουσιαστικών
(α' μέρος)

Στην Α' Γυμνασίου έμαθες ότι στην α' και β' κλίση ανήκουν τα ουσιαστικά που έχουν τις παρακάτω καταλήξεις στην ονομαστική ενικού:

	Αρσενικά	Θηλυκά	Ουδέτερα
Α' κλίση	-ας/-ης ὁ νεανίας, ὁ ποιητής	-α/-η ἡ ἀγορά, ἡ τιμὴ	-
Β' κλίση	-ος ὁ οὐρανὸς	-ος ἡ νῆσος	-ον τὸ ἄστρον

- Όλα τα υπόλοιπα ανήκουν στη γ' κλίση, η οποία περιλαμβάνει ουσιαστικά και από τα τρία γένη και πολλές κατηγορίες.

ΔΙΑΚΡΙΣΗ
ΤΡΙΤΟΚΛΙΤΩΝ
ΑΠΟ
ΟΝΣΙΑΣΤΙΚΑ
ΟΛΩΝ ΤΩΝ
ΚΛΙΣΕΩΝ

- Κάθε τριτόκλιτο ουσιαστικό περιγράφεται με τρεις χαρακτηρισμούς, έναν από κάθε κάθετη στήλη:

καταληκτικό	φωνηεντόληκτο	μονόθεμο
Όταν η ονομαστική ενικού έχει κατάληξη -ς .	Το θέμα λήγει σε φωνήεν.	Έχει ένα θέμα.
ακατάληκτο	συμφωνόληκτο	διπλόθεμο
Όταν η ονομαστική ενικού σχηματίζεται χωρίς κατάληξη.	Το θέμα λήγει σε σύμφωνο.	Έχει δύο θέματα. Από το ισχυρό σχηματίζεται η ονομαστική και από το ασθενές η γενική.

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ:
ΤΡΙΤΟΚΛΙΤΑ
ΣΥΜΦΩΝΟ-
ΛΗΚΤΑ
ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ

Οι καταλήξεις της γ' κλίσης

	αρσενικά και θηλυκά		ουδέτερα	
	Ενικός αριθμός	Πληθυντικός αριθμός	Ενικός αριθμός	Πληθυντικός αριθμός
Ον.	-ς ή –	-ες	–	-α
Γεν.	-ος ή -ως	-ων	-ος ή -ως	-ων
Δοτ.	-ι	-σι(ν)	-ι	-σι(ν)
Αιτ.	-α ή -ν	-ας ή -ς	–	-α
Κλ.	-ς ή –	-ες	–	-α

- Οι καταλήξεις δοτικής και αιτιατικής, ενικού και πληθυντικού (-ι/-α/-σι/-ας) είναι **βραχύχρονες**.
- Μάθε ως **γενικό πρότυπο** το ουσιαστικό **ὁ ἥρω-ς-τοῦ ἥρω-ος** (= ἥρωας) καταληκτικό, φωνηεντόληκτο, μονόθεμο με θέμα **ἥρω-** (σολ. γραμματική, σελ. 59) και σύγκρινε με αυτό κάθε επόμενη κατηγορία που θα μάθεις.

	Ενικός αριθμός	Πληθυντικός αριθμός
Ον.	ὁ ἥρω- ς	οἱ ἥρω- ες
Γεν.	τοῦ ἥρω- ος	τῶν ἥρω- ων
Δοτ.	τῷ ἥρω- ι	τοῖς ἥρω- σι(ν)
Αιτ.	τὸν ἥρω- α	τοὺς ἥρω- ας
Κλ.	(ῶ) ἥρω- ς	(ῶ) ἥρω- ες

ΣΥΜΦΩΝΟΛΗΚΤΑ

► Μελέτησε την κλίση των συμφωνόληκτων ουσιαστικών που συναντώνται στο κείμενο της ενότ. 1, ανατρέχοντας παράλληλα στη σχολική γραμματική και στο σχετικό ψηφιακό αντικείμενο.

Αφωνόληκτα

Ουρανικόληκτα (με χαρακτήρα κ, γ, χ) και **χειλικόληκτα** (με χαρακτήρα π, β)

	N.E.	A.E.	N.E.	A.E.
	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ	
Ον.	ο πίνακας	ὁ πίναξ (<πίνακ-ς)	οἱ πίνακες	οἶ πίνακες
Γεν.	του πίνακα	τοῦ πίνακος	τῶν πινάκων	τῶν πινάκων
Δοτ.	—	τῷ πίνακι	—	τοῖς πίναξι(ν) (<πίνακ-σι)
Αιτ.	τον πίνακα	τὸν πίνακα	τους πίνακες	τοὺς πίνακας
Κλ.	πίνακα	(ῶ) πίναξ (<πίνακ-ς)	πίνακες	(ῶ) πίνακες

Παραδείγματα σχολικής γραμματικής (βλ. σελ. 66-67) και ψηφιακού αντικειμένου:

- α.** ὁ κόραξ-τοῦ κόρακος, ἡ πτέρυξ-τῆς πτέρυγος, ὁ ὄνυξ-τοῦ ὄνυχος
β. ὁ γύψ-τοῦ γυψός, ὁ Ἄραψ-τοῦ Ἄραβος

Οδοντικόληκτα (με χαρακτήρα τ, δ, θ)

	N.E.	A.E.	N.E.	A.E.
	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ	
Ον.	ο γέροντας	ὁ γέρων	το σώμα	τὸ σῶμα
Γεν.	του γέροντα	τοῦ γέροντος	του σώματος	τοῦ σώματος
Δοτ.	—	τῷ γέροντι	—	τῷ σώματι
Αιτ.	τον γέροντα	τὸν γέροντα	το σώμα	τὸ σῶμα
Κλ.	γέροντα	(ῶ) γέρον	σώμα	(ῶ) σῶμα
Ον.	οἱ γέροντες	οἶ γέροντες	τα σώματα	τὰ σώματα
Γεν.	τῶν γερόντων	τῶν γερόντων	τῶν σωμάτων	τῶν σωμάτων
Δοτ.	—	τοῖς γέρουσι(ν)	—	τοῖς σώμασι(ν)
Αιτ.	τους γέροντες	τοὺς γέροντας	τα σώματα	τὰ σώματα
Κλ.	γέροντες	(ῶ) γέροντες	σώματα	(ῶ) σώματα

Παραδείγματα σχολικής γραμματικής (βλ. σελ. 67-70) και ψηφιακού αντικειμένου:

- α.** ὁ τάπηξ-τοῦ τάπητος, ἡ πατρίς-τῆς πατρίδος, ὁ/ἡ ὄρνιξ-τοῦ/τῆς ὄρνιθος (με χαρακτήρα τ, δ, θ)
β. ὁ ἰμάξ-τοῦ ἰμάντος, ὁ γίγας-τοῦ γίγαντος, ὁ ὀδούς-τοῦ ὀδόντος (με θέμα που λήγει σε -ντ)
γ. ὁ γέρων-τοῦ γέροντος (με θέμα που λήγει σε -ντ)
δ. τὸ κτήμα-τοῦ κτήματος (ουδέτερα)

Ημιφωνόληκτα

Ενρινόληκτα (με χαρακτήρα ν)

	N.E.	A.E.	N.E.	A.E.
	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ	
Ον.	ο χειμώνας	ὁ χειμῶν	οι χειμῶνες	οἱ χειμῶνες
Γεν.	του χειμῶνα	τοῦ χειμῶνος	των χειμῶνων	τῶν χειμῶνων
Δοτ.	-	τῷ χειμῶνι	-	τοῖς χειμῶσι(ν)
Αιτ.	τον χειμῶνα	τὸν χειμῶνα	τους χειμῶνες	τοὺς χειμῶνας
Κλ.	χειμῶνα	(ῶ) χειμῶν	χειμῶνες	(ῶ) χειμῶνες

Παραδείγματα σχολικής γραμματικής (βλ. σελ. 74-75 και 77) και ψηφιακού αντικειμένου:

α. ἡ ἀκτίς-τῆς ἀκτίνος, ὁ Τιτάν-τοῦ Τιτᾶνος, ὁ Ἑλληγν-τοῦ Ἑλληγνος, ὁ χειμῶν-τοῦ χειμῶνος

β. ὁ ποιμὴν-τοῦ ποιμένος, ὁ ἡγεμῶν-τοῦ ἡγεμόνος, ὁ γείτων-τοῦ γείτονος

Υγρόληκτα (με χαρακτήρα λ, ρ)

	N.E.	A.E.	N.E.	A.E.	N.E.	A.E.
	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
Ον.	ο κλητήρας	ὁ κλητῆρ	ο αιθέρας	ὁ αἰθῆρ	ο ρήτορας	ὁ ῥήτωρ
Γεν.	του κλητήρα	τοῦ κλητῆρος	του αιθέρα	τοῦ αἰδέρος	του ρήτορα	τοῦ ῥήτορος
Δοτ.	—	τῷ κλητῆρι	—	τῷ αἰδέρι	—	τῷ ῥήτορι
Αιτ.	τον κλητήρα	τὸν κλητῆρα	τον αιθέρα	τὸν αἰδέρα	τον ρήτορα	τὸν ῥήτορα
Κλ.	κλητήρα	(ῶ) κλητῆρ	αιθέρα	(ῶ) αἰθῆρ	ρήτορα	(ῶ) ῥήτορ
Ον.	οι κλητήρες	οἱ κλητῆρες	οι αιθέρες	οἱ αἰδέρες	οι ρήτορες	οἱ ῥήτορες
Γεν.	των κλητήρων	τῶν κλητῆρων	των αιθέρων	τῶν αἰδέρων	των ρητόρων	τῶν ῥητόρων
Δοτ.	—	τοῖς κλητῆρσι(ν)	—	τοῖς αἰδέρσι(ν)	—	τοῖς ῥητορσι(ν)
Αιτ.	τους κλητήρες	τοὺς κλητῆρας	τους αιθέρες	τοὺς αἰδέρας	τους ρήτορες	τοὺς ῥήτορας
Κλ.	κλητήρες	(ῶ) κλητῆρες	αιθέρες	(ῶ) αἰδέρες	ρήτορες	(ῶ) ῥήτορες

Στα υγρόληκτα ουσιαστικά ανήκουν τα συγκοπτόμενα, τα οποία μπορείς να μελετήσεις στη σχολική γραμματική (βλ. σελ. 77-78) και στο ψηφιακό αντικείμενο.

Γ' ΚΛΙΣΗ
ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ-
ΥΓΡΟΛΗΚΤΑ-
ΣΥΓΚΟΠΤΟΜΕΝΑ

	N.E.	A.E.
ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
Ον.	το νέκταρ	τὸ νέκταρ
Γεν.	του νέκταρος	τοῦ νέκταρος
Δοτ.	—	τῷ νέκταρι
Αιτ.	το νέκταρ	τὸ νέκταρ
Κλητ.	νέκταρ	(ῶ) νέκταρ
Δεν έχει πληθυντικό αριθμό.		

Παραδείγματα σχολικής γραμματικής (βλ. σελ. 75-77) και ψηφιακού αντικειμένου:
α. ὁ κλητήρ-του κλητήρος, ὁ ἰχώρ-του ἰχώρος, τὸ νέκταρ-του νέκταρος
β. ὁ ἀδῆρ-του ἀδέρος, ὁ ῥήτωρ-του ῥήτορος

Σιγμόληκτα (με χαρακτήρα σ)

	N.E.	A.E.
ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
Ον.	το θέρος/ καλοκαίρι	τὸ θέρος
Γεν.	του θέρους	τοῦ θέρους
Δοτ.	-	τῷ θέρει
Αιτ.	το θέρος	τὸ θέρος
Κλητ.	θέρος	(ῶ) θέρος
Δεν έχει πληθυντικό αριθμό.		

Παραδείγματα σχολικής γραμματικής (βλ. σελ. 82-86) και ψηφιακού αντικειμένου:
α. ὁ Σωκράτης-του Σωκράτους, ὁ Περικλῆς-του Περικλέους **β.** ἡ αἰδώς-τῆς αἰδοῦς
γ. τὸ θέλος-του θέλους, τὸ ἔδαφος-του ἔδαφους **δ.** τὸ κρέας-του κρέως, τὸ πέρας-του πέρατος

Άσκηση

Στο παρακάτω κείμενο έχει διασκευαστεί το «Εγκώμιο της μύγας» που έγραψε ο Λουκιανός (*Μυῖας ἐγκώμιον* 1-2). Συμπλήρωσε το πινακάκι τοποθετώντας κάθε λέξη στην ονομαστική ενικού.

Ἡ μυῖα ἐστὶ τὸ μικρότατον τῶν ὀρνέων. Αὐτὴ μικροτέρα ἐστὶ τῶν κωνόπων. Ἄπαλὰ εἰσὶ τὰ πτερὰ τῶν ἀκρίδων, τῶν τεττίγγων καὶ τῶν μελισσῶν. Τῶν σφηκῶν τὸ φοβερόν γένος ἀπειλητικόν ἐστι. [* ὁ τέττιγξ-γγος = το τζιτζίκι]

τῶν ὀρνέων	.....
τῶν κωνόπων	.....
τῶν ἀκρίδων	.....
τῶν τεττίγγων	.....
τῶν μελισσῶν	.....
τῶν σφηκῶν	.....

Άμεσο και έμμεσο αντικείμενο

Στην Α΄ Γυμνασίου έμαθες ότι τα **μεταβατικά** ρήματα, όπως και στα Ν.Ε., συντάσσονται με **αντικείμενο**, που δείχνει πού μεταβαίνει (= πηγαίνει) η ενέργεια του ρήματος και απαντά στο ερώτημα «**ποιον;**» ή «**τι;**». Στα Α.Ε. το αντικείμενο βρίσκεται πάντα στις **πλάγιες πτώσεις** (= γενική / δοτική / αιτιατική).

π.χ. **(Ν.Ε.)** Γράφω επιστολή → **(Α.Ε.)** Γράφω ἐπιστολήν. (= αντικείμενο)

Τώρα θα μάθεις ότι, όπως στα Ν.Ε., έτσι και στα Α.Ε. υπάρχουν μεταβατικά ρήματα **δίπτωτα**, που συντάσσονται δηλαδή με **δύο αντικείμενα**, συχνά σε διαφορετικές πτώσεις, που απαντούν σε διαφορετικά ερωτήματα και επομένως έχουν διαφορετικούς συντακτικούς ρόλους. Γι' αυτό και το ένα ονομάζεται **άμεσο** και το άλλο **έμμεσο**.

Να θυμάσαι

Η αιτιατική είναι πάντα άμεσο, η δοτική πάντα έμμεσο, κι αν έχω δύο αιτιατικές, το έμψυχο (δηλ. το πρόσωπο) είναι το άμεσο.

Ας δούμε τους πιθανούς συνδυασμούς σε προτάσεις από το κείμενο της ενότητας και άλλα παραδείγματα:

	ΑΜΕΣΟ		ΕΜΜΕΣΟ
(Ν.Ε.) Δείχνει αυτόν στους ρήτορες και στους σοφούς. (Α.Ε.) Ἐπιδεικνύει τοῦτον τοῖς ῥήτορσι καὶ τοῖς σοφοῖς .	Αιτιατική	+	Δοτική
(Ν.Ε.) Γεμίζω το πλοίο με ξύλα. (Α.Ε.) Πληρῶ τὴν ναῦν ξύλων .	Αιτιατική	+	Γενική
(Ν.Ε.) Παραχωρῶ το δικαίωμα σε αυτόν. (Α.Ε.) Παραχωρῶ τοῦ δικαίωματος αὐτῶ .	Γενική	+	Δοτική
(Ν.Ε.) Διδάσκω το παιδί ιστορία. (Α.Ε.) Διδάσκω τὸν παῖδα ἱστορίαν .	Αιτιατική έμψυχο	+	Αιτιατική άψυχο

Άσκηση

Κύκλωσε με διαφορετικό χρώμα το άμεσο και το έμμεσο αντικείμενο των ρημάτων.

- Ὁ πάππος ἐνέδυσε τὸν Κῦρον ἰμάτιον.
- Οἱ Θεσσαλοὶ ἐκόλυον (= ἐμπόδισαν) τὸν βασιλέα τῆς ἐξόδου.
- Κοινωνῶ (= συμμετέχω) ὑμῖν κινδύνων.
- Συμβουλευέει ταῦτα τοῖς πολίταις.
- Διδάσκει τὸν παῖδα μουσικήν.

ΑΜΕΣΟ ΚΑΙ
ΕΜΜΕΣΟ
ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ
(ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΙ)

ΑΠΟΤΙΜΗΤΗΣ

- Αστρολόγος
- Συμφωνόληκτα ουσιαστικά γ' κλίσης
- Άμεσο και έμμεσο αντικείμενο

Αναστοχαστική δραστηριότητα 1 Δημιούργησε μία πρόταση στα Ν.Ε. χρησιμοποιώντας **μία τουλάχιστον λέξη ή έκφραση** που μάθαμε στην ενότητα και **μία τουλάχιστον λέξη της γ' κλίσης** που έχει επιβιώσει στη Ν.Ε.

Αναστοχαστική δραστηριότητα 2 Εντόπισε στο απόσπασμα από το εικονογραφημένο βιβλίο *Το καπλάνι της βιτρίνας* της Άλκης Ζέη [Ζαχάρη, Γ. & Στεργίου, Σ. (2021). Αθήνα: Μεταίχμιο, σελ. 46] **ένα συμφωνόληκτο ουσιαστικό της γ' κλίσης** και **ένα ουσιαστικό της β' κλίσης** που έχουν επιβιώσει στη Ν.Ε.

ΕΝΟΤΗΤΑ 2

Ο κόσμος που μας περιβάλλει: από τη Γη στον Κάτω Κόσμο

Σε αυτήν την ενότητα

- ▶ Θα διαβάσουμε ένα κείμενο με θέμα τον μύθο της Δήμητρας και της Περσεφόνης.
- ▶ Θα μάθουμε να χρησιμοποιούμε λέξεις που προέρχονται από τις αρχαιοελληνικές: *ἔραμαι/ἐράω-ἐρῶ, συνεργέω-συνεργῶ, καταλείπω, ποιέω-ποιῶ, δεσμοφόριον, φέρω.*
- ▶ Θα μάθουμε για την παραγωγή των επιθέτων από επιρρήματα και την παραγωγή επιρρημάτων.
- ▶ Συγκρίνοντας την αρχαία με τη νέα ελληνική γλώσσα,
  - Θα μάθουμε να κλίνουμε τα φωνηεντόληκτα ουσιαστικά της γ' κλίσης.
  - Θα καταλάβουμε τον συντακτικό ρόλο των εμπρόθετων προσδιορισμών.

Λέξεις-κλειδιά: Δήμητρα, Περσεφόνη, περιβάλλον, φωνηεντόληκτα γ' κλίσης, εμπρόθετοι προσδιορισμοί

Δήμητρα και Περσεφόνη

Εισαγωγικό σημείωμα: Ο Πλούτων, ο θεός του Κάτω Κόσμου, ερωτεύεται την Περσεφόνη, την αγαπημένη κόρη της θεάς Δήμητρας, της θεάς της γεωργίας, της βλάστησης και της γονιμότητας. Με τη βοήθεια του Δία, ο Πλούτων παίρνει την κοπέλα μαζί του στον Άδη κρυφά. Η Δήμητρα θλιμμένη, αναζητώντας την κόρη της παντού, φτάνει στην Ελευσίνα. Για να δούμε... Θα καταφέρει η θεά να χαμογελάσει ξανά; Θα ξαναβρεί τελικά τη μοναχοκόρη της;

Πλούτων δὲ Περσεφόνης ἔραται. Πλούτων συνεργεῖ Διὶ καὶ ἀρπάζει αὐτὴν κρύφα. Δημήτηρ δὲ μετὰ λαμπάδων νυκτὸς τε καὶ ἡμέρας κατὰ πᾶσαν τὴν γῆν αὐτὴν ζητεῖ. Μανθάνει δὲ παρ' Ἑρμιονέων ὅτι Πλούτων αὐτὴν ἤρπασε. Ὅργιζεται θεοῖς καὶ καταλείπει οὐρανόν. Ὅμοία δὲ γυναικί, ἔρχεται εἰς Ἐλευσίνα. Καὶ πρῶτον μὲν ἐπὶ τὴν Ἀγέλαστον πέτραν κάθηται παρὰ τὸ Καλλίχορον φρέαρ. Ἐπειτα δὲ ἔρχεται πρὸς Κελεόν, τὸν βασιλέα τότε τῆς πόλεως. Πολλαὶ γυναικῆς εἰσιν ἔνδον καὶ παρ' αὐτὰς κάθηται. Γραῖά τις, Ἰάμβη, ποιεῖ αὐτὴν μειδιᾶσαι. Διὰ τοῦτο αἱ γυναῖκες ἐν τοῖς Θεσμοφορίοις σκώπτουσι. [...] Μετὰ δὲ ταῦτα Περσεφὸνῆ καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν κατὰ τὸ ἥμισυ μετὰ Πλούτωνος ἀναγκάζεται μένειν, τὸ δὲ λοιπὸν παρὰ τοῖς θεοῖς.

Απολλόδωρος, *Βιβλιοθήκη*, 1.5 (διασκευή)

Στοιχεία για την ταυτότητα του κειμένου

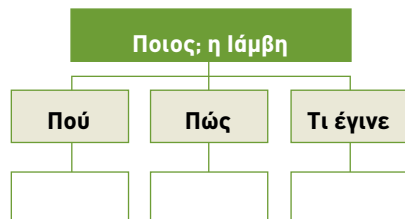
Είμαι ο Απολλόδωρος. Γεννήθηκα στην Αθήνα το 185 π.Χ. Είμαι λόγιος και μάλιστα από τους πιο γνωστούς της ελληνιστικής εποχής! Άλλωστε, είχα σημαντικούς δασκάλους στην Αλεξάνδρεια και στην Πέργαμο, όπου έζησα για κάποια χρόνια. Το όνομά μου συνδέεται, ανάμεσα σε άλλα έργα, και με τη *Βιβλιοθήκη*, ένα κείμενο μυθολογικού περιεχομένου.

ΠΡΟΣΕΓΓΙΩ ΤΗ ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

1. Εντόπισε τις λέξεις που σου είναι άγνωστες και αναζήτησε τη σημασία τους στο Γλωσσάριο του βιβλίου.
2. Υπογράμμισε τα ρήματα των περιόδων του κειμένου και τα υποκείμενά τους.

ΠΡΟΣΕΓΓΙΩ ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Πριν συμπληρώσετε συνεργατικά τον πίνακα με την πληροφορία που δίνεται για κάθε πρόσωπο του κειμένου, δες τις ερωτήσεις που ακολουθούν.

1. Ποιαν «ἔραται» ο Πλούτων;

Πλούτων δὲ Περσεφόνης ἔραται.

.....

> ἔραται [ἔραμαι = ερωτεύομαι]

2. Με ποιον συνεργάζεται ο Πλούτων και πώς αρπάζει την Περσεφόνη;

Πλούτων συνεργεῖ Διὶ καὶ ἀρπάζει αὐτὴν κρυφά.

.....

.....

> συνεργεῖ [συνεργέω-συνεργῶ = συνεργάζομαι]

> Διὶ [δοτική του κυρίου ονόματος ὁ Ζεὺς, τοῦ Διός = ο Δίας]

3. Συμπλήρωσε στα κενά τη νεοελληνική απόδοση της παρακάτω περιόδου λόγου.

Δημήτηρ δὲ μετὰ λαμπάδων νυκτὸς τε καὶ ἡμέρας κατὰ πᾶσαν τὴν γῆν αὐτὴν ζητεῖ.

..... με πυρσούς .....

και ..... σε ὅλη .....

..... αναζητεῖ.

> μετὰ λαμπάδων [ἢ λαμπάς, τῆς λαμπάδος = η λαμπάδα, ο πυρσός]

4. Τι μαθαίνει η Δήμητρα από τους Ερμιονεῖς;

Μανθάνει δὲ παρ' Ἑρμιονέων ὅτι Πλούτων αὐτὴν ἤρπασε.

.....

.....

> μανθάνει ὅτι [μανθάνω ὅτι = μαθαίνω ὅτι]

ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ

5. Με ποιον θυμώνει η θεά και τι εγκαταλείπει;

Ὄργίζεται θεοῖς καὶ καταλείπει
οὐρανόν.

.....
.....

> καταλείπει [καταλείπω =
εγκαταλείπω]

6. Σε ποια πόλη φτάνει («ἔρχεται») η Δήμητρα με τη μορφή γυναίκας («ὁμοία δὲ γυναικί»);

Ὅμοία δὲ γυναικί, ἔρχεται εἰς Ἐλευσίνα.

.....

> ὁμοία δὲ γυναικί = με τη μορφή
γυναίκας

7. Πού κάθεται πρώτα η θεά;

Καὶ πρῶτον μὲν ἐπὶ τὴν Ἀγέλαστον
πέτραν κάθηται παρὰ τὸ Καλλίχορον
φρέαρ.

.....
.....
.....

> ἐπὶ (+ αιτιατική) = (πάνω) σε
> τὴν Ἀγέλαστον πέτραν [ἡ πέτρα
= ο βράχος]
> παρὰ (+ αιτιατική) = πλάι
> τὸ Καλλίχορον φρέαρ [τὸ φρέαρ,
τοῦ φρέατος = το πηγάδι]

8. Πού πηγαίνει στη συνέχεια;

Ἐπειτα δὲ ἔρχεται πρὸς Κελεόν,
τὸν βασιλέα τότε τῆς πόλεως.

.....

9. Ποιες βρίσκονται μέσα στο παλάτι και πού κάθεται η θεά;

Πολλαὶ γυναικῆς εἰσιν ἔνδον καὶ παρ'
αὐτὰς κάθηται.

.....
.....

> ἔνδον = μέσα
> παρ' αὐτὰς = πλάι τους

10. Ποια κάνει τη θλιμμένη θεά να γελάσει;

Γραῖα τις, Ἰάμβη, ποιεῖ αὐτὴν
μειδιᾶσαι.

.....
.....

> ἡ γραῖα = ηλικιωμένη, γριά
> Ἰάμβη = υπηρέτρια στο παλάτι του
βασιλιά Κελεού
> μειδιᾶσαι [απαρέμφατο αορίστου
του μειδιάω-μειδιῶ = γελώ]

11. Τι έκαναν οι γυναίκες;

Διὰ τοῦτο αἱ γυναῖκες ἐν τοῖς Θεσμοφορίοις σκώπτουσι.

.....

.....

- > διὰ τοῦτο = γι' αυτό
- > ἐν τοῖς Θεσμοφορίοις = στα Θεσμοφόρια
- > σκώπτουσι [σκώπτω = κάνω αστεία]

12. Πού αναγκάζεται να μένει η Περσεφόνη; Πότε και για πόσο;

Μετὰ δὲ ταῦτα Περσεφόνη καθ' ἕκαστον ἔνιαυτὸν κατὰ τὸ ἥμισυ μετὰ Πλούτωνος ἀναγκάζεται μένειν, τὸ δὲ λοιπὸν παρὰ τοῖς θεοῖς.

.....

.....

- > καθ' ἕκαστον ἔνιαυτὸν = κάθε χρόνο
- > κατὰ τὸ ἥμισυ = το μισό (διάστημα)
- > τὸ δὲ λοιπὸν = και το υπόλοιπο (διάστημα)

Συζήτηση στην τάξη

1. Γιατί θύμωσε η Δήμητρα με τους θεούς; Πιστεύεις ότι είχε δίκιο;
2. Πώς θα επέλεγες εσύ να κάνεις τη Δήμητρα να γελάσει; Σε παιχνίδι ρόλων (Δήμητρα / Ιάμβη) στην τάξη ανά δυάδες, αναδημιουργήστε τη σκηνή με τα δικά σας λόγια.
3. Προσπάθησε να περιγράψεις τη συναισθηματική κατάσταση, στην οποία βρίσκεται η Δήμητρα από την αρχή της αναζήτησης της κόρης της έως το τέλος.

ΔΗΜΗΤΡΑ
ΚΑΙ
ΠΕΡΣΕΦΟΝΗ

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

> **Πλούτων και Περσεφόνη:** ο μύθος της αρπαγής της Περσεφόνης, της κόρης της θεάς Δήμητρας, από τον θεό του Κάτω Κόσμου ερμηνεύει για τους αρχαίους την εναλλαγή των εποχών και συχνά συνδέεται με την αγωνία του ανθρώπου για τη φύση. Το διάστημα που η Περσεφόνη μένει στον Άδη ταυτίζεται με την περίοδο κατά την οποία η φύση δεν παράγει καρπούς, αφού η μητέρα της, η Δήμητρα, θεά της γεωργίας και της βλάστησης, είναι θλιμμένη. Αντίθετα, την περίοδο κατά την οποία η κόρη βρίσκεται μαζί με τη μητέρα της, η φύση αναγεννάται και ανθίζει, γιατί η θεά είναι ευτυχισμένη.

> **Αγέλαστος Πέτρα:** ήταν τρεις βράχοι στην είσοδο μιας σπηλιάς στην Ελευσίνα, η οποία σύμφωνα με τους αρχαίους ήταν μια από τις εισόδους του Κάτω Κόσμου. Εκεί κάθισε η θεά Δήμητρα, για να κλάψει και να θρηνήσει την απώλεια της κόρης της.

> **Καλλίχορον φρέαρ:** το πηγάδι, δίπλα στο οποίο, σύμφωνα με τον μύθο, κάθισε να ξεκουραστεί η Δήμητρα κατά τη διάρκεια της αναζήτησης της κόρης της.

> **Κελεός:** μυθικός βασιλιάς της Ελευσίνας. Η Δήμητρα τού δίδαξε τα μυστήρια που συνόδευαν τη λατρεία της και έγιναν γνωστά ως «Ελευσίνια Μυστήρια».

> **Θεσμοφόρια:** θρησκευτική γιορτή στην αρχαία Αθήνα αφιερωμένη στη θεά Δήμητρα τη Θεσμοφόρο, δηλαδή τη Δήμητρα που φέρει θεσμούς (= νομοθετεί). Θεσμοφόριον ονομαζόταν και ο ναός της θεάς. Το 411 π.Χ. ο Αριστοφάνης ανέβασε στο θέατρο την κωμωδία του «Θεσμοφοριάζουσαι», με πρωταγωνίστριες γυναίκες που συμμετείχαν στους εορτασμούς των Θεσμοφορίων.

ΑΡΠΑΓΗ
ΠΕΡΣΕΦΟΝΗΣ:
ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΙΣΗ
ΠΡΟΣΩΠΩΝ-
ΣΥΝΑΙΣΘΗ-
ΜΑΤΩΝ

1 Οικογένειες λέξεων στην ελληνική και σε άλλες γλώσσες

> ἔραμαι/ ἐράω-ἐρῶ	ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ: έρωτας, εραστής ΕΠΙΘΕΤΑ: ερωτικός, ανέραστος
> συνεργέω- συνεργῶ	ΣΥΝΘΕΤΟ ΡΗΜΑ: συνεργάζομαι ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ: συνεργάτης, συνεργός, συνέργεια ΕΠΙΘΕΤΑ: συνεργάσιμος, συνεργατικός Η ΛΕΞΗ ΣΕ ΑΛΛΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ: ΑΓΓ synergy, ΓΑΛΛ synergie, ΓΕΡΜ Synergie, ΑΛΒ sinergji, ΡΟΥΜ sinergie
> καταλείπω (κατὰ + λείπω)	ΣΥΝΘΕΤΟ ΡΗΜΑ: εγκαταλείπω ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ: έλλειψη, έλλειμμα, ελλειπτικότητα ΕΠΙΘΕΤΑ: ελλιπής, ελλειπτικός Η ΛΕΞΗ ΣΕ ΑΛΛΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ: ΑΓΓ elliptical, ΓΑΛΛ elliptique, ΓΕΡΜ elliptisch, ΙΣΠ elíptico, ΑΛΒ eliptike, ΡΟΥΜ eliptic
> ποιέω-ποιῶ	ΣΥΝΘΕΤΑ ΡΗΜΑΤΑ: χρησιμοποιώ, συνειδητοποιώ, πραγματοποιώ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ: ποιητής, ποίημα, προσποίηση, φτωχοποίηση ΕΠΙΘΕΤΟ: ποιητικός Η ΛΕΞΗ ΣΕ ΑΛΛΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ: ΑΓΓ poem, poetry, poetic ΓΑΛΛ poème, poésie, poétique, ΓΕΡΜ Poesie, poetisch, ΙΣΠ poema, poesiá, poético, ΑΛΒ poemë, poezi, poetike, ΡΟΥΜ poem, poezie, poetic
> δεσμοφόριον (δεσμὸς + φέρω)	ΣΥΝΘΕΤΑ ΡΗΜΑΤΑ: τοποθετώ, σκηνοθετώ, καταθέτω, θεσμοθετώ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ: έκθεση, ανάθεση, υπόθεση, σύνθεση ΕΠΙΘΕΤΑ: αδιάθετος, αποθεματικός
> φέρω	ΣΥΝΘΕΤΑ ΡΗΜΑΤΑ: μεταφέρω, προσφέρω, διαφέρω ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ: φορά, φορτίο ΕΠΙΘΕΤΑ: φορτικός, αδιάφορος

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ
ΧΡΗΣΗΣ
ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΥ
(ΘΕΜΑΤΟ-
ΦΥΛΑΚΑΣ,
ΑΠΟΘΕΤΗΡΙΟ,
ΚΑΤΑΦΩΡΑ)

Συζήτηση στην τάξη

Γνωρίζεις για κάποια από τις λέξεις του κειμένου αν υπάρχουν παράγωγες σε άλλες γλώσσες;

2 Λόγιες φράσεις στα Ν.Ε. και η χρήση τους

φέρω κάτι βαρέως = στεναχωριέμαι για κάτι [π.χ. *Ο παππούς έφερε βαρέως το ταξίδι της θείας στο εξωτερικό*].

συν γυναιξί και τέκνοις = με όλη την οικογένεια [π.χ. *Εμφανίστηκε στην εκδήλωση συν γυναιξί και τέκνοις*].

το έτερον ήμισυ = το άλλο μισό, συνήθως για τον/-η σύζυγο κάποιου/-ας [π.χ. *Πήγαινε διακοπές μόνο με το έτερόν του ήμισυ, ποτέ με φίλους*].

Μαθαίνω να χρησιμοποιώ λέξεις

Στο κείμενο υπάρχει το ρήμα «καταλείπω» [κατά + λείπω] που σημαίνει «εγκαταλείπω». Το «λείπω», όπως και στα Α.Ε., συναντάται και ως σύνθετο στα «παραλείπω» και «εκλείπω». Αναζήτησε στα **σώματα κειμένων των εφημερίδων Νέα και Μακεδονία**, που βρίσκονται στην Πύλη για την ελληνική γλώσσα, ή και σε άλλα κείμενα του ηλεκτρονικού τύπου προτάσεις-παραδείγματα της χρήσης τριών λέξεων που παράγονται από τα δύο αυτά ρήματα (π.χ., «η παράλειψη» και «ο εκλιπών»).

ΣΩΜΑΤΑ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΣΗ

Παραγωγή επιθέτων από επιρρήματα

Κάποια επίθετα παράγονται από επιρρήματα, τοπικά και χρονικά και χωρίζονται σε δύο κατηγορίες.

1. Επίθετα σε: -ιος, -ιμος, -νός, -ινός	Παραδείγματα <i>ὄπισθεν ▶ ὀπίσθιος / ὄψὲ ▶ ὄψιος, ὄψιμος</i> <i>πέρυσι ▶ περυσινός, περσινός / χθές ▶ χθεσινός</i>
2. Επίθετα σε: -αῖος, -ικὸς	Παραδείγματα <i>ῥάγδην ▶ ραγδαῖος / χύδην ▶ χυδαῖος / καθόλου ▶ καθολικός</i>

Παραγωγή επιρρημάτων

	Καταλήξεις	Παραδείγματα
Τοπικά	-θι, -σι, -οι στάση σε τόπο	ἄλλοθι (= αλλού), Ἀθήνησι (< Ἀθῆναι), οἴκοι (= στο σπίτι/στην πατρίδα)
	-ω, -σε, -δε, -ζε κίνηση προς τόπο	ἄνω, κάτω, οἴκαδε (= προς το σπίτι, προς την πατρίδα), ἄλλοσε, Ἀθήναζε
	-θεν, -οθεν, -ωθεν κίνηση από τόπο	ἄλλοθεν (= από άλλο μέρος), πάντοθεν (= από παντού), ἄνωθεν (= από πάνω)
Τροπικά	-ως, -ῶς	δικαίως (< δίκαιος), βαρέως (< βαρύς), καλῶς (< καλός), σαφῶς (< σαφής), οὕτως (< οὗτος), ἄλλως (< ἄλλος)
	-δην, -άδην, -ίνδην	βάδην, τροχάδην, ἀναφανδόν (= φανερά), ἀγεληδόν (= κατά κοπάδια, κατά ομάδες), ἀριστίνδην
	-ί, -εῖ, -τι	ἀμισθί (= χωρίς μισθό), ἀμαχητί & ἀμαχεί (= χωρίς μάχη), νηποινεί (= ατιμώρητα), ἑλληνιστί (= στα ελληνικά)
	-ς (-ξ)	ἐναλλάξ (< ἐναλλάγ-ς), πύξ (= με γροθιές < πύγ-ς), λάξ (= με κλοτσιές < λαγ-ς)
Ποσοτικά	κυρίως με κατάληξη: -κις, -άκις	ἅπαξ (= μια φορά), δῖς / τρίς (= δυο/τρεις φορές) πεντάκις/ἑξάκις/ἑπτάκις/δεκάκις (= 5/6/7/10 φορές) ὁσάκις (= όσες φορές), πολλάκις (= πολλές φορές)
Χρονικά	-τε	ἄλλοτε, πάντοτε, ἐκάστοτε

Γ' κλίση ουσιαστικών (β' μέρος)

ΦΩΝΗΝΤΟΛΗΚΤΑ

Όσα λήγουν σε -ις, -εως και -εύς, -έως

	N.E.	A.E.	N.E.	A.E.
ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ				
Ον.	η πόλη	ή πόλις	ο βασιλιάς	ὁ βασιλεὺς
Γεν.	της πόλης	τῆς πόλεως	του βασιλιά	τοῦ βασιλέως
Δοτ.	—	τῆ πόλει	—	τῷ βασιλεῖ
Αιτ.	την πόλη	τὴν πόλιν	τον βασιλιά	τὸν βασιλέα
Κλ.	πόλη	(ῶ) πόλι	βασιλιά	(ῶ) βασιλεῦ
ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ				
Ον.	οι πόλεις	αἱ πόλεις	οι βασιλεῖς	οἱ βασιλεῖς
Γεν.	των πόλεων	τῶν πόλεων	των βασιλέων	τῶν βασιλέων
Δοτ.	—	ταῖς πόλεσι(ν)	—	τοῖς βασιλεῦσι(ν)
Αιτ.	τις πόλεις	τάς πόλεις	τους βασιλεῖς	τοὺς βασιλέας
Κλ.	πόλεις	(ῶ) πόλεις	βασιλεῖς	(ῶ) βασιλεῖς

Παραδείγματα σχολικής γραμματικής (βλ. σελ. 61-62 και 63-64) και ψηφιακού αντικειμένου

- α.** ἡ δύναμις, τῆς δυνάμεως | ἡ πόλις, τῆς πόλεως
β. ὁ βασιλεὺς, τοῦ βασιλέως | ὁ ἀλιεύς, τοῦ ἀλιέως

Άσκηση

Στις παρακάτω περιόδους λόγου υπογράμμισε τα φωνηεντόληκτα ουσιαστικά της γ' κλίσης, χρησιμοποιώντας διαφορετικό χρώμα για τα αρσενικά και τα θηλυκά.

- Ὁ οἶκος τῶν ἱερέων μέγας ἐστί.
- Κλέαρχος ὠφελεῖ τοῖς γραφεῦσι.
- Οἱ Μεγαρεῖς καταβαίνουνσιν εἰς τὴν βασιλέως χώραν καὶ τοῖς θεοῖς δύνουσι.
- Ἡ ἄλωσις τῆς ἀκροπόλεως ἐν Ἀμφιπόλει δόλῳ συμβαίνει.
- Οἱ στρατηγοὶ ἔρχονται εἰς θεβαίωσιν τῆς εἰρήνης.
- Τελευτίας δύναται ποιεῖν μέγιστα ἐν τῇ πόλει.
- Βούλεται σαφηνίζειν περὶ τῆς γενέσεως.
- Ἐνεκεν τῆς καταστάσεως ἐν τῷ Πειραιεῖ πολλὰ λέγουσι.
- Πιστεύει τῷ γραμματεῖ.
- Οὐ πείθεται τοῖς γονεῦσιν, ἀλλὰ τοῖς φίλοις.

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ:
ΤΡΙΤΟΚΛΙΤΑ
ΦΩΝΗΝΤΟ-
ΛΗΚΤΑ
ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ

ΦΩΝΗΝΤΟ-
ΛΗΚΤΑ
ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ
Γ' ΚΛΙΣΗΣ

Εμπρόθετοι προσδιορισμοί

Είναι φράσεις που σχηματίζονται από μία **πρόθεση** + **όνομα/μετοχή/αντωνυμία σε πλάγια πτώση** (γενική, δοτική, αιτιατική) και δηλώνουν μια **επιρρηματική έννοια** όπως τόπο, χρόνο κ.ά.

Υπάρχουν πολλά είδη εμπρόθετων προσδιορισμών. Αυτά εκφράζουν:

	Παραδείγματα
1. Τόπο α. στάση σε τόπο β. κίνηση από τόπο / προέλευση γ. κίνηση σε τόπο / κατεύθυνση * συχνά έχουν μεταφορική σημασία	α. <i>πρὸ τῶν πυλῶν</i> (= μπροστά), <i>ἐπὶ γῆς</i> , <i>ἐν Πειραιεῖ</i> (= σε) β. <i>ἐξ Ἀθηνῶν</i> (= από, συνήθως από μέσα προς τα έξω) γ. <i>πρὸς τὴν πόλιν</i> * <i>εἰμὶ ἐκ πατρὸς εὐγενοῦς</i> (= κατάγομαι από ευγενή πατέρα)
2. Χρόνο	<i>πρὸ Χριστοῦ, μετὰ Χριστόν, διὰ βίου</i> (= συνεχώς, για όλη τη ζωή, N.E. Η διά βίου μάθηση βοηθά τα άτομα της τρίτης ηλικίας να νιώθουν συνεχώς δραστήρια), <i>ἐπὶ Κέκροπος</i> (= κατά την περίοδο βασιλείας του Κέκροπα)
3. Τρόπο, Μέσο, Ὀργανο	<i>ἐκ τοῦ προφανοῦς</i> (= <i>προφανῶς</i>), <i>ἐν τάχει</i> (= γρήγορα, N.E. Πες μου εν τάχει τι θες, γιατί νίγομαι στη δουλειά), <i>κατὰ κράτος</i> (= <i>βίᾳ</i> , N.E. Ο περσικός στόλος νικήθηκε κατά κράτος [= ολοκληρωτικά] στη Σαλαμίνα)
4. Ποσό	<i>Περὶ πολλοῦ ποιουμαί τι</i> (= δίνω μεγάλη σημασία σε κάτι, N.E. Θεωρούσε τον εαυτό της περί πολλού και απέφυγε να κάνει παρέα με όσους νόμιζε κατώτερους)
5. Αιτία	<i>Θαυμάζομεν Σωκράτη διὰ τὴν σοφίαν</i> (= για, εξαιτίας)
6. Σκοπό	<i>τίνος ἔνεκα ταῦτα λέγω;</i> (= με ποιον σκοπό;)
7. Συνοδεία	<i>ἦλθε μετὰ τῶν στρατιωτῶν</i> (= μαζί)
8. Υπεράσπιση	<i>μάχονται ὑπὲρ πατρίδος</i> (= για)
9. Προσθήκη	<i>πρὸς τούτοις</i> (= επιπλέον)
10. Αναφορά	<i>περὶ ἀνέμων καὶ ὑδάτων</i> (N.E. Δεν μπήκε καν στο θέμα που μας απασχολούσε, μιλούσε διαρκώς περί ανέμων και υδάτων)
11. Εξαίρεση	<i>πλὴν Λακεδαιμονίων</i>
12. Συμφωνία	<i>ἐν τῷ νόμῳ, κατὰ τὸν νόμον, κατὰ τὸ δίκαιον</i>
13. Εναντίον / Ασυμφωνία	<i>παρὰ τὸν νόμον, παρὰ τὸ δίκαιον</i>
14. Σύγκριση	<i>πρὸς τὰς τιμὰς</i> (= σε σύγκριση με)

Άσκηση

Εντόπισε στο κείμενο της ενότητας όλους τους εμπρόθετους προσδιορισμούς και σημείωσε στο τετράδιό σου τη σημασία τους.

ΠΡΟΘΕΣΕΙΣ

ΑΠΟΤΙΜΗΤΗΣ

- Ο μύθος της Δήμητρας και της Περσεφόνης
- Φωνηεντόληκτα ουσιαστικά γ' κλίσης
- Εμπρόθετοι προσδιορισμοί

Αναστοχαστική δραστηριότητα 1 Γράψε μία πρόταση ή περίοδο λόγου στα Ν.Ε. χρησιμοποιώντας μία τουλάχιστον λέξη ή έκφραση που μάθαμε στην ενότητα και έναν τουλάχιστον εμπρόθετο προσδιορισμό που έχει επιβιώσει στα Ν.Ε.

Αναστοχαστική δραστηριότητα 2 Μπορείς να εντοπίσεις στο παρακάτω απόσπασμα από το εικονογραφημένο βιβλίο *Το καπλάνι της βιτρινας* της Άλκης Ζέη, ό.π., σελ. 26, εμπρόθετους προσδιορισμούς στα Ν.Ε.; Τι εκφράζουν; Υπάρχουν λέξεις που προέρχονται από ουσιαστικά α', β' ή γ' κλίσης;

Ανθρώπινη συμπεριφορά: ταυτότητες, προκλήσεις, αποφάσεις (α)

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ **ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ**

Η ζωή μας και η πορεία μας μέσα στον χρόνο καθορίζονται συχνά από τη στάση που κρατήσαμε σε κάποιες περιστάσεις αλλά και από τις αποφάσεις που πήραμε σε σημαντικές στιγμές μας.

Σε αυτήν την ενότητα

- ▶ Θα διαβάσουμε ένα κείμενο που αφηγείται τον γνωστό μύθο του Δαίδαλου και του Ίκαρου.
- ▶ Θα μάθουμε να χρησιμοποιούμε λέξεις που προέρχονται από τις αρχαιοελληνικές: *έκπλέω, άποδιδράσκω, κατασκευάζω, φιλοτεχνέομαι-φιλοτεχνούμαι, μετέωρος, πίπτω.*
- ▶ Θα μάθουμε για τη σύνθεση λέξεων με α' συνθετικό λέξη κλιτή: επίθετο.
- ▶ Συγκρίνοντας την αρχαία με τη νέα ελληνική γλώσσα,
  - Θα μάθουμε να αναγνωρίζουμε τα φωνηεντόληκτα επίθετα της γ' κλίσης και θα μάθουμε την κλίση των επιθέτων *πολύς* και *μέγας*.
  - Θα καταλάβουμε τον συντακτικό ρόλο που έχουν οι καθαρώς επιρρηματικοί προσδιορισμοί.

Λέξεις-κλειδιά: Δαίδαλος, Ίκαρος, επίθετα γ' κλίσης, επίθετα πολύς και μέγας, καθαρώς επιρρηματικοί προσδιορισμοί

Δαίδαλος και Ίκαρος

Εισαγωγικό σημείωμα: Ο Μίνως, βασιλιάς της Κρήτης, θυμώνει με τον Δαίδαλο και τον φυλακίζει μαζί με τον γιο του στον λαβύρινθο. Όμως η Πασιφάη, η γυναίκα του Μίνωα, τους βοηθά να δραπετεύσουν. Με τα κέρινα φτερά τους θέλουν να πετάξουν μακριά... Θα τα καταφέρουν;

Μίνως, ο μέγας βασιλεύς, καδείργει Δαίδαλον και Ίκαρον. Ἡ δὲ Πασιφάη παρέχει τούτῳ ταχὺ πλοῖον καὶ ὁ Δαίδαλος ἐκπλεῖ τῆς εὐβότρουος Κρήτης. Ὁ Μίνως ὅμως ἐρευνᾷ πάντα τὰ πλοῖα διὰ πολλοῦ. Ἐνταῦθα ὁ Δαίδαλος μὴ δυνάμενος ἀποδιδράσκειν διὰ θαλάσσης ἀλλὰ πράττων πολλὰ κατασκευάζει πτέρυγας περιλοτεχημένας. Τίθησιν οὖν ταύτας διὰ κηροῦ τῷ τε τοῦ υἱοῦ σώματι καὶ τῷ ἑαυτοῦ καὶ παραδόξως πετάννυνται καὶ ἀποδιδράσκουσι τῷ μεγάλῳ πελάγει πλησίον τῆς νήσου Κρήτης. Ὁ Ίκαρος ἀμελεῖ ἐν πολλοῖς τῶν ἐντολῶν τοῦ πατρὸς διὰ τὴν νεότητα καὶ ποιεῖ μετέωρον τὴν πτῆσιν. Τότε ὁ ἥλιος τήκει τὸν κηρὸν τὸν συνέχοντα τὰς πτέρυγας. Ὁ Ίκαρος πίπτει εἰς τὴν βαθεῖαν θάλατταν καὶ τελευτᾷ. Τὸ λοιπὸν δὲ τὸ πέλαγος Ἰκάριον ὀνομάζεται καὶ ἡ νῆσος Ἰκαρία καλεῖται.

Διόδωρος ο Σικελιώτης, *Ιστορικὴ Βιβλιοθήκη* 4. 77. 5-9 (διδασκευή)

ΣΥΓΧΡΟΝΟ
ΕΡΓΟ ΤΕΧΝΗΣ
ΜΕ ΘΕΜΑ
ΤΟΝ ΙΚΑΡΟ

Στοιχεία για την ταυτότητα του κειμένου

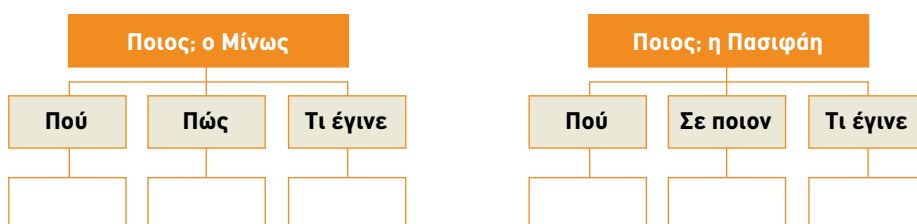
Είμαι ο Διόδωρος και γεννήθηκα στο Αγύριο, μια μικρή πόλη της Σικελίας, το 90 π.Χ., γι' αυτό και λέγομαι Διόδωρος ο Σικελιώτης. Είμαι ένας πασίγνωστος ιστορικός της εποχής μου! Αν και κατοικώ στη Ρώμη, ταξιδεύω πολύ στην Ευρώπη και την Ασία. Το έργο μου *Ιστορική Βιβλιοθήκη*, η ιστορία του κόσμου από τις αρχές της δημιουργίας έως και την εκστρατεία του Καίσαρα στη Βρετανία το 54 π.Χ., μου πήρε σχεδόν 30 χρόνια να το ολοκληρώσω!

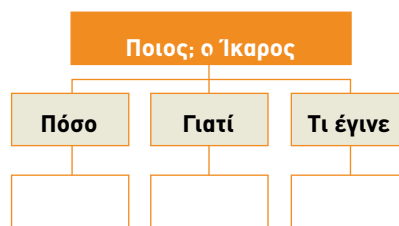
ΠΡΟΣΕΓΓΙΖΩ ΤΗ ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

1. Εντόπισε τις λέξεις που σου είναι άγνωστες, για να αναζητήσεις τη σημασία τους στο Γλωσσάριο στο τέλος του βιβλίου.
2. Υπογράμμισε στο κείμενο τους εμπρόθετους προσδιορισμούς.

ΠΡΟΣΕΓΓΙΖΩ ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Πριν συμπληρώσετε συνεργατικά τον πίνακα με την πληροφορία που δίνεται για κάθε πρόσωπο του κειμένου, δείτε τις ερωτήσεις που ακολουθούν.

1. Προσπάθησε να αποδώσεις την παρακάτω περίοδο λόγου στα νέα ελληνικά.

Μίνως, ὁ μέγας βασιλεύς, καθεύρει
Δαίδαλον καὶ Ἴκαρον.

.....
.....
.....

> καθεύρει [κατείργω ἢ καθεύργω
= φυλακίζω]

ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ

2. Συμπλήρωσε τα κενά, για να ολοκληρώσεις τη νεοελληνική απόδοση.

Ἡ δὲ Πασιφάη παρέχει τούτῳ ταχὺ
πλοῖον καὶ ὁ Δαίδαλος ἐκπλεῖ τῆς
εὐβότρους Κρήτης.

Ἡ Πασιφάη ..... σε αυτόν .....
καὶ ὁ Δαίδαλος .....

.....
.....

> ταχὺ [ταχύς, ταχεῖα, ταχὺ
(επίθετο γ' κλίσης) = γρήγορος]
> εὐβότρους [εὐβοτρύς, εὐβοτρύς,
εὐβοτρυ (επίθετο γ' κλίσης)
= αυτός που έχει άφθονα σταφύλια]
> ἐκπλεῖ [ενεσιτώτας του ἐκπλέω
= σαλπάρω, αποπλέω]

3. Απόδωσε την παρακάτω περίοδο λόγου στα νέα ελληνικά.

Ὁ Μίνως ὅμως ἐρευνᾷ πάντα τὰ πλοῖα
διὰ πολλοῦ.

.....
.....

> διὰ πολλοῦ = σε μεγάλη απόσταση
> ἐρευνᾷ [γ' εν. ενεσιτώτας του
ἐρευνάω-ἐρευνῶ = ψάχνω, ελέγχω]

4. Τι κατασκευάζει ο Δαίδαλος και γιατί;

Ἐνταῦθα ὁ Δαίδαλος μὴ δυνάμενος
ἀποδιδράσκειν διὰ θαλάσσης ἀλλὰ
πράττων πολλὰ κατασκευάζει
πτέρυγας πεφιλοτεχνημένας.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

> ἐνταῦθα = εκεί
> μὴ δυνάμενος [μετοχή ενεσιτώτας
του δύναμαι = μπορώ]
> ἀποδιδράσκειν [ἀποδιδράσκω =
δραπετεύω]
> πράττων πολλὰ [πράττω (πολλὰ)
= ασχολούμαι με πολλά]
> πτέρυγας [ἢ πτέρυξ = το φτερό]
> πεφιλοτεχνημένας [μετοχή μέσου
/ παθητικού παρακειμένου του
φιλοτεχνέομαι-φιλοτεχνούμαι =
παράγομαι με τέχνη]

5. Πού τοποθετεί («τίθησιν») τις κέρινες φτερούγες ο Δαίδαλος και προς ποια κατεύθυνση δραπετεύει με τον γιο του Ίκαρο;

Τίθησιν οὖν ταύτας διὰ κηροῦ τῷ
τε τοῦ υἱοῦ σώματι καὶ τῷ ἑαυτοῦ
καὶ παραδόξως πετάννυνται καὶ
ἀποδιδράσκουσι τῷ μεγάλῳ πελάγει
πλησίον τῆς νήσου Κρήτης.

.....
.....
.....
.....
.....

- > τίθησιν [τίθημι = τοποθετώ]
- > κηροῦ [ὁ κηρὸς = το κερὶ]
- > παραδόξως = περίεργα, παραδόξως
- > πετάννυνται [πετάννυμαι = απλώνομαι, ανοίγομαι]
- > πλησίον = κοντά

6. Τι κάνει ο Ίκαρος, αφού αμέλησε τις εντολές του πατέρα του;

Ὁ Ἴκαρος ἀμελεῖ ἐν πολλοῖς τῶν
ἐντολῶν τοῦ πατρὸς διὰ τὴν νεότητά
καὶ ποιεῖ μετέωρον τὴν πτήσιν.

.....
.....
.....

- > ἀμελεῖ [ἀμελέω-ἀμελῶ = αδιαφορώ]
- > ἐν πολλοῖς = σε μεγάλο βαθμό
- > μετέωρον [ὁ/ἡ μετέωρος, τὸ μετέωρον = αὐτὸς που βρίσκεται στον αέρα, σε μεγάλο ὕψος]

7. Συμπλήρωσε τα κενά στη νεοελληνική απόδοση.

Τότε ὁ ἥλιος τήκει τὸν κηρὸν τὸν
συνέχοντα τὰς πτέρυγας.

Τότε ο ἥλιος ..... το κερὶ που
..... τις φτερούγες.

- > τήκει [τήκω = λιώνω]
- > τὸν συνέχοντα [συνέχω = συγκρατῶ]

8. Συμπλήρωσε τα κενά, για να ολοκληρώσεις τη νεοελληνική απόδοση.

Ὁ Ἴκαρος πίπτει εἰς τὴν βαθεῖαν
θάλατταν καὶ τελευτᾷ.

Ο Ίκαρος .....
..... καὶ .....

- > πίπτει [πίπτω = πέφτω]
- > τελευτάω-τελευτῶ = πεθαίνω, τελειώνω

9. Συμπλήρωσε τα κενά, για να ολοκληρώσεις τη νεοελληνική απόδοση.

Τὸ λοιπὸν δὲ τὸ πέλαγος Ἰκάριον
ὀνομάζεται καὶ ἡ νῆσος Ἰκαρία
καλεῖται.

Από τότε.....
.....καὶ.....

- > τὸ λοιπὸν = ἀπὸ τότε καὶ στο εξῆς

Συζήτηση στην τάξη

1. Γράψε σε β' ενικό πρόσωπο τις συμβουλές που φαντάζεσαι ότι έδωσε ο Δαίδαλος στον Ίκαρο.
2. Πώς κρίνεις τη συμπεριφορά του Ίκαρου; Τι θα έκανες αν ήσουν στη θέση του;
3. Θεωρείς ότι ο Ίκαρος τιμωρήθηκε, επειδή δεν άκουσε τον πατέρα του ή επειδή προσπάθησε να πετύχει κάτι έξω από τα ανθρώπινα όρια;
4. Γνωρίζεις άλλες περιπτώσεις θνητών που τιμωρήθηκαν λόγω υπέρβασης του μέτρου στην αρχαιότητα ή σε άλλες εποχές;
5. Ο όρος «μετέωρος» έχει την ίδια σημασία στα Ν.Ε.; Τι δηλώνει σήμερα; Αναζητήσέ το στο **Λεξικό της κοινής Ν.Ε.** στην Πύλη για την ελληνική γλώσσα και κατάγραψε τι βρήκες.

ΔΑΙΔΑΛΟΣ
ΚΑΙ ΙΚΑΡΟΣ

ΛΕΞΙΚΟ ΤΗΣ
ΚΟΙΝΗΣ Ν.Ε.

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

> **Μίνως:** μυθικός βασιλιάς της Κρήτης, γιος του Δία και της Ευρώπης, ο οποίος έδωσε το όνομά του στον μινωικό πολιτισμό. Για να αποδείξει στον λαό του ότι οι θεοί τον αγαπούσαν, ο **Μίνως** έκανε θυσία στον **Ποσειδώνα** ζητώντας του να βγει από τη θάλασσα ένας λευκός ταύρος. Αν και είχε δεσμευτεί ότι θα θυσίαζε τον ταύρο, δεν τήρησε την υπόσχεσή του και προσπάθησε να ξεγελάσει τον θεό, θυσιάζοντας άλλο ταύρο στη θέση του. Για να τον τιμωρήσουν οι θεοί έκαναν τη γυναίκα του, την Πασιφάη, να ερωτευτεί τον ταύρο. Με τη βοήθεια του Δαίδαλου, η **Πασιφάη** συνευρίσκεται ερωτικά με τον ταύρο και γεννά τον **Μινώταυρο**. Τα περίφημα ανάκτορα του Μίνωα, που βρίσκονται στην **Κνωσσό**, λίγο έξω από το σημερινό Ηράκλειο, θεωρούνται υψηλό δείγμα της προϊστορικής αρχιτεκτονικής.

> **Δαίδαλος:** Αθηναίος αρχιτέκτονας, ο οποίος βοήθησε τον βασιλιά Μίνωα να κατασκευάσει τον περίφημο **λαβύρινθο**, όπου και φυλακίστηκε ο Μινώταυρος. Όμως, ο Μίνως τιμώρησε τον Δαίδαλο, επειδή τον θεώρησε υπεύθυνο για την ένωση της Πασιφάης με τον ταύρο. Ο Δαίδαλος και ο γιος του, **Ίκαρος**, φυλακίστηκαν στον λαβύρινθο, από όπου κατάφεραν να αποδράσουν, χρησιμοποιώντας **κέρινα φτερά** που κατασκεύασε ο Δαίδαλος.

> **Ίκαρος:** γιος του Δαίδαλου, ο οποίος παρακούει τη συμβουλή του πατέρα του να μην πετά ούτε πολύ ψηλά ούτε και πολύ χαμηλά. Αψηφώντας τον κίνδυνο, ο Ίκαρος πετά προς τον ήλιο με αποτέλεσμα να λιώσουν τα κέρινα φτερά του και να πέσει στη θάλασσα, όπου και βρήκε τραγικό θάνατο.

ΠΟΙΗΜΑ:
ΑΤΙΘΑΣΟ ΑΤΙ

1 Οικογένειες λέξεων στην ελληνική και σε άλλες γλώσσες

> ἐκπλέω (ἐκ + πλέω)	ΣΥΝΘΕΤΑ ΡΗΜΑΤΑ: διαπλέω, καταπλέω, αποπλέω ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ: πλους, πλώρη, πλοίο, πλοίαρχος, πλοήγηση ΕΠΙΘΕΤΑ: πλωτός, πλόιμος
> ἀποδιδράσκω (ἀπό + διδράσκω)	ΡΗΜΑ: δραπετεύω ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ: δραπετής, απόδραση ΕΠΙΘΕΤΟ: αναπόδραστος
> κατασκευάζω (κατὰ + σκευάζω)	ΣΥΝΘΕΤΑ ΡΗΜΑΤΑ: διασκευάζω, προπαρασκευάζω ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ: σκεύος, κατασκευή, συσκευασία
> φιλοτεχνέομαι- φιλοτεχνούμαι (φίλος + τέχνη)	ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ: τεχνική, τέχνασμα, ατεχνία, καλλιτέχνης, βιοτέχνης, λογοτεχνία ΕΠΙΘΕΤΑ: τεχνικός, τεχνητός Η ΛΕΞΗ ΣΕ ΑΛΛΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ: ΑΓΓ technical, technique, ΓΑΛΛ technique, ΓΕΡΜ technisch, Technik, ΙΤΑΛ tecnico, Tecnologia, ΙΣΠ técnico, Tecnología, ΑΛΒ teknikë, ΡΟΥΜ tehnică
> μετέωρος (μετὰ + αείρω)	ΡΗΜΑ: αεροβατώ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ: αέρας, αεροπόρος, αεροπλάνο, μετεωρολόγος Η ΛΕΞΗ ΣΕ ΑΛΛΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ: ΑΓΓ Meteorology, meteorolite, ΓΑΛΛ météorologie, météorolithe, ΙΤΑΛ meteorologia, meteorolite, ΙΣΠ meteorología, meteorite, ΑΛΒ Meteorologjia, meteoroliti, ΡΟΥΜ Meteorologie, meteorolitul
> πίπτω	ΣΥΝΘΕΤΑ ΡΗΜΑΤΑ: συμπίπτω, προσπίπτω ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ: πτώση, πτώμα, περίπτωση ΕΠΙΘΕΤΑ: πτωτικός, αμετάπτωτος

Συζήτηση στην τάξη

Με τι ασχολείται ένας μετεωρολόγος; Να αξιοποιήσεις στην απάντησή σου την ετυμολογία της λέξης.

Έρευνα

Με τη βοήθεια του Βασικού Λεξικού της Α.Ε. στην Πύλη για την ελληνική γλώσσα ανάλαβε να βρεις με την ομάδα σου την οικογένεια λέξεων του «πίπτω».

Πώς εξελίχθηκε σε άλλες εποχές μέχρι σήμερα; Παρουσίασε στους συμμαθητές/συμμαθήτριές σου τις παράγωγές της ανά εποχή (αρχαία, βυζαντινή, νεότερη) και άκουσε για τις λέξεις που επέλεξαν εκείνοι. Μπορείς να εμπλουτίσεις ένα ευρετήριο ή ηλεκτρονικό συνεργατικό έγγραφο.

ΒΑΣΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ
ΤΗΣ Α.Ε.

2 Λόγιες φράσεις στα Ν.Ε. και η χρήση τους

ισόβια κάθειρξη = φυλάκιση για όλη τη ζωή [π.χ. *Ο δολοφόνος καταδικάστηκε σε ισόβια κάθειρξη*].

νους υγιής εν σώματι υγιεί = γερό μυαλό σε γερό σώμα.

αγάπα τον πλησίον σου = δείξε αγάπη στον συνάνθρωπό σου (χριστιανική εντολή).

πίστευε και μη ερεύνα = «να πιστεύεις χωρίς να ερευνάς», φράση που χρησιμοποιείται σε περιπτώσεις που κάποιος πιστεύει τυφλά σε ό,τι μαθαίνει, χωρίς να ελέγξει την εγκυρότητα όσων ακούει ή την αξιοπιστία του ομιλούντος.

κάτι εμπίπτει στις αρμοδιότητες κάποιου = κάτι είναι σχετικό, αφορά τις αρμοδιότητες / καθήκοντα κάποιου [π.χ. *Ειλικρινά αρνούμαι να ασχοληθώ με το θέμα. Άλλωστε δεν εμπίπτει στις άμεσες αρμοδιότητές μου*].

πενία τέχνας κατεργάζεται = γνωμικό που αποδίδεται στον Θεόκριτο, αρχαίο Έλληνα ποιητή, και δηλώνει ότι η φτώχεια υποχρεώνει τον άνθρωπο να επινοεί τρόπους για την αντιμετώπισή της [π.χ. *Ήταν πράγματι τετραπέρατος! Με λιγοστά μέσα αλλά με πολλή εξυπνάδα, κατάφερε μέσα σε λίγα χρόνια να μεγαλώσει την επιχείρησή του. Πενία τέχνας κατεργάζεται!*].

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ
ΧΡΗΣΗΣ
ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΥ
(ΤΕΧΝΗΤΩΣ,
ΑΡΣΗ,
ΕΜΠΙΠΤΩ)

Μαθαίνω να χρησιμοποιώ λέξεις

1. α. Αντιστοίχισε τις μεταφορικές φράσεις του ρήματος «πλέω» στη στήλη Α με τις κυριολεκτικές σημασίες τους στη στήλη Β.

1. Το παντελόني πλέει πάνω του.

A. Είναι πολύ πλούσιος.

2. Ο θεός μου πάντοτε επιπλέει.

B. Του είναι πολύ μεγάλο.

3. Από μικρός πλέει στο χρήμα.

Γ. Τα καταφέρνει σε κάθε περίπτωση.

β. Συμπλήρωσε τα κενά με τα κατάλληλα παράγωγα του «πλέω»:

πλοίαρχος, πλώρη, πλοιάριο, πλεούμενο

Όλη του η ζωή ήταν η θάλασσα. Από τότε που θυμόταν τον εαυτό του τα καλοκαίρια με ένα μικρό ..... να ονειρεύεται να γίνει ....., όταν μεγαλώσει. Η ζωή, βεβαίως, είχε άλλα σχέδια. Αργότερα, τελειώνοντας το λύκειο, έβαλε ..... για το Πανεπιστήμιο. Αποφοίτησε με άριστα, δούλεψε, απέκτησε χρήματα. Ποτέ, ωστόσο, δεν κατάφερε να αποκτήσει το δικό του .....

2. Αναζήτησε στα σώματα κειμένων των εφημερίδων *Νέα* και *Μακεδονία*, που βρίσκονται στην Πύλη για την ελληνική γλώσσα, ή σε άλλα κείμενα στον ηλεκτρονικό τύπο προτάσεις με τις λέξεις *κάθειρξη* και *απόδραση*. Η χρήση τους είναι μεταφορική ή κυριολεκτική;

ΣΩΜΑΤΑ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΣΗ

Σύνθεση με α' συνθετικό λέξη κλιτή: επίθετο

Πολλές από τις σύνθετες λέξεις των νέων ελληνικών σχηματίζονται με πρώτο συνθετικό ένα επίθετο:

π.χ. **πρασino**-σκούφης [πράσινος], **ταχυ**-δακτυλουργός [ταχύς],
σιγανο-παπαδιά [σιγανός].

Το ίδιο ακριβώς συμβαίνει και στα αρχαία ελληνικά. Το επίθετο που αποτελεί το α' συνθετικό διατηρεί το θέμα του αρσενικού γένους, ακόμα κι αν το β' συνθετικό ή η σύνθετη λέξη είναι θηλυκό ή ουδέτερο:

π.χ. μεγάλη + πόλις = Μεγαλόπολις, δερμαί + πύλαι = Θερμοπύλαι

Σημείωση

▲ Κάποιες φορές το θέμα του επιθέτου **καλός**

α. παραμένει αμετάβλητο ή **β.** αλλάζει σε **καλλι-**

Το ίδιο ισχύει και για το επίθετο **πᾶς**.

Άλλοτε εμφανίζεται με το θέμα

α. **παντο-** και άλλοτε ως

β. **παν-**

π.χ.

α. καλόγνωμος, καλόκαρδος

β. καλλίμορφος, καλλίνικος,
καλλιτέχνης

α. παντοδύναμος

β. πανσέληνος

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

Στην Α' Γυμνασίου έμαθες για τη β' κλίση επιθέτων, όπως *ὁ σοφ-ός, ἡ σοφ-ή, τὸ σοφ-όν* (με τρεις διαφορετικές καταλήξεις, μία για το αρσενικό, μία για το θηλυκό και μία για το ουδέτερο) και *ὁ/ἡ ἄφθον-ος, τὸ ἄφθον-ον* (με ίδια κατάληξη για το αρσενικό και το θηλυκό και διαφορετική για το ουδέτερο).

Τώρα θα μάθεις για τα επίθετα της γ' κλίσης, τα οποία, όπως θα θυμάσαι και από τα ουσιαστικά της ίδιας κλίσης, ταξινομούνται σε δύο κατηγορίες ανάλογα με το αν το θέμα τους λήγει σε φωνήεν ή σύμφωνο. Θα παρατηρήσεις ότι κάποια χρησιμοποιούνται και στα νέα ελληνικά!

▲ Προτού δεις πώς κλίνονται τα επίθετα της γ' κλίσης, κάνε μία επανάληψη στη γ' κλίση ουσιαστικών και στα θηλυκά ουσιαστικά της α' κλίσης.

1. Επίθετα γ' κλίσης (α' μέρος: Φωνηεντόληκτα)

Ι. Όσα έχουν τρεις καταλήξεις (τρικατάληκτα), διαφορετικές για κάθε γένος, και δύο θέματα (διπλόθεμα, δες παρακάτω *βαθυ-/βαθε-*)

Όσα λήγουν σε -ύς, -εῖα, -ύ (γεν.-έος)

Αρσενικό		Θηλυκό		Ουδέτερο	
N.E.	A.E.	N.E.	A.E.	N.E.	A.E.

ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ

Ον.	ο βαθύς	ὁ βαθύς	η βαθιά	ἡ βαθεῖα	το βαθύ	τὸ βαθύ
Γεν.	του βαθιού/βαθέος	τοῦ βαθέος	της βαθιάς	τῆς βαθείας	του βαθιού	τοῦ βαθέος
Δοτ.	-	τῷ βαθεῖ (ε + ι = εῖ)	-	τῇ βαθείᾳ	-	τῷ βαθεῖ (ε + ι = εῖ)
Αιτ.	τον βαθύ	τὸν βαθύν	τη βαθιά	τὴν βαθεῖαν	το βαθύ	τὸ βαθύ
Κλ.	βαθύ	(ῶ) βαθύ	βαθιά	(ῶ) βαθεῖα	βαθύ	(ῶ) βαθύ

ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ

Ον.	οι βαθιοί	οἱ βαθεῖς (ε + ε = ει)	οι βαθιές	αἱ βαθεῖαι	τα βαθιά	τὰ θαδέα
Γεν.	των βαθιών	τῶν θαδέων	των βαθιών	τῶν θαδειῶν	των βαθιών	τῶν θαδέων
Δοτ.	-	τοῖς θαδέσι(ν)	-	ταῖς θαδείαις	-	τοῖς θαδέσι(ν)
Αιτ.	τους βαθιούς	τοὺς θαδεῖς (ε + ε = ει)	τις θαθιές	τὰς θαδείας	τα θαθιά	τὰ θαδέα
Κλ.	βαθιοί	(ῶ) θαδεῖς (ε + ε = ει)	θαθιές	(ῶ) θαδειαι	θαθιά	(ῶ) θαδέα

- ▲ Όπως παρατηρεῖς μέσα στις παρενθέσεις, το ε + ι ενώνονται και δίνουν -ει.
- ▲ Όπως παρατηρεῖς μέσα στις παρενθέσεις, το ε + ε ενώνονται και δίνουν -ει.
- ▲ Η ένωση δύο φωνηέντων από την οποία προκύπτει ένα άλλο φωνήεν/δίφθογγος ονομάζεται συναίρεση (π.χ. στα Ν.Ε. αγαπάω-αγαπῶ, α + ω = ω). Βλ. για τη συναίρεση και στο ψηφιακό αντικείμενο της ενότητας 2 (**γραμματική: τριτόκλιτα φωνηεντόληκτα ουσιαστικά**, σελ. 34).
- ▲ Στο αρσενικό η κλητική ενικού δεν έχει κατάληξη και η αιτιατική πληθυντικού είναι όμοια με την ονομαστική.

Παραδείγματα σχολικής γραμματικής (σελ. 101-102) *ὁ θαθύς, ἡ θαδειᾶ, τὸ θαθύ* και *ὁ θῆλυς, ἡ θῆλεια, τὸ θῆλυ*

II. Όσα έχουν δύο καταλήξεις (δικατάληκτα), ίδιες για το αρσενικό και το θηλυκό γένος, και ένα (μονόθεμα) ή δύο θέματα (διπλόθεμα)

Όσα λήγουν σε -υς, -υ (γεν.-υος ή -εος)

[σύνθετα] ένα θέμα: εὐβοτρυ-		δύο θέματα: διπηχυ- διπηχε-	
Αρσενικό & Θηλυκό	Ουδέτερο	Αρσενικό & Θηλυκό	Ουδέτερο

ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ

Ον.	ὁ/ἡ εὐβοτρυς	τὸ εὐβοτρυ	ὁ/ἡ δίπηχυς	τὸ δίπηχυ
Γεν.	τοῦ/τῆς εὐβότρουος	τοῦ εὐβότρουος	τοῦ/τῆς διπήχεος	τοῦ διπήχεος
Δοτ.	τῷ/τῇ εὐβότρουϊ	τῷ εὐβότρουϊ	τῷ/τῇ διπήχει (ε+ι)	τῷ διπήχει (ε+ι = ει)
Αιτ.	τὸν/τὴν εὐβοτρυον	τὸ εὐβοτρυ	τὸν/τὴν δίπηχυον	τὸ δίπηχυ
Κλ.	(ῶ) εὐβοτρυ	(ῶ) εὐβοτρυ	(ῶ) δίπηχυ	(ῶ) δίπηχυ

ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ

Ον.	οἱ/αἱ εὐβότρυες	τὰ εὐβότρυα	οἱ/αἱ διπήχεις (ε+ε)	τὰ διπήχεια & διπήχη
Γεν.	τῶν εὐβοτρώων	τῶν εὐβοτρώων	τῶν διπηχέων	τῶν διπηχέων
Δοτ.	τοῖς/ταῖς εὐβότρουσι(ν)	τοῖς εὐβότρουσι(ν)	τοῖς/ταῖς διπήχεσι(ν)	τοῖς διπήχεσι(ν)
Αιτ.	τούς/τάς εὐβότρυς	τὰ εὐβότρυα	τούς/τάς διπήχεις (ε+ε)	τὰ διπήχεια & διπήχη
Κλ.	(ῶ) εὐβότρυες	(ῶ) εὐβότρυα	(ῶ) διπήχεις (ε+ε)	(ῶ) διπήχεια & διπήχη

- ▲ Όπου βλέπεις ε + ι ή ε + ε, πρόσεξε γιατί έχει γίνει συναίρεση.
- ▲ Τον πληθυντικό του ουδέτερου διπήχεια μπορεί να τον συναντήσεις και με συναίρεση ε + α → διπήχη.

Παραδείγματα σχολικής γραμματικής (σελ. 103) ὁ/ἡ εὐβοτρυς, τὸ εὐβοτρυ και ὁ/ἡ δίπηχυς, τὸ δίπηχυ

2. Το επίθετο ὁ πολὺς, ἡ πολλή, τὸ πολὺ

Αρσενικό		Θηλυκό		Ουδέτερο	
N.E.	A.E.	N.E.	A.E.	N.E.	A.E.

ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ

Ον.	ο πολὺς	ὁ πολὺς	ἡ πολλή	ἡ πολλή	το πολὺ	τὸ πολὺ
Γεν.	του πολὺ	τοῦ πολλοῦ	της πολλῆς	τῆς πολλῆς	του πολὺ	τοῦ πολλοῦ
Δοτ.	—	τῷ πολλῷ	—	τῇ πολλῇ	—	τῷ πολλῷ
Αιτ.	τον πολὺ	τὸν πολὺν	την πολλή	τὴν πολλήν	το πολὺ	τὸ πολὺ
Κλ.	πολύ	(ῶ) πολὺ	πολλή	(ῶ) πολλή	πολύ	(ῶ) πολὺ

ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ

Ον.	οι πολλοί	οί πολλοί	οι πολλές	αί πολλαί	τα πολλά	τὰ πολλὰ
Γεν.	των πολλών	τῶν πολλῶν	των πολλών	τῶν πολλῶν	των πολλών	τῶν πολλῶν
Δοτ.	—	τοῖς πολλοῖς	—	ταῖς πολλαῖς	—	τοῖς πολλοῖς
Αιτ.	τους πολλούς	τούς πολλοὺς	τις πολλές	τὰς πολλὰς	τα πολλά	τὰ πολλὰ
Κλ.	πολλοί	(ῶ) πολλοί	πολλές	(ῶ) πολλαί	πολλά	(ῶ) πολλὰ

Από το επίθετο *πολύς*, *πολλή*, *πολὺ* παράγεται και το ποσοτικό επίρρημα «πολύ» (π.χ. σ' αγαπῶ πολύ).
Βλέπε και στη σχολική γραμματική (σελ. 112).

Το επίθετο ὁ μέγας, ἡ μεγάλη, τὸ μέγα

Αρσενικό		Θηλυκό		Ουδέτερο	
N.E.	A.E.	N.E.	A.E.	N.E.	A.E.

ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ

Ον.	ο μέγας	ὁ μέγας	η μεγάλη	ἡ μεγάλη	το μεγάλο	τὸ μέγα
Γεν.	του μεγάλου	τοῦ μεγάλου	της μεγάλης	τῆς μεγάλης	του μεγάλου	τοῦ μεγάλου
Δοτ.	—	τῷ μεγάλῳ	—	τῇ μεγάλῃ	—	τῷ μεγάλῳ
Αιτ.	τον μεγάλο	τὸν μέγαν	την μεγάλη	τὴν μεγάλην	το μεγάλο	τὸ μέγα
Κλ.	μεγάλε	(ῶ) μέγα/μεγάλε	μεγάλη	(ῶ) μεγάλη	μεγάλο	(ῶ) μέγα

ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ

Ον.	οι μεγάλοι	οἱ μεγάλοι	οι μεγάλες	αἱ μεγάλαι	τα μεγάλα	τὰ μεγάλα
Γεν.	των μεγάλων	τῶν μεγάλων	των μεγάλων	τῶν μεγάλων	των μεγάλων	τῶν μεγάλων
Δοτ.	—	τοῖς μεγάλοις	—	ταῖς μεγάλαις	—	τοῖς μεγάλοις
Αιτ.	τους μεγάλους	τούς μεγάλους	τις μεγάλες	τὰς μεγάλας	τα μεγάλα	τὰ μεγάλα
Κλ.	μεγάλοι	(ῶ) μεγάλοι	μεγάλες	(ῶ) μεγάλαι	μεγάλα	(ῶ) μεγάλα

Βλέπε και στη σχολική γραμματική (σελ. 113).

Ασκήσεις

- Σχημάτισε την ονομαστική στον ίδιο αριθμό που βρίσκονται τα παρακάτω φωνηεντόληκτα επίθετα της γ' κλίσης:

τὸν βραχὺν ....., *τοῦ/τῆς πολυδάκρυος*.....,

τῶν θρασέων (αρσ.)....., *τῆς θηλείας* ....., *ταῖς γλυκείαις* .....

- Εντόπισε στο κείμενο της ενότητας τα επίθετα «ὁ πολύς, ἡ πολλή, τὸ πολὺ» και «ὁ μέγας, ἡ μεγάλη, τὸ μέγα» και μετάφερε τα στην πτώση που βρίσκονται στον άλλο αριθμό.

ΕΠΙΘΕΤΑ
ΠΟΛΥΣ/ΜΕΓΑΣ,
ΕΠΙΡΡΗΜΑ
ΠΟΛΥ ΣΤΑ ΝΕΑ
ΕΛΛΗΝΙΚΑ
(ΑΣΚΗΣΗ)

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ

Οι καθαρώς επιρρηματικοί προσδιορισμοί (επιρρήματα)

Στην προηγούμενη ενότητα έμαθες ότι οι επιρρηματικές έννοιες εκφράζονται με φράσεις που σχηματίζονται από πρόθεση + λέξη σε πλάγια πτώση (γενική, δοτική, αιτιατική).

Τώρα θα μάθεις ότι οι επιρρηματικές έννοιες του **χρόνου**, του **τόπου**, του **τρόπου** και του **ποσού** εκφράζονται και μονολεκτικά με ένα επίρρημα. Στην Α΄ Γυμνασίου έμαθες ότι τα επιρρήματα (< επί + ρήματα = έννοιες επί των ρημάτων) είναι άκλιτα μέρη του λόγου. Σκέψου τι γνωρίζεις στα νέα ελληνικά:

- π.χ. Εγώ διαβάζω **τώρα** το μάθημα **εδώ**.
(με το επίρρημα **τώρα** δηλώνεται **ο χρόνος** κατά τον οποίο εγώ διαβάζω και με το επίρρημα **εδώ** δηλώνεται **ο τόπος** στον οποίο διαβάζω)
- π.χ. Εγώ διαβάζω το μάθημα **ευχάριστα**.
(με το επίρρημα **ευχάριστα** δηλώνεται **ο τρόπος** με τον οποίο διαβάζω)
- π.χ. Εγώ διαβάζω **πολύ**.
(με το επίρρημα **πολύ** δηλώνεται το **πόσο** διαβάζω)

Οι πληροφορίες που δίνουν τα επιρρήματα για τον χρόνο, τον τόπο, τον τρόπο, το ποσό μετατρέπουν την πρόταση από απλή σε επαυξημένη. (Για την επαυξημένη πρόταση έμαθες στην Α΄ Γυμνασίου.)

Όπως στα Ν.Ε., έτσι και στα Α.Ε. οι επιρρηματικές έννοιες (δηλαδή έννοιες επί των ρημάτων) είναι ο **χρόνος**, ο **τόπος**, ο **τρόπος** και το **ποσό** του ρήματος και απαντούν στα ακόλουθα ερωτήματα:

χρόνος	ΠΟΤΕ;
τόπος	ΠΟΥ;
τρόπος	ΠΩΣ;
ποσό	ΠΟΣΟ;

Οι καθαρώς επιρρηματικοί προσδιορισμοί συνήθεις στα αρχαία ή γνωστοί στα νέα ελληνικά

1. Οι καθαρώς επιρρηματικοί προσδιορισμοί του χρόνου	<p>έκαστοτε («κάθε φορά»), ἔκτοτε («από τότε»), νῦν («τώρα»), ἀεὶ («πάντοτε»), πότε («κάποτε» σε καταφατική πρόταση, «ποτέ» σε αρνητική, «πότε;» σε ερωτηματική), ἤδη, αὖριον κ.ά.</p>
2. Οι καθαρώς επιρρηματικοί προσδιορισμοί του τόπου που δηλώνουν:	<p>α. στάση σε τόπο οἴκοι («στο σπίτι», «στην πατρίδα»), αὐτοῦ («εδώ»), πανταχοῦ («παντού»), ἐγγύς («κοντά»), ἄλλοθι («αλλού»), ἔξω, ἔσω κ.ά.</p> <p>β. κίνηση προς τόπο/κατεύθυνση οἴκαδε/οἴκονδε («προς το σπίτι», «προς την πατρίδα»), δεῦρο («προς τα εδώ») κ.ά.</p> <p>γ. κίνηση από τόπο/προέλευση οἴκοθεν (= «από το σπίτι», «από την πατρίδα»), πόθεν (= «από πού;»), ἄνωθεν, («από πάνω»), πανταχόθεν («από παντού») κ.ά.</p>

3. Οι καθαρώς επιρρηματικοί προσδιορισμοί του τρόπου

δικαίως (< δίκαιος), σαφῶς (< σαφής), οὕτως («έτσι» < οὔτως), ἄλλως («αλλιώς», < ἄλλος).
βάδην, φύρδην («ανάκατα»), μίγδην («ανάμεικτα»), ἄρδην («εκ θεμελίων», «στον αέρα», «σηκωτά»), τροχάδην («πολύ γρήγορα») ἄμισθι («δωρεάν»), ἑλληγιστί, ἀμαχεῖ/ἀμαχητὶ («χωρίς αντίσταση»), ἐναλλάξ.
πύξ («με γροθιές»), λάξ («με κλοτσιές»), εὖ (καλώς/καλά), ἐξῆς.

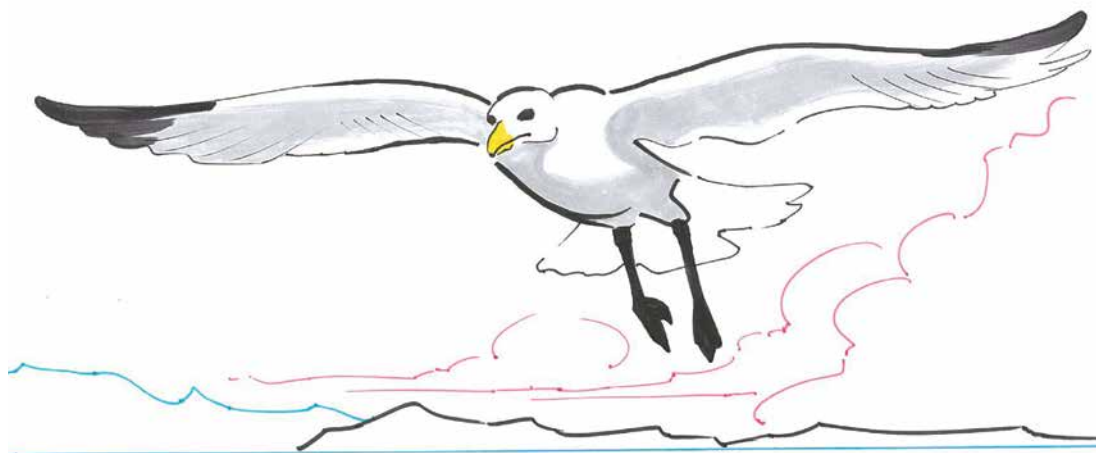
4. Οι καθαρώς επιρρηματικοί προσδιορισμοί του ποσού

λίαν («πολύ»), μᾶλλον, μάλιστα («πάρα πολύ»), σφόδρα («πάρα πολύ»), ἅπαξ («μια φορά»), δῖς («δύο φορές»), παντελῶς («ολοκληρωτικά»), οὕτω/οὕτως («τόσο»).
ὁσάκις («όσες φορές»), πολλάκις («πολλές φορές»).

Άσκηση

Στις παρακάτω περιόδους λόγου στα νέα ελληνικά εντόπισε τους καθαρώς επιρρηματικούς προσδιορισμούς της αρχαίας ελληνικής που επιβιώνουν στη Ν.Ε. και σημείωσε στην παρένθεση τι δηλώνουν:

- Αρνήθηκα την πρότασή του, αφού ούτως ή άλλως θα έλειπα. (.....)
- Γνώριζε τον Κώστα παιδιόθεν, αλλά πολύ αργότερα έγιναν εγκάρδιοι φίλοι. (.....)
- Ήταν ανέκαθεν ακατάστατη, αλλά το τελευταίο διάστημα έχει παραγίνει η κατάσταση. (.....)
- Την ερωτεύτηκε σφόδρα και έφυγε μαζί της στο εξωτερικό. (.....)
- Είναι άνωθεν διαταγή να υπογράψουμε τη συμφωνία. (.....)

ΣΚΙΤΣΟ: ΕΠΑΜΕΙΝΩΝΔΑΣ ΒΟΡΛΟΚΑΣ

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ
ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ
ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΩΝ
(ΚΑΘΑΡΩΣ
ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΙΚΟΙ
ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ)

ΑΠΟΤΙΜΗΤΗΣ

- Ο μύθος του Δαίδαλου και του Ίκαρου
- Φωνηεντόληκτα επίθετα γ' κλίσης
- Καθαρώς επιρρηματικοί προσδιορισμοί

Αναστοχαστική δραστηριότητα 1 Στο κείμενο υπάρχει η λέξη «**πε-φιλοτεχνη-μένας**» που ανήκει στο ρήμα «**φιλοτεχνώ**» (φίλος + τέχνη) που χρησιμοποιούμε και σήμερα. Για την παρουσίαση ενός προσώπου από τον περίγυρό σου ή ενός διάσημου, δημιούργησε δύο προτάσεις που να περιέχουν άλλες σύνθετες λέξεις με πρώτο συνθετικό το «φίλος».

Αναστοχαστική δραστηριότητα 2 Μπορείς να εντοπίσεις στο παρακάτω απόσπασμα από το εικονογραφημένο βιβλίο *Το καπλάνι της βιτρίνας* της Άλκης Ζέη (ό.π., σελ. 26) ποια είναι τα βασικά σημεία της αφήγησης του μύθου του Ίκαρου που θυμίζουν το κείμενο του Διόδωρου Σικελιώτη;

Το τέχνασμα της Φερενίκης

Εισαγωγικό σημείωμα: Πριν από τους Ολυμπιακούς Αγώνες, η Φερενίκη αναλαμβάνει να προπονήσει η ίδια τον γιο της Πεισίρροδο. Μεταμφιέζεται σε άνδρα, καθώς απαγορεύεται η είσοδος σε γυναίκες. Γίνεται αντιληπτή, αλλά δεν τιμωρείται, επειδή προέρχεται από οικογένεια ολυμπιονικών.

Πυθοῖ μὲν οὖν καὶ Ἴσθμοῖ καὶ ὅπου ποτὲ τῆς γῆς ἐτέθησαν ἀγῶνες, ὁ γυμναστὴς ἀμπέχεται τρίβωνα καὶ ὁ ἀλείπτῃς ἀλείφει τὸν ἀθλητὴν ἐλαίῳ. Ἐν Ὀλυμπίᾳ δὲ ὁ γυμναστὴς γυμνὸς μένει. Οἱ Ἥλεῖοι διελέγχουσι τοῦτον, ἐπεὶ τὴν εἴσοδον τῶν γυναικῶν ἀπαγορεύουσιν. Ὡς δὲ λέγεται, Φερενίκη ἢ Ῥοδία, ἡ εὐγενὴς καὶ χαρίεσσα θυγάτηρ τοῦ Διαγόρου τοῦ πύκτου, παρέβη ποτὲ τὸν νόμον. Περιελθοῦσα γοῦν κατὰ τὴν Ὀλυμπίαν ὑπὸ τρίβωνι, ὁμοίᾳ ἀνδρὶ γυμναστῇ, Πεισίρροδον τὸν ἑαυτῆς υἱὸν ἐγύμναζε. Πύκτης δὲ καὶ ἐκεῖνος ἦν, εὐμεγέθης, εὐσχήμων καὶ εὐχειρ τὴν τέχνην ὥσπερ ὁ πάππος. Ἡ ἀπάτη ἐμφανὴς ἐγένετο, ἀλλ' οὐκ ἀπέκτειναν τὴν Φερενίκην, ἐνθυμούμενοι τὸν Διαγόραν καὶ τοὺς εὐγενεῖς παῖδας τούτου – πάντες γὰρ Ὀλυμπιονῆκαι ἐν οἴκῳ Φερενίκης. Τὸ λοιπὸν ὁ γυμναστὴς νόμῳ ἀποδύεται.

Φλάβιος Φιλόστρατος, *Γυμναστικός*, 17 (διασκευή)

Στοιχεία για την ταυτότητα του κειμένου

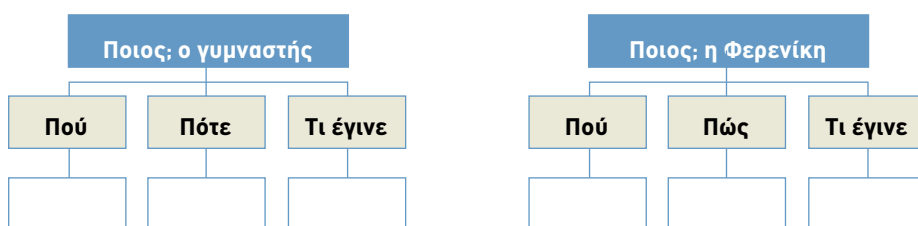
Είμαι ο Φλάβιος Φιλόστρατος, γνωστός Αθηναίος σοφιστής. Γεννήθηκα το 165 μ.Χ. Τώρα πια οι Ρωμαίοι κυριαρχούν στην Ελλάδα και σε όλη τη λεκάνη της Μεσογείου! Πήγα στη Ρώμη, για να εργαστώ ως δάσκαλος των παιδιών σημαντικών Ρωμαίων αυτοκρατόρων. Ένα από τα έργα μου είναι ο *Γυμναστικός*, ένα θεωρητικό κείμενο για τη γυμναστική τέχνη.

ΠΡΟΣΕΓΓΙΖΩ ΤΗ ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

1. Εντόπισε στο κείμενο λέξεις που σου θυμίζουν αντίστοιχες που χρησιμοποιούμε σήμερα.
2. Υπογράμμισε στο κείμενο με διαφορετικό χρώμα τα ρήματα, τα υποκείμενα και τα αντικείμενά τους.

ΠΡΟΣΕΓΓΙΖΩ ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Πριν συμπληρώσετε συνεργατικά τον πίνακα με την πληροφορία που δίνεται για κάθε πρόσωπο του κειμένου, δείτε τις ερωτήσεις που ακολουθούν.

ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ

1. Τι συμβαίνει στους Δελφούς (Πυδοῖ) και στον Ισθμό (Ισθμοῖ) και όπου οι Έλληνες διοργανώνουν αγώνες (και ὅπου ποτὲ τῆς γῆς ἐτέθησαν ἀγῶνες);

Πυδοῖ μὲν οὖν καὶ Ἴσθμοῖ καὶ ὅπου ποτὲ τῆς γῆς ἐτέθησαν ἀγῶνες, ὁ γυμναστὴς ἀμπέχεται τρίβωνα καὶ ὁ ἀλείπτης ἀλείφει τὸν ἀθλητὴν ἐλαίῳ.

.....

.....

.....

.....

.....

- > ἐτέθησαν [τίθημι (γ' πληθ. παθητικού αορίστου) = διοργανώνω]
- > ὁ γυμναστὴς = ο προπονητής
- > ἀμπέχεται [ἀμπέχομαι = σκεπάζομαι]
- > τρίβωνα [ὁ τρίβων, τοῦ τρίβωνος = ο χιτώνας]
- > ὁ ἀλείπτης = ο προπονητής που αλείφει με λάδι το σώμα του αθλητή

2. Προσπάθησε να μεταφράσεις την παρακάτω περίοδο λόγου.

Ἐν Ὀλυμπίᾳ δὲ ὁ γυμναστὴς γυμνὸς μένει.

.....

.....

- > Ἐν Ὀλυμπίᾳ = στην Ολυμπία

3. Γιατί οι Ηλείοι ελέγχουν λεπτομερώς τον γυμναστή;

Οἱ Ἡλείοι διελέγχουσι τοῦτον, ἐπεὶ τὴν εἴσοδον τῶν γυναικῶν ἀπαγορεύουσιν.

.....

.....

- > διελέγχουσι [διελέγχω = ελέγχω διεξοδικά, λεπτομερώς]

4. Τι έκανε η Φερενίκη;

Ὅς δὲ λέγεται, Φερενίκη ἡ Ῥοδία, ἡ εὐγενὴς καὶ χαρίεσσα θυγάτηρ τοῦ Διαγόρου τοῦ πύκτου, παρέβη ποτὲ τὸν νόμον.

.....

.....

.....

- > Ὅς δὲ λέγεται = όπως λέγεται
- > χαρίεσσα [χαρίεις, χαρίεσσα, χαρίεν (επίθετο γ' κλίσης) = κομψός]
- > τοῦ πύκτου [ὁ πύκτης = ο πυγμάχος]

5. Προσπάθησε να αποδώσεις στα νέα ελληνικά την παρακάτω περίοδο λόγου.

Περιελθοῦσα γοῦν κατὰ τὴν Ὀλυμπίαν ὑπὸ τρίβωνι, ὁμοία ἀνδρὶ γυμναστῇ, Πεισίρροδον τὸν ἑαυτῆς υἱὸν ἐγύμναζε.

.....

.....

.....

- > περιελθοῦσα [περιελθών, περιελθοῦσα, περιελθόν: μετοχή αορίστου β' του περιέρχομαι = τριγυρίζω]
- > κατὰ τὴν Ὀλυμπίαν = στην Ολυμπία

6. Σε τι έμοιαζε ο Πεισίρροδος στον παππού του;

Πύκτης δὲ καὶ ἐκεῖνος ἦν, εὐμεγέθης,
εὐσχήμων καὶ εὐχειρ τὴν τέχνην ὥσπερ
ὁ πάππος.

.....

.....

.....

.....

.....

- > εὐμεγέθης [ὁ, ἡ εὐμεγέθης, τὸ εὐμέγεθες (επίθετο γ' κλίσης) = μέγας] μεγαλόσωμος
- > εὐσχήμων [ὁ, ἡ εὐσχήμων, τὸ εὐσχημον (επίθετο γ' κλίσης) = ευπρεπής] καλλίγραμμος
- > εὐχειρ [ὁ, ἡ εὐχειρ (επίθετο γ' κλίσης) = γρήγορος στα χέρια] χειροδύναμος
- > ὥσπερ ὁ πάππος = ὅπως ακριβῶς ο παππούς του

7. Τι συνέβη έπειτα; Τι δεν έκαναν οι Ηλείοι; Γιατί;

Ἡ ἀπάτη ἐμφανῆς ἐγένετο, ἀλλ'
οὐκ ἀπέκτειναν τὴν Φερενίκην,
ἐνδυμούμενοι τὸν Διαγόραν καὶ τοὺς
εὐγενεῖς παῖδας τούτου – πάντες γὰρ
Ὀλυμπιονῖκαι ἐν οἴκῳ Φερενίκης.

.....

.....

.....

- > ἐμφανῆς ἐγένετο [ἐμφανῆς γίνομαι = παρουσιάζομαι, αποκαλύπτομαι, φανερώνομαι]
- > ἀποκτείνουσι [ἀποκτείνω = σκοτώνω]
- > ἐνδυμούμενοι [ἐνδυμούμενος, ἐνδυμουμένη, ἐνδυμούμενον: μετοχή ενεστώτα του ἐνδυμέομαι-ἐνδυμοῦμαι = αναλογίζομαι]
- > οἶκος [ὁ οἶκος = ἡ οικογένεια]

8. Προσπάθησε να μεταφράσεις την παρακάτω περίοδο λόγου.

Τὸ λοιπὸν ὁ γυμναστὴς νόμῳ
ἀποδύεται.

.....

.....

.....

- > ἀποδύεται [ἀποδύομαι = βγάζω τα ρούχα μου]

ΤΟ ΤΕΧΝΑΣΜΑ
ΤΗΣ
ΦΕΡΕΝΙΚΗΣ
(ΑΣΚΗΣΗ)

Συζήτηση στην τάξη

1. Πώς εμφανίζεται ο προπονητής στους χώρους διεξαγωγής των αγώνων και πώς ο ίδιος ο αθλητής;
2. Ποια εντύπωση σχηματίζεις από τη στάση της Φερενίκης;
3. Πιστεύεις ότι η ένδοξη καταγωγή της Φερενίκης από οικογένεια επιτυχημένων αθλητών μειώνει τη σοβαρότητα του παραπτώματος; Συζήτησε με τους/τις συμμαθητές/συμμαθήτριές σου τι ισχύει σήμερα.
4. Πώς θα επέλεγες εσύ να υποστηρίξεις τον εαυτό σου, αν είχες παραβεί τους κανόνες σε μια αθλητική διοργάνωση; Πιστεύεις ότι υπάρχει πειστική δικαιολογία για κάτι τέτοιο; Σε παιχνίδι ρόλων (αθλητής ή προπονητής/κριτής) στην τάξη ανά δυάδες, αναδημιούργησε τη σκηνή προσθέτοντας το δικό σου σχόλιο.

5. Ο όρος «γυμναστής» έχει την ίδια σημασία στα νέα ελληνικά; Τι δηλώνει σήμερα; Αναζητήσέ το στο Λεξικό της Κοινής Ν.Ε. στην Πύλη για την ελληνική γλώσσα.

ΛΕΞΙΚΟ ΤΗΣ
ΚΟΙΝΗΣ Ν.Ε.

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

> **γυμναστής:** προπονητής που ασχολείται κυρίως με τον τύπο των ασκήσεων που ταίριαζαν σε κάθε αθλητή σε αντίθεση με τον παιδοτρίβη, που αναλαμβάνει τη συστηματική εκγύμναση ολόκληρου του σώματος του αθλητή. Αργότερα, στους εκπαιδευτές των αθλητών προστίθεται και ο *ἀλείπτης*, ο οποίος βοηθάει στην επάλειψη του σώματος του αθλητή με λάδι και φροντίζει να ακολουθεί ο αθλητής μια ισορροπημένη διατροφή. Τέλος, κατά τη Ρωμαϊκή περίοδο εμφανίζεται ο *ίατρα-λείπτης* που θυμίζει σε πολλά τον αθλίατρο της εποχής μας.

> **Διαγόρας ο Ρόδιος:** ο διασημότερος πυγμάχος της αρχαιότητας με νίκες και στις τέσσερις πανελλήνιες αθλητικές διοργανώσεις (Ολύμπια, Πύθια, Νέμεα, Ίσθμια). Τόσο οι τρεις γιοι του όσο και τα δύο εγγόνια του στέφθηκαν Ολυμπιονίκες.

> **Πεισίρροδος:** ένα από τα εγγόνια του Διαγόρα, γιος της κόρης του Φερενίκης, που νίκησε στην Ολυμπία στην κατηγορία των παιδων.

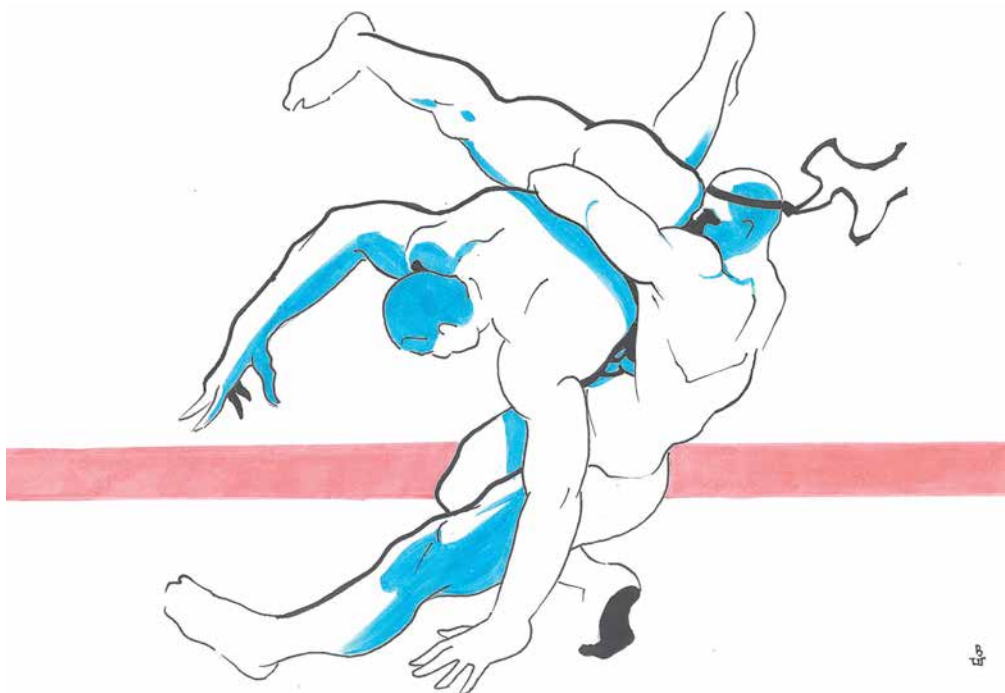
Η ΠΑΡΟΥΣΙΑ
ΤΗΣ ΝΙΚΗΣ
ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ
ΕΛΛΑΔΑ

Η ΚΑΛΙ-
ΣΤΕΦΑΝΟΣ
ΕΛΙΑ ΣΤΗΝ
ΟΛΥΜΠΙΑ

ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΙ
ΑΓΩΝΕΣ:
ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗ
ΣΕ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ

ΣΚΙΤΣΟ: ΕΠΑΜΕΙΝΩΝΔΑΣ ΒΟΡΛΟΚΑΣ

ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ | ΠΑΡΑΓΩΓΗ, ΣΥΝΘΕΣΗ, ΧΡΗΣΗ

1 Οικογένειες λέξεων στην ελληνική και σε άλλες γλώσσες

> γυμνάζω	<p>ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ: γυμναστής, γυμνάσιο, εκγύμναση</p> <p>ΕΠΙΘΕΤΑ: γυμναστικός, γυμνασιακός</p> <p>Η ΛΕΞΗ ΣΕ ΑΛΛΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ: ΑΓΓ gymnastics, ΓΑΛΛ gymnastique, ΓΕΡΜ Gymnastik, Gymnasium, ΙΤΑΛ ginnastica, ΙΣΠ gimnasia, ΑΛΒ gjimnistikë, ΡΟΥΜ gimnastică, Sală de gimnastică</p>
> άμπέχω (άμφι + έχω)	<p>ΣΥΝΘΕΤΑ ΡΗΜΑΤΑ: κατέχω, προσέχω, υπερέχω</p> <p>ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ: σχέση, έξη (= συνήθεια), εχεμύθεια (= διαφύλαξη μυστικού), εχέγγυο (= εγγύηση)</p> <p>ΕΠΙΘΕΤΑ: σχετικός, εχέφρων (= λογικός)</p>
> άποκτείνω (άπό + κτείνω)	<p>ΣΥΝΘΕΤΟ ΡΗΜΑ: λιμοκτονώ</p> <p>ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ: εντομοκτόνο, αλληλοκτονία, πατροκτονία, μητροκτονία, παιδοκτόνος, αδελφοκτόνος</p> <p>ΕΠΙΘΕΤΟ: αυτοκτονικός</p> <p>Η ΛΕΞΗ ΣΕ ΑΛΛΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ: ΑΓΓ matricide, ΓΑΛΛ matricide, ΙΤΑΛ matricidio, ΙΣΠ matricidio, ΑΛΒ matricë, ΡΟΥΜ matricid</p>
> γίγνομαι	<p>ΣΥΝΘΕΤΑ ΡΗΜΑΤΑ: καταγίγνομαι (= ασχολούμαι)</p> <p>ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ: γεγονός, γενέθλια, πρόγονος, υδρογόνο, ευγονική</p> <p>ΕΠΙΘΕΤΑ: γενικός, συγγενής, ευγενής</p> <p>Η ΛΕΞΗ ΣΕ ΑΛΛΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ: ΑΓΓ oxygen, ΓΑΛΛ oxygène, ΓΕΡΜ Eugenik, ΙΤΑΛ eugenetica, ΙΣΠ eugenesia, ΑΛΒ eugjenikës, ΡΟΥΜ eugenie</p>
> ένδυμέομαι- ένδυμοῦμαι	<p>ΡΗΜΑ: θυμάμαι</p> <p>ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ: ενθύμιο, θύμιση</p> <p>ΕΠΙΘΕΤΑ: θυμητικός</p>
> οΐκέω-οΐκῶ	<p>ΣΥΝΘΕΤΟ ΡΗΜΑ: οικοδομώ</p> <p>ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ: οικογένεια, οικοδεσπότης, οικόπεδο, οικονομία</p> <p>ΕΠΙΘΕΤΑ: οικολογικός, οικοδομήσιμος</p> <p>Η ΛΕΞΗ ΣΕ ΑΛΛΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ: ΑΓΓ ecology, ΓΑΛΛ écologie, ΓΕΡΜ Ökologie, ΙΤΑΛ ecologia, ΙΣΠ ecología, ΑΛΒ ekologjisë, ΡΟΥΜ ecologie</p>

Συζήτηση στην τάξη

Με τις λέξεις *εχέφρων*, *ενθύμιο*, *οικογενειάρχης* αφηγήσου μια ιστορία σε επίσημο και σοβαρό ύφος.

ΠΑΡΑΓΩΓΗ
ΛΕΞΕΩΝ
(ΟΙΚΟΣ)

Έρευνα

Με τη βοήθεια του **Βασικού Λεξικού της Α.Ε.** στην Πύλη για την ελληνική γλώσσα βρείτε με την ομάδα σου την οικογένεια λέξεων για μία από τις λέξεις: «*ἐλέγχω*», «*χαρίεις*», «*εὐγενής*».

Πώς εξελίχθηκε μέχρι σήμερα; Παρουσίασε στους/στις συμμαθητές/συμμαθήτριές σου τις παράγωγές της ανά εποχή (αρχαία, βυζαντινή, νεότερη) και άκουσε για τις λέξεις που επέλεξαν εκείνοι. Τοποθέτησέ τες σε μια χρονογραμμή.

2 Λόγιες φράσεις στα Ν.Ε. και η χρήση τους

οι έχοντες και κατέχοντες = οι πλούσιοι.

(από) πάππου προς πάππον = για κάτι αρχαίο, πατροπαράδοτο, πατρογονικό, που περνάει από γενιά σε γενιά [π.χ. *Η αγάπη του για τη θάλασσα πήγαινε από πάππου προς πάππον, αφού όλοι στην οικογένεια ασχολούνταν με τις καταδύσεις*].

οικ αν λάβοις παρά του μη έχοντος = δεν μπορείς να πάρεις κάτι από κάποιον που δεν το έχει για να σου το δώσει [π.χ. *Μη μου ζητάς να σου δανείσω, έχω μείνει άφραγκη! Οικ αν λάβοις παρά του μη έχοντος!*].

Μαθαίνω να χρησιμοποιώ λέξεις

1. Αντιστοίχισε τις παρακάτω μεταφορικές φράσεις της στήλης Α με το ρήμα «*έχω*» με τις κυριολεκτικές σημασίες τους στη στήλη Β.

1. Πόσο έχει το κιλό;

2. Δεν έχει βόλτα.

3. Τον έχω για τρελό.

A. Πόσο κοστίζει;

B. Τον θεωρώ.

Γ. Δεν προβλέπεται.

2. α. Σύνδεσε τις παρακάτω λέξεις και δημιούργησε νέες σύνθετες με *α΄* συνθετικό κάποια παράγωγη του «*γυμνάζω*».

γυμνάσιο + παιδί = ... γυμνάσιο + κορίτσι = ...

γυμνάσιο + άρχω = ...

β. Συμπλήρωσε τα κενά του κειμένου με το κατάλληλο παράγωγο της λέξης «*οἶκος*»:

οικογένεια (2 φορές), *οικόπεδο*, *οικόσημο*, *οικοδεσπότης*, *ανοίκειος*

Ανήκε στις παλαιές ..... του νησιού, από αυτές που διέθεταν και ..... Ως καλός ..... κάθε Κυριακή προσκαλούσε όλη την ..... της θείας του για φαγητό στο σπίτι του. Ωστόσο, μετά τη διαφωνία που προέκυψε για ένα ..... που είχαν κληρονομήσει από τη γιαγιά τους και εξαιτίας της ..... επίθεσης που είχε δεχθεί, αποφάσισε να διακόψει κάθε επαφή μαζί τους.

ΒΑΣΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ
ΤΗΣ Α.Ε.

ΠΑΡΑΓΩΓΗ
ΛΕΞΕΩΝ
(ΑΘΛΕΩ-ΑΘΛΩ)

ΑΡΧΑΙΟ ΡΗΤΟ

ΛΕΞΕΙΣ,
ΣΗΜΑΣΙΕΣ,
ΠΑΡΑΓΩΓΑ
(ΑΜΙΛΛΑΘΜΑΙ-
ΑΜΙΛΛΩΜΑΙ, ΕΥ
ΑΓΩΝΙΖΕΣΘΑΙ)

ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΣΗ

Σύνθεση με α' συνθετικό λέξη κλιτή: ουσιαστικό

Το θέμα του ουσιαστικού μπορεί να είναι:

<p>1. Αμετάβλητο</p>	<p>< <i>ἀγγελία</i> + <i>φέρω</i> = <i>ἀγγελιαφόρος</i> < <i>νίκη</i> + <i>φέρω</i> = <i>νικηφόρος</i> < <i>λόγος</i> + <i>γράφω</i> = <i>λογογράφος</i> < <i>δῆμος</i> + <i>κρατέω-κρατῶ</i> = <i>δημοκρατία</i> < <i>κόσμος</i> + <i>κρατέω-κρατῶ</i> = <i>κοσμοκράτωρ</i></p>	
<p>2. Μεταβλητό</p>	<p>< <i>ὔλη</i> + <i>τέμνω</i> = <i>ύλοτόμος</i> < <i>ἡμέρα</i> + <i>δρόμος</i> = <i>ἡμεροδρόμος</i> (= αυτός που τρέχει όλη μέρα, ταχυδρόμος) < <i>ἡμέρα</i> + <i>σκοπέω-σκοπῶ</i> = <i>ἡμεροσκόπος</i> (= φρουρός κατά τη διάρκεια της μέρας) < (<i>ἰχθύς</i>) <i>ἰχθυοπώλης</i> < (<i>κρέας</i>) <i>κρεοπώλης</i> < (<i>θάνατος</i>) <i>θανατηφόρος</i></p>	
<p>3. Αμετάβλητο ή /και Μεταβλητό</p>	<p>< <i>σωμασκῶ</i> (= γυμνάζομαι), <i>σωματοειδής</i>, <i>σωματοφύλαξ</i> < <i>αἰμοβαφής</i> (= ο βαμμένος με αίμα) < <i>αἷμα</i> + <i>στάζω</i> = <i>αἰμοσταγής</i> και <i>αἵματοσταγής</i>, <i>αἱμορραγία</i> (= ροή, απώλεια αίματος) < <i>ἄρμα</i> + <i>ἄμαξα</i> = <i>ἀρμάμαξα</i> (= σκεπασμένη άμαξα για ταξίδι) < <i>ἄρμα</i> + <i>ἐλαύνω</i> = <i>ἀρματηλάτης</i> (= αναβάτης άρματος)</p>	
<p>4. Με διπλό ή τριπλό θέμα</p>	<p>γῆ</p>	<p><i>γη-</i> <i>γηγενής</i>, <i>γήπεδον</i> <i>γεω-</i> <i>γεωγράφος</i>, <i>γεωμέτρης</i>, <i>γεωργός</i>, <i>Γεωργία</i>, <i>γεωπόνος</i>, <i>γεωλόγος</i>, <i>γεώτρησης</i>, <i>γεωτρύπανον</i>, <i>γεωδυναμικός</i>, <i>γεώμηλον</i> (= πατάτα) <i>γαι-</i> <i>γαιάνθρακας</i>, <i>γαιοκτήμονας</i>, <i>γαιοκτησία</i></p>
	<p>πῦρ</p>	<p><i>πυρ-</i> <i>πυρφόρος</i> <i>πυρι-</i> <i>πυριφλεγής</i> (= φλεγόμενος) <i>πυρο-</i> <i>πυροειδής</i> (= αυτός που μοιάζει με τη φωτιά)</p>
	<p>ὔδωρ</p>	<p><i>ύδατο-</i> <i>ύδατοειδής</i>, <i>ύδατοσφαίρισις</i>, <i>ύδατογράφημα</i>, <i>ύδατάνθρακες</i>, <i>ύδατοδιαλυτός</i> <i>ύδρο-</i> <i>ύδροπότης</i>, <i>ύδρόγειος</i>, <i>ύδροδότησις</i> <i>ύδρ-</i> <i>ύδραγωγός</i>, <i>ύδραγωγεῖον</i></p>

Επίθετα γ' κλίσης (β' μέρος: Συμφωνόληκτα)

I. Όσα έχουν τρεις καταλήξεις (τρικατάληκτα) και το θέμα τους λήγει

σε π, β, φ / κ, γ, χ / τ, δ, θ

(με δύο θέματα: **χαριεντ-/χαριετ-**, με ένα θέμα: **άκοντ-**)

Αρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο	Αρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο
----------	--------	----------	----------	--------	----------

ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ

Ον.	ὁ χαρίεις	ἡ χαρίεσσα	τὸ χαρίεν	ὁ ἄκων	ἡ ἄκουσα	τὸ ἄκον
Γεν.	τοῦ χαρίεντος	τῆς χαριέσσης	τοῦ χαρίεντος	τοῦ ἄκοντος	τῆς ἀκούσης	τοῦ ἄκοντος
Δοτ.	τῷ χαρίεντι	τῇ χαριέσσει	τῷ χαρίεντι	τῷ ἄκοντι	τῇ ἀκούσει	τῷ ἄκοντι
Αιτ.	τὸν χαρίεντα	τὴν χαριέσσαν	τὸ χαρίεν	τὸν ἄκοντα	τὴν ἄκουσαν	τὸ ἄκον
Κλ.	(ῶ) χαρίεν	(ῶ) χαριέσσα	(ῶ) χαρίεν	(ῶ) ἄκον	(ῶ) ἄκουσα	(ῶ) ἄκον

ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ

Ον.	οἱ χαρίεντες	αἱ χαριέσσαι	τὰ χαρίεντα	οἱ ἄκοντες	αἱ ἄκουσαι	τὰ ἄκοντα
Γεν.	τῶν χαριέντων	τῶν χαριεσσῶν	τῶν χαριέντων	τῶν ἀκόντων	τῶν ἀκουσῶν	τῶν ἀκόντων
Δοτ.	τοῖς χαριέσι(ν)	ταῖς χαριέσαις	τοῖς χαριέσι(ν)	τοῖς ἄκουσι(ν)	ταῖς ἀκούσαις	τοῖς ἄκουσι(ν)
Αιτ.	τοὺς χαρίεντας	τὰς χαριέσσας	τὰ χαρίεντα	τοὺς ἄκοντας	τὰς ἀκούσας	τὰ ἄκοντα
Κλ.	(ῶ) χαρίεντες	(ῶ) χαριέσσαι	(ῶ) χαρίεντα	(ῶ) ἄκοντες	(ῶ) ἄκουσαι	(ῶ) ἄκοντα

Βλέπε και στη σχολική γραμματική (σελ. 104-105)

II. Όσα έχουν τρεις καταλήξεις (τρικατάληκτα) και το θέμα τους λήγει σε μ, ν

Αρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο
----------	--------	----------

ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ

Ον.	ὁ μέλας	ἡ μέλαινα	τὸ μέλαν
Γεν.	τοῦ μέλανος	τῆς μελαίνης	τοῦ μέλανος
Δοτ.	τῷ μέλανι	τῇ μελαίνῃ	τῷ μέλανι
Αιτ.	τὸν μέλανα	τὴν μέλαιναν	τὸ μέλαν
Κλ.	(ῶ) μέλαν	(ῶ) μέλαινα	(ῶ) μέλαν

ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ

Ον.	οἱ μέλανες	αἱ μέλαιναι	τὰ μέλανα
Γεν.	τῶν μελάνων	τῶν μελαινῶν	τῶν μελάνων
Δοτ.	τοῖς μέλασι(ν)	ταῖς μελαίνοις	τοῖς μέλασι(ν)
Αιτ.	τοὺς μέλανας	τὰς μελαίνας	τὰ μέλανα
Κλ.	(ῶ) μέλανες	(ῶ) μέλαιναι	(ῶ) μέλανα

Βλέπε και στη σχολική γραμματική (σελ. 106-107).

III. Όσα έχουν δύο καταλήξεις (δικατάληκτα) και το θέμα τους λήγει σε **μ, ν, λ, ρ**
(με δύο θέματα: **εὐσχημων-εὐσχημον-**)

	Αρσ. & Θηλ.	Ουδέτερο	Αρσ. & Θηλ.	Ουδέτερο
	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ	
Ον.	ὁ/ἡ εὐσχήμων	τὸ εὐσχημον	οἱ/αἱ εὐσχήμονες	τὰ εὐσχήμονα
Γεν.	τοῦ/τῆς εὐσχήμονος	τοῦ εὐσχήμονος	τῶν εὐσχημόνων	τῶν εὐσχημόνων
Δοτ.	τῷ/τῇ εὐσχήμονι	τῷ εὐσχήμονι	τοῖς/ταῖς εὐσχήμοσι(ν)	τοῖς εὐσχήμοσι(ν)
Αιτ.	τὸν/τὴν εὐσχήμονα	τὸ εὐσχημον	τούς/τάς εὐσχήμονας	τὰ εὐσχήμονα
Κλ.	(ῶ) εὐσχημον	(ῶ) εὐσχημον	(ῶ) εὐσχήμονες	(ῶ) εὐσχήμονα

Παραδείγματα σχολικής γραμματικής (βλέπε σελ. 107-109)

α. ὁ/ἡ εὐδαίμων, τὸ εὐδαιμον

β. ὁ/ἡ σῶφρων, τὸ σῶφρον.

IV. Όσα έχουν δύο καταλήξεις (δικατάληκτα) και το θέμα τους λήγει σε **σ**
(με δύο θέματα: **εὐγενησ-εὐγενεσ-** και **εὐμεγεθησ-εὐμεγεθεσ-**)

	Αρσενικό & Θηλυκό		Ουδέτερο	
	N.E.	A.E.	N.E.	A.E.
	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			
Ον.	ο/η ευγενής	ὁ/ἡ εὐγενής	το ευγενές	τὸ εὐγενές
Γεν.	του/της ευγενούς	τοῦ/τῆς εὐγενοῦς	του ευγενούς	τοῦ εὐγενοῦς
Δοτ.	—	τῷ/τῇ εὐγενεῖ	—	τῷ εὐγενεῖ
Αιτ.	τον/την ευγενή	τὸν/τὴν εὐγενῆ	το ευγενές	τὸ εὐγενές
Κλ.	ευγενή	(ῶ) εὐγενές	ευγενές	(ῶ) εὐγενές
	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			
Ον.	οι ευγενεῖς	οἱ/αἱ εὐγενεῖς	τα ευγενή	τὰ εὐγενῆ
Γεν.	των ευγενῶν	τῶν εὐγενῶν	των ευγενῶν	τῶν εὐγενῶν
Δοτ.	—	τοῖς/ταῖς εὐγενέσι(ν)	—	τοῖς εὐγενέσι(ν)
Αιτ.	τους/τις ευγενεῖς	τούς/τάς εὐγενεῖς	τα ευγενή	τὰ εὐγενῆ
Κλ.	ευγενεῖς	(ῶ) εὐγενεῖς	ευγενή	(ῶ) εὐγενῆ

Παραδείγματα σχολικής γραμματικής (βλέπε σελ. 109)

ὁ/ἡ ἀληθής, τὸ ἀληθές

ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ

Ον.	ο/η ευμεγέθης	ὁ/ἡ εὐμεγέθης	το ευμέγεθες	τὸ εὐμέγεδες
Γεν.	του/της ευμεγέθους	τοῦ/τῆς εὐμεγέθους	του ευμεγέθους	τοῦ εὐμεγέθους
Δοτ.	—	τῶ/τῇ εὐμεγέθει	—	τῶ εὐμεγέθει
Αιτ.	τον/την ευμεγέθη	τὸν/τὴν εὐμεγέθη	το ευμέγεθες	τὸ εὐμέγεδες
Κλ.	ευμεγέθη	(ῶ) εὐμέγεδες	ευμέγεθες	(ῶ) εὐμέγεδες

ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ

Ον.	οι ευμεγέθεις	οἱ/αἱ εὐμεγέθεις	τα ευμεγέθη	τὰ εὐμεγέθη
Γεν.	των ευμεγέθων	τῶν εὐμεγέθων	των ευμεγέθων	τῶν εὐμεγέθων
Δοτ.	—	τοῖς/ταῖς εὐμεγέθεσι(ν)	—	τοῖς εὐμεγέθεσι(ν)
Αιτ.	τους/τις ευμεγέθεις	τούς/τάς εὐμεγέθεις	τα ευμεγέθη	τὰ εὐμεγέθη
Κλ.	ευμεγέθεις	(ῶ) εὐμεγέθεις	ευμεγέθη	(ῶ) εὐμεγέθη

Παραδείγματα σχολικής γραμματικής (βλέπε σελ. 110-111)

α. ὁ/ἡ *συνήθης*, τὸ *σύνηδες* **β.** ὁ/ἡ *πλήρης*, τὸ *πλήρες*

Ασκήσεις

1. Εντόπισε στο κείμενο τα επίθετα γ' κλίσης και γράψε τα στην ονομαστική ενικού.
2. Συμπλήρωσε τα κενά γράφοντας τα ουσιαστικά και τα τριτόκλιτα επίθετα που τα συνοδεύουν στην πτώση που ζητείται στην παρένθεση:
  - ὁ ἀληθὴς ἄνθρωπος ..... (γενική ενικού)
  - ἡ ἀγνώμων τροφὸς ..... (δοτική ενικού)
  - ὁ πλήρης οἶκος ..... (δοτική πληθυντικού)
  - ἡ δυστυχὴς κόρη ..... (ονομαστική πληθυντικού)
  - τὸ εὐῶδες ἄλσος ..... (αιτιατική πληθυντικού)

ΣΥΜΦΩΝΟ-
ΛΗΚΤΑ
ΕΠΙΘΕΤΑ
(ΕΥΣΕΒΗΣ)

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ

Ε

Πλάγιες πτώσεις (γενική, δοτική, αιτιατική) με επιρρηματική σημασία

Στα Ν.Ε. χρησιμοποιούμε συχνά αρχαίες ελληνικές λέξεις και εκφράσεις, π.χ. **δωρεάν**, **πρώτον**, **τοῖς μετρητοῖς**. Αυτές μπορεί να βρίσκονται σε πλάγιες πτώσεις (γενική/δοτική/αιτιατική) και να χρησιμοποιούνται ως επιρρήματα.

Π.χ. **α.** *Νύχτα πήρες το δίπλωμα;*

Η λέξη **νύχτα** είναι **αιτιατική του χρόνου**: απαντά στο ερώτημα **πότε**. Δηλαδή η έννοια του χρόνου δηλώνεται με μια αιτιατική (και όχι με επίρρημα ή εμπρόθετο προσδιορισμό). Δεν θα μπορούσε να είναι ονομαστική ή κλητική, αφού το άρθρο «**τη**» μπορεί να εννοηθεί.

Π.χ. **β.** *Πεθαίνω της πείνας!*

Η λέξη **της πείνας** είναι **γενική της αιτίας**: απαντά στο ερώτημα **γιατί**. Δηλαδή η έννοια της αιτίας δηλώνεται με μια γενική (και όχι με εμπρόθετο προσδιορισμό).

Κατά τον ίδιο τρόπο στα Α.Ε., όταν μια γενική/δοτική/αιτιατική δηλώνει την έννοια του χρόνου/τόπου/τρόπου κ.λπ., παίρνει και την αντίστοιχη ονομασία.

Π.χ.: *αὐτοῦ* (= εδώ, **γενική του τόπου**)

οὔτοι ἦλθον τῆς νυκτὸς (= τη νύχτα, **γενική του χρόνου**)

θαυμάζω τινὰ τῆς τόλμης (= θαυμάζω κάποιον για την τόλμη, **γενική της αιτίας** = *θαυμάζω τινὰ διὰ τὴν τόλμην*: **εμπρόθετος προσδιορισμός της αιτίας**)

Διάβασε τα είδη στον παρακάτω πίνακα:

Γενική του	Δοτική του	Αιτιατική του	Γενική του	Δοτική του	Αιτιατική του
τόπου	τόπου	τόπου	σκοπού	συνοδείας	σκοπού
χρόνου	χρόνου	χρόνου	αναφοράς	αναφοράς	αναφοράς
τρόπου	τρόπου	τρόπου	ποινής		
ποσού	ποσού	ποσού	αξίας/τιμήματος		
αιτίας	αιτίας	αιτίας	καταγωγής		

Μαθαίνουμε κι αυτό: Τρόπος/μέσο/όργανο (είτε σε επιρρηματικό είτε σε εμπρόθετο προσδιορισμό είτε σε πλάγια πτώση): όλα απαντούν στο ερώτημα «πώς», αλλά ο τρόπος είναι κάτι πολύ γενικό π.χ. *καλῶς*, το όργανο κάτι πολύ συγκεκριμένο π.χ. *τοῖς μετρητοῖς*, το μέσον κάτι ενδιαμέσο π.χ. ἡ ψυχὴ τρέφεται μαθήμασι.

Ασκήσεις

- Εντόπισε στο κείμενο της ενότητας τις πλάγιες πτώσεις με επιρρηματική σημασία και ταξινόμησέ τις σε ομάδες ανάλογα με το τι σημαίνουν.
- Αναγνώρισε ποια επιρρηματική σημασία δηλώνουν οι υπογραμμισμένες πλάγιες πτώσεις:
  - Ταύτης τῆς νυκτὸς οὐδείς κοιμᾶται.* .....
  - Φρυγες κύκλω χορεύουσι.* .....
  - Ἀγοράζουσιν ἄγαλμα πενήκοντα ταλάντων.* .....
  - Βία λαμβάνουσι τὰ ἐπιτήδεια.* .....
  - Οἰκτίρω σε τῆς πενίας.* .....

ΑΠΟΤΙΜΗΤΗΣ

- Η ιστορία της Φερενίκης
- Συμφωνόληκτα επίθετα γ' κλίσης
- Πλάγιες πτώσεις με επιρρηματική σημασία

Αναστοχαστική δραστηριότητα

Δημιούργησε μία πρόταση στα Ν.Ε. χρησιμοποιώντας μία τουλάχιστον λέξη ή έκφραση που μάθαμε στην ενότητα ή μία τουλάχιστον φράση με πλάγια πτώση με επιρρηματική σημασία που έχει επιβιώσει στα Ν.Ε.

ΠΛΑΓΙΕΣ ΠΤΩΣΕΙΣ ΜΕ ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ (ΕΩΣΤΟ-ΛΑΘΟΣ)

ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ

Στις ενότητες 1-4 που προηγήθηκαν έμαθες για την παραγωγή επιθέτων από ρήματα και από επιρρήματα, για τη σύνθεση με α' συνθετικό επίθετο και ουσιαστικό. Επίσης, έμαθες να κλίνεις ουσιαστικά και επίθετα της γ' κλίσης, να ξεχωρίζεις το άμεσο από το έμμεσο αντικείμενο και να εντοπίζεις τους εμπρόθετους προσδιορισμούς, τους καθαρώς επιρρηματικούς προσδιορισμούς και τις πλάγιες πτώσεις με επιρρηματική σημασία. Κάνε μια σύντομη επανάληψη σε ό,τι έμαθες...

Μια όμορφη ιστορία αγάπης

Λόγοι Αιγυπτίων φασίν Ῥοδῶπιν εἶναι πολυπαθῆ γυναῖκα <u>ἐκ Θράκης</u> .	Οι λόγοι των Αιγυπτίων λένε ότι η Ροδῶπη* ήταν πολύπαθη γυναίκα .....
Καὶ ποτε αὐτῆς λουομένης, ἡ τύχη προ- ξένησεν <u>αὐτῇ</u> πολλὰς παραδόξους ἀλλα- γὰς ἔνεκα τοῦ κάλλους.	Και κάποτε ενώ αυτή λουζόταν, η τύχη προ- ξένησε ..... πολλές παράδοξες αλλαγές, λόγω της ομορφιάς της.
Ἡ Ῥοδῶπις γὰρ ἐλούετο καὶ αἱ θεραπεινί- δες ἐφύλαττον τὴν ἐσθῆτα. Ὑστερον δὲ αἰετὸς ταχύς ἐπέτετο καὶ ἐξαίφνης τὸ ἕτερον τῶν ὑποδημάτων ἤρ- πασε καὶ ἀπῆλθεν.	Η Ροδῶπη δηλαδή λουζόταν και οι υπηρέ- τριες φυλούσαν το ένδυμά της. Και ..... ένας αετός ταχύς πετού- σε και ξαφνικά άρπαξε το άλλο σανδάλι και έφυγε.
Καὶ ἐκόμισεν εἰς <u>Μέμφιν</u> ** , ὅτε ἐδίκαζεν ὁ Ψαμμίτιχος, καὶ εἰς τὸν κόλπον ἐνέβαλε τὸ ὑπόδημα.	Και το έφερε ..... όταν δικάζε ο Ψαμμίτιχος, και έβαλε το υπόδημα στον στέρνο του.
Ὁ δὲ Ψαμμίτιχος ἐθαύμασεν τὸν ῥυθμὸν τοῦ ὑποδήματος καὶ τὴν χάριν τῆς ἐργα- σίας αὐτοῦ καὶ τὴν πρᾶξιν τοῦ ὄρνιδος. Προσέταξεν οὖν <u>ἀνὰ πᾶσαν τὴν Αἴγυ- πτον</u> ἀναζητεῖσθαι τὴν ἄνθρωπον.	Ο Ψαμμίτιχος θαύμασε την κομψότητα του υποδήματος και τη χάρη της εργασίας του και την πράξη του πτηνού. Πρόσταξε λοιπόν ..... ολόκληρη ..... να αναζητήσουν την κοπέλα.
Αὕτη εὐρέθη δ' ἐν τῇ <u>μεγάλῃ πόλει</u> τῶν Ναυκρατιτῶν, καὶ ἐγένετο γυνή τοῦ εὐφι- λοῦς βασιλέως.	Αυτή βρέθηκε ..... των Ναυκρατιτών και έγινε γυναίκα του αξιαγά- πητου βασιλιά.
Ὅτε ἐτελεύτησεν, ἔτυχεν μεγαλοπρεποῦς τάφου.	Όταν απεβίωσε, της έκαναν μεγαλοπρεπή τάφο (πυραμίδα).

* Ροδῶπη: κύριο όνομα γυναικείο.

Ροδόπη: ο νομός Ροδόπης στη Θράκη με πρωτεύουσα την Κομοτηνή.

** Μέμφις: πόλη της Αιγύπτου.

Διασκευασμένα κείμενα: Αιλιανός (170-235 μ.Χ.), *Ποικίλη Ἱστορία* 13.33 και Στράβωνας (64 π.Χ. - 24 μ.Χ.) 17.1.33

(Μετάφραση από τη συγγραφική ομάδα)

ΑΦΡΟΔΙΤΗ

Η ΓΕΝΝΗΣΗ
ΤΗΣ
ΑΦΡΟΔΙΤΗΣ,
ΣΑΝΤΡΟ
ΜΠΟΤΙΤΣΕΛΛΙ

ΔΙΑΣΗΜΕΣ
ΟΜΟΡΦΕΣ
ΑΠΟ ΤΗΝ
ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ
ΣΤΟ
ΒΥΖΑΝΤΙΟ

ΡΟΔΩΠΙΣ

A. Δραστηριότητες μετάφρασης και κατανόησης του περιεχομένου

1. Συμπλήρωσε τα κενά με τη μετάφραση των υπογραμμισμένων λέξεων/φράσεων του κειμένου.
2. Ποια ήταν η Ροδώπη και από πού καταγόταν;
3. Για ποιους λόγους ο Ψαμμίτιχος θαύμασε το υπόδημα και ποια διαταγή έδωσε;
4. Ποιο γνωστό παραμύθι σου θυμίζει η ιστορία της Ροδώπης; Ποιες ομοιότητες υπάρχουν;

B. Δραστηριότητα παραγωγής και σύνθεσης

Αναζήτησε νεοελληνικά παράγωγα από τις λέξεις: «άρπάζω», «υπόδημα», «εύρίσκομαι» και δημιούργησε με αυτά τρεις περιόδους λόγου, από μία για καθεμιά λέξη.

Γ. Δραστηριότητες για την εμπέδωση της γραμματικής και του συντακτικού

1. Να μεταφέρεις τις παρακάτω φράσεις στην ίδια πτώση του άλλου αριθμού.
  - πολυπαθής κόρη: .....
  - πολλές παραδόξους αλλαγάς: .....
  - άετος ταχύς: .....
  - τὸν ῥυθμὸν τοῦ ὑποδήματος: .....
  - τὴν χάριν τῆς ἐργασίας: .....
  - τὴν πρᾶξιν τοῦ ὄρνιδος: .....
  - τῇ μεγάλῃ πόλει: .....
  - τοῦ εὐφίλοῦς βασιλέως: .....
  - τοῦ μεγαλοπρεποῦς τάφου: .....
2. Απαντώντας στις ερωτήσεις της πυραμίδας, εντόπισε το άμεσο και το έμμεσο αντικείμενο του ρήματος της πρότασης.

Ἡ τύχη προυξένησεν αὐτῇ ἀλλαγάς.

ποιος;

τι;

σε ποιον;

3. Αναζήτησε στο κείμενο και ταξινόμησε τα είδη των επιρρηματικών προσδιορισμών που εκφέρονται:

α. με εμπρόθετους προσδιορισμούς	β. με επιρρήματα	γ. με μια πλάγια πτώση

ΠΛΑΓΙΕΣ ΠΤΩΣΕΙΣ ΜΕ ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ, ΚΑΘΑΡΩΣ ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΙΚΟΙ ΚΑΙ ΕΜΠΡΟΘΕΤΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ (ΣΥΝΔΥΑΣΤΙΚΗ ΑΣΚΗΣΗ)

Πολιτισμός: τέχνη και τεχνολογία (α)

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ **ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ**

Η γνωριμία με τον υλικό πολιτισμό της αρχαιότητας, δηλαδή με δημιουργήματα της τέχνης και με τεχνολογικά επιτεύγματα, θα μας βοηθήσουν να σχηματίσουμε μια ολοκληρωμένη εικόνα για τον τρόπο ζωής των αρχαίων Ελλήνων.

Σε αυτήν την ενότητα

- ▶ Θα διαβάσουμε ένα κείμενο για τον «πυρρίχιο», έναν χορό που έχει τις ρίζες του στην αρχαιότητα.
- ▶ Θα μάθουμε να χρησιμοποιούμε λέξεις που προέρχονται από τις αρχαιοελληνικές: *λαμβάνω, καταλύομαι, παραμένω, έκμανθάνω, διδάσκω, όνομάζω.*
- ▶ Θα μάθουμε για τη σύνθεση με α' συνθετικό λέξη κλιτή: ρήμα.
- ▶ Συγκρίνοντας την αρχαία με τη νέα ελληνική γλώσσα,
  - Θα μάθουμε να κλίνουμε την οριστική μέλλοντα του ρ. *είμι* και την οριστική μέσης φωνής ενεστώτα, παρατατικού, μέλλοντα και αορίστου βαρύτονων (φωνεντόληκτων) ρημάτων.
  - Θα καταλάβουμε τον συντακτικό ρόλο των ομοιόπτωτων ονοματικών προσδιορισμών.

Λέξεις-κλειδιά: πυρρίχιος, τέχνη, μέλλοντα του *είμι*, χρόνοι μέσης φωνής, ομοιόπτωτοι ονοματικοί προσδιορισμοί

A

Κείμενο

Ο πυρρίχιος ή η πυρρίχη

Εισαγωγικό σημείωμα: Ο πυρρίχιος είναι αρχαίος πολεμικός χορός που πήρε το όνομά του από τον Σπαρτιάτη Πύρριχο. Ειδικά για τους Σπαρτιάτες ο πυρρίχιος ή πυρρίχη αποτελεί σημαντικό στοιχείο της παράδοσής τους, αφού αξιοποιείται και στο πλαίσιο της πολεμικής προετοιμασίας.

Ἡ πυρρίχη ἐστὶ χορὸς πολεμικὸς καὶ Λακεδαιμονίων εὖρημα. Λέγεται ὅτι ἔλαβεν τὴν προσηγορίαν ἀπὸ Πυρρίχου Λάκωνος. Ὁ Πύρριχος δ' ἐστὶ μέχρι καὶ νῦν λακωνικὸν ὄνομα. Οὗτος ὁ χορὸς παρὰ μὲν τοῖς ἄλλοις Ἑλλησι καταλέγεται πρὸ τοῦ πολέμου, παρ' ἑτέροις δὲ παραμένει ἄλλῳ τρόπῳ· ἔχουσι γὰρ οἱ ὀρχούμενοι θύρσους ἀντὶ δοράτων, προΐενται δὲ ἐπ' ἀλλήλους νάρθηκας, φέρουσι λαμπάδας καὶ ὀρχοῦνται τὰ περὶ τὸν Διόνυσον. Παρὰ μόνοις Λακεδαιμονίοις ἡ πυρρίχη διαμένει οὕσα προγύμνασμα τοῦ πολέμου. Διὸ πάντες οἱ Λάκωνες διδάσκονται αὐτὴν καὶ ἐκμανθάνουσιν ἀπὸ πέντε ἐτῶν πυρριχίζειν. Ὀρχοῦνται γὰρ αὐτὴν ἔνοπλοι παῖδες διὰ τάχους καὶ ἀναλαμβάνουσι τὰ ἐμβατήρια μέλη, ἃ ἐνόπλια ὀνομάζονται. Πολεμικοὶ δ' ἦσαν, εἰσὶ καὶ ἔσονται οἱ Λάκωνες, οἱ γενναῖοι ἄνδρες!

Αθήναιος, *Δειπνοσοφισταί* ΙΔ 630δ-631δ (διδασκευή)

ΠΥΡΡΙΧΙΟΣ:
ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΕΙΣ
ΧΟΡΕΥΤΩΝ

Στοιχεία για την ταυτότητα του κειμένου

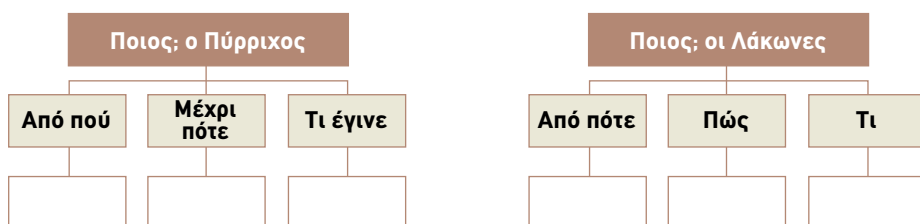
Ονομάζομαι Αθήναιος και είμαι γραμματικός, δηλαδή φιλόλογος, της αυτοκρατορικής εποχής (2ος-3ος αι. μ.Χ.). Κατάγομαι από την πόλη Ναύκρατη της Αιγύπτου. Στο 14ο βιβλίο του έργου μου *Δειπνοσοφισταί* θα βρεις πολλές πληροφορίες για την ψυχαγωγία των αρχαίων στα συμπόσια, κυρίως για τη μουσική και τον χορό.

ΠΡΟΣΕΓΓΙΖΩ ΤΗ ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

1. Εντόπισε στο κείμενο λέξεις που σου θυμίζουν αντίστοιχες που χρησιμοποιούμε σήμερα.
2. Ξεχώρισε τις λέξεις που σου είναι άγνωστες, για να αναζητήσεις τη σημασία τους στο Γλωσσάριο στο τέλος του βιβλίου.

ΠΡΟΣΕΓΓΙΖΩ ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Πριν συμπληρώσετε συνεργατικά τον πίνακα με την πληροφορία που δίνεται για κάθε πρόσωπο του κειμένου, δείτε τις ερωτήσεις που ακολουθούν.

ΟΙ ΕΝΝΕΑ
ΜΟΥΣΕΣ

ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ

1. Απόδωσε στα νέα ελληνικά την παρακάτω περίοδο λόγου.

Ἡ πυρρίχη ἐστὶ χορὸς πολεμικὸς καὶ Λακεδαιμονίων εὐρημα.

2. Από ποιον λέγεται ότι πήρε το όνόμα της η πυρρίχη;

Λέγεται ὅτι ἔλαβεν τὴν προσηγορίαν ἀπὸ Πυρρίχου Λάκωνος.

> τὴν προσηγορίαν [ἢ προσηγορία = ἡ ονομασία]

3. Τι είναι μέχρι και τώρα (μέχρι καὶ νῦν) ο Πύρριχος;

Ὁ Πύρριχος δ' ἐστὶ μέχρι καὶ νῦν λακωνικὸν ὄνομα.

4. Απόδωσε στα νέα ελληνικά το παρακάτω απόσπασμα.

Οὗτος ὁ χορὸς παρὰ μὲν τοῖς ἄλλοις Ἑλλησι καταλέλυται πρὸ τοῦ πολέμου, παρ' ἑτέροις δὲ παραμένει ἄλλῳ τρόπῳ·

> καταλέλυται [καταλύομαι = καταργούμαι]
> παρ' ἑτέροις [ἕτερος, ἑτέρα, ἕτερον = ἄλλος, -η, -ο]

..... ἔχει
καταργηθεῖ .....
παραμένει.....

5. Στη διονυσιακή πυρρίχη (τὰ περὶ τὸν Διόνυσον) τι κρατοῦν οι χορευτές;

ἔχουσι γὰρ οἱ ὀρχούμενοι θύρσους ἀντὶ δοράτων, προϊένται δὲ ἐπ' ἀλλήλους νάρθηκας, φέρουσι λαμπάδας καὶ ὀρχοῦνται τὰ περὶ τὸν Διόνυσον.

> οἱ ὀρχούμενοι [μετοχή ενεστώτα του ὀρχέομαι-ὀρχοῦμαι = χορεύω]
> θύρσους [ὁ θύρσος = ραβδί που κρατούσαν οι πιστοὶ του θεοῦ Διονύσου]
> δοράτων [τὸ δόρυ = δόρυ, ἀκόντιο]
> προϊένται [προϊέμαι = στέλνω, ωθῶ προς τα μπρος, αφήνω κάτι να ξεφύγει]
> ἐπ' ἀλλήλους = ο ένας με τον ἄλλο, αμοιβαία
> νάρθηκας [ὁ νάρθηξ = βέργα, ραβδί]
> λαμπάδας [ἢ λαμπὰς = ἡ λαμπάδα, ἡ δάδα, ο πυρσός]
> τὰ περὶ τὸν Διόνυσον = χοροὶ σχετικοὶ με τὴ λατρεία του Διονύσου

6. Γιατί η πυρρίχη παραμένει μόνο στους Λακεδαιμονίους;

Παρά μόνοις Λακεδαιμονίοις
ἡ πυρρίχη διαμένει οὔσα προγύμνασμα
τοῦ πολέμου.

.....

.....

> προγύμνασμα [τὸ προγύμνασμα
= ἡ προετοιμασία]

7. Συμπλήρωσε τα κενά της απόδοσης, αξιοποιώντας τις πληροφορίες που σου δίνονται.

Διὸ πάντες οἱ Λάκωνες διδάσκονται
αὐτὴν καὶ ἐκμανθάνουσιν ἀπὸ πέντε
ἐτῶν πυρριχίζειν.

Γι' αὐτὸ ὅλοι οἱ Λάκωνες .....
καὶ .....

> ἐκμανθάνουσιν [ἐκμανθάνω
= μαθαίνω]
> πυρριχίζειν [πυρριχίζω = χορεύω
πυρρίχιο]

8. Εντόπισε τις διαφορές στις παρακάτω αποδόσεις και σημείωσε ποια προτιμάς.

Ὅρχοῦνται γὰρ αὐτὴν ἔνοπλοι παῖδες
διὰ τάχους καὶ ἀναλαμβάνουσι
τὰ ἐμβατήρια μέλη, ἃ ἐνόπλια
ὀνομάζονται.

α. Τον χορεύουν δηλαδή ἔνοπλα παιδιά
με ταχύτητα και αναλαμβάνουν τα
εμβατήρια, τα οποία ονομάζονται
ἐνόπλια.

ἢ

β. Τον χορεύουν δηλαδή οπλισμένα παιδιά
με ορμή και εκτελούν τα εμβατήρια
τραγούδια που ονομάζονται ἐνόπλια.

> ἔνοπλοι [ὁ / ἡ ἔνοπλος,
τὸ ἔνοπλον = αὐτός που κρατᾷ
ὄπλα, με ὄπλα]
> ἀναλαμβάνουσι [ἀναλαμβάνω
= μαθαίνω (μέσα ἀπὸ τὴν επανα-
λαμβανόμενη εξάσκηση), εκτελῶ]
> τὰ ἐμβατήρια μέλη
[τὸ ἐμβατήριον μέλος =
τὸ εμβατήριον]
> ἃ [ονομ. πληθ. ουδ. τῆς αναφορικής
αντωνυμίας ὅς, ἧ, ὃ = ο οποίος,
ἡ οποία, τὸ οποίο]

9. Πώς χαρακτηρίζει ο Αθηναίος τους Λάκωνες;

Πολεμικοὶ δ' ἦσαν, εἰσὶ καὶ ἔσονται οἱ Λάκωνες, οἱ γενναῖοι ἄνδρες!

.....

Συζήτηση στην τάξη

1. Γιατί ο πυρρίχιος θεωρείται πολεμικός χορός;
2. Τι ἦταν τα ἐνόπλια; Στὴ σύγχρονη ἐποχὴ υπάρχουν ἀντίστοιχα τραγούδια;
3. Γιατί οἱ Σπαρτιάτες μαθαίνουν να χορεύουν πυρρίχιο ἀπὸ τὴν ηλικία των πέντε ἐτῶν;
4. Πόσο δύσκολο θα ἦταν για κάποιον να χορεύει οπλισμένος;
5. Μπορεῖς να φανταστῆς ποια συναισθήματα κατακλύζουν ἓναν χορευτὴ πυρρίχιου;

ΠΥΡΡΙΧΙΟΣ.
ΗΧΗΤΙΚΟ

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

> **πυρρίχιος** (ή **πυρρίχειος** ή **πυρρίχιη**): αρχαίος πολεμικός χορός που επιβιώνει έως σήμερα χάρη στους Έλληνες του Πόντου. Στην αρχαιότητα οι χορευτές του πυρρίχιου κρατούσαν όπλα (ασπίδα και δόρυ), φορούσαν περικεφαλαία και σχημάτιζαν κύκλο. Ο ποντιακός ελληνισμός ονομάζει τον πυρρίχιο και «σέρα», επειδή ήταν διαδεδομένος κυρίως σε περιοχές κοντά στον ποταμό Σέρα της Τραπεζούντας.

> **ενόπλια** (**τραγουδία**): είδος πολεμικού τραγουδιού, το οποίο εκτελείται σε γρήγορο επαναλαμβανόμενο ρυθμό.

> **ὄρχονται τὰ περὶ τὸν Διόνυσον**: συχνά οι απαρχές της πυρρίχης αναζητούνται όχι μόνο στη λατρεία του θεού Διονύσου αλλά και στο οργιαστικό λατρευτικό τυπικό των Κουρπητών (που είναι δαίμονες, δηλαδή κατώτερες θεότητες, στην Κρήτη και τη Φρυγία), στον χορό της Αθηνάς κατά τη γέννησή της από το κεφάλι του Δία αλλά και στην Τιτανομαχία. Μια άλλη γνωστή εκδοχή αναφορικά με την προέλευση της πυρρίχης τη θέλει να αποτελεί εξέλιξη του χορού που χόρευε ο Αχιλλέας μπροστά στη νεκρική πυρά του Πάτροκλου.

ΧΟΡΟΣ ΚΟΥΡΗΤΩΝ

ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ | ΠΑΡΑΓΩΓΗ, ΣΥΝΘΕΣΗ, ΧΡΗΣΗ

B

1 Οικογένειες λέξεων στην ελληνική και σε άλλες γλώσσες

> λαμβάνω	ΣΥΝΘΕΤΑ ΡΗΜΑΤΑ : παραλαμβάνω, καταλαμβάνω, αναλαμβάνω ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ : σύλληψη, λαβή, λήμμα, χειρολαβή ΕΠΙΘΕΤΟ : αντιληπτός
> καταλύομαι (κατὰ + λύομαι)	ΣΥΝΘΕΤΑ ΡΗΜΑΤΑ : επιλύω, αναλύω ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ : λύση, διάλυση ΕΠΙΘΕΤΟ : αναλυτικός Η ΛΕΞΗ ΣΕ ΑΛΛΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ : ΑΓΓ analysis, ΓΑΛΛ analyse, ΓΕΡΜ Analyse, ΙΣΠ análisis, ΑΛΒ analiza, ΡΟΥΜ analiză
> παραμένω (παρὰ + μένω)	ΣΥΝΘΕΤΑ ΡΗΜΑΤΑ : εμμένω, επιμένω ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ : παραμονή, διαμονή ΕΠΙΘΕΤΑ : μόνιμος, επίμονος
> έκμανθάνω (έκ+μανθάνω)	ΡΗΜΑ : μαθαίνω ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ : μαθητής, μάθημα, μάθηση ΕΠΙΘΕΤΑ : μαθηματικός, μαθητοκεντρικός Η ΛΕΞΗ ΣΕ ΑΛΛΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ : ΑΓΓ mathematical, ΓΑΛΛ mathématiques, ΓΕΡΜ Mathematik, ΙΤΑΛ matematico, ΙΣΠ matemáticas, ΑΛΒ matematikore, ΡΟΥΜ mathematic
> διδάσκω	ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ : διδασκαλία, δίδαγμα, δάσκαλος ΕΠΙΘΕΤΑ : διδαγμένος (ΑΝΤ αδίδακτος), διδακτέος, αδαής Η ΛΕΞΗ ΣΕ ΑΛΛΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ : ΑΓΓ didactic, ΓΑΛΛ didactique, ΙΤΑΛ didattico, ΓΕΡΜ didaktisch, ΑΛΒ didaktike, ΡΟΥΜ didactic.
> ονομάζω	ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ : πατρώνυμο, ονοματεπώνυμο, παρώνυμο (= λέξη με περίπου όμοια προφορά). ΕΠΙΘΕΤΑ : ονομαστός, ονομαστικός, επώνυμος (ΑΝΤ ανώνυμος) Η ΛΕΞΗ ΣΕ ΑΛΛΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ : ΑΓΓ name, ΓΑΛΛ nom, ΙΤΑΛ nome, ΓΕΡΜ Name, ΙΣΠ nombre, ΡΟΥΜ Nume.

Συζήτηση στην τάξη

Γνωρίζεις για κάποια από τις λέξεις του κειμένου αν υπάρχουν παράγωγες σε άλλες γλώσσες του κόσμου;

Έρευνα

Με τη βοήθεια του **Βασικού Λεξικού της Α.Ε.** στην Πύλη για την ελληνική γλώσσα βρες με την ομάδα σου την οικογένεια λέξεων για μία από τις λέξεις: «μανθάνω» και «διδάσκω».

Πώς εξελίχθηκε μέχρι σήμερα; Παρουσίασε στους συμμαθητές/συμμαθήτριές σου τις παράγωγές της ανά εποχή (αρχαία, βυζαντινή, νεότερη) και άκουσε για τις λέξεις που επέλεξαν εκείνοι. Εμπλούτισε ένα ευρητήριο ή ηλεκτρονικό συνεργατικό έγγραφο.

ΒΑΣΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ
ΤΗΣ Α.Ε.

2 Λόγιες φράσεις στα Ν.Ε. και η χρήση τους

ο επιμένων νικά = όποιος επιμένει (προσπαθώντας), τελικά βγαίνει νικητής [π.χ. *Συνέχισε να προσπαθείς, ο επιμένων νικά!*].

μολών λαβέ = «έλα και πάρε τα». Πρόκειται για την περίφημη ρήση του Λεωνίδα προς τον Ξέρξη. Ο Σπαρτιάτης βασιλιάς αρνήθηκε να παραδοθεί με τον στρατό του στους Πέρσες, λίγο πριν από τη μάχη των Θερμοπυλών [π.χ. *Δεν θα σου το δώσω, αν θες, μολών λαβέ!*].

δεν έμεινε λίθος επί λίθου = δεν έμεινε τίποτα απολύτως όρθιο (που να μην καταστραφεί).

ο παθών μαθών = όποιος παθαίνει (συνήθως κάτι άσχημο), μαθαίνει τελικά (από τα παθήματά του), βλ. και πιο λαϊκά «αν δεν πάθεις, δεν θα μάθεις».

το Άβατον = φράση που έχει καθιερωθεί κυρίως για το Άγιον Όρος και την απαγόρευση στις γυναίκες να το επισκεφθούν [π.χ. *Δεν επιτρέπεις σε κανέναν να μπει στο δωμάτιο, το Άβατον του σπιτιού είναι!*].

γηράσκω αεί διδασκόμενος = μαθαίνω μέχρι τα βαθιά μου γεράματα.

Μαθαίνω να χρησιμοποιώ στον λόγο

1. Συμπλήρωσε τα κενά στις παρακάτω περιόδους λόγου επιλέγοντας τα κατάλληλα παράγωγα του λαμβάνω:

κατάληψη, υπόληψη, παραλαβή, πρόσληψη, χειρολαβή

- Μη με κάνεις να ντρέπομαι για σένα! Για μια ..... ζω!
- Αν κρατηθείς από τη ....., δεν θα χτυπήσεις.
- Η ..... του νέου διευθυντή θα καθυστερήσει λόγω των τελευταίων γεγονότων.
- Εξοργισμένοι κάτοικοι της περιοχής έκαναν ..... σε κεντρικό κτίριο του Δήμου.
- Μετά την αποπληρωμή του χρέους, θα γίνει και η ..... των προϊόντων.

2. Παρατήρησε στο **Λεξικό της Κοινής Ν.Ε.** στην Πύλη για την ελληνική γλώσσα, τη σημασία στα παραδείγματα φράσεων με το «μένω» και τη σημασία του ως «εξακολουθώ να υπάρχω». Στη συνέχεια κάνε έναν διάλογο με συμμαθητή / συμμαθήτρια, στον οποίο θα χρησιμοποιήσεις αυτές τις φράσεις.

3. Επίλεξε πέντε από τα παράγωγα του «διδάσκω» που αναφέρονται παραπάνω και σχημάτισε με αυτά προτάσεις.

ΛΕΞΙΚΟ ΤΗΣ
ΚΟΙΝΗΣ Ν.Ε.

ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΣΗ

Σύνθεση λέξεων με α' συνθετικό κλιτή λέξη: ρήμα

Στα **N.E.** μπορούμε να δημιουργήσουμε νέες σύνθετες λέξεις με α' συνθετικό κάποιο ρήμα, συνήθως με το θέμα του αορίστου (πιο σπάνια του ενεστώτα).

π.χ. **σπαραξ**ικάρδιος [σπαράζω / σπάρα**ξα**], **φυγό**πυγος [φεύγω / έφυ**γα**]

Το ίδιο συμβαίνει και στα **A.E.** Και εδώ δημιουργούμε σύνθετες λέξεις με α' συνθετικό κάποιο ρήμα, συχνά με το θέμα του μέλλοντα ή του αορίστου του ρήματος. Το θέμα αυτό:

1. Άλλοτε μένει αμετάβλητο, δηλαδή δεν αλλάζει, π.χ. **πειθαρχώ** [πει**θ**ω], **ρίψασπις** (= δειλός, αυτός που πετά την ασπίδα στη μάχη, για να τρέξει να σωθεί) [ρί**π**τω].
2. Και άλλοτε μετασχηματίζεται, δηλαδή αλλάζει, με την προσθήκη του **-ε-** ή του **-ι-** ή του **-ο-** μπροστά από σύμφωνο, π.χ. **έχ-έ-μυθος** (= αυτός που κρατεί μυστικά), **κρυψ-ί-νους** (= αυτός που κρύβει τις σκέψεις του), **φυγ-ό-πυγος** (= οκνηρός, τεμπέλης, αυτός που αποφεύγει τους κόπους).

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

Οριστική μέλλοντα του είμι

Οριστική μέσης φωνής ενεστώτα, παρατατικού, μέλλοντα και αορίστου βαρύτονων (φωνηεντόληκτων) ρημάτων

- ▶ Στην Α' Γυμνασίου έμαθες το βοηθητικό ρήμα *είμι* στον ενεστώτα και στον παρατατικό. Τώρα θα μάθεις και τον μέλλοντά του.
- ▶ Στην Α' Γυμνασίου έμαθες να κλίνεις όλους τους χρόνους των ρημάτων της **ενεργητικής φωνής** στην **οριστική έγκλιση**, σύμφωνα με το πρότυπο του *λύω*. Σε αυτή την ενότητα θα μάθεις να κλίνεις τους τέσσερις πρώτους χρόνους της **μέσης φωνής** στην **οριστική έγκλιση**, δηλαδή τον ενεστώτα, τον παρατατικό, τον μέλλοντα και τον αόριστο.

Οριστική μέλλοντα του είμι

έσομαι
έση / έσει
έσται
έσόμεθα
έσεσθε
έσονται

ΟΡΙΣΤΙΚΗ ΜΕΣΗΣ ΦΩΝΗΣ

ΕΝΕΣΤΩΤΑΣ	ΠΑΡΑΤΑΤΙΚΟΣ	ΜΕΛΛΟΝΤΑΣ	ΑΟΡΙΣΤΟΣ
λύομαι	έλυόμην	λύσομαι	έλυσάμην
λύη / λύει	έλύου	λύση / λύσει	έλύσω
λύεται	έλύετο	λύσεται	έλύσατο
λύόμεθα	έλύόμεθα	λυσόμεθα	έλυσάμεθα
λύεσθε	έλύεσθε	λύσεσθε	έλύσασθε
λύονται	έλύοντο	λύσονται	έλύσαντο

Ασκήσεις

1. α. Υπάρχει στο κείμενο κάποιος τύπος μέλλοντα του «είμί»; Υπογράμμισέ τον.
β. Συμπλήρωσε τα κενά των παρακάτω περιόδων επιλέγοντας από το πλαίσιο τον κατάλληλο τύπο από τον μέλλοντα του ρήματος «είμί»:

ἔσεσθε, ἔσται, ἐσόμεθα, ἔσομαι, ἔσονται

- Κορινθιακὸς κόλπος ὀνομαστὸς .....
- Ἴμεῖς, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ταχέως ἔτοιμοι ..... πολεμεῖν τοῖς βαρβάροις.
- Καὶ ..... οἱ δύο εἰς σάρκαν μίαν
- Ἵμεῖς ..... ἀθλιότεροι τῶν τυράννων.
- ..... χρηστὸς καὶ τίμιος πολίτης.

2. Μετάφερε τα ρήματα της στήλης Α στον τύπο που ζητείται στη στήλη Β.

ΣΤΗΛΗ Α

ἐκπαιδύεται

θεραπεύσεσθε

πανσόμεθα

ἐκρουόμεθα

διελύου

ΣΤΗΛΗ Β

β' πληθ. οριστικής μέλλοντα μέσης φωνής .....

γ' εν. οριστικής ενεστώτα μέσης φωνής .....

β' εν. οριστικής παρατατικού μέσης φωνής .....

γ' πληθ. οριστικής αορίστου μέσης φωνής .....

α' πληθ. οριστικής μέλλοντα μέσης φωνής .....

ΜΕΣΗ ΦΩΝΗ:
ΟΡΙΣΤΙΚΗ:
ΕΝΕΣΤΩΤΑ,
ΠΑΡΑΤΑΚΤΟΣ,
ΜΕΛΛΟΝΤΑΣ,
ΑΟΡΙΣΤΟΣ
(ΑΣΚΗΣΗ)

Ε

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ

Ονοματικοί προσδιορισμοί

Οι **ονοματικοί προσδιορισμοί**, δηλαδή οι προσδιορισμοί ονομάτων (ουσιαστικών και επιθέτων), είναι δύο ειδών: α) **ομοιόπτωτοι**, δηλαδή στην ίδια πτώση με την προσδιοριζόμενη λέξη, και β) **ετερόπτωτοι**, δηλαδή σε διαφορετική πτώση από την προσδιοριζόμενη λέξη και συγκεκριμένα σε γενική ή δοτική ή αιτιατική.

Οι ονοματικοί προσδιορισμοί είναι επιπρόσθετοι όροι και επομένως βρίσκονται σε επαυξημένες προτάσεις (όπως έμαθες στην Α΄ Γυμνασίου).

Ομοιόπτωτοι ονοματικοί προσδιορισμοί

1. **Επιθετικός προσδιορισμός**: δίνει μια μόνιμη και σταθερή ιδιότητα στο ουσιαστικό και συμφωνεί με αυτό σε γένος, αριθμό και πτώση.

Π.χ. τοῦ σοφοῦ ἀνθρώπου

Ως επιθετικοί προσδιορισμοί χρησιμοποιούνται:

επίθετα	ὁ καλὸς ἄνθρωπος
αντωνυμίες	ὁ ἐμὸς πατήρ
επιθετικά αριθμητικά	πέντε τριήρεις
επιθετικές μετοχές	ἡ ἄρχουσα τάξις (= η τάξις που ἀρχει)
μία γενική δυνάμει του ἄρθρου	ἡ τοῦ πατρὸς οἰκία (= η πατρική)
επιρρηματικός προσδ. δυνάμει του ἄρθρου	ὁ νῦν χρόνος (= ο τωρινός χρόνος)
εμπρόθετος προσδ. δυνάμει του ἄρθρου	ὁ ἐξ Αἰγύπτου σῖτος (= ο αιγυπτιακός)

Ουσιαστικά που δηλώνουν ηλικία, αξίωμα, επάγγελμα, εθνικότητα λειτουργούν ως επιθετικοί προσδιορισμοί στα ουσιαστικά: *ἀνὴρ, γυνή, ἄνθρωπος*.

Π.χ. *γέρον ἀνὴρ, ἄνθρωποι γραμματεῖς, ἄνδρες δικασταὶ*
(βλ. στα Ν.Ε. **γέρος** ἄνθρωπος)

2. Κατηγορηματικός προσδιορισμός: δίνει μια παροδική ιδιότητα στο ουσιαστικό που προσδιορίζει.

Π.χ. *Ἀγησίλαος φαιδρῶ τῷ προσώπῳ ἐκέλευσε.*
(= Ο Αγησίλαος με πρόσωπο χαμογελαστό ἔδωσε διαταγές.)

Κατηγορηματικοί προσδιορισμοί είναι τα επίθετα: *πᾶς, ἅπας, σύμπας, ὅλος, ἄκρος, μέσος, ἔσχατος, αὐτός* (= ο ίδιος), *μόνος, ἕκαστος, ἔρημος* χωρίς ἄρθρο. Τα παραπάνω επίθετα με ἄρθρο θεωρούνται επιθετικοί προσδιορισμοί.

Να θυμάσαι τους συνδυασμούς στο παρακάτω πινακάκι. Κατηγορηματικός προσδιορισμός είναι κάθε επίθετο χωρίς ἄρθρο που προσδιορίζει ουσιαστικό με ἄρθρο.

ὀξύτατον τὸ ξίφος	τὸ ξίφος ὀξύτατον	} σε όλους αυτούς τους συνδυασμούς τὸ ὀξύτατον είναι επιθετικός προσδιορισμός.
ὀξύτατον ξίφος	ξίφος ὀξύτατον	
τὸ ὀξύτατον τὸ ξίφος	τὸ ξίφος τὸ ὀξύτατον	
τὸ ὀξύτατον ξίφος	ξίφος τὸ ὀξύτατον	

3. Παράθεση: προσθέτει ένα πιο γενικό γνώρισμα στην προσδιοριζόμενη λέξη και μπορεί να μεταφραστεί με το «που».

Π.χ. *Λευκίμμη, τὸ ἀκρωτήριον*. (η λέξη *τὸ ἀκρωτήριον* είναι παράθεση στο *Λευκίμμη*. Η λέξη *ἀκρωτήριον* είναι μια πιο γενική έννοια από το κύριο όνομα [*Λευκίμμη*])

4. Επεξήγηση: επεξηγεί, κάνει πιο συγκεκριμένη την προσδιοριζόμενη λέξη και μπορεί να μεταφραστεί με το «δηλαδή».

Π.χ. *Τὸ ἀκρωτήριον, ἡ Λευκίμμη*. (η λέξη *ἡ Λευκίμμη* είναι επεξήγηση στο *τὸ ἀκρωτήριον*. Το κύριο όνομα [*Λευκίμμη*] είναι πιο συγκεκριμένο από τη γενική έννοια *ἀκρωτήριον*).

Λευκίμμη, τὸ ἀκρωτήριον = παράθεση	τὸ ἀκρωτήριον, ἡ Λευκίμμη = επεξήγηση
ειδικό/συγκεκριμένο → γενικό	γενικό → ειδικό/συγκεκριμένο

Ασκήσεις

1. Στις παρακάτω περιόδους λόγου εντόπισε τους ομοιόπτωτους ονοματικούς προσδιορισμούς και προσδιόρισε το είδος τους.

- Ὁ Κορινθιακὸς κόλπος κατελήφθη.
- Οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι ἦσαν ἥρωες.
- Ὁ ἐξ Αἰγύπτου σῖτος ἐκλάπη.
- Πάντες οἱ ἄνθρωποι κατέλαβον τὰς πόλεις ἐρήμους.
- Λευκίμμη, τὸ ἀκρωτήριον, κατελήφθη.
- Αἱ Ἀθῆναι, πόλις μεγάλη, ἐάλω.
- Ὁ κοινὸς ἰατρὸς θεραπεύσει σε, χρόνος.
- Οἱ Ἀχαιοί, Φιλῆσιος καὶ Λύκων, ἦλθον.

2. Στις προτάσεις της Στήλης Α υπογράμμισε τους ομοιόπτωτους ονοματικούς προσδιορισμούς αντιστοιχίζοντάς τους με τους σωστούς της Στήλης Β. Κάποιος από τους προσδιορισμούς ταιριάζει σε δύο παραδείγματα.

ΣΤΗΛΗ Α

1. Ἀρίσταρχος, ὁ γραμματικός.
2. Πᾶσα ἡ πόλις νόμοις διοικεῖται.
3. Ἡ Ἑλλήνων δόξα μεγάλη ἔσται.
4. Ἡ τῶν τυράννων τιμωρία βαρεῖα φαίνεται.
5. Περικλῆς τούτων ἦν μαθητής, Δάμωνος καὶ Ἀναξαγόρου.

ΣΤΗΛΗ Β

- α. επεξήγηση
- β. παράθεση
- γ. επιθετικός προσδιορισμός
- δ. κατηγορηματικός προσδιορισμός

ΑΠΟΤΙΜΗΤΗΣ

- Ο αρχαίος χορός πυρρίχιος
- Μέλλοντας του *εἰμί*. Οριστική μέσης φωνής ενεστώτα, παρατατικού, μέλλοντα, αορίστου
- Ομοιόπτωτοι ονοματικοί προσδιορισμοί

Αναστοχαστική δραστηριότητα 1 Γράψε σε ένα χαρτάκι μία λέξη ή λόγια φράση που μάθαμε στην ενότητα ή μία σύνθετη λέξη με πρώτο συνθετικό κλιτή λέξη: ρήμα. Τοποθέτησέ το στον πίνακα ανακοινώσεων της τάξης.

Αναστοχαστική δραστηριότητα 2 Παρουσίασε στους/στις συμμαθητές/συμμαθήτριές σου έναν χορό που ξέρεις να χορεύεις.

Πολιτισμός: τέχνη και τεχνολογία (β)

Σε αυτήν την ενότητα

- ▶ Θα διαβάσουμε ένα κείμενο με θέμα ένα εξελιγμένο σύστημα κρυπτογράφησης στην αρχαιότητα, την κρυπτεία σκυτάλη.
- ▶ Θα μάθουμε να χρησιμοποιούμε λέξεις που προέρχονται από τις αρχαιοελληνικές: *ἐκπέμπω*, *φυλάττω*, *δίδωμι*, *διασπείρω*, *περιτείνω*, *βιβλίον*.
- ▶ Θα μάθουμε για τη σύνθεση με α΄ ή β΄ συνθετικό λέξη άκλιτη.
- ▶ Συγκρίνοντας την αρχαία με τη νέα ελληνική γλώσσα,
  - θα μάθουμε την οριστική μέσης φωνής παρακειμένου και υπερσυντέλικου των βαρύτονων (φωνηεντόληκτων) ρημάτων.
  - θα καταλάβουμε τον συντακτικό ρόλο των ετερόπτων ονοματικών προσδιορισμών.

Λέξεις-κλειδιά: κρυπτεία σκυτάλη, παρακειμένος και υπερσυντέλικος μέσης φωνής, ετερόπτωτοι ονοματικοί προσδιορισμοί

Κρυπτεία σκυτάλη

Εισαγωγικό σημείωμα: Σε περιστάσεις σημαντικές και κρίσιμες, σε μια πολεμική σύγκρουση ή κοινωνικοπολιτική κρίση, υπάρχει ανάγκη μεταφοράς μυστικών μηνυμάτων. Για να διασφαλιστεί η μυστικότητα αξιοποιείται ένα σύστημα κρυπτογράφησης, δηλαδή κωδικοποίησης, ώστε το περιεχόμενο αυτών των μηνυμάτων να γίνεται κατανοητό μόνο από τον αποστολέα και τον παραλήπτη και όχι από τον εχθρό. Θέλεις να δεις τι είχαν επινοήσει οι αρχαίοι Έλληνες;

Λακεδαιμόνιοι οὐ πέπανται ποτὲ πολέμου· ἐπιτετηδεύασι δὲ ὧδε. Τινὲς τῶν ἐφόρων πέμπουσι ναύαρχον ἢ στρατηγὸν ἀπισώσαντες ἀκριβῶς μῆκος καὶ πάχος δύο ξύλα στρογγύλα, τὰς σκυτάλας. Τὸ μὲν οἱ ἔφοροι φυλάττουσιν, ἕτερον δὲ λαμβάνει ὁ στρατηγός. Ἄπαντες, οἱ ἔφοροι, ὁ στρατηγὸς καὶ ὁ πεμπόμενος, πρότερον συνεβεβούλευντο, ἐξεπεπαίδευντο καὶ ὄρκῳ ἐδεδέσμευντο. Ὅταν οὖν βουληθῶσι φράσαι ἀλλήλοις ἀπόρητον τι καὶ μέγα, σκευάζουσι βιβλίον ὥσπερ ἱμάντα μακρὸν καὶ στενὸν καὶ περιελίττουσι τὴν παρ' αὐτοῖς σκυτάλην. Εἴτα καταγράφουσιν εἰς τὸ βιβλίον ταῦτα, ἃ βούλονται, ὥσπερ ἐστὶ τῇ σκυτάλῃ περικείμενον: ἀποστέλλουσι τὸ βιβλίον ἄνευ τοῦ ξύλου. Ὁ ἄλλος δέχεται τοῦτο, ἀλλὰ οὐ δύναται ἀναλέξασθαι διεσπαρμένα γράμματα. Ὅτε δὲ περιτείνει τὸ βιβλίον περὶ τὴν αὐτῷ σκυτάλην, ἐρμηνεύεται ἡ τάξις τῶν γραμμάτων. Τὸ δὲ βιβλίον σκυτάλη καλεῖται ὁμωνύμως τῷ ξύλῳ.

Πλούταρχος, *Βίοι Παράλληλοι: Λύσανδρος 19.5* (διασκευή)

Στοιχεία για την ταυτότητα του κειμένου

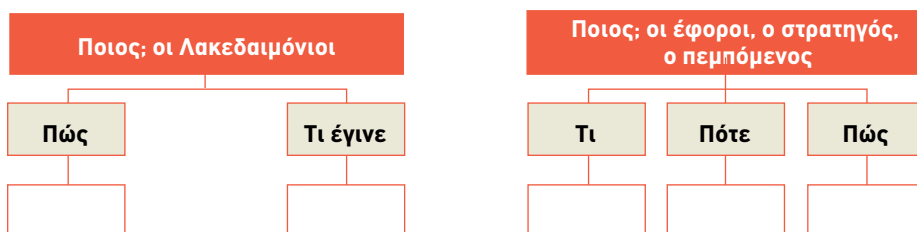
Είμαι ο Πλούταρχος, ο πιο γνωστός συγγραφέας της αυτοκρατορικής εποχής. Γεννήθηκα στη Χαιρώνεια της Βοιωτίας το 45 μ.Χ. Συγγράφω πολλά έργα, ανάμεσά τους βιογραφίες επιφανών Ελλήνων, τους οποίους συγκρίνω με σημαντικούς Ρωμαίους.

ΠΡΟΣΕΓΓΙΖΩ ΤΗ ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

- Υπογράμμισε τις λέξεις που σου είναι γνωστές από τα νέα ελληνικά.
- Εντόπισε τους ομοιόπτωτους ονοματικούς προσδιορισμούς του κειμένου και ταξινόμησέ τους με βάση όσα έμαθες στην προηγούμενη ενότητα.

ΠΡΟΣΕΓΓΙΖΩ ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Πριν συμπληρώσετε συνεργατικά τον πίνακα με την πληροφορία που δίνεται για κάθε πρόσωπο του κειμένου, δείτε τις ερωτήσεις που ακολουθούν.

ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ

1. Απόδωσε στα νέα ελληνικά την παρακάτω περίοδο λόγου.

Λακεδαιμόνιοι οὐ πέπαινται ποτὲ πολέμου· ἐπιτετηδεύκασι δὲ ὧδε.

.....

.....

.....

- > πέπαινται [γ' πληθ. οριστικής παρακειμένου μέσης φωνής του παύομαι = σταματώ]
- > ἐπιτετηδεύκασι [γ' πληθ. οριστικής παρακειμένου ενεργητικής φωνής του ἐπιτηδεύω = καταπιάνομαι]
- > ὧδε = ως εξής

2. Απόδωσε στα νέα ελληνικά την παρακάτω περίοδο λόγου.

Τινὲς τῶν ἐφόρων πέμπουσι ναύαρχον ἢ στρατηγὸν ἀπισώσαντες ἀκριβῶς μῆκος καὶ πάχος δύο ξύλα στρογγύλα, τὰς σκυτάλας.

.....

.....

.....

- > πέμπουσι [πέμπω = στέλνω]
- > ἀπισώσαντες [μετοχή αορίστου του ἀπισόω-ἀπισῶ = ισιώνω]
- > σκυτάλας [ἢ σκυτάλη = ξύλο σε σχήμα κυλίνδρου]

3. Τι κρατούσαν οι ἔφοροι και τι ἔδιναν στον στρατηγό;

Τὸ μὲν οἱ ἔφοροι φυλάττουσιν, ἕτερον δὲ λαμβάνει ὁ στρατηγός.

.....

.....

- > τὸ μὲν = το ένα
- > ἕτερον [ἕτερος, ἑτέρα, ἕτερον = ο άλλος]

4. Απόδωσε στα νέα ελληνικά την παρακάτω περίοδο λόγου.

Ἄπαντες, οἱ ἔφοροι, ὁ στρατηγὸς καὶ ὁ πεμπόμενος, πρότερον συνεβούλευντο, ἐξεπεπαίδευντο καὶ ὄρκω ἐδεδέσμευντο.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- > Ἄπαντες [ονομαστική πληθυντικού αρσενικού γένους του ἅπας, ἅπασα, ἅπαν «όλος μαζί, ολόκληρος» και στον πληθ. «όλοι μαζί, γενικά, ανεξαιρέτως»]
- > συνεβούλευντο [γ' πληθ. οριστικής υπερσυντελικού μέσης φωνής του συμβουλεύομαι = συσκέπτομαι]
- > ἐξεπεπαίδευντο [γ' πληθ. οριστικής υπερσυντελικού μέσης φωνής του ἐκπαιδεύομαι]
- > ἐδεδέσμευντο [γ' πληθ. οριστικής υπερσυντελικού μέσης φωνής του δεσμεύομαι]

5. Τι κατασκευάζουν, όταν θέλουν να πουν μεταξύ τους κάτι απόρρητο και σημαντικό («βουληθῶσι φράσαι ἀλλήλοις ἀπόρρητόν τι καὶ μέγα»); Με τι μοιάζει αυτό;

Ὅταν οὖν βουληθῶσι φράσαι ἀλλήλοις ἀπόρρητόν τι καὶ μέγα, σκευάζουσι βιβλίον ὥσπερ ἱμάντα μακρὸν καὶ στενὸν καὶ περιελίττουσι τὴν παρ' αὐτοῖς σκυτάλην.

.....

.....

.....

.....

.....

- > βουληθῶσι [γ' πληθυντικό υποτακτικής παθητικού αορίστου του βούλομαι = επιθυμώ]
- > φράσαι [φράζω = λέω]
- > βιβλίον [τὸ βιβλίον = λωρίδα, ταινία]
- > ὥσπερ = όπως ακριβώς
- > περιελίττουσι [περιελίττω = περιτυλίγω]

6. Συμπλήρωσε τα κενά, για να ολοκληρώσεις την απόδοση της περιόδου λόγου στα νέα ελληνικά.

Εἶτα καταγράφουσιν εἰς τὸ βιβλίον ταῦτα, ἃ βούλονται, ὥσπερ ἐστὶ τῆ σκυτάλη περικείμενον: ἀποστέλλουσι τὸ βιβλίον ἄνευ τοῦ ξύλου.

Ἐπειτα σημειώνουν .....
επιθυμοῦν, όπως εἶναι .....
..... χωρίς .....

- > ἃ = αυτά που / αυτά τα οποία
- > περικείμενον = περιτυλιγμένη (ταινία, λωρίδα) [περίκειμαι = είμαι γύρω από κάποιον ή από κάτι]

7. Συμπλήρωσε τα κενά, για να ολοκληρώσεις την απόδοση της περιόδου λόγου στα νέα ελληνικά.

Ὁ ἄλλος δέχεται τοῦτο, ἀλλὰ οὐ δύναται ἀναλέξασθαι διεσπαρμένα γράμματα.

Ο ἄλλος ..... ὅμως
..... να .....
..... γράμματα.

- > ἀναλέξασθαι [απαρέμφατο αορίστου μέσης φωνής του ἀναλέγομαι = διαβάζω από την αρχή ως το τέλος]
- > διεσπαρμένα [μετοχή παρακειμένου μέσης φωνής του διασπείρομαι = διασκορπίζομαι]

8. Πώς ερμηνεύεται η σειρά («τάξις») των γραμμάτων;

Ὅτε δὲ περιτείνει τὸ βιβλίον περὶ τὴν αὐτῷ σκυτάλην, ἐρμηνεύεται ἡ τάξις τῶν γραμμάτων.

.....

.....

- > περιτείνω = (περι)τυλίγω, τεντώνω

9. Απόδωσε στα νέα ελληνικά την παρακάτω περίοδο λόγου.

Τὸ δὲ βιβλίον σκυτάλη καλεῖται
ὁμωνύμως τῷ ξύλῳ.

> ὁμωνύμως τῷ ξύλῳ = ομοίως
προς το ξύλο / ὅπως και το ξύλο
[ὁ/ἡ ὁμώνυμος, τὸ ὁμώνυμον
= συνώνυμος]

ΚΡΥΠΤΕΙΑ
ΣΚΥΤΑΛΗ

Συζήτηση στην τάξη

1. Από ποια μέρη αποτελείται η κρυπτεία σκυτάλη;
2. Τι πρέπει να κάνει ο στρατηγός που λαμβάνει τη λωρίδα;
3. Πόσο απαιτητική ήταν, κατά τη γνώμη σου, η διαδικασία της αποκρυπτογράφησης;
4. Τι είδους πληροφορίες ήταν κρυπτογραφημένες στη λωρίδα;
5. Από πού πιστεύεις ότι πήρε το όνομά της η κρυπτεία σκυτάλη;

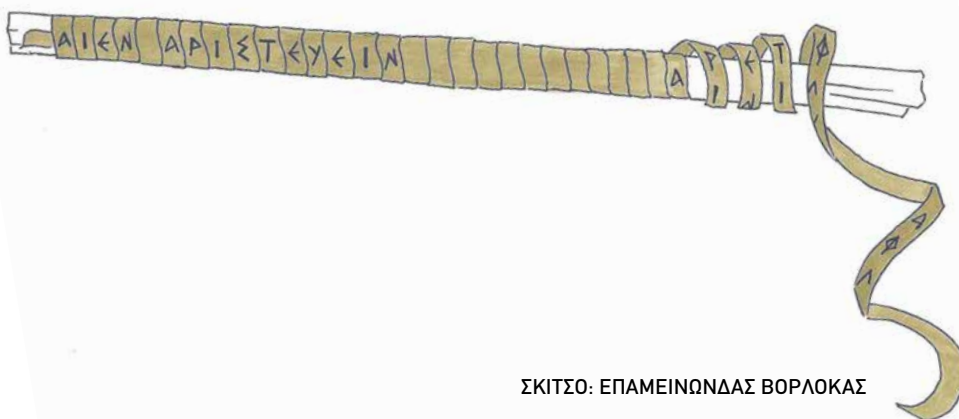
ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ

> (κρυπτεία) σκυτάλη: αρχαίο σύστημα κρυπτογράφησης. Γύρω από έναν ξύλινο κύλινδρο (σκυτάλη) τυλίγεται μια ταινία από περγαμνή, ύφασμα ή δέρμα. Κατά μήκος της περιέλιξης καταγράφεται το μήνυμα. Μεταφέρεται μόνον η ταινία που έχει κάποια σκόρπια ακατανόητα γράμματα. Κατ' αυτόν τον τρόπο, το μήνυμα κωδικοποιείται και παραμένει απόρρητο, δηλαδή ακατανόητο και μυστικό για οποιονδήποτε τρίτο. Μόνο αν η ταινία τυλιχθεί σε ξύλινο κύλινδρο ιδίων διαστάσεων, μπορεί να γίνει φανερό το μήνυμα.

> κρυπτολογία: σύγχρονος επιστημονικός κλάδος που μελετά τη δυνατότητα μυστικής επικοινωνίας δύο ή περισσότερων σημείων (ανθρώπων, υπολογιστικών συστημάτων κ.λπ.) μέσω ανταλλαγής κρυπτογραφημένων μηνυμάτων. Τα μηνύματα αυτά έχουν τη μορφή γρίφου για όποιον είναι -ή πρέπει να είναι- έξω από το πλαίσιο της κρυφής επικοινωνίας. Η κρυπτολογία εφαρμόζεται στις παντός είδους ηλεκτρονικές συναλλαγές, ενώ παράλληλα πολλοί προσπαθούν να παραβιάσουν το απόρρητο των μηνυμάτων.

ΓΟΡΓΩ

ΣΚΙΤΣΟ: ΕΠΑΜΕΙΝΩΝΔΑΣ ΒΟΡΛΟΚΑΣ

ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ | ΠΑΡΑΓΩΓΗ, ΣΥΝΘΕΣΗ, ΧΡΗΣΗ

1 Οικογένειες λέξεων στην ελληνική και σε άλλες γλώσσες

<p>> ἐκπέμπω (ἐκ + πέμπω)</p>	<p>ΣΥΝΘΕΤΑ ΡΗΜΑΤΑ: παραπέμπω, διαπομπεύω (= κοροϊδεύω δημόσια) ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ: πομπός, εκπομπή ΕΠΙΘΕΤΑ: πομπώδης, αποδιοπομπαίος</p>
<p>> φυλάττω</p>	<p>ΣΥΝΘΕΤΑ ΡΗΜΑΤΑ: προφυλάσσω διαφυλάσσω ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ: φύλαξη, φυλακή, φύλακας, φυλάκιο, φυλαχτό ΕΠΙΘΕΤΑ: αφύλακτος, προφυλαγμένος</p>
<p>> διασπείρω (διά + σπείρω)</p>	<p>ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ: σπορά, διασπορά, σπόρος, σπέρμα, Βόσπορος ΕΠΙΘΕΤΟ: σπαρτός Η ΛΕΞΗ ΣΕ ΑΛΛΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ: ΑΓΓ spread, sperm, ΓΑΛΛ sperme, ΙΤΑΛ sperma, ΑΛΒ spermë, ΡΟΥΜ spermă.</p>
<p>> περιτείνω (περι + τείνω)</p>	<p>ΣΥΝΘΕΤΑ ΡΗΜΑΤΑ: προτείνω, εκτείνω ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ: τάση, τόνος, ένταση ΕΠΙΘΕΤΑ: τεταμένος (ΣΥΝ φορτισμένος) Η ΛΕΞΗ ΣΕ ΑΛΛΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ: ΑΓΓ tend, ΓΑΛΛ tendre, ΙΤΑΛ tendere, ΙΣΠ tender</p>
<p>> βιβλίον</p>	<p>ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ: Βίβλος (η Αγία Γραφή, η Παλαιά και η Καινή Διαθήκη), βιβλιοθήκη, βιβλιοπωλείο, βιβλιογνώστης ΕΠΙΘΕΤΑ: βιβλικός, βιβλιοσυλλέκτης, βιβλιοφάγος, βιβλιόφιλος Η ΛΕΞΗ ΣΕ ΑΛΛΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ: ΑΓΓ bibliography, ΓΑΛΛ bibliotheque, bibliographie, ΓΕΡΜ Bibliothek ΙΤΑΛ biblioteca, bibliografia, ΙΣΠ biblioteca, bibliografía, ΑΛΒ bibliografi, ΡΟΥΜ bibliotecă, bibliografie.</p>

2 Λόγιες φράσεις στα Ν.Ε. και η χρήση τους

το δούναι και λαβείν = φράση για εμπορικές συναλλαγές «να δίνει κάποιος και να παίρνει»

[π.χ. *Η υπογραφή της συμφωνίας είναι ένα δούναι και λαβείν μεταξύ των εταίρων*].

Θεός φυλάξοι = μακάρι ο Θεός να προφυλάξει / να βοηθήσει σε μια δυσκολία.

αποστολή εξετελέσθη = για μια πράξη / ενέργεια που ολοκληρώνεται επιτυχώς.

τείνω ευήκοον ους = δίνω προσοχή σε ό,τι ακούω.

τείνω χείρα βοηθείας = προσφέρω τη βοήθειά μου σε κάποιον [π.χ. *Έτεινε χείρα βοηθείας σε όσους είχαν ανάγκη*].

ΑΣΚΗΣΗ
ΜΕ ΛΟΓΙΕΣ
ΦΡΑΣΕΙΣ
(ΔΙΑΔΩΜΙ,
ΦΥΛΑΤΤΩ,
ΕΚΤΕΛΩ,
ΤΕΙΝΩ)

Συζήτηση στην τάξη

Αξιοποιώντας τις λέξεις του πίνακα *φύλακας, δώρο, βιβλιοθήκη* αφηγήσου μια ιστορία σε γ' ενικό πρόσωπο, στην οποία να εξηγείς τις σημασίες τους.

Έρευνα

Στο κείμενο υπάρχουν λέξεις που χρησιμοποιούνται σήμερα με διαφορετική σημασία, όπως οι λέξεις *βιβλίο, πομπή* (παράγωγη του «πέμπω») και *διασπορά* (παράγωγη του «διασπείρω»). Με τη βοήθεια του *Λεξικού της Κοινής Ν.Ε.* της Πύλης για την ελληνική γλώσσα ανάλαβε να βρεις με την ομάδα σου τη σημασία για μία από αυτές τις λέξεις.

ΛΕΞΙΚΟ ΤΗΣ
ΚΟΙΝΗΣ Ν.Ε.

Μαθαίνω να χρησιμοποιώ λέξεις

1. Συμπλήρωσε τα κενά στο παρακάτω κείμενο επιλέγοντας προσεκτικά το κατάλληλο παράγωγο των λέξεων «φυλάττω», «πέμπω», «βιβλίον» που περιλαμβάνονται στις οικογένειες λέξεων.

Μολονότι η πρόσκληση για τα εγκαίνια του ..... ήταν ανοιχτή για όλη την οικογένεια, εκείνος αρνήθηκε να παρευρεθεί. Λάτρευε τα βιβλία, μάλιστα πολλοί τον χαρακτήριζαν ..... όμως ήταν φυσικό, μετά την παρεξήγηση να νιώθει σαν ..... τράγος. Όταν δέχτηκε το τηλεφώνημα από τη θεία του, κοντοστάθηκε και σκέφτηκε ποια δικαιολογία θα μπορούσε να επικαλεστεί. Άλλωστε, έλειπε ταξίδι και ο πατέρας του που ήταν πάντοτε ο ..... άγγελός του. Ναι, το είχε αποφασίσει! Θα παρέδιδε το δέμα για το νέο κατάστημα στον ξάδερφό του και θα περνούσε στο σπίτι του ένα ήσυχο απόγευμα.

2. Επίλεξε ένα από τα δύο παράγωγα του «δίδωμι» που ταιριάζει στους ορισμούς που δίνονται παρακάτω:

- Η εμπορική, οικονομική ή κοινωνική συναλλαγή κάποιου προσώπου με άλλο φυσικό πρόσωπο ή φορέα ονομάζεται
α. δοσολογία ή β. δοσοληψία
- Διατυπώνω επίσημα τη γνώμη μου πάνω σε θέμα για το οποίο είμαι ειδικός σημαίνει
α. γνωμοδοτώ ή β. κληροδοτώ
- Ο καθορισμός της ποσότητας του φαρμάκου που πρέπει να παίρνει σε μία μέρα ένας ασθενής ονομάζεται
α. δοσολογία ή β. δόσιμο
- Το περιουσιακό στοιχείο ή το χρηματικό ποσό που παραχωρείται σε τρίτους για κοινωνοφελή σκοπό ονομάζεται
α. δώρο ή β. κληροδότημα
- Προφητεύω τα μελλούμενα.
α. χρησιμοδοτώ ή β. προδίδω

3. Δημιούργησε δύο προτάσεις με τη λέξη *ένταση*. Στην πρώτη θα χρησιμοποιείται με κυριολεκτική, ενώ στη δεύτερη με μεταφορική σημασία.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ
ΠΑΡΑΓΩΓΩΝ
ΤΟΥ ΡΗΜΑΤΟΣ
ΔΙΔΩΜΙ ΣΤΑ
ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΣΗ

Σύνθεση με α' ή β' συνθετικό λέξη άκλιτη

Στα Ν.Ε. υπάρχουν σύνθετες λέξεις με α' ή β' συνθετικό μια λέξη που δεν κλίνεται
 π.χ. **κατωσέντονο** (κάτω [επίρρημα] + σεντόνι)
 ή **κατακόκκινος** (κατά [κύρια πρόθεση] + κόκκινος)

Το ίδιο συμβαίνει και στα Α.Ε. Συχνά ως α' συνθετικό χρησιμοποιούνται επιρρήματα, κύριες προθέσεις, ακώριστα μόρια.

1. Λέξη άκλιτη ως α' συνθετικό

Στον παρακάτω πίνακα θα βρεις σύνθετες λέξεις της Α.Ε. με **α' συνθετικό επίρρημα** που χρησιμοποιούμε και στα νέα ελληνικά. Όπως παρατηρείς, κάποια επιρρήματα παραμένουν αμετάβλητα, κάποια άλλα μεταβάλλονται. Τις ερμηνείες των σύνθετων λέξεων μπορείς να τις αναζητήσεις στο Γλωσσάριο.

Επιρρήματα	Παραδείγματα σύνθετων λέξεων με επιρρήματα
ἀεὶ (= πάντα)	ἀείμνηστος, ἀειθαλής, ἀεικίνητος, ἀειφόρος
χαμαὶ (= χάμω, χαμηλά)	χαμαιζήλος, χαμερπής, χαμαιλέων
εὖ (= καλώς)	εὐγενής, εὐελπὶς, εὐτυχής, εὐσεβής
πάλιν	παλινωδία, παλίρροια, παλιγγενεσία, παλιννόστησις
ἔνδον (= εντός, μέσα)	ἐνδόμυχος
ὀπισθεν (= πίσω)	ὀπισθόδομος, ὀπισθοφύλαξ
ὁμοῦ (= ομοίως)	ὁμογαστριος, ὁμόγλωττος, ὁμοεθνής, ὁμολογέω-ὁμολογῶ

Στον παρακάτω πίνακα θα βρεις σύνθετες λέξεις της αρχαίας ελληνικής με **α' συνθετικό κύρια πρόθεση**. Κάποιες προθέσεις παραμένουν αμετάβλητες, άλλες μεταβάλλονται, επειδή η λέξη που αποτελεί το **β' συνθετικό** παίρνει **δασεία**. Η μεταβολή αυτή λέγεται **δάσυνση**. π.χ. ἀπό ὀπλίζω > ἀφοπλίζω (π→φ) Τις ερμηνείες των σύνθετων λέξεων μπορείς να τις αναζητήσεις στο Γλωσσάριο.

Κύριες προθέσεις	Παραδείγματα σύνθετων λέξεων με κύριες προθέσεις
εἰς	εἰσάγω
ἐν	ἐνδοξος, ἔντιμος, ἔλλογος
ἐκ [πριν από σύμφωνο]	ἔκκλησις
ἐξ [πριν από φωνήεν]	ἐξάγω
πρὸ	προκρίνομαι
πρὸς	προσέχω
σὺν	συζῶ, σύντροφος, συναινῶ
ἀνά	ἀνάγω, ἀνάλογος, ἀναλαμβάνω
κατὰ	κατέρχομαι, καταγίνομαι, καθορῶ

διὰ	διαφθορά
μετά	μεταπείθω, μεθόριος
παρά	παράλογος, παραλαμβάνω
ἀντί	ἀντιλέγω, ἀνθυποπλοίαρχος
ἐπί	ἐπιτίθημι, ἔφοδος
περὶ	περιφέρω
ἀπό	ἀπολαμβάνω, αφομοίωση
ὑπό	ὑπόστεγος, ὑφαρπάζω
ὑπέρ	ὑπεράνθρωπος

Ο παρακάτω πίνακας περιλαμβάνει σύνθετες λέξεις της Α.Ε. με **α΄ συνθετικό** κάποιο από τα **αχώριστα μόρια**. Αυτά συναντώνται μόνο ως πρώτα συνθετικά σε σύνθετες λέξεις.

Αχώριστα μόρια	Παραδείγματα σύνθετων λέξεων με αχώριστα μόρια
α- στερητικό → αν- πριν από φωνήεν → εκτός από τα: →	ἄκαρπος, ἄγνωστος, ἀτυχής, ἄδηλος, ἄγραπτος ἀνεύθυνος, ἀνάξιος, ἄνανδρος, ἀνίκανος, ἀνώματος ἀήτητος, ἀόρατος, ἄοπλος, ἄυλος, ἄπνος, ἄωρος, ἄκων (< ἀ + ἐκὼν)
νη- στερητικό (σπάνιο)	νηνεμία, νήπιον
δυσ- (= κακός, δύσκολος)	δυστυχής, δύσβατος, δύσμορφος, δύσλυτος, δυσώδης, δυσειδής, δυσάλωτος
ἡμι- (ἡμισυς = μισός)	ἡμίθεος, ἡμιτάλαντος, ἡμιθανής
Επιτατικά μόρια (= πάρα πολύ) ἀ- ἀρι- ἐρι- ζα-	ἀχανής ἀρίδηλος, ἀριζήλωτος ἐρίτιμος, ἔριφος ζάπλουτος
ἄ- αθροιστικό (= μαζί)	ἄπας, ἀπλοῦς, ἀδελφός, ἀκόλουθος

2. Λέξη ἀκλιτή ως β΄ συνθετικό

Όταν η ἀκλιτή λέξη εμφανίζεται ως β΄ συνθετικό, τότε μένει αμετάβλητη.

ἀπόλυτο αριθμητικό επίρρημα σύνδεσμος	ἕνδεκα ἔκπαλαι, πρόπαλαι, ὑπεράνω σύνημα
---	--

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

Οριστική μέσης φωνής παρακειμένου και υπερσυντελικού βαρύτονων (φωνηεντόληκτων) ρημάτων

ΟΡΙΣΤΙΚΗ ΠΑΡΑΚΕΙΜΕΝΟΥ/ΥΠΕΡΣΥΝΤΕΛΙΚΟΥ ΜΕΣΗΣ ΦΩΝΗΣ (ΚΛΙΤΙΚΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ)

Μετά την οριστική ενεστώτα, παρατατικού, μέλλοντα και αορίστου μέσης φωνής των φωνηεντόληκτων ρημάτων (λύ-ω / λύ-ομαι) που είδαμε στην Ενότητα 5, ακολουθεί η οριστική παρακειμένου και υπερσυντελικού της μέσης φωνής (λέλυμαι / έλελύμην) που μπορείς να μελετήσεις στο σχετικό ψηφιακό αντικείμενο και στη σχολική γραμματική (σελ. 168).

Πρόσεχε τις καταλήξεις του **πεπαίδευμαι**:

ΟΡΙΣΤΙΚΗ ΜΕΣΗΣ ΦΩΝΗΣ

ΠΑΡΑΚΕΙΜΕΝΟΣ	ΥΠΕΡΣΥΝΤΕΛΙΚΟΣ
πεπαίδευμαι	έπεπαιδύμην
πεπαίδευσαι	έπεπαίδευσο
πεπαίδευσαι	έπεπαίδευστο
πεπαιδεύμεθα	έπεπαιδεύμεθα
πεπαίδευσθε	έπεπαίδευσθε
πεπαίδενται	έπεπαίδεντο

Ασκήσεις

ΜΕΣΗ ΦΩΝΗ: ΟΡΙΣΤΙΚΗ: ΠΑΡΑΚΕΙΜΕΝΟΣ, ΥΠΕΡΣΥΝΤΕΛΙΚΟΣ (ΑΣΚΗΣΗ)

1. Εντόπισε και υπογράμμισε στο κείμενο της ενότητας ρήματα σε παρακείμενο ή υπερσυντέλικο.
2. Ολοκλήρωσε τις προτάσεις επιλέγοντας για καθεμιά το κατάλληλο ρήμα από το πλαίσιο.

πεπολίτευμαι   πέπανται   έστρατοπεδεύμεθα   πεπόρευσθε

- Σωκράτης δὲ πολλάκις ἔλεγεν: «Ἄνδρες φίλοι, ἅπαντα τὸν βίον .....
..... σωφρόνως καὶ ἀξίως τῆς πόλεως». (πολιτεύομαι)
- ..... τὸ τῶν πολιτῶν μένος. (παύομαι)
- Μηδέποτε ἡμεῖς καὶ σύμμαχοι ..... πλησίον τῆς Ἀργολίδος.
(στρατοπεδεύομαι)
- Ἀσφαλῶς ..... εἰς τὴν ἔναντι χώραν. (πορεύομαι)

Ετερόπρωτοι ονοματικοί προσδιορισμοί

Στην προηγούμενη ενότητα έμαθες ότι οι **ονοματικοί προσδιορισμοί** που βρίσκονται στην ίδια πτώση με τη λέξη που προσδιορίζουν ονομάζονται **ομοιόπρωτοι**. Υπάρχουν, όμως, και προσδιορισμοί που βρίσκονται σε διαφορετική πτώση από την προσδιοριζόμενη λέξη και συγκεκριμένα σε **γενική, δοτική ή αιτιατική**. Αυτοί ονομάζονται **ετερόπρωτοι** προσδιορισμοί.

ΓΕΝΙΚΗ

Στο κείμενο διαβάζουμε τη φράση:

Τινές τῶν ἐφόρων = κάποιοι **από τους έφορους**

- ▶ Η γενική *τῶν ἐφόρων* είναι **γενική διαιρετική**, γιατί προσδιορίζει ένα σύνολο, μέρος του οποίου είναι η προσδιοριζόμενη λέξη *τινές*.
- ▶ Μια άλλη, πολύ συνηθισμένη γενική στα αρχαία ελληνικά που χρησιμοποιείς και στα Ν.Ε. είναι η **γενική κτητική** που δηλώνει τον κτήτορα, δηλαδή τον κάτοχο:

ἡ οἰκία τοῦ πατρὸς = το σπίτι **του πατέρα**
(δηλαδή το σπίτι που ανήκει στον πατέρα)

- ▶ **ή η γενική του δημιουργού** που δηλώνει τον δημιουργό:

τὰ ἔπη τοῦ Ὀμήρου

ΔΟΤΙΚΗ

Στο κείμενο βρίσκουμε μια δοτική, η οποία εξαρτάται από ένα επίρρημα (**ὁμώνυμως**), το αντίστοιχο επίθετο του οποίου (**ὁμόνυμος**) δηλώνει ομοιότητα. Αυτή είναι η **δοτική αντικειμενική**:

Τὸ δὲ βιβλίον σκυτάλη καλεῖται ὁμώνυμως τῷ ξύλῳ.
= η ταινία σκυτάλη ονομάζεται όμοια με το ξύλο.

- ▶ Γενικά, η δοτική αντικειμενική συντάσσεται με **επίθετα** που σημαίνουν: φιλία-έχθρα, ωφέλεια-βλάβη, ευπείθεια-υποταγή, ταυτότητα-ομοιότητα, ισότητα-συμφωνία, ακολουθία-διαδοχή, προσέγγιση-μείξη, το πρέπον, όπως και με **σύνθετα** με α' συνθετικό τις προθέσεις *έν/σύν*.

Ὅμοιαν ταῖς δούλαις εἶχε τὴν ἐσθῆτα =
είχε το ένδυμα **όμοιο (με αυτό) των δούλων**

ΑΙΤΙΑΤΙΚΗ

Στο κείμενο υπάρχει και μια **αιτιατική της αναφοράς**:

ἀπισώσαντες ἀκριβῶς μῆκος καὶ πάχος δύο ξύλα =
αφού ίσισαν με ακρίβεια **ως προς το μήκος και το πάχος** δύο ξύλα

- ▶ Η αιτιατική της αναφοράς δηλώνει την αναφορά, γι' αυτό και μεταφράζεται με το «**ως προς**».

Υπάρχουν και άλλα είδη γενικής και δοτικής που χρησιμοποιούνται στα αρχαία ελληνικά ως ετερόπρωτοι προσδιορισμοί. Μπορείς να τα μελετήσεις στο σχολικό *Συντακτικό Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας* της Π. Μπίλλα (σελ. 30-34).

Άσκηση

Στις παρακάτω περιόδους λόγου προσπάθησε να εντοπίσεις τους ετερόπρωτους ονοματικούς προσδιορισμούς και να τους χαρακτηρίσεις.

- *Κόσμος ἐστὶ μέγεθι μὲν πανυπέρτατος, κινήσει δὲ ὀξύτατος, λαμπρότητι δὲ εὐαγέστατος, δυνάμει δὲ ἄφθαρτος. (Αριστοτέλης, Περὶ Κόσμου, 379α)*
- *Οἱ πονηροὶ ἀλλήλοις ἐχθροὶ εἰσὶν.*
- *Κῦρος ἦν καλὸς τὸ εἶδος καὶ φιλόφρωνος τὴν ψυχὴν καὶ ἄριστος τὰ πολεμικά.*
- *Θουκυδίδης Ὀλόρου συνέγραψεν ἱστορίαν.*
- *Οἱ χρηστοὶ τῶν ἀνθρώπων εὐδαίμονες εἰσὶ.*
- *Ἀγέλη βοῶν ἐφαίνετο.*

ΑΠΟΤΙΜΗΤΗΣ

- Κρυπτεία σκυτάλη
- Οριστική μέσης φωνής παρακειμένου και υπερσυντελικού βαρύτονων (φωνηεντόληκτων) ρημάτων
- Ετερόπρωτοι ονοματικοί προσδιορισμοί

Αναστοχαστική δραστηριότητα 1 Με αφορμή τη φράση «αποστολή εξετελέσθη» μοιράσου με τους/τις συμμαθητές/συμμαθήτριές σου μία ενέργεια που ολοκλήρωσες με επιτυχία ή έναν στόχο που πραγματοποιήσες.

Αναστοχαστική δραστηριότητα 2 Έχεις «τείνει χείρα βοήθειας» σε κάποιον που το είχε ανάγκη; Αφηγήσου την εμπειρία σου στους/στις συμμαθητές/συμμαθήτριές σου.

ΕΥΠΑΛΙΝΕΙΟ
ΟΡΥΓΜΑ

ΕΝΟΤΗΤΑ 7

Οικονομία

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ **ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ**

Ελεύθερος θα είναι σε όλη του τη ζωή ο άνθρωπος που ξοδεύει με λογική, χωρίς υπερβολές, αλλά με σωστή διαχείριση.

Σε αυτήν την ενότητα

- ▶ Θα διαβάσουμε ένα κείμενο που εξηγεί πόσο επικίνδυνος είναι ο δανεισμός, ειδικά μάλιστα όταν δεν είναι απολύτως αναγκαίος.
- ▶ Θα μάθουμε να χρησιμοποιούμε λέξεις που προέρχονται από τις αρχαιοελληνικές: *χράομαι-χρῶμαι, ταχύς, ψεύδομαι, δικάζω, τυγχάνω, κτάομαι-κτῶμαι.*
- ▶ Θα μάθουμε για τη σύνθεση λέξεων με β' συνθετικό λέξη κλιτή: ουσιαστικό.
- ▶ Συγκρίνοντας την αρχαία με τη νέα ελληνική γλώσσα,
  - θα μάθουμε την υποτακτική του ρήματος *εἰμί* και την υποτακτική ενεργητικής και μέσης φωνής ενεστώτα, αορίστου και παρακειμένου των βαρύτονων (φωνηεντόληκτων) ρημάτων.
  - θα μάθουμε να εντοπίζουμε το υποκείμενο του απαρεμφάτου που βρίσκεται στην ίδια πτώση με το υποκείμενο του ρήματος (ταυτοπροσωπία).

Λέξεις-κλειδιά: οικονομία, δάνεια, χρέος, υποτακτική του *εἰμί*, υποτακτική ενεργητικής και μέσης φωνής, ταυτοπροσωπία

Προσοχή στα δάνεια!

Εισαγωγικό σημείωμα: Ο άνθρωπος δανείζεται χρήματα από τρίτους, συχνά με υπέρογκο τόκο, όχι γιατί τα έχει πραγματικά ανάγκη, αλλά γιατί επιθυμεί να ζήσει μια ζωή γεμάτη πολυτέλεια και ανέσεις. Όταν, όμως, δεν μπορεί να αποπληρώσει το χρέος του, τότε χάνει την ατομική του ελευθερία και την αξιοπρέπειά του.

Ἐπὸ τρυφῆς καὶ πολυτελείας οἱ πολλοὶ οὐ χρῶνται τοῖς ἑαυτῶν ἔχοντες, ἀλλ' ἐδί-
ζουσι λαμβάνειν παρ' ἑτέρων τόκῳ μὴ δεόμενοι. Τόκος δέ, ὡσπερ ἴος, καθ' ἡμέραν
ἐπιρρυπαίνει τὴν πολυτέλειαν. Τόκοι ταχεῖς καταλαμβάνουσι καὶ παρατρέχουσι
τὴν τρυφήν. Διὸ τὸ δανεῖσθαι ποιεῖ τὴν νομηνίαν, τὴν ἱερωτάτην τῶν ἡμερῶν,
ἀποφράδα καὶ στυγητόν. Καίτοι Πέρσαι γε ἠγοῦνται τὸ ψεύδεσθαι δεύτερον τῶν
ἀμαρτημάτων, πρῶτον δέ τὸ ὀφείλειν. Ὁ δανειστὴς ἄπτεται τῆς ἐλευθερίας καὶ
προγράφει τὴν ἐπιτιμίαν. Ἄν λέγῃς οὐκ ἔχειν, ἐνοχλεῖ. Ἄν ἔχῃς, οὐ λαμβάνει. Ἄν
πωλῆς, ἐπευωνίζει. Κἂν μὴ πωλῆς, ἀναγκάζει. Ἐν τῷ δικαστηρίῳ ἐντυγχάνει. Ἄν
ὀμόσῃς, ἐπιτάττει. Ἄν βαδίξῃς ἐπὶ θύρας, ἀποκλείει. Ἄν οἶκοι μένης, ἐπισταθμεύει
καὶ θυροκοπεῖ. Ἐὰν οὖν ἐθέλῃς ζῆν ἐλεύθερος, πρᾶττε νουνεχόντως, ἵνα μὴ κτῆμ'
ῆς ἄλλου, ἵνα μὴ κωλύηται ὁ σὸς βίος. Ἐλευθέρους διαφυλάττωμεν ἑαυτούς.

Πλούταρχος, *Περὶ τοῦ μὴ δεῖν δανεῖσθαι* 10 (διδασκευή)

Στοιχεία για την ταυτότητα του κειμένου

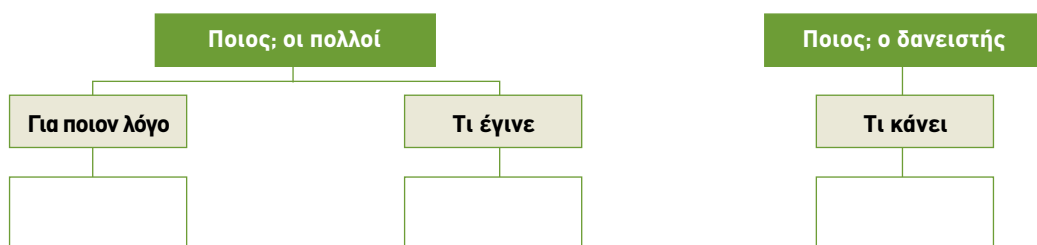
Είμαι ο Πλούταρχος, που γνωρίσατε στην προηγούμενη ενότητα. Μεταξύ άλλων διδακτικών έργων, γράφω και ένα στο οποίο συμβουλεύω τους συνανθρώπους μου να αποφεύγουν τον δανεισμό.

ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΩ ΤΗ ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

- Υπογράμμισε με διαφορετικό χρώμα τις λέξεις που σου φαίνονται γνωστές από τα Ν.Ε. και όσες σου είναι άγνωστες.
- Εντόπισε: (α) τα ρήματα με τα υποκείμενά τους, και (β) τους ετερόπτωτους ονοματικούς προσδιορισμούς.

ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΩ ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Πριν συμπληρώσετε συνεργατικά τον πίνακα με την πληροφορία που δίνεται για κάθε πρόσωπο του κειμένου, δείτε τις ερωτήσεις που ακολουθούν.

1. Ολοκλήρωσε τη νεοελληνική απόδοση της περιόδου λόγου συμπληρώνοντας τα κενά.

Ἐπιείκειαν καὶ πολυτελείαν οἱ πολλοὶ οὐ χρῶνται τοῖς ἑαυτῶν ἔχοντες, ἀλλ' ἐδίξουσι λαμβάνειν παρ' ἑτέρων τόκῳ μὴ δεόμενοι.

Επιείκειας ..... και πολυτέλειας, οι πολλοί δεν ..... αν και έχουν, αλλά .....
....., αν και δεν έχουν ανάγκη.

- > τρυφῆς [ἢ τρυφή = χλιδῆ]
- > χρῶνται [χράομαι-χρῶμαι = χρησιμοποιῶ]
- > τοῖς ἑαυτῶν [τὰ ἑαυτῶν = τα δικά τους]
- > λαμβάνειν [απαρέμφατο ενεστώτα του λαμβάνω]
- > δεόμενοι [μετοχή ενεστώτα του δέομαι = έχω ανάγκη]

2. Απόδωσε στα νέα ελληνικά την παρακάτω περίοδο λόγου.

Τόκος δέ, ὥσπερ ἰός, καθ' ἡμέραν ἐπιρρυπαίνει τὴν πολυτέλειαν.

.....
.....
.....

- > ὥσπερ = όπως ακριβώς
- > ἐπιρρυπαίνει [ἐπιρρυπαίνω = λερώνω]

3. Απόδωσε στα νέα ελληνικά την παρακάτω περίοδο λόγου.

Τόκοι ταχεῖς καταλαμβάνουσι καὶ παρατρέχουσι τὴν τρυφήν.

.....
.....
.....
.....

- > παρατρέχουσι [παρατρέχω = τρέχω δίπλα]

4. Σε τι μετατρέπει ο δανεισμός («τὸ δανείζεσθαι») την πρώτη ημέρα του μήνα:

Διὸ τὸ δανείζεσθαι ποιεῖ τὴν νομηνίαν, τὴν ἱερωτάτην τῶν ἡμερῶν, ἀποφράδα καὶ στυγητόν.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

- > τὸ δανείζεσθαι [δανείζεσθαι = απαρέμφατο ενεστώτα του δανείζομαι, εδῶ μαζί με το άρθρο τὸ = ο δανεισμός, το να δανείζεται κάποιος]
- > τὴν νομηνίαν [ἢ νομηνία = η πρωτομηνιά]
- > τὴν ἱερωτάτην = την πιο ιερή
- > ἀποφράδα [ἢ ἀποφράς = δυσοίωνη, κακή]
- > στυγητόν [ὄ, ἢ στυγητός, τὸ στυγητόν = μισητός]

ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ

5. Ποια είναι η πρώτη και ποια η δεύτερη από τις αμαρτίες κατά τους Πέρσες;

Καίτοι Πέρσαι γε ἡγοῦνται τὸ ψεύ-
δεσθαι δεύτερον τῶν ἀμαρτημάτων,
πρῶτον δὲ τὸ ὀφείλιν.

.....

.....

.....

- > Καίτοι = κι όμως
- > τὸ ψεύδεσθαι [απαρέμφατο ενεστώτα του ψεύδομαι, εδώ έναρθρο, (δηλ. με άρθρο) = το ψέμα, το να λέει κάποιος ψέματα]
- > τὸ ὀφείλιν [απαρέμφατο ενεστώτα του ὀφείλω, εδώ έναρθρο, (δηλ. με άρθρο) = η οφειλή, το να χρωστά κάποιος]

6. Τι γράφει στην αρχή ο δανειστής;

Ὁ δανειστὴς ἄπτεται τῆς ἐλευθερίας
καὶ προγράφει τὴν ἐπιτιμίαν.

.....

.....

- > ἄπτεται [ἄπτομαι = αγγίζω (εδώ μεταφορικά)]
- > προγράφει [προγράφω = γνωστοποιώ στο δημόσιο εγγράφως, προσημειώνω]
- > τὴν ἐπιτιμίαν [ἡ ἐπιτιμία = η αξιοπρέπεια, η υπόληψη, απόλαυση πολιτικών δικαιωμάτων και προνομίων]

7. Απόδωσε στα νέα ελληνικά την παρακάτω περίοδο λόγου.

Ἄν λέγῃς οὐκ ἔχειν, ἐνοχλεῖ.

.....

.....

- > λέγῃς [β' εν. υποτακτικής ενεστώτα του λέγω]
- > ἔχειν [απαρέμφατο ενεστώτα του ἔχω]

8. Ολοκλήρωσε τη νεοελληνική απόδοση της περιόδου λόγου συμπληρώνοντας το κενό.

Ἄν ἔχῃς, οὐ λαμβάνει.

Αν έχεις (εννοείται: χρήματα), ...

9. Απόδωσε στα νέα ελληνικά την παρακάτω περίοδο λόγου.

Ἄν πωλῆς, ἐπεωνίζει.

.....

.....

- > πωλῆς [β' εν. υποτακτικής ενεστώτα του πωλέω-πωλῶ]
- > ἐπεωνίζει [ἐπεωνίζω = κατεβάζω την τιμή]

10. Απόδωσε στα νέα ελληνικά την παρακάτω περίοδο λόγου.

Κἂν μὴ πωλῆς, ἀναγκάζει.

.....

.....

- κἂν = καὶ + ἂν με κράση (βλ. σχολική γραμματική σελ. 27)

11. Απόδωσε στα νέα ελληνικά την παρακάτω περίοδο λόγου.

Ἐν τῷ δικαστηρίῳ ἐντυγχάνει.

.....
 .....

> ἐντυγχάνει [ἐντυγχάνω = συναντώ κατά τύχη με σκοπό την εύνοια, τη δωροδοκία (εδώ) δωροδοκώ (τους δικαστές) = δίνω χρήματα στον δικαστή, για να εκδώσει μια απόφαση ευνοϊκή για εμένα]

12. Ολοκλήρωσε τη νεοελληνική απόδοση της περιόδου λόγου συμπληρώνοντας το κενό.

Ἄν ὁμόσης, ἐπιτάττει.

Αν ορκίζεσαι (ότι θα πληρώσεις ή ότι δεν μπορείς να πληρώσεις), ...

> ὁμόσης [β' εν. υποτακτικής αορίστου του ὄμνυμι/ὄμνύω = ορκίζομαι]
 > ἐπιτάττει [ἐπιτάττω/ἐπιτάσσω = προστάζω, διατάζω (εδώ υπονοεῖ ότι απαιτεῖ ἄμεση επιστροφή του χρέους)]

13. Απόδωσε στα νέα ελληνικά την παρακάτω περίοδο λόγου.

Ἄν βαδίξης ἐπὶ θύρας, ἀποκλείει.

.....
 .....

> βαδίξης [β' εν. υποτακτικής ενεστώτα του βαδίζω= πηγαίνω, βαδίζω]
 > ἐπὶ θύρας = προς την πόρτα
 > ἀποκλείω = κρατώ κάτι κλειστό

14. Απόδωσε στα νέα ελληνικά την παρακάτω περίοδο λόγου.

Ἄν οἴκοι μένης, ἐπισταθμεύει καὶ θυροκοπεῖ.

.....
 .....

> μένης [β' εν. υποτακτικής ενεστώτα του μένω]
 > ἐπισταθμεύει [ἐπισταθμεύω = κάνω στάση]
 > θυροκοπεῖ [θυροκοπέω-θυροκοπῶ = χτυπώ την πόρτα]

15. Ολοκλήρωσε τη νεοελληνική απόδοση της περιόδου λόγου συμπληρώνοντας τα κενά.

Ἐὰν οὖν ἐθέλης ζῆν ἐλεύθερος, πρᾶττε νουνεχόντως, ἵνα μὴ κτῆμ' ἦς ἄλλου, ἵνα μὴ κωλύηται ὁ σὸς βίος.

Εάν λοιπόν ..... να .....
 ....., για να μην .....
 ....., για να μη .....
 .....

> ἐθέλης [β' εν. υποτακτικής ενεστώτα του ἐθέλω/θέλω]
 > ζῆν [απαρέμφατο ενεστώτα του ζήω-ζῶ]
 > νουνεχόντως = με σύνεση
 > ἵνα = για να
 > ἦς [β' εν. υποτακτικής ενεστώτα του εἶμι]
 > κωλύηται [γ' εν. υποτακτικής ενεστώτα του κωλύομαι = εμποδίζομαι]

16. Απόδωσε στα νέα ελληνικά την παρακάτω περίοδο λόγου.

Ἐλευθέρους διαφυλάττωμεν ἑαυτούς.

.....

Συζήτηση στην τάξη

1. Γιατί, σύμφωνα με το κείμενο, δανείζονται οι άνθρωποι;
2. Πώς σου φαίνεται η παρομοίωση του τόκου με ιό;
3. Πότε ο δανεισμός γίνεται πιο μισητός;
4. Πώς κρίνεις την αντίληψη που έχουν οι Πέρσες για τις αμαρτίες;
5. Με ποιον τρόπο ο δανεισμός θέτει σε κίνδυνο την ελευθερία του ανθρώπου;

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- > **δανειστής:** αυτός που δανείζει.
- > **δανειζόμενος ή οφειλέτης:** αυτός που δανείζεται και επομένως οφείλει (χρωστάει).
- > **δάνειο:** τα χρήματα που λαμβάνει ο δανειζόμενος από τον δανειστή με την υποχρέωση να τα επιστρέψει.
- > **κεφάλαιο:** τα χρήματα που δίνει ο δανειστής.
- > **τόκος:** τα επιπλέον χρήματα που κερδίζει ο δανειστής και που αυξάνονται όσο ο δανειζόμενος αργεί να επιστρέψει το δάνειο.
- > **άτοκο δάνειο:** όταν επιστρέφεται μόνο το κεφάλαιο.
- > **έντοκο δάνειο:** όταν επιστρέφεται το κεφάλαιο με τον τόκο.
- > **εγγύηση/υποθήκη:** κάποιο περιουσιακό στοιχείο του δανειζόμενου που δεσμεύει ο δανειστής, ώστε να είναι σίγουρος πως θα πάρει πίσω τα λεφτά του.
- > **τράπεζα:** νόμιμη επιχείρηση που ασχολείται με τραπεζικές συναλλαγές, όπως με τη χορήγηση δανείων.
- > **τοκογλυφία:** παράνομη πράξη δανεισμού με εξαιρετικά μεγάλο τόκο.
- > Η αντίληψη περί παράλογου ή αναίτιου δανεισμού, που σπλητεύεται από τον Πλούταρχο, είναι αντίθετη προς τις ιδέες της **αυτάρκειας**, της **ολιγάρκειας** και της **απλότητας** που χαρίζουν στο άτομο **ανεξαρτησία** και **ελευθερία** και κυριάρχησαν στην ελληνική αρχαιότητα.

Αλλά και ευρύτερα, κάθε κοινότητα, αστική ή αγροτική, μπορεί να επιβιώσει και να αναπτυχθεί κυρίως χάριν της **αυτονομίας** που εμφανίζει στον τομέα της παραγωγής και φυσικά της διαχείρισης των εξόδων της.

- > Ωστόσο, δεν μπορεί κάποιος να παραβλέψει το γεγονός ότι η διαδικασία του δανεισμού συνιστά σημαντική πτυχή της **οικονομικής ζωής** της αρχαίας Ελλάδας. Ελεύθεροι επαγγελματίες, έμποροι, βιοτέχνες ή ελεύθεροι αγρότες δανείζονταν χρηματικά ποσά από οικονομικά ισχυρούς αριστοκράτες ή πλούσιους γαιοκτήμονες με σκοπό να αντιμετωπίσουν μια έκτακτη ή αναπάντεχη κατάσταση στον επαγγελματικό τους βίο. Έως την εποχή κατά την οποία ο Σόλωνας ανέλαβε τη διακυβέρνηση της Αθήνας, το 594 π.Χ., η σύναψη των δανείων γινόταν πολύ συχνά με **σωματική εγγύηση** (**τὸ δανείζειν ἐπὶ τοῖς σώμασι**). Δηλαδή, στην περίπτωση που ο δανειζόμενος δεν ήταν σε θέση να αποπληρώσει έντοκα το δάνειο που είχε πάρει, τότε έχανε όχι μόνο όλα τα δικαιώματα ιδιοκτησίας αλλά και την προσωπική του ελευθερία, καθώς δινόταν ως δούλος στον δανειστή. Γι' αυτόν τον λόγο ο Σόλωνας θέσπισε τον νόμο της **σεισάχθειας**, με τον οποίο τα χρέη των πολιτών παραγράφονταν εντελώς.
- > Αρχαίοι συγγραφείς, όπως ο ρήτορας Δημοσθένης, μας πληροφορούν για τον ρόλο που διαδραματίζουν οι **τράπεζες**, στις οποίες απευθύνονταν οι πολίτες για **κατάθεση** και **φύλαξη** των χρημάτων τους ή για **δανεισμό**.

ΟΡΘΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ | ΠΑΡΑΓΩΓΗ, ΣΥΝΘΕΣΗ, ΧΡΗΣΗ

1 Οικογένειες λέξεων στην ελληνική και σε άλλες γλώσσες

> χράομαι-χρῶμαι	<p>ΣΥΝΘΕΤΑ ΡΗΜΑΤΑ: καταχρῶμαι (= κρατώ για τον εαυτό μου κάτι που δεν μου ανήκει)</p> <p>ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ: χρήση (ΑΝΤ αχρησία), χρήστης</p> <p>ΕΠΙΘΕΤΑ: χρήσιμος (ΣΥΝ χρηστικός, ΑΝΤ άχρηστος)</p>
> ταχύς	<p>ΣΥΝΘΕΤΑ ΡΗΜΑΤΑ: επιταχύνω, ταχυδρομῶ</p> <p>ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ: ταχύτητα, ταχυδρόμος, ταχογράφος, ταχυκαρδία</p> <p>ΕΠΙΘΕΤΑ: ταχύρρυθμος</p> <p>Η ΛΕΞΗ ΣΕ ΑΛΛΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ: ΑΓΓ tachograph, tachycardia, ΓΑΛΛ tachygraphe, tachycardie, ΙΤΑΛ tachi-grafo, tachimetro, tachicardia, ΙΣΠ tacógrafo, tachimetro, taquicardia, ΑΛΒ tahografi, takikardi, ΡΟΥΜ tahograf, tahicardie.</p>
> ψεύδομαι	<p>ΣΥΝΘΕΤΑ ΡΗΜΑΤΑ: ψευδομαρτυρῶ, ψευδορκῶ</p> <p>ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ: ψέμα, ψεύτης, ψευδαίσθηση, ψευδώνυμο</p> <p>ΕΠΙΘΕΤΑ: ψευδής, ψεύτικος</p>
> δικάζω	<p>ΣΥΝΘΕΤΑ ΡΗΜΑΤΑ: δικαιολογῶ, καταδικάζω</p> <p>ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ: δίκη, δίκαιο, δικαστής, δικαστήριο</p> <p>ΕΠΙΘΕΤΑ: δίκαιος, δικανικός</p>
> τυγχάνω	<p>ΣΥΝΘΕΤΟ ΡΗΜΑ: επιτυγχάνω</p> <p>ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ: τύχη, επιτυχία, τυχοδιώκτης</p> <p>ΕΠΙΘΕΤΑ: τυχαίος, άτυχος, καλότυχος, πρόστυχος</p>
> κτάομαι-κτῶμαι	<p>ΣΥΝΘΕΤΑ ΡΗΜΑΤΑ: αποκτῶ, κατακτῶ</p> <p>ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ: κτήμα, κτήση, κτήτορας</p> <p>ΕΠΙΘΕΤΑ: κτητικός, επίκτητος (= αυτός που δεν είναι έμφυτος), κτηματικός</p>

2 Λόγιες φράσεις στα Ν.Ε. και η χρήση τους

η αποφράδα ημέρα = (α) η καταραμένη μέρα (θεωρείται συνήθως η Τρίτη), (β) η Τρίτη 29 Μαΐου 1453, ημέρα άλωσης της Κωνσταντινουπόλεως.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ
ΛΟΓΙΩΝ
ΦΡΑΣΕΩΝ
(ΑΠΟΦΡΑΔΑ
ΗΜΕΡΑ Κ.ΛΠ.)

τα ιερά και τα όσια / (δεν έχει) **ούτε ιερό ούτε όσιο** = δεν σέβεται τίποτα.
αγαθά κόποις κτώνται = τα καλά αποκτώνται με κόπο, με κόπο επιτυγχάνει κάποιος.
εική και ως έτυχε = για κάτι που γίνεται χωρίς προετοιμασία, χωρίς προγραμματισμό.
τύχη αγαθή = ευτυχώς.

Συζήτηση στην τάξη

Αφού ανακαλέσεις όσα έχεις μάθει για την υποτακτική έγκλιση στα Ν.Ε., να παρατηρήσεις τη λειτουργία της μέσα στο αρχαίο ελληνικό κείμενο.

Έρευνα

Τι πετυχαίνει ο συγγραφέας με τη χρήση σύντομων περιόδων λόγου που εκφράζουν υπόθεση στο κείμενο της ενότητας;

Μαθαίνω να χρησιμοποιώ λέξεις

- Η λέξη «πολυ**τέλεια**» έχει κοινό β' συνθετικό με τη λέξη «υπο**τέλεια**». Αντλώντας βοήθεια για τους ορισμούς των δύο λέξεων από το **Λεξικό της Κοινής Ν.Ε.** στην Πύλη για την ελληνική γλώσσα να δημιουργήσεις δύο περιόδους λόγου, μία για κάθε λέξη.
  - Αντιστοίχισε τα σύνθετα παράγωγα του «ψεύδομαι» στα Ν.Ε. (Στήλη Α) με τις σωστές σημασίες τους (Στήλη Β).

ΣΤΗΛΗ Α	ΣΤΗΛΗ Β
ψευτογιατρός	ευκαιριακή, φθηνή εργασία
ψευδοκράτος	αυτός που εμφανίζεται με το όνομα άλλου
ψευτοδουλειά	κομπογιαννίτης
ψευδοπατριώτης	πατριδοκάπηλος
ψευδεπίγραφος	κράτος νομικά ανύπαρκτο

- Στο παρακάτω κείμενο προσπάθησε να αντικαταστήσεις τις υπογραμμισμένες λέξεις στα νέα ελληνικά με τις συνώνυμές τους λόγιες φράσεις στον πίνακα. Άντλησε βοήθεια και από τις «Λόγιες φράσεις στα Ν.Ε.».

αγαθά κόποις κτώνται, εξ ανάγκης, ούτε ιερό ούτε όσιο,
κατά συνθήκην ψεύδη, τύχη αγαθή

Παραιτήθηκε αναγκαστικά. Αν και αγαπούσε την αλήθεια, χρειάστηκε πολλές φορές να καταφύγει σε συμβατικά ψέματα, κάτι που δεν έγινε ανεκτό από κανέναν. Ένας συνάδελφός του, που δεν είχε ηθικές αναστολές, πήρε τη θέση του αμέσως. Ευτυχώς, βρήκε μια πολύ καλή θέση σε μια άλλη τράπεζα, αν και ταλαιπωρήθηκε αρκετά. Απαιτείται κόπος για τα καλά πράγματα!

ΛΕΞΙΚΟ ΤΗΣ
ΚΟΙΝΗΣ Ν.Ε.

3. α. Από τις «Οικογένειες λέξεων στην ελληνική και σε άλλες γλώσσες» να εντοπίσεις πέντε παράγωγες με πρώτο συνθετικό επίθετο ή πρόθεση και να δημιουργήσεις με αυτές τις λέξεις περίοδοι λόγου.
- β. Με τη βοήθεια των ορισμών που δίνει το Λεξικό της Κοινής Ν.Ε. στην Πύλη για την ελληνική γλώσσα (α) στο λήμμα «τόκος» και (β) στο λήμμα «τοκετός» ποια, κατά τη γνώμη σου, νοηματική συνάφεια προκύπτει ανάμεσα στις δύο λέξεις;

ΛΕΞΙΚΟ ΤΗΣ
ΚΟΙΝΗΣ Ν.Ε.

ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΣΗ

Σύνθεση με β' συνθετικό λέξη κλιτή: ουσιαστικό

Η σύνθετη λέξη που έχει β' συνθετικό ουσιαστικό

είναι:	μένει αμετάβλητο (= δεν αλλάζει)	ή μετασχηματίζεται (= αλλάζει)
α. ουσιαστικό	(ἵππος + δρόμος) ἵππόδρομος (ἀμφι + θέατρον) ἀμφιθέατρον	(πρό + θύρα) πρόθυρον (πρό + ἄστν) προάστιον
β. επίθετο	(εὖ + δαίμων) εὐδαίμων (ἀ- + ὕπνος) ἄπνος	(πολὺ + μηχανή) πολυμήχανος (ἀ- + κτήμα) ἀκτήμων

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

Υποτακτική ενεργητικής και μέσης φωνής ενεστώτα, αορίστου, παρακειμένου βαρύτονων (φωνηεντόληκτων) ρημάτων

Στην Α' Γυμνασίου έμαθες να κλίνεις την οριστική όλων των χρόνων της ενεργητικής φωνής των ρημάτων που δεν τονίζονται στη λήγουσα (βαρύτονα).

Επίσης, έμαθες ότι, όπως και στα Ν.Ε., έτσι και στα Α.Ε., χρησιμοποιείται η οριστική έγκλιση, όταν το ρήμα εκφράζει τη βεβαιότητα του υποκειμένου, το πραγματικό.

Η οριστική είναι η έγκλιση του βέβαιου, του πραγματικού.

Τώρα, θα μάθεις μια ακόμη έγκλιση, την **υποτακτική**.

Η υποτακτική γενικά εκφράζει την **προσδοκία**, την **επιθυμία**, την **προτροπή** /**αποτροπή** ή την **απορία** του υποκειμένου του ρήματος, γι' αυτό και αποδίδεται στα Ν.Ε. **με το να** ή **με το ας + ρήμα**.

- Ας δούμε αρχικά την **υποτακτική του ρήματος είμί**.

ἦ
ἦς
ἦ
ἦμεν
ἦτε
ἦσι(ν)

ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ
ΕΝΕΣΤΩΤΑ/
ΑΟΡΙΣΤΟΥ/
ΠΑΡΑΚΕΙΜΕΝΟΥ
ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗΣ
ΚΑΙ ΜΕΣΗΣ
ΦΩΝΗΣ (ΚΛΙΤΙΚΟ
ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ)

Στη συνέχεια, ως κλιτικό παράδειγμα για όλους τους χρόνους (ενεστώτα, αόριστο και παρακείμενο) που έχουν υποτακτική στην ενεργητική και στη μέση φωνή θα χρησιμοποιηθεί το ρήμα **κωλύω/κωλύομαι** (= εμποδίζω, εμποδίζομαι).

Ενεργητική φωνή		
Ενεστώτας	Αόριστος	Παρακείμενος
κωλύω	κωλύσω	κεκωλυκός/κεκωλυκυῖα/κεκωλυκός ᾶ
κωλύης	κωλύσης	κεκωλυκός/κεκωλυκυῖα/κεκωλυκός ῆς
κωλύη	κωλύση	κεκωλυκός/κεκωλυκυῖα/κεκωλυκός ῆ
κωλύωμεν	κωλύσωμεν	κεκωλυκότες/κεκωλυκυῖαι/κεκωλυκότα ᾶμεν
κωλύητε	κωλύσητε	κεκωλυκότες/κεκωλυκυῖαι/κεκωλυκότα ῆτε
κωλύσι(ν)	κωλύσωσι(ν)	κεκωλυκότες/κεκωλυκυῖαι/κεκωλυκότα ᾶσι(ν)

Μέση φωνή		
Ενεστώτας	Αόριστος	Παρακείμενος
κωλύωμαι	κωλύσωμαι	κεκωλυμένος/κεκωλυμένη/κεκωλυμένον ᾶ
κωλύη	κωλύση	κεκωλυμένος/κεκωλυμένη/κεκωλυμένον ῆς
κωλύηται	κωλύσηται	κεκωλυμένος/κεκωλυμένη/κεκωλυμένον ῆ
κωλύόμεθα	κωλύσόμεθα	κεκωλυμένοι/κεκωλυμέναι/κεκωλυμένα ᾶμεν
κωλύησθε	κωλύσησθε	κεκωλυμένοι/κεκωλυμέναι/κεκωλυμένα ῆτε
κωλύονται	κωλύσονται	κεκωλυμένοι/κεκωλυμέναι/κεκωλυμένα ᾶσι(ν)

Όπως παρατηρείς, στην υποτακτική όλων των χρόνων της ενεργητικής και της μέσης φωνής κυριαρχεί το -η, -η- και το -ω-.

Ο μέλλοντας δεν έχει υποτακτική (η υποτακτική αορίστου μοιάζει με την οριστική του μέλλοντα).

Η υποτακτική παρακειμένου ενεργητικής και μέσης φωνής σχηματίζεται περιφραστικά (δηλαδή με δύο λέξεις): με τη μετοχή παρακειμένου + την υποτακτική ενεστώτα του *είμι*.

Ασκήσεις

1. Αφού εντοπίσεις στο κείμενο τα βαρύτονα φωνηεντόληκτα ρήματα που βρίσκονται στο β' ενικό υποτακτικής ενεστώτα, να τα μεταφέρεις στο β' πληθυντικό υποτακτικής στον χρόνο και στη φωνή που βρίσκονται.
2. Αντλώντας βοήθεια από τους πίνακες του κλιτικού παραδείγματος, επέλεξε τον κατάλληλο χαρακτηρισμό για τους ακόλουθους τύπους:

κωλύσθε	β' πληθυντικό υποτακτικής ενεστώτα μέσης φωνής	ΣΩΣΤΟ / ΛΑΘΟΣ
θεραπεύωμεν	β' ενικό υποτακτικής αορίστου μέσης φωνής	ΣΩΣΤΟ / ΛΑΘΟΣ
πεπαιδευμένη ἦ	γ' ενικό υποτακτικής παρακειμένου μέσης φωνής	ΣΩΣΤΟ / ΛΑΘΟΣ
παύητε	β' ενικό υποτακτικής αορίστου μέσης φωνής	ΣΩΣΤΟ / ΛΑΘΟΣ
στρατοπεδεύωσι	γ' πληθυντικό υποτακτικής ενεστώτα μέσης φωνής	ΣΩΣΤΟ / ΛΑΘΟΣ

ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ:
ΕΝΕΣΤΩΤΑΣ,
ΑΟΡΙΣΤΟΣ
(ΑΣΚΗΣΗ)

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ

Το υποκείμενο του απαρεμφάτου

Στην Α΄ Γυμνασίου έμαθες ότι το **απαρέμφατο** είναι **ονοματικός τύπος του ρήματος**, ο οποίος δεν κλίνεται, δηλαδή δεν έχει πρόσωπα και αριθμούς. Όμως έχει φωνή, διάθεση και χρόνο. Άλλοτε απαντά χωρίς άρθρο (**άναρθρο**) και άλλοτε με άρθρο (**έναρθρο**).

Επίσης έμαθες ότι τα είδη του απαρεμφάτου είναι δύο:

α. Ειδικό: Συναντάται σε όλους τους χρόνους, ισοδυναμεί με ειδική πρόταση, μεταφράζεται με «ότι» και παίρνει άρνηση «οὐ/οὐκ».

Π.χ. Λέγει εὐεργετήσῃν τὴν πόλιν. = Λέει **ὅτι** θα ευεργετήσῃ τὴν πόλη.

β. Τελικό: Συναντάται σε όλους τους χρόνους εκτός από τον μέλλοντα, ισοδυναμεί με βουλητική πρόταση (στα νέα ελληνικά), μεταφράζεται με «να» και παίρνει άρνηση «μή».

Π.χ. Ἐγὼ βούλομαι τοὺς στρατηγοὺς ἀποπέμπειν. =

Εγὼ θέλω **να** διώξω τους στρατηγούς.

Όταν το **υποκείμενο του απαρέμφατου** συμπίπτει με αυτό του ρήματος, τότε βρίσκεται σε **ονομαστική** πτώση και έχουμε ένα είδος σύνταξης που ονομάζεται **ταυτοπροσωπία**.

Οὗτος λέγει προθύμως εὐεργετήσῃν τὴν πόλιν. =
Αὐτός **λέει** **ὅτι** πρόθυμα θα ευεργετήσῃ τὴν πόλη.

Υποκείμενο Ρήματος + Απαρεμφάτου = οὗτος

Ἐγὼ βούλομαι τοὺς στρατηγοὺς ἀποπέμπειν =
Εγὼ **θέλω** **να** διώξω τους στρατηγούς.

Υποκείμενο Ρήματος + Απαρεμφάτου = ἐγὼ

Ασκήσεις

1. Προσπάθησε να εντοπίσεις και να καταγράψεις τα άναρθρα και τα έναρθρα απαρέμματα του κειμένου της ενότητας.
2. α. Στα άναρθρα απαρέμματα της ενότητας να αναζητήσεις και να σημειώσεις το υποκείμενό τους.
β. Στα παρακάτω παραδείγματα εντόπισε και υπογράμμισε τα υποκείμενα των απαρεμφάτων και αναγνώρισε το είδος τους (ειδικό ή τελικό).

Λέγω πράττειν ὑπὲρ τῆς πόλεως.

Τίς βούλεται ἀγορεύειν;

Φοβοῦμαι διελέγγειν σε.

Νομίζει καλὸς εἶναι.

Ὁ ἡγεμὼν βούλεται τῇ πόλει ὑπηρετεῖν.

.....

.....

.....

.....

.....

Το υποκείμενο του απαρεμφάτου μπορείς να το μελετήσεις πιο αναλυτικά στο *Συντακτικό Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας* της Π. Μπίλλα (σελ. 83).

ΑΠΟΤΙΜΗΤΗΣ

- Δανεισμός
- Υποτακτική του *εἰμί*. Υποτακτική ενεργητικής και μέσης φωνής ενεστώτα, αορίστου και παρακειμένου των βαρύτονων (φωνηεντόληκτων) ρημάτων.
- Υποκείμενο απαρεμφάτου - Ταυτοπροσωπία

Αναστοχαστική δραστηριότητα 1 Κατάγραψε σε ένα χαρτάκι με τίτλο «αγαθά κόποις κτώνται» κάτι που κατάφερες να πραγματοποιήσεις μετά από πολλή προσπάθεια. Τοποθέτησέ το στον πίνακα ανακοινώσεων της τάξης.

Αναστοχαστική δραστηριότητα 2 Αναλογίσου και στη συνέχεια μοιράσου με τους/τις συμμαθητές/συμμαθήτριές σου μια δική σου «τύχη αγαθή».

ΑΠΟΦΘΕΓΜΑΤΑ
ΠΕΡΙ
ΧΡΗΜΑΤΟΣ

Ο ΠΕΡΙΚΛΗΣ
ΝΟΥΘΕΤΕΙ
ΤΟΥΣ ΓΙΟΥΣ
ΤΟΥ. ΨΗΦΙΑΚΗ
ΑΦΗΓΗΣΗ

Στις ενότητες 5-7 έμαθες για σύνθετες λέξεις με α' συνθετικό ρήμα, με άκλιτες λέξεις ως α' ή β' συνθετικό και με β' συνθετικό ουσιαστικό. Επίσης, έμαθες να κλίνεις την οριστική μέση φωνής και την υποτακτική ενεργητικής και μέσης φωνής όλων των χρόνων των βαρύτονων (φωνηεντόληκτων) ρημάτων. Τέλος, έμαθες για τη λειτουργία των ονοματικών προσδιορισμών (ομοιόπτωτων και ετερόπτωτων) και για το απαρέμφατο που έχει ίδιο υποκείμενο με το ρήμα.

Ισμηνίας: ένας περήφανος άνθρωπος!

<p>Ὁ Ἴσμηνίας, ὁ Θηβαῖος, πρεσβεύει ὑπὲρ τῆς πατρίδος καὶ πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν Ἀρταξέρξην ἔρχεται·</p>	<p>Ο Ισμηνίας, ... είναι πρεσβευτής της πατρίδας του και προς τον βασιλιά ..... Αρταξέρξη έρχεται·</p>
<p>οὗτος γὰρ βούλεται ἐντυχεῖν αὐτῷ, ἵνα εὖ πάθῃ.</p>	<p>αυτός δηλαδή θέλει να τον συναντήσει, για να ευεργετηθεί.</p>
<p>Ὁ δὲ χιλιάρχος ἀποκρίνεται πρὸς αὐτόν:</p>	<p>Και ο χιλιάρχος απαντά σ' αυτόν:</p>
<p>«ἀλλ', ὦ ξένη Θηβαῖε, ἅπαντες οἱ ἐλθόντες ἐς ὀφθαλμοὺς βασιλέως κελεύονται προσκυνεῖν αὐτόν».</p>	<p>Αλλά, ξένη Θηβαῖε, ... όσοι έρχονται μπροστά στα μάτια ..... διατάσσονται να προσκυνούν αυτόν.</p>
<p>Ὁ τοίνυν Ἴσμηνίας «ἄγε με» λέγει, καὶ προσέρχεται καὶ ἐμφανῆς τῷ βασιλεῖ γίνεται. Ῥίπτει τὸν δακτύλιον ἀδήλως παρὰ τοὺς πόδας, καὶ ταχέως ἐπικύπτει πάλιν καὶ λαμβάνει τοῦτον·</p>	<p>Λοιπόν ο Ισμηνίας «οδήγησέ με» λέει και προσέρχεται και παρουσιάζεται στον βασιλιά. Ρίχνει το δακτυλίδι κρυφά μπροστά στα πόδια του και γρήγορα σκύβει πάλι και το παίρνει·</p>
<p>οὕτως οὐ πράττει οὐδὲν τῶν φερόντων αἰσχύνῃ τοῖς Ἑλλησι καὶ θαυμάζεται ὑπὸ τῶν ἀκολούθων τῶν Ἑλλήνων.</p>	<p>έτσι δεν κάνει τίποτα από αυτά που φέρνουν ντροπή στους Έλληνες και θαυμάζεται .....</p>
<p>Ὁ δὲ βασιλεύς εὖνους αὐτῷ γίνεται.</p>	<p>Ο δε βασιλιάς διάκειται ευνοϊκά .....</p>

Αιλιανός, *Ποικίλη Ἱστορία* 1, 21 (διασκευή)
(Μετάφραση από τη συγγραφική ομάδα)

A. Δραστηριότητες μετάφρασης και κατανόησης του περιεχομένου

1. Να συμπληρώσεις τα κενά με τη μετάφραση των υπογραμμισμένων λέξεων/φράσεων του κειμένου.
2. Ποια υποχρέωση είχαν όσοι εμφανίζονταν μπροστά στον βασιλιά των Περσών Αρταξέρξη;
3. Με ποιον τρόπο ο Ισμηνίας απέφυγε να προσκυνήσει τον Πέρση βασιλιά; Πώς χαρακτηρίζεις τον Ισμηνία από αυτήν του την ενέργεια;

ΙΣΜΗΝΙΑΣ

Β. Δραστηριότητα παραγωγής και σύνθεσης

Εντόπισε στο κείμενο τρεις λέξεις με πρώτο συνθετικό πρόθεση.

Γ. Δραστηριότητες για την εμπέδωση της γραμματικής και του συντακτικού

1. α. Συμπλήρωσε τα κενά στις προτάσεις με τους κατάλληλους τύπους μέλλοντα του *εἶμι*:

ἔση, ἐσόμεθα, ἔσονται

Ἡμεῖς, ὧ νέοι, ... ὑπόδειγμα ἀρετῆς.

Οὔτοι δὲ κοινωνοὶ τοῦ πολέμου .....

Ἀλέξανδρε, σὺ ..... μέγας τοξοβόλος.

- β. Τοποθέτησε στη σωστή σειρά τους τύπους της υποτακτικής του *εἶμι* που σου δίνονται:

2. Υπογράμμισε τον σωστό τύπο στη στήλη Α με βάση την πληροφορία που σου δίνεται στη στήλη Β.

Στήλη Α

κωλυόμεθα – κωλύομεθα
ἐκωλύσαντο – κωλύσονται
κεκωλυκῶς ἦ – κωλυμένους ἦ
κωλύσητε – ἐκωλύσατε
ἐκωλύσαντο – ἐκωλύοντο

Στήλη Β

- < υποτακτική ενεστώτα μέσης φωνής
- < οριστική αορίστου μέσης φωνής
- < υποτακτική παρακειμένου μέσης φωνής
- < υποτακτική αορίστου ενεργητικής φωνής
- < οριστική παρατατικού μέσης φωνής

3. Αντλώντας βοήθεια από την πυραμίδα, εντόπισε τα απαρέμφατα και τα υποκείμενά τους.

- α. *Ὁ Ἰσμηνίας βούλεται ἐντυχεῖν αὐτῷ.*

- β. *Οὔτοι κελεύονται προσκυνεῖν αὐτόν.*

ΟΡΙΣΤΙΚΗ ΚΑΙ
ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ
(ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΗ
ΑΣΚΗΣΗ)

Ηγεσία (α)

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ **ΗΓΕΣΙΑ**

Κάποιοι άνθρωποι δείχνουν τις ηγετικές τους ικανότητες από τα παιδικά τους χρόνια. Η σωστή διαπαιδαγώγηση και τα κατάλληλα πρότυπα διαμορφώνουν μια ολοκληρωμένη προσωπικότητα.

Σε αυτήν την ενότητα

- ▶ Θα διαβάσουμε ένα κείμενο με τις συμβουλές που δίνει ένας πατέρας στον γιο του για τη σωστή διακυβέρνηση της χώρας.
- ▶ Θα μάθουμε να χρησιμοποιούμε λέξεις που προέρχονται από τις αρχαιοελληνικές: *πατήρ, ἄρχω, σοφός, φρόνιμος, μελετάω-μελετώ, πείρα.*
- ▶ Θα μάθουμε για τη σύνθεση λέξεων με β' συνθετικό λέξη κλιτή: επίθετο.
- ▶ Συγκρίνοντας την αρχαία με τη νέα ελληνική γλώσσα,
  - θα μάθουμε την προστακτική του *εἰμί* και την προστακτική ενεργητικής και μέσης φωνής ενεστώτα, αορίστου και παρακειμένου των βαρύτονων (φωνηεντόληκτων) ρημάτων.
  - θα μάθουμε να ξεχωρίζουμε το υποκείμενο του απαρεμφάτου που βρίσκεται σε διαφορετική πτώση από το υποκείμενο του ρήματος (ετεροπροσωπία).

Λέξεις-κλειδιά: ηγεσία, διακυβέρνηση, προστακτική του *εἰμί*, προστακτική ενεργητικής και μέσης φωνής, ετεροπροσωπία

Συμβουλές προς έναν μελλοντικό ηγέτη

Εισαγωγικό σημείωμα: Ο αυτοκράτορας Κωνσταντίνος Ζ΄ Πορφυρογέννητος δίνει συμβουλές στον γιο του Ρωμανό Β΄ αναφορικά με το πώς πρέπει να διοικήσει τη χώρα, μόλις ανεβεί στον βυζαντινό θρόνο. Ο συνδυασμός γνώσης και εμπειρίας θα βοηθήσουν τον νέο ηγέτη να ανταπεξέλθει στο απαιτητικό έργο του.

Υἱὸς σοφὸς εὐφραίνει πατέρα καὶ πατὴρ φιλόστοργος ἐπὶ υἱῷ τέρπεται φρονίμῳ. Νῦν οὖν ἄκουσόν μου, υἱέ, καὶ ἄρχε σεαυτόν. Τήνδε μεμαθηκῶς τὴν διδαχὴν, ἴσθι σοφὸς παρὰ φρονίμοις καὶ φρόνιμος παρὰ σοφοῖς. Νοήμων γίνου, ἵνα κτήσῃ κυβέρνησιν. Φημί γὰρ καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν εἶναι καλὸν τῶν ὑποτεταγμένων τὴν μάθησιν, διαφερόντως δὲ σοί· ὑπὲρ τῆς πάντων σωτηρίας ὀφείλεις διαμεριμνᾶν καὶ τὴν κοσμικὴν ὀλκάδα πηδαλιουχεῖν τε καὶ κυβερνᾶν. Διδάσκου τὰ σπουδαῖα καὶ ἀντιλαμβάνου νουεχῶς τῶν τῆς βασιλείας οἰάκων. Περὶ τῶν ἐνεστώτων μελέτησον καὶ ἐκπαιδεύου περὶ τῶν μελλόντων μανθάνειν. Ἄθροισον πείραν μετ' εὐβουλίας. Ἴσθι μεγαλεπήβολος περὶ τὰ πράγματα.

Κωνσταντίνος Ζ΄ Πορφυρογέννητος, *Πρὸς τὸν ἴδιον υἱὸν Ῥωμανὸν* [De administrando Imperio],
προοίμιο και §1 (δασκευή)

Στοιχεία για την ταυτότητα του κειμένου

Είμαι ο Κωνσταντίνος Ζ΄ Πορφυρογέννητος, αυτοκράτορας του Βυζαντίου, λόγιος και συγγραφέας. ο τέταρτος στη σειρά διαδοχής στη δυναστεία των Μακεδόνων (913-959 μ.Χ.). Έγινα γνωστός ως «Πορφυρογέννητος», γιατί, λένε, ότι γεννήθηκα σε μια πορφυρή αίθουσα του παλατιού. Βελτίωσα σημαντικά την εξωτερική πολιτική της αυτοκρατορίας, γιατί είχα πάντα καλούς συμβούλους και έθετα στόχους με σοφία και σύνεση. Αυτό συμβουλεύω να κάνει και ο γιος μου Ρωμανός Β΄.

ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΙ
ΧΑΡΤΕΣ ΚΑΙ
ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ

ΠΡΟΣΕΓΓΙΩ ΤΗ ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Υπογράμμισε τις λέξεις που σου είναι γνωστές από τα Ν.Ε. και κύκλωσε όσες σου είναι άγνωστες. Ποιες είναι περισσότερες:

ΠΡΟΣΕΓΓΙΩ ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

1. Απόδωσε στα νέα ελληνικά την παρακάτω περίοδο λόγου.

Υἱὸς σοφὸς εὐφραίνει πατέρα καὶ πατὴρ
φιλόστοργος ἐπὶ υἱῷ τέρπεται φρονίμῳ.

- > εὐφραίνει [εὐφραίνω = κάνω κάποιον να χαίρεται, ευχαριστώ]
- > τέρπεται [τέρπομαι = χαίρομαι]
- > φρονίμῳ [φρόνιμος, -η, -ον = συνετός]

ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ

2. Ολοκλήρωσε τη νεοελληνική απόδοση των περιόδων συμπληρώνοντας τα κενά.

Νῦν οὖν ἄκουσόν μου, υἰέ, καὶ ἄρχε σεαυτόν. Τήνδε μεμαθηκῶς τήν διδαχὴν, ἴσθι σοφὸς παρὰ φρονίμοις, καὶ φρόνιμος παρὰ σοφοῖς.

Τώρα λοιπόν....., γιε, και ..... τον εαυτό σου. Αυτήν εδώ τη διδαχή αφού μάθεις, να είσαι ..... στους ..... και ..... στους .....

- > ἄκουσον [β' εν. προστακτικής αορίστου του ἀκούω]
- > ἄρχε [β' εν. προστακτικής ενεστώτα του ἄρχω = εξουσιάζω, κυριαρχώ]
- > μεμαθηκῶς [μετοχή παρακειμένου ενεργητικής φωνής του μανθάνω]
- > ἴσθι [β' εν. προστακτικής του εἶμι]

3. Ποια από τις δύο νεοελληνικές αποδόσεις προτιμάς και γιατί;

Νοήμων γίγνου, ἵνα κτήσῃ κυβέρνησιν.

- α. Γίνε νοήμων, για να αποκτήσεις κυβέρνηση.
- β. Σκέψου έξυπνα, για να κυβερνάς.

- > γίγνου [β' εν. προστακτικής ενεστώτα του γίγνομαι]

4. Τι πιστεύει ο πατέρας σχετικά με τη μάθηση;

Φημί γὰρ καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν εἶναι καλὸν τῶν ὑποτεταγμένων τὴν μάθησιν, διαφερόντως δὲ σοί·

.....

.....

.....

- > Φημί = ισχυρίζομαι, υποστηρίζω
- > τῶν ὑποτεταγμένων [μετοχή παρακειμένου του ὑποτάσσομαι = υποτάσσομαι, υποδουλώνομαι]
- > διαφερόντως δὲ σοί = ειδικά για σένα

5. Γιατί η μάθηση έχει αξία ειδικά για τον γιο του;

ὑπὲρ τῆς πάντων σωτηρίας ὀφείλεις διαμεριμνᾶν καὶ τὴν κοσμικὴν ὀλκάδα πηδαλιουχεῖν τε καὶ κυβερνᾶν.

.....

.....

.....

.....

- > διαμεριμνᾶν [απαρέμφατο ενεστώτα του διαμεριμνάω-διαμεριμνῶ = νοιάζομαι]
- > κοσμικός = ο σχετικός με τον κόσμο
- > ὀλκάδα [ἢ ὀλκάς = φορτηγὸ ἢ εμπορικό πλοίο. Εδώ μεταφορικά εννοείται το πλοίο της πολιτείας]
- > πηδαλιουχεῖν [απαρέμφατο ενεστώτα του πηδαλιουχέω-πηδαλιουχῶ = κυβερνῶ ἓνα πλοίο]

6. Τι προτρέπεται να διδαχθεί και τι να αντιληφθεί ο νέος ηγέτης;

Διδάσκου τὰ σπουδαῖα καὶ
ἀντιλαμβάνου νουνεχῶς τῶν
τῆς βασιλείας οἰάκων.

- > Διδάσκου [β' εν. προστακτικής ενεστώτα του διδάσκομαι]
- > ἀντιλαμβάνου [β' εν. προστακτικής ενεστώτα του ἀντιλαμβάνομαι = κρατώ, μεταφορικά καταλαβαίνω]
- > τῶν οἰάκων [ὁ οἶαξ = το τιμόνι (ή το πηδάλιο του πλοίου), εδῶ μεταφορικά η διακυβέρνηση]

7. Απόδωσε στα νέα ελληνικά την παρακάτω περίοδο λόγου.

Περὶ τῶν ἐνεστώτων μελέτησον, καὶ
ἐκπαιδεύου περὶ τῶν μελλόντων μανθάνειν.

- > τῶν ἐνεστώτων [τὰ ἐνεστώτα = τα παρόντα]
- > ἐκπαιδεύου [β' ενικό προστακτικής ενεστώτα του ἐκπαιδεύομαι]

8. Απόδωσε στα νέα ελληνικά την παρακάτω περίοδο λόγου.

Ἄθροισον πείραν μετ' εὐβουλίας.

- > Ἄθροισον [β' ενικό προστακτικής αορίστου του ἀθροίζω = συγκεντρώνω, συσσωρεύω]
- > εὐβουλίας [ή εὐβουλία = η σωστή άποψη, η σύνεση, η σοφία]

9. Απόδωσε στα νέα ελληνικά την παρακάτω περίοδο λόγου.

Ἴσδι μεγαλεπήβολος περὶ τὰ πράγματα.

- > μεγαλεπήβολος [ὁ, ή μεγαλεπήβολος, τὸ μεγαλεπήβολον = αυτός που αναλαμβάνει σημαντικές πρωτοβουλίες, μεγάλα έργα]

Συζήτηση στην τάξη

1. Γιατί ο ηγέτης πρέπει να είναι συνετός;
2. Γιατί, κατά τη γνώμη σου, ο ηγεμόνας πρέπει να γνωρίζει καλά τους υπηκόους του;
3. Ο Κωνσταντίνος Ζ' καλεί τον γιο του «να πάρει πρωτοβουλίες». Μπορείς να σκεφτείς σε ποιους τομείς;
4. Πώς συνοψίζονται οι αρετές του ηγέτη που αναφέρονται στο κείμενο;
5. Είναι επίκαιρες, κατά τη γνώμη σου, οι συμβουλές του πατέρα προς τον γιο του;

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- > Ο Κωνσταντίνος Ζ' ο Πορφυρογέννητος αποτελεί παράδειγμα βυζαντινού αυτοκράτορα, ο οποίος έδωσε μεγάλη ώθηση στο εκπαιδευτικό σύστημα της αυτοκρατορίας, γιατί πίστευε ότι η ποιότητα διακυβέρνησης εξαρτάται άμεσα από αυτό. Συγκεκριμένα, ίδρυσε θέσεις καθηγητών ρητορικής, φιλοσοφίας, γεωμετρίας και αστρονομίας στην ανώτερη εκπαίδευση. Σε αυτές τις θέσεις τοποθετήθηκαν διάσημοι λόγιοι της εποχής.

ΔΙΚΕΦΑΛΟΣ
ΑΕΤΟΣ

ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ | ΠΑΡΑΓΩΓΗ, ΣΥΝΘΕΣΗ, ΧΡΗΣΗ

1 Οικογένειες λέξεων στην ελληνική και σε άλλες γλώσσες

> πατήρ	ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ: πατρίδα, πατριώτης, πατρότητα, Πατριάρχης, πατρώνυμο, φιλοπατρία ΕΠΙΘΕΤΑ: πάτριος, πατρικός, πατρογονικός, πατροπαράδοτος
> ἄρχω	ΣΥΝΘΕΤΑ ΡΗΜΑΤΑ: υπάρχω, ενυπαίρω ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ: αρχή, αρχηγός ΕΠΙΘΕΤΑ: αρχαίος, αρχαϊκός, αρχάριος, αρχέγονος Η ΛΕΞΗ ΣΕ ΑΛΛΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ: ΑΓΓ archaic, ΓΑΛΛ archaïque, ΓΕΡΜ archaisch, ΙΤΑΛ arcaico, ΙΣΠ arcaico, ΑΛΒ arkaike, ΡΟΥΜ arhaic
> σοφός	ΡΗΜΑΤΑ: σοφίζομαι (ΣΥΝ σκαρφίζομαι) ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ: σοφία, σοφιστής ΕΠΙΘΕΤΑ: σοφιστικέ (ΣΥΝ εκλεπτυσμένος, περίπλοκος), σοφιστικός Η ΛΕΞΗ ΣΕ ΑΛΛΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ: ΑΓΓ sophist, ΓΑΛΛ sophiste, sophistique, ΓΕΡΜ Sophist, ΙΤΑΛ sofista, ΙΣΠ sofista, ΑΛΒ sofist, ΡΟΥΜ sofist
> φρόνιμος	ΡΗΜΑΤΑ: φρονώ (ΣΥΝ θεωρώ), φρονιμεύω ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ: φρόνημα, φρονιμίτης
> μελετάω-μελετώ	ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ: μελέτη, μελέτημα, μελετητής ΕΠΙΘΕΤΑ: μελετηρός, προμελετημένος
> πείρα	ΣΥΝΘΕΤΟ ΡΗΜΑ: αποπειρώμαι ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΟ: εμπειρία ΕΠΙΘΕΤΟ: εμπειρικός, έμπειρος (ΑΝΤ άπειρος)

2 Λόγιες φράσεις στα Ν.Ε. και η χρήση τους

σοφόν το σαφές = ο αληθινά σοφός φαίνεται μέσα από την ακρίβεια στην έκφρασή του.

έτερος εξ ετέρου σοφός = έκφραση που δηλώνει ότι οι γνώσεις μεταδίδονται από τον έναν στον άλλο [π.χ. *Οι γνώσεις μεταφέρονται από τον έναν στον άλλο, άλλωστε έτερος εξ ετέρου σοφός γίνεται!*].

επί της αρχής = συνολικά [π.χ. *Το νομοσχέδιο υπερψηφίστηκε επί της αρχής από όλα τα κόμματα*].

(μιλώ) **εκ πείρας** = μιλώ έχοντας σχετική εμπειρία [π.χ. *Σου μιλώ εκ πείρας, προσπάθησε να διαβάσεις συστηματικά, γιατί αλλιώς θα αποτύχεις*].

(κάτι συμβαίνει) **εκ προμελέτης** = για κάτι που συμβαίνει έχοντας προσχεδιαστεί [π.χ. *Το δικαστήριο έκρινε ότι επρόκειτο για έγκλημα εκ προμελέτης*].

Συζήτηση στην τάξη

Ποιο κύριο όνομα γνωστής βασίλισσας της Αιγύπτου έχει ως β' συνθετικό του τη λέξη «πατήρ»; Τι γνωρίζετε για την ιστορία της;

Έρευνα

Αναζήτησε με τη βοήθεια του **Λεξικού της Κοινής Ν.Ε.** στην Πύλη για την ελληνική γλώσσα παραδείγματα της λέξης «πατέρας» με μεταφορική σημασία.

ΛΕΞΙΚΟ ΤΗΣ ΚΟΙΝΗΣ Ν.Ε.

Μαθαίνω να χρησιμοποιώ λέξεις

Συμπλήρωσε τις προτάσεις με λέξεις από τις οικογένειες λέξεων:

σοφός, φρόνιμος, μελετώ, πείρα

- Οι φιλόλογοι είναι ..... της ελληνικής γλώσσας.
- Πήρε τη σωστή απόφαση και σε αυτό βοήθησε η μεγάλη του ..... στο επάγγελμα.
- Φορούσε συνεχώς πολύ ..... γυαλιά, θέλοντας να τονίσει την κομψότητά της.
- ..... ότι πρέπει να έρθεις γρήγορα.

ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΣΗ

Σύνθεση με β' συνθετικό λέξη κλιτή: επίθετο

Το επίθετο, όταν εμφανίζεται ως β' συνθετικό, μένει αμετάβλητο. Όμως, δεν παραμένει αμετάβλητος ο τονισμός, αφού ο τόνος του επιθέτου ανεβαίνει. Παρατήρησε τα παραδείγματα:

ἀ [στερητικό] + γνωστὸς = ἄγνωστος
 πολὺ + ποικίλος = πολυποίκιλος
 (δυσ + βατός) = δύσβατος

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

Σε προηγούμενες ενότητες έμαθες για την οριστική και την υποτακτική των βαρύτονων ρημάτων ενεργητικής και μέσης φωνής. Μια ακόμα έγκλιση των αρχαίων ελληνικών που υπάρχει και στα νέα ελληνικά είναι η **προστακτική**.

Στα Ν.Ε., η **προστακτική** χρησιμοποιείται για να δηλώσει **προσταγή, απαγόρευση, προτροπή, συγκατάθεση ή ευχή/κατάρα**.

Π.χ. **Έλα** αμέσως σπίτι.

Μη φωνάζεις. Σκέψου και εμένα λιγάκι...

Την ίδια χρήση έχει και στα Α.Ε.:

*Ἄπελθε εἰς τὸ ὄρος.
 Μηδεὶς διδασκέτω ἡμᾶς.
 Ἐγὼ παραχωρῶ καὶ λεγέτω (ενν. ἄλλος).*

- ▶ Ας δούμε αρχικά πώς κλίνεται η **προστακτική ενεστώτα του εἰμί**

-
ἴσθι
ἔστω
 -
ἔστε
ἔστων / ὄντων / ἔστωσαν

Προστακτική ενεργητικής και μέσης φωνής ενεστώτα, αορίστου, παρακειμένου βαρύτονων (φωνηεντόληκτων) ρημάτων

Ενεργητική φωνή		
Ενεστώτας	Αόριστος	Παρακείμενος
—	—	—
παίδευε	παίδευσον	πεπαιδευκώς, -κυῖα, -κὸς ἴσθι
παιδευέτω	παιδευσάτω	πεπαιδευκώς, -κυῖα, -κὸς ἔστω
—	—	—
παιδεύετε	παιδεύσατε	πεπαιδευκότες, -κυῖαι, -κότα ἔστε
παιδευόντων/ παιδευέτωσαν	παιδευσάντων/ παιδευσάτωσαν	πεπαιδευκότες, -κυῖαι, -κότα ἔστων/ ἔστωσαν

ΠΡΟΣΤΑΚΤΙΚΗ
ΕΝΕΣΤΩΤΑ/
ΑΟΡΙΣΤΟΥ/
ΠΑΡΑΚΕΙΜΕΝΟΥ
ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗΣ
ΚΑΙ ΜΕΣΗΣ
ΦΩΝΗΣ (ΚΛΙΤΙΚΟ
ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ)

Μέση φωνή		
Ενεστώτας	Αόριστος	Παρακείμενος
—	—	—
παιδεύου	παίδευσαι	πεπαίδευσο
παιδευέσθω	παιδευσάσθω	πεπαιδευέσθω
—	—	—
παιδεύεσθε	παιδεύσασθε	πεπαίδευσθε
παιδευέσθων/ παιδευέσθωσαν	παιδευσάσθων/ παιδευσάσθωσαν	πεπαιδευέσθων/πεπαιδευέσθωσαν

Στην προστακτική ανεβαίνει ο τόνος, όσο το επιτρέπει η λήγουσα,
π.χ. *παίδευε* - *παίδευσον*.

Η προστακτική έχει μόνο το β' και γ' πρόσωπο ενικού και πληθυντικού.

ΠΡΟΣΤΑΚΤΙΚΗ
(ΑΣΚΗΣΗ)

Το υποκείμενο του απαρεμφάτου (β' μέρος)

Το υποκείμενο του απαρεμφάτου, όταν είναι διαφορετικό από το υποκείμενο του ρήματος, βρίσκεται σε πτώση **αιτιατική**. Τότε έχουμε **ετεροπροσωπία**.

Τα παρακάτω παραδείγματα θα σε βοηθήσουν να θυμηθείς την **ταυτοπροσωπία** (που έμαθες στην ενότητα 7) και να τη συγκρίνεις με την **ετεροπροσωπία**.

Οὗτος θέλει εὐτυχεῖν = Αυτός θέλει να ευτυχεί. (ταυτοπροσωπία)

Οὗτος θέλει σε εὐτυχεῖν = Αυτός θέλει **εσύ** να ευτυχείς. (ετεροπροσωπία)

Άσκηση

Υπογράμμισε το υποκείμενο των απαρεμφάτων στις παρακάτω περιόδους λόγου.

- *Ἔλεγον Κῦρον ἄρχοντα γενέσθαι.*
- *Νομίζομεν ὑμᾶς φίλους εἶναι.*
- *Ἐκέλευσεν τοὺς τοξότας ἐκτοξεύειν βέλη.*
- *Ὁ πατήρ καὶ ἡ μήτηρ εὐδαίμονά σε ἐπιθυμοῦσι γενέσθαι.*
- *Ἐγὼ βούλομαι σὲ λέγειν τὴν ἀλήθειαν τοῖς πολίταις.*

ΑΠΟΤΙΜΗΤΗΣ

- Συμβουλές διοίκησης
- Προστακτική του εἰμί, προστακτική ενεργητικής και μέσης φωνής ενεστώτα, αορίστου και παρακειμένου βαρύτονων (φωνηεντόληκτων) ρημάτων
- Ετεροπροσωπία

Αναστοχαστική δραστηριότητα 1 Ξεκινώντας με τη φράση «σας μιλώ εκ πείρας», μοιράσου με τους/τις συμμαθητές/συμμαθήτριές σου μια εμπειρία που είχες, από την οποία έμαθες πολλά.

Αναστοχαστική δραστηριότητα 2 Σκέψου ποια «επί της αρχής» πρόταση θα έκανες στο δεκαπενταμελές συμβούλιο του σχολείου σου, αναφορικά με τον τρόπο που επιλέγει να λύσει τα προβλήματα που τυχόν υπάρχουν.

ΕΝΟΤΗΤΑ 9

Ηγεσία (β)

Σε αυτήν την ενότητα

- ▶ Θα διαβάσουμε ένα κείμενο με θέμα τον Θησέα, τον μυθικό ήρωα και ιδρυτή των Αθηνών.
- ▶ Θα μάθουμε να χρησιμοποιούμε λέξεις που προέρχονται από τις αρχαιοελληνικές: *παῖς*, *όράω-όρω*, *άνωθέω-άνωθῶ*, *τελευτή*.
- ▶ Θα μάθουμε για τη σύνθεση λέξεων με β' συνθετικό λέξη κλιτή: ρήμα.
- ▶ Συγκρίνοντας την αρχαία με τη νέα ελληνική γλώσσα,
  - θα μάθουμε το απαρέμφατο και τη μετοχή της μέσης φωνής των βαρύτονων (φωνηεντόληκτων) ρημάτων.
  - θα μάθουμε για το υποκείμενο της μετοχής και για την κατηγορηματική μετοχή.

Λέξεις-κλειδιά: Θησέας, γενναιότητα, απαρέμφατο μέσης φωνής, μετοχή μέσης φωνής, επιθετική, κατηγορηματική μετοχή

Θησέας, ο μυθικός ιδρυτής των Αθηνών

Εισαγωγικό σημείωμα: Ο Θησέας, ο μυθικός βασιλιάς των Αθηνών, ήταν από παιδί γενναίος και απρόμητος. Μπροστά στη λειοντή του Ηρακλή ο Θησέας δεν ταραχθηκε καθόλου, ενώ τα άλλα παιδιά της ηλικίας του έφυγαν φοβισμένα. Γι' αυτό και ο πατέρας του, ο Αιγέας, του παραδίδει την εξουσία της πόλης.

Ἡρακλῆς ἔτυχεν ἐς Τροιζῆνα ἐλθὼν παρὰ Πιτθέα. Κατέθετο τοῦ λέοντος τὸ δέρμα ἐπὶ τῷ δείπνῳ. Εἰσῆλθον δὲ οὖν παρ' αὐτὸν ἄλλοι τε Τροιζηνίων παῖδες καὶ Θησεὺς ἑπταετῆς ὢν. Παῖδες τινες, ὡς τὸ δέρμα εἶδον, ἔφυγον ταχέως, Θησεὺς δέ, παρὰ τῶν διακόνων ἀρπάσας μεγάλον πέλεκυν, αὐτίκα ἐπετέθη, ἠγούμενος λέοντα εἶναι τὸ δέρμα. [...] Ἔπειτα, Αἰγεὺς κρηπίδας καὶ ξίφος ὑπὸ μεγάλῃ πέτρᾳ ἔθηκεν καὶ ἐς Ἀθήνας ἀπέπλευσεν. Θησεὺς, ὡς ἐγένετο νεανίας, τὴν παρακαταθήκην τὴν Αἰγέως ἔλαβεν τὴν πέτραν ἀνώσας. Μετὰ δὲ τὴν Αἰγέως τελευτήν, Θησεὺς βασιλεὺς ἐγένετο καὶ ἔργον θαυμαστὸν ἐποίησεν. Τοὺς τῆς Ἀττικῆς δήμους ἔπειθε ὄρκῳ δεσμεύσασθαι καὶ μίαν πόλιν ποιῆσαι, καταλύσας τὰς παρ' ἐκάστῳ δήμῳ ἀρχὰς καὶ ἰδρυσάμενος κοινὸν πρυτανεῖον καὶ βουλευτήριον. Βουλευέται δὲ τὴν νέαν πόλιν Ἀθήνας προσαγορεύειν.

Συνδυασμός διασκευασμένων κειμένων: Πausanias, *Ἀττικά* 27.7 και Πλούταρχος, *Βίοι Παράλληλοι, Θησεὺς* 24 [Από το *Εγχειρίδιο Γλωσσικής Διδασκαλίας*, Α' Λυκείου, Αθήνα 2021: Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων «Διόφαντος»]

Στοιχεία για την ταυτότητα του κειμένου

Είμαι ο Πausanias, αρχαίος συγγραφέας του 2ου αι. μ.Χ. Λατρεύω τα ταξίδια σε όλη την Ελλάδα. Καταγράφω τις εντυπώσεις μου στο έργο μου *Ἑλλάδος περιήγησις*. Εκεί παραθέτω πληροφορίες για το περιβάλλον των περιοχών που επισκέπτομαι αλλά και για τον πολιτισμό και την ιστορία τους.

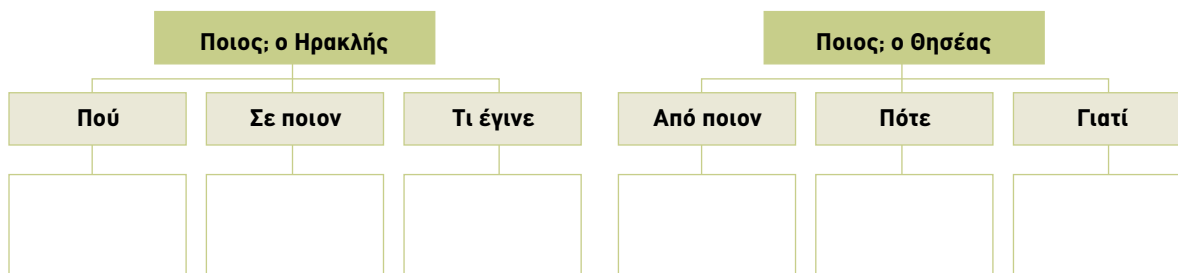
Κι εγώ είμαι ο Πλούταρχος. Με έχεις γνωρίσει ήδη στις Ενότητες 6 και 7. Αφηγοῦμαι τη ζωή του μυθικού ήρωα Θησέα και τον συγκρίνω με τον Ρωμύλο, μυθικό ιδρυτή και πρώτο βασιλιά της Ρώμης.

ΠΡΟΣΕΓΓΙΩ ΤΗ ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

1. Εντόπισε στο κείμενο τα ρήματα και τα υποκείμενά τους.
2. Αναγνώρισε τους εμπρόθετους προσδιορισμούς του κειμένου.

ΠΡΟΣΕΓΓΙΩ ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Πριν συμπληρώσετε συνεργατικά τον πίνακα με την πληροφορία που δίνεται για κάθε πρόσωπο του κειμένου, δείτε τις ερωτήσεις που ακολουθούν.

1. Πού ήρθε τυχαία («ἔτυχεν ἔλθων») ο Ηρακλής; Σε ποιον;

ἼΗρακλῆς ἔτυχεν ἐς Τροισζῆνα ἐλθὼν παρὰ Πιτθέα.

.....
 .....

- > ἔτυχεν [αόριστος β' του τυγχάνω = συμβαίνω, είμαι κατά τύχη]
- > ἐλθὼν [μετοχή αορίστου β' του ἔρχομαι]

2. Πού άφησε ο Ηρακλής τη λεοντή;

Κατέθετο τοῦ λέοντος τὸ δέρμα ἐπὶ τῷ δείπνῳ.

.....
 .....

- > κατέθετο [γ' εν. αορίστου β' του κατατίθεμαι = βάζω κατά μέρος, εναποθέτω]

3. Ποιοι πλησίασαν τον Ηρακλή;

Εἰσῆλθον δὲ οὖν παρ' αὐτὸν ἄλλοι τε Τροισζηνίων παῖδες καὶ Θησεὺς ἑπταετῆς ὢν.

.....
 .....

- > εἰσῆλθον [γ' πληθ. αορίστου β' του εἰσέρχομαι = πλησιάζω]

4. Ολοκλήρωσε τη νεοελληνική απόδοση, συμπληρώνοντας τα κενά.

Παιῖδες τινες, ὡς τὸ δέρμα εἶδον, ἔφυγον ταχέως, Θησεὺς δέ, παρὰ τῶν διακόνων ἀρπάσας μέγαν πέλεκυν, αὐτίκα ἐπέτεθη, ἡγούμενος λέοντα εἶναι τὸ δέρμα.

Κάποια παιδιά, όταν είδαν το δέρμα,
 ....., ο Θησέας όμως, αφού
 άρπαξε .....,
 επιτέθηκε, επειδή ..... ότι το
 ..... ήταν .....

- > ταχέως [= γρήγορα (τροπικό επίρρημα)]
- > παρὰ τῶν διακόνων [ὁ διάκονος = ο υπηρέτης]
- > πέλεκυν [ὁ πέλεκυς = τσεκούρι]
- > αὐτίκα = αμέσως (χρονικό επίρρημα)]
- > ἡγούμενος [μετοχή ενεστώτα του ἡγέομαι-ἡγοῦμαι = νομίζω, θεωρώ]

ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ

5. Αφού εντοπίσεις τις διαφορές των δύο αποδόσεων, σκέψου ποια προτιμάς και γιατί.

Ἐπειτα, Αἰγέως κρηπίδας καὶ ξίφος
ὑπὸ μεγάλη πέτρα ἔθηκεν καὶ ἐς
Ἀθήνας ἀπέπλευσεν.

α. Ἐπειτα ο Αἰγέας τοποθέτησε τα υποδήματα
και το ξίφος του κάτω από μεγάλο βράχο
και απέπλευσε για την Αθήνα.

ἢ

β. Ἐπειτα ο Αἰγέας έβαλε τα παπούτσια και
το ξίφος του κάτω από μεγάλο βράχο
και αναχώρησε με πλοίο για την Αθήνα.

- > κρηπίδας = [ἡ κρηπίς = το υπόδημα]
- > ἔθηκεν [γ' εν. αορίστου β' του τίθημι = τοποθετώ]
- > ἀπέπλευσεν [ἀποπλέω = αναχωρώ με πλοίο]

6. Τι έκανε ο Θησεάς, όταν έγινε νεαρός («ὡς ἐγένετο νεανίας»);

Θησεὺς, ὡς ἐγένετο νεανίας, τὴν
παρακαταθήκην τὴν Αἰγέως ἔλαβεν
τὴν πέτραν ἀνώσας.

- > παρακαταθήκην [ἡ παρακαταθήκη = αγαθό που κληρονομείται από γενιά σε γενιά και θεωρείται πολύτιμο]
- > ἀνώσας [μετοχή αορίστου αρσενικού γένους του ἀνωθέω-ἀνωθῶ = σηκώνω, ανυψώνω]

7. Προσπάθησε να αποδώσεις στα νέα ελληνικά την παρακάτω περίοδο λόγου.

Μετὰ δὲ τὴν Αἰγέως τελευτήν,
Θησεὺς βασιλεὺς ἐγένετο καὶ ἔργον
δαυμαστὸν ἐποίησεν.

- > τελευτήν [ἡ τελευτή = θάνατος με την έννοια της ολοκλήρωσης της επίγειας ζωής]

8. Συμπλήρωσε τα κενά, για να ολοκληρώσεις τη νεοελληνική απόδοση.

Τοὺς τῆς Ἀττικῆς δήμους ἔπειθε
ὄρκῳ δεσμεύσασθαι καὶ μίαν πόλιν
ποιῆσαι, καταλύσας τὰς παρ' ἐκάστῳ
δήμῳ ἀρχὰς καὶ ἰδρυσάμενος κοινὸν
πρυτανεῖον καὶ βουλευτήριον.

.....
με ὄρκο να δεσμευτούν και μια πόλη
να ....., αφού διέκοψε .....

..... και αφού .....

- > δεσμεύσασθαι [απαρέμφατο αορίστου του δεσμεύομαι]
- > ποιῆσαι [απαρέμφατο αορίστου του ποιέω-ποιῶ]
- > καταλύσας [μετοχή αορίστου του καταλύω = διακόπτω]
- > ἰδρυσάμενος [μετοχή αορίστου του ιδρύομαι= εγκαθιστώ]

9. Τι αποφάσισε ο Θησέας;

Βουλευέται δὲ τὴν νέαν πόλιν Ἀθήνας
προσαγορεύειν.

.....
.....

> **βουλευέται** [βουλευόμαι = παίρνω
μια απόφαση]

> **προσαγορεύειν** [προσαγορεύω =
ονομάζω, αποκαλώ]

ΘΗΣΕΑΣ,
Ο ΜΥΘΙΚΟΣ
ΙΔΡΥΤΗΣ ΤΩΝ
ΑΘΗΝΩΝ

Συζήτηση στην τάξη

1. Ποια στάση πιστεύετε ότι πρέπει να έχουν οι άνθρωποι απέναντι στους φόβους τους;
2. Γιατί φοβήθηκαν τα άλλα παιδιά, μόλις είδαν τον Ηρακλή; Μπορείς να φανταστείς πώς θα αντιδρούσες εσύ, αν βρισκόσουν εκεί;
3. Πόσο σημαντικό, κατά τη γνώμη σου, ήταν το επίτευγμα του Θησέα για την ιστορία των Αθηνών;

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- > **Πιθέας**: βασιλιάς της Τροιζήνας και παππούς του Θησέα.
- > **τοῦ λέοντος τὸ δέρμα**: το δέρμα του λιονταριού που σκότωσε ο Ηρακλής στη Νεμέα και αποτελεί τον πρώτο άθλο του ήρωα.
- > **Θησεὺς βασιλεὺς ἐγένετο**: ο Θησέας έγινε βασιλιάς των Αθηνών μετά τον θάνατο του πατέρα του, Αιγέα. Σύμφωνα με την παράδοση, ήταν εκείνος που συνένωσε τους δήμους της Αττικής και δημιούργησε την οργανωμένη πόλη που αργότερα εξελίχθηκε σε ηγεμονία. Γι' αυτό και οι Αθηναίοι τον λάτρευαν με τιμές ήρωα και θέσπισαν εορτή προς τιμήν του, τα **Θησεία**.

Επειδή ο Θησέας ήταν το πρότυπο των Αθηναίων εφήβων, στα **Θησεία**, όπως και στα **Παναθήναια**, στις δύο κατεξοχόν αθηναϊκές εορτές, πρωταγωνιστικό ρόλο έπαιζαν οι Αθηναίοι έφηβοι. Ο Κίμων, ο γιος του Μιλτιάδη, αρχηγός των ολιγαρχικών και πολιτικός αντίπαλος του δημοκρατικού Περικλή, ανακάλυψε στη Σκύρο τον τάφο του Θησέα. Το 476/7 π.Χ. ανέλαβε την πρωτοβουλία να φέρει πίσω στην Αθήνα τα οστά του ήρωα και ανοικοδόμησε το εντυπωσιακό Θησείο (Πλουτάρχου *Βίοι, Θησεὺς 36*).

ΘΗΣΕΑΣ ΚΑΙ
ΑΝΤΙΟΠΗ

1 Οικογένειες λέξεων στην ελληνική και σε άλλες γλώσσες

> παῖς	ΡΗΜΑΤΑ: παίζω, παιχνιδίζω ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ: παιδί, παινίδι ΕΠΙΘΕΤΑ: παιδικός, παιχνιδιάρης, παιγνιώδης
> εἶδον (αόρ. του ὄραω-ὄρω)	ΣΥΝΘΕΤΑ ΡΗΜΑΤΑ: οπτικοποιώ (= παρουσιάζω ένα θέμα αξιοποιώντας οπτικοακουστικά μέσα για διδακτικούς σκοπούς), εποπτεύω ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ: ὄραση, ὄψη, ορατότητα, οπτασία (ΣΥΝ ὄραμα), οφθαλμίατρος, πρόσοψη ΕΠΙΘΕΤΑ: ορατός (ΑΝΤ ἀόρατος), διορατικός, οπτικός, αυτόπτης, οπτικοακουστικός, συνοπτικός Η ΛΕΞΗ ΣΕ ΑΛΛΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ: ΑΓΓ optical, ophthalmology, ΓΑΛΛ ophtalmogiste, ΓΕΡΜ optisch, ΙΣΠ óptico, oftalmólogo, ΑΛΒ optike, oftalmologjisë, ΡΟΥΜ optic, oftalmologie
> ἀνωθέω-ῶ (ἀνω+ῶθέω-ῶθῶ)	ΣΥΝΘΕΤΑ ΡΗΜΑΤΑ: προωθώ, απωθώ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ: ὠθηση ΕΠΙΘΕΤΑ: απωθητικός
> τελευτή (τελευτάω-τελευτῶ)	ΣΥΝΘΕΤΑ ΡΗΜΑΤΑ: τελεσφορώ (= ολοκληρώνω, φέρνω εις πέρας) ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ: τελειότητα (ΑΝΤ ἀτέλεια) ΕΠΙΘΕΤΑ: τέλειος (ΑΝΤ ατελής), τελευταίος, τελειωτικός Η ΛΕΞΗ ΣΕ ΑΛΛΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ: ΑΓΓ teleology ΓΑΛΛ téléologie, ΙΤΑΛ teleologia, ΓΕΡΜ Teleologie, ΙΣΠ teleología, ΑΛΒ teleologjisë, ΡΟΥΜ teleologie

2 Λόγιες φράσεις στα Ν.Ε. και η χρήση τους

θα πέσει βαρύς ο πέλεκυς = θα τιμωρηθεί κάποιος πολύ αυστηρά [π.χ. *Έπειτα από τέτοια συμπεριφορά θα πέσει πάνω του βαρύς ο πέλεκυς*].

ένας αλλά λέων = ένας, αν και μόνος του, αντιμετωπίζει επιτυχώς όλες τις δυσκολίες [π.χ. *Αδυνατώ να πιστέψω τι κατάφερε μόνος του σε πείσμα όλων! Ένας αλλά λέων!*].

ήλθον, είδον και απήλθον = «ήρθα, είδα και έφυγα», για κάτι που γίνεται πολύ γρήγορα, ακαριαία [π.χ. *Δεν έμεινα ούτε τρεις ώρες στη Ρώμη. Δεν πρόλαβα να δω τίποτα, ήλθον, είδον και απήλθον!*].

μηδένα προ του τέλους μακάριζε = κανέναν μη θεωρήσεις ευτυχισμένο, αν πρώτα δεν δεις το τέλος του (ποια κατάληξη θα έχει η ζωή του) ή καμιά κατάσταση να μη θεωρείς δεδομένη, αν δε δεις την έκβασή της [π.χ. *Κανείς δεν γνωρίζει πώς θα καταλήξει το πράγμα..., μπορεί να υπάρξουν εκπλήξεις... μηδένα προ του τέλους μακάριζε*].

Συζήτηση στην τάξη

Γνωρίζεις αν η χρήση κάποιας από τις λέξεις του κειμένου διαφοροποιείται σήμερα;

ΠΑΡΑΓΩΓΗ
ΛΕΞΕΩΝ
(ΟΡΑΩ-ΟΡΩ)

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ
ΧΡΗΣΗΣ
ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΥ
(ΛΟΓΟΠΑΙΓΝΙΟ,
ΕΠΟΠΤΕΥΩ,
ΤΕΛΕΣΦΟΡΩ)

Συζήτηση στην τάξη

Με τη βοήθεια του Λεξικού της Κοινής Ν.Ε. της Πύλης για την ελληνική γλώσσα αναζήτησε την οικογένεια λέξεων για μία από τις λέξεις: «παῖς» και «τέλος». Παρουσίασε στους συμμαθητές/συμμαθήτριές σου τις παράγωγές της και άκουσε για τις λέξεις που επέλεξαν εκείνοι. Μπορείτε να κάνετε ένα διάγραμμα ή να εμπλουτίσετε ένα γλωσσάρι.

ΛΕΞΙΚΟ ΤΗΣ
ΚΟΙΝΗΣ Ν.Ε.

Μαθαίνω να χρησιμοποιώ λέξεις

1. Τι μπορεί να σημαίνουν οι παρακάτω φράσεις που όλοι χρησιμοποιούμε σήμερα στην καθημερινότητά μας; Αφού επιλέξεις το σωστό, δημιούργησε σύντομους διαλόγους με τους/τις συμμαθητές/συμμαθήτριές σου, στους οποίους να χρησιμοποιείς μία από τις παρακάτω φράσεις.

• πρόσεξε, γιατί εγώ δεν κάνω παιχνίδι!	α. δεν αστειεύομαι β. δεν θέλω να παίξω μαζί σου
• είμαι ο τελευταίος τροχός της αμάξης	α. βρίσκομαι στο πίσω μέρος του αυτοκινήτου β. νιώθω (σαν να είμαι) ασήμαντος
• κάνω την καρδιά μου πέτρα	α. υπομένω κάποιον πόνο β. δεν λυπάμαι κανέναν
• πιάνει την πέτρα και γίνεται χρυσάφι	α. οι κόποι του αποδίδουν β. πιάνει κάτι και το μεταμορφώνει με μαγικό τρόπο
• στύβω την πέτρα	α. είμαι πολύ δυνατός β. είμαι πολύ εργατικός

2. Η λέξη **παρακαταθήκη** σήμερα μπορεί να δηλώνει: **α.** τη γραπτή συμφωνία μεταξύ δύο προσώπων αναφορικά με την κατάθεση χρημάτων από τον πρώτο και την προστασία τους από τον δεύτερο, **β.** το απόθεμα σε εμπορεύματα που έχει στη διάθεσή της μια (εμπορική) επιχείρηση, **γ.** κάθε είδους πολύτιμο αγαθό (ηθικό ή πνευματικό) που κληρονομείται ως αξία ζωής από τους **προγόνους**. Αντιστοίχισε τις σημασίες με τις παρακάτω περιόδους λόγου:

- Η αφοσίωση στην πατρίδα ήταν γι' αυτόν πολύτιμη παρακαταθήκη των προγόνων του.
- Το Υπουργείο Οικονομικών εποπτεύει τη λειτουργία του Ταμείου Παρακαταθηκών και Δανείων.
- Υπογράφοντας τη σύμβαση παρακαταθήκης, ο Γιώργος συμφωνεί ρητώς να διαφυλάττει στο ακέραιο τα οχήματα των πελατών που παρέμεναν στο συνεργείο του για επισκευή και όχι για απλή στάθμευση.

Σύνθεση με β' συνθετικό λέξη κλιτή: ρήμα

Α' συνθετικό	Β' συνθετικό	Χαρακτηριστικά σύνθετης λέξης	Παραδείγματα
πρόθεση	+ ρήμα	Τότε το ρήμα μένει αμετάβλητο	διὰ + γράφω = διαγράφω
άλλο συνθετικό εκτός προθέσεων	+ ρήμα	α. Σχηματίζεται ρήμα παρασύνθετο* που τελειώνει σε -έω και προέρχεται από αντίστοιχη λέξη που δηλώνει το πρόσωπο που ενεργεί.	καλλιγράφος καλλιγραφέω-καλλιγραφῶ
		β. Όταν από τη σύνθεση προκύπτει ουσιαστικό ή επίθετο , τότε αυτό λήγει σε: <ul style="list-style-type: none"> -ς -ης -ος -ής -της -ωρ 	γεωμετρέω-γεωμετρῶ = γεωμέτρης σχολή + ἄρχω = σχολάρχης λόγος + γράφω = λογογράφος ἄ- [στερητικό] + μανθάνω [θέμα μαθ-] = ἀμαθής ἔργον + δίδωμι/ θέμα δο- = ἐργοδότης θάλασσα + κρατέω-κρατῶ = θαλασσοκράτωρ πᾶν + δαμάζω = πανδαμάτωρ

* Παρασύνθετες είναι οι λέξεις που παράγονται από:

- α.** άλλες σύνθετες λέξεις.
 Π.χ. στρατός (απλή) + ἄγω (απλή) = στρατηγός (σύνθετη),
ΑΡΑ το στρατηγέω-στρατηγῶ είναι παρασύνθετη, γιατί παράγεται από τη σύνθετη στρατηγός.
- β.** από δύο ή περισσότερες λέξεις που συνήθως λέγονται μαζί και αποτελούν μια έννοια, αλλά δεν ενώνονται σε σύνθετη λέξη,
 Π.χ. Ἄρειος Πάγος,
ΑΡΑ ὁ Ἄρεοπαγίτης είναι παρασύνθετη, γιατί παράγεται από τὸ Ἄρειος + Πάγος.

Απαρέμφατο και μετοχή ενεστώτα, μέλλοντα, αορίστου, παρακειμένου μέσης φωνής βαρύτονων (φωνηεντόληκτων) ρημάτων

Απαρέμφατο			
Ενεστώτας	Μέλλοντας	Αόριστος	Παρακείμενος
ιδρύεσθαι	ιδρύσεσθαι	ιδρύσασθαι	ιδρῦσθαι*

* το -υ- του ρήματος ιδρῦω είναι μακρά.

Μετοχή			
Ενεστώτας	Μέλλοντας	Αόριστος	Παρακείμενος
ιδρυόμενος ιδρουμένη ιδρυόμενον	ιδρυσόμενος ιδρυσομένη ιδρυσόμενον	ιδρυσάμενος ιδρυσαμένη ιδρυσάμενον	ιδρυμένος ιδρυμένη ιδρυμένον

Οι μετοχές της μέσης φωνής των βαρύτονων (φωνηεντόληκτων) ρημάτων κλίνονται όπως τα δευτερόκλιτα επίθετα (όπως π.χ. ὁ σοφός, ἡ σοφή, τὸ σοφόν).

Άσκηση

Εντόπισε στο κείμενο ένα απαρέμφατο μέσης φωνής και συμπλήρωσε τα κενά. Θα σε βοηθήσει το παραπάνω παράδειγμα.

απαρέμφατο:	ενεστώτα	μέλλοντα	αορίστου	παρακειμένου
	.....	.....	.....	.....
μετοχή:	ενεστώτα	μέλλοντα	αορίστου	παρακειμένου
	.....	.....	.....	.....

Το υποκείμενο της μετοχής

Στην Α΄ Γυμνασίου έμαθες ότι η μετοχή έχει γένη, αριθμούς, πτώσεις, χρόνους και φωνές, δηλαδή έχει χαρακτηριστικά και επιθέτου και ρήματος.

Η μετοχή συμφωνεί κατά κανόνα με το υποκείμενό της σε γένος, αριθμό και πώση. (Αναλυτικά για τη μετοχή μπορείς να διαβάσεις το *Συντακτικό Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας* της Π. Μπίλλα, σελ. 88)

ΑΠΑΡΕΜΦΑΤΟ
ΚΑΙ ΜΕΤΟΧΗ
ΜΕΣΗΣ ΦΩΝΗΣ
(ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ)

Είδη μετοχών (μέρος α')

1. Η επιθετική μετοχή

Η επιθετική μετοχή είναι μετοχή με άρθρο. Το άρθρο της επιθετικής μετοχής είναι το υποκείμενό της. Η επιθετική μετοχή ισοδυναμεί με δευτερεύουσα αναφορική πρόταση και μεταφράζεται «ο οποίος/που» .

Π.χ. *Οί παίζοντες παῖδες εὐτυχεῖς εἰσι.*

Τα παιδιά που παίζουν είναι ευτυχισμένα.

2. Η κατηγορηματική μετοχή

Ένα άλλο είδος μετοχής είναι η **κατηγορηματική μετοχή**, η οποία δεν έχει **ΠΟΤΕ άρθρο**. Στα Ν.Ε. δεν υπάρχει κατηγορηματική μετοχή, γι' αυτό και αποδίδεται είτε με **βουλητική πρόταση («να»)** είτε με **ειδική πρόταση («ότι»)**.

Στα Α.Ε. η κατηγορηματική μετοχή εξαρτάται κυρίως **από συνδεδετικά ρήματα** (όπως: *εἰμί, γίγνομαι, διατελῶ, φαίνομαι, τυγχάνω, διάγω*) και από ρήματα γνώσης, αίσθησης, μνήμης, έναρξης, λήξης.

Στα Ν.Ε. η κατηγορηματική μετοχή μεταφράζεται συνήθως με «να»/«ότι».

Π.χ. Ἡ γυνή φαίνεται **διαλεγόμενη** τοῖς νεανίαις.

Ἡ γυναίκα **φαίνεται να (ή ότι) συνομιλεί** με τους νεαρούς.

Άσκηση

1. α. Εντόπισε στο κείμενο της ενότητας την κατηγορηματική μετοχή, το υποκείμενό της και το ρήμα από το οποίο εξαρτάται.
- β. Στις παρακάτω περιόδους λόγου υπογράμμισε τις κατηγορηματικές μετοχές και αναγνώρισε το υποκείμενό τους.
  - *Οἱ Θηβαῖοι διατελοῦσι πολεμοῦντες.*
  - *Ὁ παῖς ἐφαίνετο κλαίων.*
  - *Οἱ μαθηταὶ διάγουσι μανθάνοντες ἐν τῷ διδασκαλείῳ.*
  - *Τυχάνεις ἄδικα ποιῶν.*
  - *Γίνονται μισοῦντες τοὺς κακοῦς.*
  - *Ἦν ἡ στρατηγία οὐδὲν ἄλλο δυναμένη.*

ΑΠΟΤΙΜΗΤΗΣ

- Θπσέας
- Απαρέμφατο και μετοχή της μέσης φωνής των βαρύτονων (φωνηεντόληκτων) ρημάτων.
- Επιθετική και κατηγορηματική μετοχή

Αναστοχαστική δραστηριότητα Σκέψου μια σκανταλιά που έκανες, όταν ήσουν μικρός/-ή, και «έπεσε βαρύς πέλεκυς» από τους γονείς σου.

ΚΑΤΗΓΟΡΗ-
ΜΑΤΙΚΕΣ
ΜΕΤΟΧΕΣ

ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ
ΑΘΗΝΩΝ

ΠΕΡΙΚΛΗΣ

ΕΝΟΤΗΤΑ 10

Ηγεσία (γ)

Σε αυτήν την ενότητα

- ▶ Θα διαβάσουμε ένα κείμενο για τον Θεμιστοκλή, τον σημαντικό Αθηναίο πολιτικό και στρατηγό.
- ▶ Θα μάθουμε να χρησιμοποιούμε λέξεις που προέρχονται από τις αρχαιοελληνικές: *φύσις, πολιτικός, συντάσσομαι/συντάττομαι, ἀπεργάζομαι, ἀναγκάζω*.
- ▶ Θα μάθουμε για άλλους τρόπους σχηματισμού των λέξεων (ονοματοποιία και αλλαγή γραμματικού είδους), για την κυριολεξία και τη μεταφορά.
- ▶ Συγκρίνοντας την αρχαία με τη νέα ελληνική γλώσσα,
  - θα μάθουμε την ερωτηματική αντωνυμία *τίς, τίς, τί*, την αόριστη αντωνυμία *τις, τισ, τι* και τις αναφορικές αντωνυμίες *ὅς, ἥ, ὃ* και *ὅστις, ἧτις, ὅ,τι*. Θα μάθουμε επίσης την υποτακτική και την προστακτική όλων των χρόνων της ενεργητικής φωνής των βαρύτονων αφωνόληκτων ρημάτων αλλά και την οριστική, την υποτακτική, την προστακτική, το απαρέμφατο και τη μετοχή της μέσης φωνής των βαρύτονων αφωνόληκτων ρημάτων.
  - θα μάθουμε να ξεχωρίζουμε τη συνημμένη από την απόλυτη μετοχή, καθώς και τα είδη των επιρρηματικών μετοχών.

Λέξεις-κλειδιά: Θεμιστοκλής, ναυτικό, ερωτηματική και αόριστη αντωνυμία, αναφορικές αντωνυμίες, επιρρηματικές μετοχές, συνημμένες και απόλυτες

Τα παιδικά χρόνια του Θεμιστοκλή: ένας ηγέτης γεννιέται

Εισαγωγικό σημείωμα: Από παιδί άρεσε στον Θεμιστοκλή να ασχολείται με υποθέσεις της πόλης. Τον ελεύθερο χρόνο του, όταν δεν είχε μαθήματα, μελετούσε ρητορικούς λόγους, κατηγορώντας ή υπερασπιζόμενος κάποιον από τους συνομηλικούς του. Γι' αυτό και ο δάσκαλός του από τότε είχε προβλέψει το λαμπρό μέλλον του...

Θεμιστοκλής ἔτι δὲ παῖς ὢν μεστὸς φορᾶς ἐστί. Τῇ μὲν φύσει οὐ μόνον συνετός ἐστι, ἀλλὰ καὶ μεγαλοπράγμων καὶ πολιτικός. Ἐν γὰρ ταῖς σχολαῖς ἀπὸ τῶν μαθημάτων γιγνόμενος, οὐκ ἔπαιζεν οὐδ' ἔρραθύμει, καθάπερ οἱ πολλοὶ παῖδες, ἀλλ' εὐρίσκετο λόγους τινὰς μελετῶν καὶ συνετάττετο πρὸς ἑαυτόν. Πολλάκις ἦσαν οἱ λόγοι κατηγορία ἢ συνηγορία τινὸς τῶν παίδων. Διὸ ἔλεγε πρὸς αὐτὸν ὁ διδάσκαλος: «οὐδὲν ἔσει, παῖ, σὺ μικρόν, ἀλλὰ μέγα πάντως ἀγαθὸν ἢ κακόν». [...] Ὑστερον δέ, ὅτε ἐν ταῖς διατριβαῖς, αἱ τοῖς ἐλευθέροις ἀρμόζουσι, τινὲς τῶν πεπαιδευμένων ἐχλεύαζον αὐτόν, ἠναγκάζετο ἀμύνεσθαι, λέγων: «Λύραν μὲν οὐκ ἐπίσταμαι μεταχειρίζεσθαι, πόλιν δέ, μικρὰν καὶ ἄδοξον παραλαβὼν, ἔνδοξον καὶ μεγάλην ἀπεργάζεσθαι».

Πλούταρχος, *Βίοι Παράλληλοι: Θεμιστοκλής 2.1-2.2 και 2.4 (διασκευή)*

Στοιχεία για την ταυτότητα του κειμένου

Νομίζω ότι σου είμαι πια γνωστός από τις Ενότητες 6, 7 και 9! Αφηγούμαι τη ζωή και το σημαντικό έργο του Αθηναίου πολιτικού Θεμιστοκλή και τον συγκρίνω με τον Κάμιλλο, έναν Ρωμαίο πολιτικό, στον οποίο απονεμήθηκε τιμητικά ο τίτλος του δεύτερου ιδρυτή της Ρώμης.

ΠΡΟΣΕΓΓΙΖΩ ΤΗ ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

1. Εντόπισε τα ρήματα του κειμένου και κύκλωσε τα υποκείμενά τους.
2. Υπογράμμισε τα απαρέμφατα.

ΠΡΟΣΕΓΓΙΖΩ ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

1. Με τι είναι γεμάτος ο Θεμιστοκλής, ενώ είναι ακόμα παιδί;

Θεμιστοκλής ἔτι δὲ παῖς ὢν μεστὸς φορᾶς ἐστί.

.....
.....

- > μεστὸς = γεμάτος
- > φορᾶς [ἢ φορὰ] = ορμή

ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ

2. Απόδωσε στα νέα ελληνικά την παρακάτω περίοδο λόγου.

Τῆ μὲν φύσει οὐ μόνον συνετός
ἐστι, ἀλλὰ καὶ μεγαλοπράγμων καὶ
πολιτικός.

.....
.....

> μεγαλοπράγμων
[ὁ, ἡ μεγαλοπράγμων,
τὸ μεγαλόπραγμον = αὐτός που
αναλαμβάνει μεγάλα ἔργα]

3. Τι ἔκανε ο Θεμιστοκλῆς, ὅταν δὲν εἶχε μάθημα;

Ἐν γὰρ ταῖς σχολαῖς ἀπὸ τῶν
μαθημάτων γιγνόμενος, οὐκ ἔπαιξεν
οὐδ' ἔρραθύμει, καθάπερ οἱ πολλοὶ
παῖδες, ἀλλ' εὐρίσκετο λόγους τινὰς
μελετῶν καὶ συνετάττετο πρὸς ἑαυτὸν.

.....
.....
.....
.....

> ταῖς σχολαῖς [ἡ σχολή =
ο ελεύθερος χρόνος]
> ἔρραθύμει [οριστική παρατατικού
τοῦ ῥαθυμέω-ῥαθυμῶ =
τεμπελιάζω]
> καθάπερ = με τὸν τρόπο κατὰ
τὸν ὁποῖο, ὅπως
> συνετάττετο πρὸς ἑαυτὸν
[συντάσσομαι πρὸς ἑαυτὸν =
ρυθμίζω]

4. Απόδωσε στα νέα ελληνικά την παρακάτω περίοδο λόγου.

Πολλάκις ἦσαν οἱ λόγοι κατηγορία ἢ
συνηγορία τινὸς τῶν παίδων.

.....
.....

> συνηγορία = υπεράσπιση

5. Τι τοῦ ἔλεγε ο δάσκαλος;

Διὸ ἔλεγε πρὸς αὐτὸν ὁ διδάσκαλος: «οὐδὲν ἔσει, παῖ, σὺ μικρόν, ἀλλὰ μέγα
πάντως ἀγαθὸν ἢ κακόν».

.....
.....

6. Ἀργότερα, στὶς ενασχολήσεις, τι ἔκαναν κάποιοι στὸν Θεμιστοκλή;

Ἦστερον δέ, ὅτε ἐν ταῖς διατριβαῖς,
αἱ τοῖς ἐλευθέροις ἀρμόζουσι, τινὲς
τῶν πεπαιδευμένων ἐγλεύαζον αὐτόν,
ἠναγκάζετο ἀμύνεσθαι, λέγων:

.....
.....
.....
.....

> ταῖς διατριβαῖς [ἡ διατριβή
= δραστηριότητα, ελεύθερος χρόνος]

7. Τι τους απαντούσε ο Θεμιστοκλής;

«Λύραν μὲν οὐκ ἐπίσταμαι
μεταχειρίζεσθαι, πόλιν δέ, μικρὰν
καὶ ἄδοξον παραλαβὼν, ἔνδοξον καὶ
μεγάλην ἀπεργάζεσθαι».

.....

.....

.....

.....

- > ἐπίσταμαι = γνωρίζω καλά
- > παραλαβὼν [μετοχή αορίστου β΄ του παραλαμβάνω]
- > ἀπεργάζεσθαι [ἀπεργάζομαι = κάνω]

Συζήτηση στην τάξη

1. Θα ήθελες να συναναστραφείς τον Θεμιστοκλή, αν ήσασταν συνομήλικοι;
2. Ποιο χαρακτηριστικό του Θεμιστοκλή έκανε, κατά τη γνώμη σου, τον δάσκαλό του να προβλέψει τη λαμπρή πορεία του ως ηγέτη των Αθηνών στο μέλλον;
3. Πιστεύεις ότι ο Θεμιστοκλής έχει ομοιότητες με τον Θησέα, όπως παρουσιάζεται στην Ενότητα 9;

ΑΡΕΤΕΣ
ΗΓΕΤΩΝ

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- > Ο **Θεμιστοκλής**, γιος του Νεοκλή, από το γένος των Λυκομιδών ήταν, κατά τον Γερμανό ιστορικό Ulrich Wilcken, «ο μεγαλοευφύεστερος πολιτικός που ανέδειξε η Αθήνα». Υπέρμαχος της δημοκρατίας, σε όλη του τη ζωή προσπάθησε να παραμείνει πάνω από τις πολιτικές παρατάξεις με αποκλειστικό στόχο το καλό της πατρίδας του. Ο Θεμιστοκλής διαβλέπει σωστά το μέλλον μέσα από το παράδειγμα της **Μιλήτου**: η πόλη καταλαμβάνεται από τους Πέρσες το **494 π.Χ.**, παρά τα ισχυρά τείχη της, μετά τον αποκλεισμό της από τη θάλασσα. Έτσι, ο προνοητικός και οξυδερκής Θεμιστοκλής πείθει τους συμπολίτες του ότι τα δημόσια έσοδα πρέπει να αξιοποιηθούν κυρίως για την οργάνωση του στόλου. Ο Θεμιστοκλής, δηλαδή, προέβλεψε ότι η έκβαση των αγώνων εναντίον των Περσών θα εξαρτηθεί από το αν η Αθήνα καταφέρει να αναδειχθεί σε μεγάλη **ναυτική δύναμη**, πράγμα που έγινε. Ο **Πειραιάς** οχυρώνεται ως φρούριο και ναυτική βάση.

ΠΕΡΣΙΚΟΙ
ΠΟΛΕΜΟΙ

ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ | ΠΑΡΑΓΩΓΗ, ΣΥΝΘΕΣΗ, ΧΡΗΣΗ

1 Οικογένειες λέξεων στην ελληνική και σε άλλες γλώσσες

> φύσις	<p>ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ: φυσιогνωμία, φυσιολάτρης, φυσικοθεραπευτής</p> <p>ΕΠΙΘΕΤΑ: φυσικός (ΑΝΤ αφύσικος), υπερφυσικός</p> <p>Η ΛΕΞΗ ΣΕ ΑΛΛΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ:</p> <p>ΑΓΓ Physics, physiognomy, ΓΑΛΛ la physique, physiothérapeute, thérapie physique, ΓΕΡΜ Physik, Physiognomie, Physiotherapie, ΙΤΑΛ Fisioterapia, fisico-matematico, ΙΣΠ Física, fisioterapia, ΑΛΒ Fizika, fizionomia, ΡΟΥΜ Fizică, terapeut fizic</p>
> πολιτικός	<p>ΣΥΝΘΕΤΑ ΡΗΜΑΤΑ: πολιτορκώ, πολιτικολογώ (= μιλώ διαρκώς για πολιτικά θέματα), πολεοδομώ</p> <p>ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ: πολίτης, πολιτική, πολίτευμα</p> <p>ΕΠΙΘΕΤΑ: πολιτικός, πολιτειακός, πολιούχος</p> <p>Η ΛΕΞΗ ΣΕ ΑΛΛΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ:</p> <p>ΑΓΓ politician, policy, ΓΑΛΛ politicien, politique, ΓΕΡΜ Politiker, Politik, ΙΤΑΛ politico, politica, ΙΣΠ político, política, ΑΛΒ politikan, politikë, ΡΟΥΜ politician, politică</p>
> συντάττομαι/ συντάσσομαι (σύν + τάττομαι/ τάσσομαι)	<p>ΣΥΝΘΕΤΑ ΡΗΜΑΤΑ: αντιτάσσομαι = (αντιτίθεμαι), διατάσσω</p> <p>ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ: τάξη, σύνταξη, συντακτικό, συντάκτης, σύνταγμα (= οι νόμοι που καθορίζουν το πολίτευμα μιας χώρας),</p> <p>ΕΠΙΘΕΤΑ: τακτικός (ΑΝΤ άτακτος), συνταγμένος (ΑΝΤ ασύντακτος)</p>
> άπεργάζομαι (άπό + εργάζομαι)	<p>ΣΥΝΘΕΤΑ ΡΗΜΑΤΑ: απεργώ, κατεργάζομαι (= δίνω στην πρώτη ύλη μορφή, ώστε να μπορεί να χρησιμοποιηθεί)</p> <p>ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ: έργο, εργασία, εργάτης, εργατικότητα, αργία, εργοστάσιο, εργαστήριο, εργοδότης</p> <p>ΕΠΙΘΕΤΑ: άνεργος, άεργος (= αυτός που δεν ασχολείται με κάτι) εργώδης (= κουραστικός)</p> <p>Η ΛΕΞΗ ΣΕ ΑΛΛΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ:</p> <p>ΑΓΓ ergometry, ergonomics, ergometer, ΓΑΛΛ ergométrie, ergonomie, ergomètre, ΓΕΡΜ Ergometrie, Ergonomie, Ergometer, ΙΣΠ ergometría, ergonomía, ergómetro, ΑΛΒ ergometria, ergonomi, ergometër, ΡΟΥΜ ergometrie, ergonomie, ergometru.</p>
> αναγκάζω	<p>ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ: ανάγκη, αναγκαιότητα</p> <p>ΕΠΙΘΕΤΑ: αναγκαίος, αναγκαστικός</p>

2 Λόγιες φράσεις στα Ν.Ε. και η χρήση τους

εκ φύσεως = από τη γέννηση (**συν** εκ γενετής) [π.χ. *Ο Γιώργος είναι εκ φύσεως αγχώδης*].

πάσης φύσεως = κάθε είδους [π.χ. *Στο κατάστημα βρήκα παλαιά αντικείμενα πάσης φύσεως*].

Μέγας ει, Κύριε, και θαυμαστά τα έργα Σου = (α) φράση του ιερέα κατά τον μεγάλο Αγιασμό και κατά το μυστήριο της Βάπτισης που φανερώνει την ευγνωμοσύνη αλλά και τον θαυμασμό των πιστών προς τις πράξεις του Θεού, (β) καθημερινή φράση με την οποία δηλώνει κάποιος εντυπωσιασμένος για κάτι (θετικό ή αρνητικό).

ανάγκα και θεοί πείθονται = φράση που αποδίδεται στον αρχαίο ποιητή Σιμωνίδα και σημαίνει ότι μπροστά σε ένα αδιέξοδο, σε κάτι το αναπόφευκτο, ακόμα και οι πιο αδιάλλακτοι, οι πιο ισχυροί υποχωρούν [π.χ. *Κατάλαβε ότι δεν είχε άλλη επιλογή από το να παραδεχθεί την ήττα του. Ανάγκα και θεοί πείθονται!*].

(κατάσταση) **εκτάκτου ανάγκης** = για μια κατάσταση που κρύβει πολλούς κινδύνους και για την οποία απαιτούνται έκτακτα μέτρα [π.χ. *Μετά τον σεισμό όλη η περιοχή κηρύχθηκε σε κατάσταση εκτάκτου ανάγκης*].

Συζήτηση στην τάξη

α. Πώς λειτουργεί ο ευθύς λόγος στο κείμενο; Τι προσδίδει στο ύφος του αποσπάσματος; **β.** Πολλά από τα ρήματα του κειμένου βρίσκονται σε χρόνο παρατατικό. Τι επιτυγχάνει ο Πλούταρχος, κατά τη γνώμη σου, με αυτή του την επιλογή;

Έρευνα

Γνωρίζεις πώς διαφοροποιείται σήμερα η χρήση του ρήματος *άπεργάζομαι*; Με τη βοήθεια του **Λεξικού της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας** (Liddell & Scott) στις Ψηφίδες για την ελληνική γλώσσα και του **Λεξικού της Κοινής Ν.Ε.** στην Πύλη για την ελληνική γλώσσα κατάγραψε τα πορίσματα της έρευνάς σου.

Μαθαίνω να χρησιμοποιώ στον λόγο

1. Ξαναγράψε τις περιόδους λόγου αντικαθιστώντας τις υπογραμμισμένες λόγιες φράσεις με πιο απλές καθημερινές.

- Οι διασώστες βρίσκονται ήδη επί το έργον πριν ξημερώσει.

.....

- Θα ήταν ευχής έργου να μας έστελνε άμεσα οικονομική βοήθεια.

.....

Στη συνέχεια, δημιούργησε δύο δικές σου περιόδους λόγου, στις οποίες θα χρησιμοποιείς τις παραπάνω φράσεις.

2. Με τη βοήθεια του **Λεξικού της Κοινής Ν.Ε.** στην Πύλη για την ελληνική γλώσσα να αναζητήσεις τις διαφορετικές σημασίες και χρήσεις που έχει στα Ν.Ε. η μετοχή παρακειμένου *συντεταγμένος* του ρήματος *συντάσσομαι*. Στη συνέχεια να δημιουργήσεις ή να αναζητήσεις στον **ΕΘΕΓ** περιόδους λόγου με καθεμιά από αυτές.

ΛΕΞΙΚΟ
ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΓΛΩΣΣΑΣ

ΛΕΞΙΚΟ ΤΗΣ
ΚΟΙΝΗΣ Ν.Ε.

ΕΘΕΓ

ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΣΗ

1. Άλλοι τρόποι σχηματισμού λέξεων

Εκτός από την παραγωγή και τη σύνθεση, άλλοι τρόποι σχηματισμού λέξεων είναι:

α. η ονοματοποιία και **β. η αλλαγή γραμματικού είδους.**

α. Ονοματοποιία είναι ο σχηματισμός λέξεων από **μίμηση**:

- φυσικών ήχων, π.χ. ο ήχος κυμάτων → παφλάζω, πάφλασμα, παφλασμός
- θορύβων, π.χ. ο ήχος του τριξίματος → τρίζω, τριγμός
- φωνής ζώων, π.χ. η φωνή των λεόντων → βρυχάομαι-βρυχώμαι, βρυχηθμός
- φωνής ανθρώπων, π.χ. ο ήχος του γέλιου, του χαχανητού → καγχάζω, καγχασμός

β. Αλλαγή γραμματικού είδους ή καταχρηστική παραγωγή

Ένα μέρος του λόγου αλλάζει, δηλαδή λειτουργεί όπως κάποιο άλλο μέρος του λόγου. Ενδεικτικά:

- Ένα επίθετο λειτουργεί ως ουσιαστικό, είναι δηλαδή **ουσιαστικοποιημένο επίθετο**, π.χ. *ἡ πλατεῖα ὁδός*: η λέξη *πλατεῖα* είναι επίθετο (*ὁ πλατύς, ἡ πλατεῖα, τὸ πλατύ*) και προσδιορίζει τη λέξη *ὁδός*. Η *ὁδός* όμως παραλείπεται και η *πλατεῖα* λειτουργεί σαν ουσιαστικό.
- Ομοίως μια μετοχή λειτουργεί ως ουσιαστικό και είναι **ουσιαστικοποιημένη μετοχή**, π.χ. *ἡ οἰκουμένη γῆ*: η *οἰκουμένη* είναι μετοχή (*ὁ οἰκούμενος, ἡ οἰκουμένη, τὸ οἰκούμενον*), η *γῆ* παραλείπεται και η *οἰκουμένη* λειτουργεί σαν ουσιαστικό.
- Ένα ουσιαστικό λειτουργεί ως επίθετο.
π.χ. *ὁ λέων* δηλώνει τον γενναίο.
- Ένα ουσιαστικό, επίθετο ή μια μετοχή λειτουργεί ως κύριο όνομα.
π.χ. *Πανάρετος, Στρατηγός*, κάποιες φορές με αλλαγή του τόνου,
Δημοσθένης (από το επίθετο *δημοσθενής* = αυτός που έχει τη δύναμη του λαού).
- Ουσιαστικό ή επίθετο λειτουργεί ως κύριο όνομα γεωγραφικό, δηλ. **τοπωνυμία**, π.χ. *Μαραθών* (από το ουσιαστικό *μαραθών* = τόπος με μάραθα),
Κεραμεικός (από το επίθετο *ὁ κεραμεικός*).

2. Κυριολεκτική και μεταφορική χρήση των λέξεων

Κυριολεξία = η λέξη χρησιμοποιείται με την **κύρια**, βασική, αρχική σημασία της.
Π.χ. **χρυσό** ρολόι = χρυσό (πολύτιμο μέταλλο)

Μεταφορά = η λέξη χρησιμοποιείται με **παραλλαγμένη** σημασία (η βασική σημασία μεταφέρεται σε άλλες έννοιες).
Π.χ. **χρυσό** παιδί = **καλό** (όχι μεταλλικό)

βλαστὸς = βλαστάρι, νέο κλαδί φυτού

βλαστὸς = τέκνον

κυβερνήτης = κυβερνήτης πλοίου

κυβερνήτης = άρχοντας της πόλεως

σκληρὸς = σκληρός

σκληρὸς (άνηρ) = αυστηρός

σκέπω = σκεπάζω

σκέπω = προστατεύω

βαρέως (επίρρημα) = βαριά

(φέρω) **βαρέως** = δυσφορώ για κάτι, δεν μπορώ να το «κωνέψω»

περὶ (πρόθεση) = περίξ, γύρω

περὶ = περίπου

ΠΟΛΕΜΙΚΕΣ
ΙΑΧΕΣ

1. Η ερωτηματική και η αόριστη αντωνυμία Οι αναφορικές αντωνυμίες

α. Ερωτηματική αντωνυμία: τίς, τίς, τί

Ανάμεσα στις άλλες ερωτηματικές αντωνυμίες που χρησιμοποιούμε στα νέα ελληνικά, όταν θέλουμε να ρωτήσουμε κάτι, είναι και η αντωνυμία **τι**, π.χ. «Τι κάνεις;» «Τι ώρα είναι;»

Η αντωνυμία αυτή είναι το ουδέτερο γένος της ερωτηματικής αντωνυμίας **τίς, τίς, τί** των αρχαίων ελληνικών που έχει διατηρηθεί μέχρι σήμερα, σημαίνει **ποιος, ποια, ποιο**; και κλίνεται ως εξής:

	Αρσ. & Θηλ.	Ουδέτερο	Αρσ. & Θηλ.	Ουδέτερο
	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ	
Ον.	τίς	τί	τίνες	τίνα
Γεν.	τίνος/τουῦ	τίνος/τουῦ	τίνων	τίνων
Δοτ.	τίνι/τῷ	τίνι/τῷ	τίσι(ν)	τίσι(ν)
Αιτ.	τίνα	τί	τίνας	τίνα

β. Αόριστη αντωνυμία: τίς, τίς, τί

Στα αρχαία ελληνικά η αντωνυμία **τίς, τίς, τί** χρησιμοποιείται και ως αόριστη αντωνυμία, γι' αυτό και μεταφράζεται κάποιος, κάποια, κάποιος. Κλίνεται με τον ίδιο τρόπο που κλίνεται και η ερωτηματική αντωνυμία, αλλά διαφέρει ως προς τη θέση του τόνου στις πλάγιες πτώσεις (γενική, δοτική, αιτιατική).

	Αρσ. & Θηλ.	Ουδέτερο	Αρσ. & Θηλ.	Ουδέτερο
	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ	
Ον.	τίς	τί	τινές	τινά/ἄττα
Γεν.	τινός/του	τινός/του	τινῶν	τινῶν
Δοτ.	τινί/τῷ	τινί/τῷ	τισὶ(ν)	τισὶ(ν)
Αιτ.	τινά	τί	τινάς	τινά/ἄττα

Η ερωτηματική αντωνυμία τονίζεται πάντα με οξεία, ενώ η αόριστη τονίζεται με βαρεία.

γ. Αναφορικές αντωνυμίες: ὅς, ἥ, ὃ και ὅστις, ἥτις, ὅ,τι

Στα αρχαία ελληνικά δύο από τις πιο συνηθισμένες αναφορικές αντωνυμίες είναι:

ι. ὅς, ἥ, ὃ που σημαίνει **ο οποίος, η οποία, το οποίο / αυτός, -ή, -ό** που.

	Αρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο
ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			
Ον.	ὅς	ἥ	ὃ
Γεν.	οὗ	ἥς	οὗ
Δοτ.	ῶ	ἥ	ῶ
Αιτ.	ὄν	ἥν	ὄ
ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			
Ον.	οἷ	αἷ	ἄ
Γεν.	ῶν	ῶν	ῶν
Δοτ.	οἷς	αἷς	οἷς
Αιτ.	οὓς	ἄς	ἄ

ii. ὅστις, ἥτις, ὅ,τι που σημαίνει **ὅποιος/οποιοσδήποτε, ὅποια/οποιαδήποτε, ὅποιο/οποιοδήποτε**. Μάλιστα, το ουδέτερο της αντωνυμίας (ὅ,τι) έχει διατηρηθεί στα νέα ελληνικά και χρησιμοποιείται συχνότατα στη θέση του **οτιδήποτε**.

	Αρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο
ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			
Ον.	ὅστις	ἥτις	ὅ,τι
Γεν.	οὗτινος/ότου	ἥτινος	οὗτινος/ότου
Δοτ.	ῶτινι/ότῳ	ἥτινι	ῶτινι/ότῳ
Αιτ.	όντινα	ήντινα	ό,τι
ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			
Ον.	οἷτινες	αἷτινες	ἄτινα/ἄττα
Γεν.	ῶντινων	ῶντινων	ῶντινων
Δοτ.	οἷστισι(ν)	αἷστισι(ν)	οἷστισι(ν)
Αιτ.	οὓστινας	ἄστινας	ἄτινα/ἄττα

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ!

Οι αντωνυμίες **ΔΕΝ** έχουν κλητική.

2. Υποτακτική και προστακτική όλων των χρόνων ενεργητικής φωνής βαρύτονων αφωνόληκτων ρημάτων.

Οριστική, υποτακτική, προστακτική, απαρέμφατο και μετοχή μέσης φωνής βαρύτονων αφωνόληκτων ρημάτων

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗ ΦΩΝΗ

Στην Α΄ Γυμνασίου έμαθες την οριστική, το απαρέμφατο και τη μετοχή της ενεργητικής φωνής των αφωνόληκτων ρημάτων. Ας δούμε πώς σχηματίζεται η **υποτακτική και η προστακτική**.

- ▶ Στον **ενεστώτα** σχηματίζεται με τις ίδιες καταλήξεις που έχουν τα φωνηεντόληκτα:

ΕΝΕΣΤΩΤΑΣ

	Υποτακτική	Προστακτική
χειλικόληκτα π / β / φ / πτ	γράφω γράφης...	- γράφε...
ουρανικόληκτα κ / γ / χ / ττ, σσ	τάττω τάττης...	- τάττε...
οδοντικόληκτα τ / δ / θ / ζ	πείθω πείθης...	- πείθε...

- ▶ Στον **αόριστο** διατηρούνται ίδιες καταλήξεις με τα φωνηεντόληκτα του θέματος του ρήματος:

ΑΟΡΙΣΤΟΣ

	Υποτακτική	Προστακτική
χειλικόληκτα π / β / φ / πτ → ψ	γράφω γράφης...	- γράψον...
ουρανικόληκτα κ / γ / χ / ττ, σσ → ξ	τάξω τάξης...	- τάξον...
οδοντικόληκτα τ / δ / θ / ζ → σ	πείσω πείσης...	- πείσον...

- ▶ Στον **παρακείμενο** σχηματίζονται με τη μετοχή παρακειμένου του ρήματος και την υποτακτική του *εἰμί* ή με τη μετοχή παρακειμένου του ρήματος και την προστακτική του *εἰμί*:

ΠΑΡΑΚΕΙΜΕΝΟΣ

	Υποτακτική	Προστακτική
χειλικόληκτα π / β / φ / πτ → φ	γεγραφώς, -υῖα, -ὄς ῶ γεγραφώς, -υῖα, -ὄς ῆς...	- γεγραφώς, -υῖα, -ὄς ἴσθι...
ουρανικόληκτα κ / γ / χ / ττ, σσ → χ	τεταχώς, -υῖα, -ὄς ῶ τεταχώς, -υῖα, -ὄς ῆς...	- τεταχώς, -υῖα, -ὄς ἴσθι...
οδοντικόληκτα τ / δ / θ / ζ → κ	πεπεικώς, -υῖα, -ὄς ῶ πεπεικώς, -υῖα, -ὄς ῆς...	- πεπεικώς, -υῖα, -ὄς ἴσθι...

ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΚΤΙΚΗ ΑΦΩΝΟΛΗΚΤΩΝ ΡΗΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗ ΦΩΝΗ (ΚΛΙΤΙΚΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ)

ΜΕΣΗ ΦΩΝΗ

	Οριστική		Υποτακτική	Προστακτική
	ΕΝΕΣΤΩΤΑΣ	ΠΑΡΑΤΑΤΙΚΟΣ	ΕΝΕΣΤΩΤΑΣ	ΕΝΕΣΤΩΤΑΣ
χειλικόληκτα	γράφομαι γράφη/γράφει...	ἐγράφομην ἐγράφου...	γράφωμαι γράφη...	- γράφου...
ουρανικόληκτα	τάττομαι τάττη/τάττει...	ἐταττόμην ἐτάττου...	τάττωμαι τάττη...	- τάττου...
οδοντικόληκτα	πείθομαι πείδη/πείδει...	ἐπειθόμην ἐπείδου...	πείθωμαι πείδη...	- πείδου...

ΜΕΣΗ ΦΩΝΗ
ΑΦΩΝΟΛΗΚΤΩΝ
ΡΗΜΑΤΩΝ
(ΚΛΙΤΙΚΟ
ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ)

	Οριστική		Υποτακτική	Προστακτική
	ΜΕΛΛΟΝΤΑΣ	ΑΟΡΙΣΤΟΣ	ΑΟΡΙΣΤΟΣ	ΑΟΡΙΣΤΟΣ
χειλικόληκτα	γράψομαι γράψη/γράψει...	ἐγραψάμην ἐγράψω...	γράφωμαι γράψη...	- γράψαι...
ουρανικόληκτα	τάξομαι τάξη/τάξει...	ἐταξάμην ἐτάξω...	τάξωμαι τάξη...	- τάξαι...
οδοντικόληκτα	πείσομαι πείση/πείσει...	ἐπεισάμην ἐπείσω...	πείσωμαι πείση...	- πείσαι...

ΑΠΑΡΕΜΦΑΤΟ

	ΕΝΕΣΤΩΤΑΣ	ΜΕΛΛΟΝΤΑΣ	ΑΟΡΙΣΤΟΣ
χειλικόληκτα	γράφεσθαι	γράψεσθαι	γράψασθαι
ουρανικόληκτα	τάττεσθαι	τάξεσθαι	τάξασθαι
οδοντικόληκτα	πείδεσθαι	πείσεσθαι	πείσασθαι

ΜΕΤΟΧΗ

	ΕΝΕΣΤΩΤΑΣ	ΜΕΛΛΟΝΤΑΣ	ΑΟΡΙΣΤΟΣ
χειλικόληκτα	γραφόμενος, -η, -ον	γραφόμενος, -η, -ον	γραφάμενος, -η, -ον
ουρανικόληκτα	ταττόμενος, -η, -ον	ταξόμενος, -η, -ον	ταξάμενος, -η, -ον
οδοντικόληκτα	πειδόμενος, -η, -ον	πεισόμενος, -η, -ον	πεισάμενος, -η, -ον

► Μπορείς να μελετήσεις την κλίση της υποτακτικής και της προστακτικής ενεργητικής και μέσης φωνής των αφωνόληκτων ρημάτων αναλυτικά στο σχετικό ψηφιακό αντικείμενο και στη σχολική γραμματική (σελ. 183-187).

ΠΑΡΑΚΕΙΜΕΝΟΣ				ΥΠΕΡΣΥΝΤΕΛΙΚΟΣ	
	Οριστική	Υποτακτική	Προστακτική	Απαρέμφατο/ Μετοχή	Οριστική
χειλικόληκτα	γέγραμμαι	γεγραμμένος, -η, -ον ᾧ	–	γεγράφθαι	ἐγεγράμμην
	γέγραψαι	γεγραμμένος, -η, -ον ἦς	γέγραψο		ἐέγραψο
	...	...	...	γεγραμμένος, -η, -ον	...
ουρανικόληκτα	τέταγμαι	τεταγμένος, -η, -ον ᾧ	–	τετάχθαι	ἐτετάγμην
	τέταξαι	τεταγμένος, -η, -ον ἦς	τέταξο		ἐτέταξο
	...	...	...	τεταγμένος, -η, -ον	...
οδοντικόληκτα	πέπεισμαι	πεπεισμένος, -η, -ον ᾧ	–	πεπεισθαι	ἐπεπείσμην
	πέπεισαι	πεπεισμένος, -η, -ον ἦς	πέπεισο		ἐπέπεισο
	...	...	...	πεπεισμένος, -η, -ον	...

Ασκήσεις

1. Συμπλήρωσε τα κενά στις παρακάτω περιόδους λόγου, τοποθετώντας τις αντωνυμίες της ενότητας στην κατάλληλη πτώση και αριθμό.

- «..... θούλεται ἀγορεύειν;» ἐρωτᾷ ὁ κῆρυξ.
- Μακάριος ..... οὐσίαν καὶ νοῦν ἔχει.
- ..... οἶονται ἄξιοι εἶναι οὐδενός.
- ..... ἐστὶ ἡ οἰκία;

2. Μπορείς να διακρίνεις τα λάθη στο πρόσωπο των ρημάτων στις παρακάτω περιόδους λόγου; Τα ρήματα που χρησιμοποιούνται είναι: «φυλάττομαι», «πατάσσομαι», «ἀναπτύσσομαι», «χαράσσομαι».

- Οἱ στρατιῶται φυλαζώμεθα. [το σωστό είναι .....]
- Σὺ πατάξομαι. [το σωστό είναι .....]
- Οὗτοι ἀναπτύσσεται. [το σωστό είναι .....]
- Ἡμεῖς χαραγμένος ἦς. [το σωστό είναι .....]

ΑΝΤΩΝΥΜΙΕΣ
(ΤΙΣ, ΟΣ, ΟΣΤΙΣ)
ΚΑΙ ΑΡΘΡΟ

Είδη μετοχών (μέρος β')

Επιρρηματικές μετοχές

Όπως οι επιρρηματικές μετοχές στα Ν.Ε. δηλώνουν μια επιρρηματική σχέση, ακριβώς το ίδιο συμβαίνει και στα Α.Ε.

Π.χ. Αυτοί έρχονται **τρέχοντας**. (τροπική μετοχή, άκλιτη)

Οὔτοι ἔρχονται τρέχοντες. (τροπική μετοχή)

Είδος	Μετάφραση	Παραδείγματα
αιτιολογική (αιτία)	επειδή, γιατί, διότι, αφού	<i>Οὗτος ἀσθενῶν οὐκ ἦλθεν.</i> Αυτός δεν ήλθε, επειδή ήταν ασθενής.
τελική (σκοπό) (πάντα σε μέλλοντα)	για να	<i>Ἔρχομαι συμβουλεύσω ὑμῖν.</i> Έρχομαι, για να συμβουλευσω εσάς.
χρονική (χρόνο) (πάντα σε αόριστο)	όταν, ενώ, αφού	<i>Ἀκούσαντες ταῦτα ἀπῆλθον.</i> Αφού άκουσαν αυτά, έφυγαν.
υποθετική (υπόθεση)	αν, εάν	<i>Δίκαια δράσας φίλους ἔξεις.</i> Αν κάνεις δίκαιες πράξεις, θα έχεις φίλους.
εναντιωματική (εναντίωση)	αν και	<i>Οὗτος σοφός ὢν σφάλλει.</i> Αυτός, αν και είναι σοφός, σφάλλει.
τροπική (τρόπο)	<ul style="list-style-type: none"> • Με τις καταλήξεις -οντας / -ώντας • με το να + ρήμα • με + ουσιαστικό • ως επίρρημα • με ρήμα 	<i>Ληζόμενοι ζῶσι.</i> Ζουν ληστεύοντας. Ζουν με το να ληστεύουν. Ζουν με ληστείες. Ζουν ληστρικώς . Ληστεύουν και ζουν.

Το υποκείμενο της μετοχής (συνημμένη – απόλυτη)

Στην Ενότητα 9 έμαθες ότι η μετοχή, τόσο στα Α.Ε. όσο και στα Ν.Ε. (μόνο η παθητική μετοχή -όμενος και -μένος), κατά κανόνα συμφωνεί με το υποκείμενό της σε γένος, αριθμό και πτώση.

Π.χ. *Οἱ γράφοντες νεανίαι*

(ονομαστική πληθυντικού γένους αρσενικού)

Στα Α.Ε. η επιρρηματική μετοχή ανάλογα με το υποκείμενό της διακρίνεται σε:

Α. Συνημμένη: όταν το υποκείμενό της έχει και άλλη συντακτική θέση στην πρόταση.

Π.χ. Ἐγὼ ἔρχομαι συμβουλεύσων ὑμῖν.

Εγώ έρχομαι, για να συμβουλευσω εσάς.

[το υποκείμενο της μετοχής είναι και υποκείμενο του ρήματος]

Β. Απόλυτη: το υποκείμενό της δεν έχει άλλη συντακτική θέση στην πρόταση, αλλά λειτουργεί αποκλειστικά ως υποκείμενο της μετοχής.

Π.χ. Θεοῦ θέλοντος νικήσομεν.

[το «θέλοντος» είναι γενική απόλυτη υποθετική μετοχή με το «Θεοῦ»

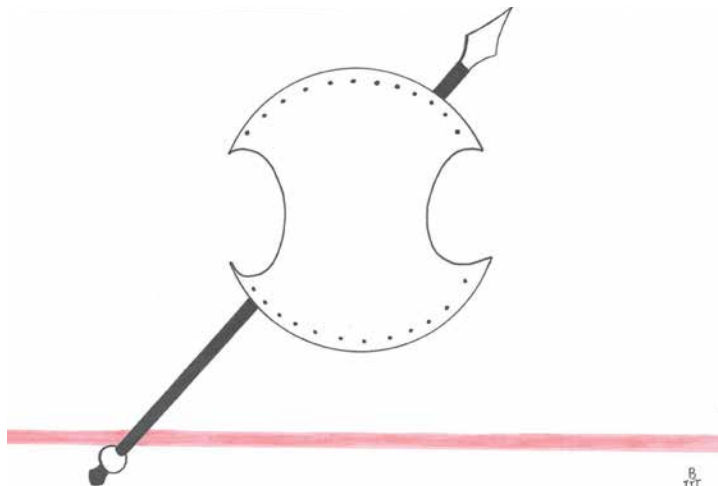
ως υποκείμενο της μετοχής].

Άσκηση

1. α. Να εντοπίσεις στο κείμενο της ενότητας τις μετοχές και να τις ταξινομήσεις ανά είδος.

β. Στο παρακάτω απόσπασμα από το *Αναγνωστικόν της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσης του Γ. Ζούκη* (αριθμ. 92. Οἱ Ἕλληνες πρὸ τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας): α) να εντοπίσεις μια αναφορική αντωνυμία, και β) να υπογραμμίσεις τις επιρρηματικές μετοχές και τα υποκείμενά τους. Σε δύο από αυτές αναγνώρισε και τα είδη τους.

Ἀθηναῖοι δὲ πεισθέντες ὑπὸ Θεμιστοκλέους μὴ ὑπὸ τοῖς Μήδοις γενέσθαι ἀπὸ τῆς Ἀττικῆς ἔφυγον καταλιπόντες ἐν τῷ παρόντι τὴν πόλιν· καὶ οἱ μὲν γέροντες μετὰ τῶν γυναικῶν καὶ παίδων εἰς Τροιζῆνα ἀπέβησαν, οἱ δ' ἐν ἡλικίᾳ ὄντες σὺν ταῖς τριήρεσιν εἰς τὸ μεταξὺ τῆς Σαλαμῖνος καὶ Ἀττικῆς στενὸν ἔπλευσαν, ἔνθα καὶ τὸ ναυτικὸν τῶν Ἑλλήνων ἦν. Ἐνταῦθα Εὐρυβιάδης, ὃς διὰ τὸ ἀξίωμα τὴν ἡγεμονίαν τῶν νεῶν εἶχεν, ἐπίεξεν ἐν τῷ συνεδρίῳ τοὺς Ἀθηναίους πλεῖν εἰς τὸν Ἴσθμόν, ἔνθα καὶ ὁ στρατὸς ἤθροιστο. Θεμιστοκλῆς δ' ἀναστὰς ἀντέλεγεν αὐτῷ. Ὁ δὲ τὴν βακτηρίαν ἤρεν ἐπ' αὐτὸν καὶ εἶπεν: «᾿Ω Θεμιστόκλεις, ἐν τοῖς ἀγῶσι τοὺς προεξανισταμένους ῥαπίζουσι». Θεμιστοκλῆς δ' οὐδὲν ταραχθεὶς ἐπὶ τῇ ὀργῇ τοῦ Εὐρυβιάδου ἀπεκρίνατο· «Πάταξον μὲν, ἄκουσον δέ».

ΣΚΙΤΣΟ: ΕΠΑΜΕΙΝΩΝΔΑΣ ΒΟΡΛΟΚΑΣ

ΕΠΙΡΡΗ-
ΜΑΤΙΚΕΣ
ΜΕΤΟΧΕΣ

ΣΑΛΑΜΙΝΑ

ΑΠΟΤΙΜΗΤΗΣ

- Θεμιστοκλής
- Άλλοι τρόποι σχηματισμού λέξεων (ονοματοποιία και αλλαγή γραμματικού είδους), κυριολεξία και μεταφορά
- Ερωτηματική αντωνυμία *τίς, τίς, τί*, αόριστη αντωνυμία *τίς, τίς, τι*, αναφορική αντωνυμία *ὅστις, ἥτις, ὅ, τι*. Οριστική, υποτακτική και προστακτική όλων των χρόνων της μέσης φωνής των βαρύτων (αφωλόηκτων) ρημάτων
- Συννημένη και απόλυτη μετοχή. Είδη επιρρηματικών μετοχών

Αναστοχαστική δραστηριότητα 1

Σκέψου τι σε δυσκόλεψε στην ενότητα και σημείωσε το εδώ.

.....

.....

.....

Αναστοχαστική δραστηριότητα 2

Στο παρακάτω απόσπασμα από το εικονογραφημένο βιβλίο *Το καπλάνι της βιτρίνας της Άλκης Ζέη* (ό.π., σελ. 26) μπορείς να εντοπίσεις μια φράση που χρησιμοποιείται μεταφορικά;

3

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ

Στις ενότητες 8-10 έμαθες για τη σύνθεση λέξεων με β' συνθετικό επίθετο ή ρήμα, καθώς και άλλους τρόπους σχηματισμού λέξεων και τη μεταφορική χρήση τους. Επίσης, έμαθες να αναγνωρίζεις και να κλίνεις την προστακτική των βαρύτονων (φωνηεντόληκτων) ρημάτων σε όλους τους χρόνους και στις δύο φωνές, τα απαρέμφατα και τις μετοχές τους στη μέση φωνή και κάποια είδη αντωνυμιών. Ακόμα, έμαθες την κλίση των αφωνόληκτων ρημάτων στην υποτακτική και στην προστακτική της ενεργητικής φωνής, τις εγκλίσεις στη μέση φωνή και τον σχηματισμό του απαρεμφάτου και της μετοχής τους. Τέλος, έμαθες να βρίσκεις το υποκείμενο του απαρεμφάτου, όταν είναι διαφορετικό από αυτό του ρήματος, το υποκείμενο της μετοχής (συνημμένη ή απόλυτη), την κατηγορηματική μετοχή και τις επιρρηματικές μετοχές.

Ξεπερνώντας τους προγόνους!

Ἄρετῆς ἀπούσης <u>νομίζετε</u> πάντα τὰ κτήματα καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα αἰσχροῦ εἶναι.	Ἄν ἀπουσιάζει ἡ ἀρετὴ, ... ὅτι ὅλα τὰ ἀποκτήματα καὶ οἱ ἀσχολίες εἶναι αἰσχροῦ.
Οὔτε γὰρ πλοῦτος οὔτε κάλλος οὔτε ἰσχὺς σώματος οὔτε <u>ἄλλο τι</u> φέρει κύρος τῷ ψευδομένῳ ἢ τῷ κεκτημένῳ ταῦτα μετ' ἀνανδρίας.	Γιατί οὔτε ὁ πλούτος οὔτε ἡ ομορφιά οὔτε ἡ σωματικὴ δύναμη οὔτε ..... φέρνει κύρος σὲ αὐτόν που ψεύδεται ἢ σὲ αὐτόν που τὰ ἔχει ἀποκτήσει αὐτὰ ἀνανδρῶς.
Πᾶσά τε ἐπιστήμη <u>χωριζομένη</u> δικαιοσύνης καὶ τῆς ἄλλης ἀρετῆς πανουργία, οὐ σοφία φαίνεται.	Κάθε ἐπιστήμη ..... ἀπὸ τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἄλλης ἀρετῆς φαίνεται ὡς πανουργία καὶ ὄχι ὡς σοφία.
Ἵν ἔνεκα διὰ παντὸς πειρᾶσθε εὖ πράττειν καὶ <u>ἔχειν</u> προθυμίαν, ὅπως μάλιστα μὲν ὑπερβαλεῖσθε καὶ ἡμᾶς καὶ τοὺς πρόσθεν εὐκλεία·	Γι' αὐτοὺς τοὺς λόγους γιὰ πάντα προσπαθεῖτε νὰ εὐτυχεῖτε καὶ ..... προθυμία, γιὰ νὰ ξεπεράσετε πάρα πολὺ καὶ ἐμᾶς καὶ τοὺς προγόνους σὲ δόξα.
Εἰ δὲ μή, ἂν μὲν νικῶμεν ὑμᾶς ἀρετῇ, ἡ νίκη αἰσχύνῃ φέρει, ἢ δὲ ἦττα, <u>ἐὰν ἠττώμεθα</u> , εὐδαιμονίαν.	Διαφορετικά, ἂν νικάμε ἐσᾶς στὴν ἀρετῇ, ἡ νίκη φέρνει ντροπὴν, ἐνῶ ἡ ἦττα, ... (φέρνει) εὐτυχία.

Σέβεσθε οὖν τὴν τῶν προγόνων δόξαν μὴ καταχρώμενοι μηδ' ἀναλίσκοντες αὐτήν.	Να σέβεστε λοιπόν ..... χωρίς να κάνετε κατάχρηση και σπατάλη αυτής.
Τὸ γὰρ τιμᾶν τοὺς γονεῖς ἐστὶ μεγαλοπρεπῆς θησαυρός.	Γιατί το να τιμᾶει κανείς τους γονεῖς εἶναι μεγαλοπρεπῆς θησαυρός.
Ἄλλὰ τὸ τιμᾶσθαι μὴ δι' ἑαυτὸν ἀλλὰ διὰ δόξαν προγόνων ἐστὶ ὄνειδος.	Αλλά το να τιμάται κάποιος ὄχι ..... ἀλλά για τη δόξα των προγόνων του εἶναι ντροπή.
Ὅστις γὰρ χρῆται τοῖς χρήμασι καὶ ταῖς τιμαῖς τῶν προγόνων, ἀπορία ἰδίων κτημάτων καὶ εὐδοξιῶν, αἰσχροὺς καὶ ἄνανδρους ἐστὶ.	Γιατί ..... χρησιμοποιεῖ τα αγαθὰ και τις τιμές των προγόνων, ἀπὸ ἔλλειψη δικῶν του ἀποκτημάτων και δόξας, εἶναι αἰσχροὺς και ἄνανδρους.

Πλάτων, Μενέξενος 246e-247c (δασκευή)
(Μετάφραση ἀπὸ τη συγγραφικὴ ομάδα)

A. Δραστηριότητες μετάφρασης και κατανόησης του περιεχομένου

1. Να συμπληρώσεις τα κενά με τη μετάφραση των υπογραμμισμένων λέξεων/φράσεων του κειμένου.
2. Πότε ἔχουν σημασία τα πλούτη, η εξωτερική εμφάνιση και η σωματική δύναμη για τον Πλάτωνα; Ποια συμβουλή δίνει στους νέους;
3. Πότε η νίκη φέρνει ντροπή, ενώ η ήττα προκαλεί χαρά, σύμφωνα με τον Πλάτωνα; Ποια εἶναι η ἀποψή σου;

B. Δραστηριότητες εμπέδωσης της γραμματικής και του συντακτικού

1. Ποια ἀπὸ τις παρακάτω προτάσεις εἶναι λάθος; Να την εντοπίσεις και να τη διορθώσεις.
  - ἐψευδόμεθα: ἀ' πληθυντικὸ παρατατικὸ μέσης φωνῆς. ....
  - ψεύσησθε: β' πληθυντικὸ υποτακτικῆς ἀορίστου μέσης φωνῆς. ....
  - ἐψευσμένοι ἦσαν: γ' ενικὸ υποτακτικῆς παρακειμένου μέσης φωνῆς. ....
2. Συμπλήρωσε τις καταλήξεις στα ἀπαρέμφατα και στις μετοχές μέσης φωνῆς του *πράττωμαι*. (Στο ρῆμα *πράττω* το *α* εἶναι μακρό.)

Ενεστώτας	Μέλλοντας	Αόριστος	Παρακείμενος
πράττεσθαι	.....σθαι	.....σθαι	.....χθαι
πραττόμενοι	.....μενοι	.....μενοι	.....μένοι

3. Σέβεσθε τὴν τῶν προγόνων δόξαν. Ξαναγράψε την πρόταση ἀπευθύνοντας τη συμβουλή σε κάποιον φίλο σου.

.....

Γ ΚΛΙΣΗ:
ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ
(ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΗ
ΑΣΚΗΣΗ)

4. Μετάφερε τις αντωνυμίες στον άλλο αριθμό, διατηρώντας το γένος και την πτώση τους:

ἄλλο τι ..... αἶς ..... ὅστις .....

5. Νομίζετε πάντα τὰ κτήματα καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα αἰσχροῦ εἶναι:

- α. Στην παραπάνω περίοδο λόγου υπάρχει ταυτοπροσωπία ή ετεροπροσωπία; Να αιτιολογήσεις την απάντησή σου.
β. Η λέξη πάντα είναι επιρρηματικός προσδιορισμός του χρόνου ή κατηγορηματικός προσδιορισμός; Αιτιολόγησε την απάντησή σου.

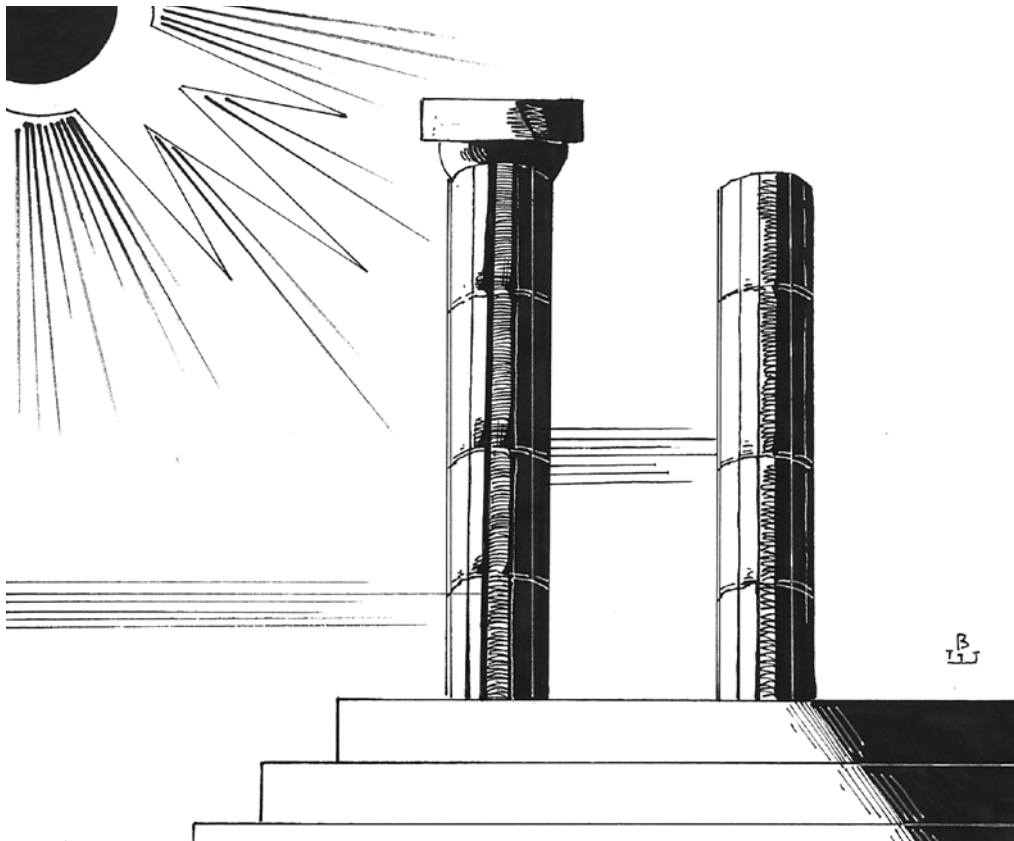
6. ἀπούσης, χωριζομένη, μὴ καταχρώμενοι μηδ' ἀναλίσκοντες: αντλώντας βοήθεια και από τη νεοελληνική απόδοση (βλ. κείμενο «Ξεπερνώντας τους προγόνους!»), σημείωσε τι είδους μετοχές είναι αυτές, ποια είναι τα υποκείμενά τους και αν είναι συνημμένες ή απόλυτες.

.....

.....

.....

.....

ΣΚΙΤΣΟ: ΕΠΑΜΕΙΝΩΝΔΑΣ ΒΟΡΛΟΚΑΣ

Α

ἀγνώμων, ὁ/ἡ, ἄγνωμον, τὸ = 1. άδικος, αναίσθητος, 2. ισχυρογνώμων, αυθάδης
ἀγορά, ἡ = 1. συγκέντρωση του λαού ή του στρατού (σε αντίθεση με τη λ. *βουλή* = συνέλευση των αρχόντων), συγκέντρωση των θεών, 2. τόπος συνέλευσης, 3. αγορά, λόγοι που εκφωνούνται στη συνέλευση
Ἀγχίαλος, ἡ = (πόλη) που είναι κοντά στη θάλασσα
ἀγχίνοος, ὁ/ἡ, ἀγχίνοον, τὸ (και *ἀγχίνους, ὁ/ἡ, ἀγχίνουιν, τὸ*) = συνετός, οξυδερκής, ευφυής
ἄγω = μεταφέρω, οδηγώ, καθοδηγώ
ἄδακρυς, ὁ/ἡ, ἄδακρυ, τὸ = χωρίς δάκρυα, αδάκρυτος
ἀεί (επίρρημα) = πάντοτε
ἀθροίζω = συγκεντρώνω, συσσωρεύω
αἰθήρ, ὁ (τοῦ *αἰθέρος*) = αιθέρας, ουρανός
αἴθριος, ὁ = καθαρός, χωρίς σύννεφα
αἰρέομαι, αἰροῦμαι = 1. παίρνω κάτι για τον εαυτό μου, 2. επιλέγω, 3. παίρνω το μέρος κάποιου άλλου, 4. εκλέγω διά ψήφου
αἰρέω-αἰρῶ = 1. αρπάζω, πιάνω, λαμβάνω, 2. κυριεύω με τη βία, καταλαμβάνω
ἀκούω = 1. ακούω, προσέχω, δίνω προσοχή, 2. υπακούω, 3. ακούω και καταλαβαίνω, εννοώ
ἀλαλάζω = υψώνω πολεμική κραυγή, εγείρω/υψώνω φωνή, κραυγή νίκης
ἀλαλητός, ὁ (τοῦ *ἀλαλητοῦ*) = 1. κραυγή νίκης, πολεμική ιαχή, 2. (σπανίως) κραυγή πόνου ή θρήνου, 3. δυνατός θόρυβος
ἀλείπτῃς, ὁ = προπονητής που αλείφει με λάδι το σώμα του αθλητή
ἀλίσκομαι = 1. κυριεύομαι, 2. συλλαμβάνομαι αιχμάλωτος
ἀλκυών, ἡ (τῆς *ἀλκυόνος*) = αλκυόνα, θαλάσσιο πτηνό
ἀλλήλων (ἐπ' *ἀλλήλους*) = ο ένας με τον άλλο, αμοιβαία (μόνο πλάγιες πληθ.)
ἄλλοθι (επίρρημα) = αλλού
ἄλλοτε (επίρρημα) = σε άλλο χρονικό διάστημα, σε άλλη εποχή
ἄλλος, τὸ = αλσύλλιο ή ξέφωτο δάσους

ἀμβροσία, ἡ = φαγητό των θεών
ἀμελέω-ἀμελῶ = δεν έχω καμία φροντίδα/έγνοια, παραμελώ, αδιαφορώ, παραβλέπω
ἀμισθί (επίρρημα) = χωρίς ανταμοιβή χρημάτων
ἀμπέχομαι = καλύπτομαι, σκεπάζομαι
ἀμφιδάλασσοι, ὁ/ἡ, ἀμφιδάλασσον, τὸ = αὐτός που έχει και από τα δύο μέρη θάλασσα
ἀναιρέω-ἀναιρῶ = 1. επιτυγχάνω, αποκτώ, κερδίζω 2. καταστρέφω, 3. κυρώνω, διαγράφω, 4. ανατρέπω
ἀναλαμβάνω = 1. δέχομαι, 2. αποκαθιστώ, 3. εκτελώ, 4. μαθαίνω μέσα από επαναλαμβανόμενη εξάσκηση
ἀναλέγομαι = διέρχομαι ένα βιβλίο, το διαβάζω από την αρχή ως το τέλος
ἀναλίσκω = 1. καταναλώνω, 2. σπαταλώ
ἀνεκαθεν (επίρρημα) = από την αρχή
ἀντιλαμβάνομαι = 1. πιάνω κι εγώ με τη σειρά μου, κρατώ, 2. καταλαβαίνω
ἄνωθεν (επίρρημα) = από πάνω
ἀνωθέω-ἀνωθῶ = σηκώνω, ανυψώνω
ἄπας, ἅπασα, ἅπαν = όλος μαζί, συνολικός, ολόκληρος
ἀπεργάζομαι = 1. ολοκληρώνω, 2. εκτελώ συμφωνία
ἀπισώω-ἀπισῶ = ισιώνω, εξισώνω
ἀποβλέπω = κοιτάζω με προσοχή
ἀποδιδράσκω = δραπετεύω, διαφεύγω
ἀποκλείω = κρατώ κάτι κλειστό
ἀποκτείνω = σκοτώνω
ἀποπλέω = αναχωρώ με πλοίο
ἀπόρρητος, ὁ/ἡ, ἀπόρρητον, τὸ = απόρρητος, μυστικός, κρυφός, απαγορευμένος
ἀποφράς, ἡ (τῆς *ἀποφράδος*) = αυτή για την οποία δεν πρέπει να μιλάει κανείς, δυσσίωση, απαίσια
ἄπτομαι = πιάνω, αγγίζω
ἀρίδηλος, ὁ/ἡ, ἀρίδηλον, τὸ = εμφανής, πολύ φανερός (από μακριά)
ἀριζήλωτος, ὁ/ἡ, ἀριζήλωτον, τὸ = αξιοζήλευτος, πολύ φθονούμενος
ἄρχω = κυριαρχώ
ἀστήρ, ὁ (τοῦ *ἀστέρος*) = αστέρι
ἀστρολόγος, ὁ = αστρονόμος

* Η συγγραφική ομάδα τόσο στις μεταφραστικές δραστηριότητες όσο και στα ερμηνεύματα που περιλαμβάνονται στο γλωσσάριο του βιβλίου ακολουθεί το Λεξικό του F. Montanari (2013). Καθώς το βιβλίο απευθύνεται σε μικρούς μαθητές, δεν κρίνει σκόπιμο να εξαντλήσει τις αναφορές σε όλες τις σημασίες μιας λέξης, αλλά επιλέγει μόνο τις κυριότερες. Στο Γλωσσάριο περιλαμβάνονται και λέξεις από το Τετράδιο Εργασιών.

αὐτίκα (επίρρημα) = αμέσως
αὐτός, αὐτή, αὐτό (αντωνυμία) = ο ίδιος, η ίδια, το ίδιο, προσωπικά
αὐτοῦ (επίρρημα) = εδῶ
ἄφθαρτος ὁ, ἡ, τὸ ἄφθαρτον = 1. αυτός που δε φθειρεται, που δε χαλάει, 2. αιώνιος
ἄχανής, ὁ/ ἡ, ἄχανές, τὸ = 1. αυτός που δεν ανοίγει το στόμα, 2. απέραντος

Β

βιβλίον, τὸ υποκ. του «βίβλος» = 1. χαρτί, έγγραφο, γράμμα, 2. φύλλο παπύρου, κύλινδρος, 3. μέρος, κεφάλαιο, τόμος
βουλεύομαι = 1. παίρνω μια απόφαση, 2. δέχομαι συμβουλές
βουλεύω = 1. συσκέπτομαι, αποφασίζω, 2. σχεδιάζω, 3. είμαι βουλευτής
βούλομαι = επιθυμώ, θέλω

Γ

γδοῦπος, ὁ = χτύπος
γέμω = είμαι γεμάτος
γίγνομαι = γίνομαι
γιγνώσκω = γνωρίζω, κατανοώ, αντιλαμβάνομαι
γραῖα, ἡ (τῆς γραΐας) = 1. ηλικιωμένη γυναίκα, 2. (ως επίθετο στις πλάγιες πτώσεις) φθαρμένος, μαραμένος, 3. *Γραῖαι, αἱ* = οι κόρες του Φόρκυος και της Κητούς με όμορφα πρόσωπα, αλλά γκριζα μαλλιά ήδη από τη γέννησή τους
γυμναστής, ὁ = προπονητής

Δ

δεικνύω = δείχνω
δεῦρο (επίρρημα) = προς τα εδῶ, εδῶ
δέχομαι = δέχομαι, παραλαμβάνω
δέω/δέομαι = 1. (ενεργ.) στερούμαι, έχω ανάγκη, 2. (μέσ.) αισθάνομαι έλλειψη (βλ. και το απρόσωπο ρ. *δει* = πρέπει, υπάρχει ανάγκη να)
δῆλος, δῆλος/δῆλη, δῆλον = ορατός, εμφανής, φανερός
δῆμος, ὁ = λαός
διὰ (πρόθεση) = 1. διαμέσου, 2. εξαιτίας
διαβοάω-διαβοῶ = φωνάζω δυνατά, κραυγάζω, αλαλάζω
διάγω = 1. οδηγώ διαμέσου, 2. περνῶ τον καιρό μου, 3. καθυστερώ
διάκονος, ὁ = υπηρέτης
διαμεριμνάω, διαμεριμνῶ = 1. νοιάζομαι (σε μεγάλο βαθμό), 2. στοχάζομαι, επιζητώ
διὰ πολλοῦ = σε μεγάλη απόσταση
διασπείρω = διασκορπίζω, διασπείρω
διατελέω-διατελῶ = 1. φέρω εις πέρας, 2. συνεχίζω, περνῶ τη ζωή μου

διατριβή, ἡ = 1. δραστηριότητα, 2. ελεύθερος χρόνος
δίδωμι = δίνω, παρέχω
διελέγχω = ελέγχω διεξοδικά, λεπτομερώς
δικάζω = είμαι κριτής, δικαστής, αποφασίζω, καθορίζω, κρίνω
διχόβουλος ὁ/ἡ, διχόβουλον, τὸ = με αντίθετη γνώμη
δόρυ, τὸ (τοῦ δόρατος) = ακόντιο, κοντάρι
δουπέω-δουπῶ = κάνω γδούπο πέφτοντας
δύναμαι = μπορώ
δυσάλωτος, ὁ/ ἡ, δυσάλωτον, τὸ = δύσκολος στο να συλληφθεῖ ή να πιασθεῖ
δυσειδής, ὁ/ ἡ, δυσειδές, τὸ = άσχημος
δύσλυτος, ὁ/ ἡ, δύσλυτον, τὸ = αυτός που λύνεται δύσκολα
δυσώδης, ὁ/ ἡ, δυσῶδες, τὸ = αυτός που μυρίζει άσχημα

Ε

έάλω = βλ. **άλίσκομαι**
ἔαρ, τὸ (τοῦ ἔαρος) = άνοιξη
έάω-έῶ = αφήνω, ανέχομαι, επιτρέπω
έγγυη, ἡ = το ενέχυρο στα χέρια κάποιου, εγγύηση, ασφάλεια
έγγυς (επίρρημα) = κοντά
έθιζω και ἔθω = συνηθίζω
εις (πρόθεση) = 1. προς, 2. μέσα σε, 3. σχετικά με, 4. για
είσερχομαι = πλησιάζω, έρχομαι προς το μέρος κάποιου, έρχομαι μέσα
εἶτα (επίρρημα) = έπειτα, μετά
έκάστοτε (επίρρημα) = κάθε φορά
έκμανθάνω = 1. μαθαίνω τέλεια, 2. εξακριβώνω
έκπλέω = σαλπάρω, αποπλέω
έκτοτε (επίρρημα) = από τότε
έμβατήριον, τὸ = εμβατήριο, άσμα στρατιωτικό
έμφανής γίγνομαι = παρουσιάζομαι, αποκαλύπτομαι, φανερώνομαι
έν (πρόθεση) = μέσα σε
ένδον (επίρρημα) = μέσα
ένεστῶτα, τὰ (μετοχή) = τα παρόντα, όσα συμβαίνουν στο παρόν / τώρα [από το ρ. *ένίστημι* = 1. στήνω, 2. κάνω αρχή, 3. (παθ.) αντιστέκομαι, αντιλέγω, κάνω ένσταση]
ένθυμέομαι-ένθυμοῦμαι = αναλογίζομαι, στοχάζομαι
ένιαυτός, ὁ (τοῦ ένιαυτοῦ) = 1. μεγάλη χρονική περίοδος, κύκλος, 2. χρονιά, έτος
ένοπλος, ὁ/ἡ, ένοπλον, τὸ = αυτός που κρατά όπλα, με όπλα
ένοχλέω-ένοχλῶ = 1. είμαι ενοχλητικός, προκαλώ ταραχή, 2. πειράζω

ἐν πολλοῖς = σε μεγάλο βαθμό
ἐνταῦθα (επίρρημα) = εδώ, εκεί, σε αυτή την περίπτωση
ἐντυγχάνω = 1. συναντώ κατά τύχη, ανταμώνω, συνομιλώ, απευθύνομαι, 2. (παθ.) δέχομαι εισήγηση, παράκληση για εύνοια
ἐπευωνίζω = πουλώ σε χαμηλή τιμή, κατεβάζω την τιμή
ἐπὶ (πρόθεση) = πάνω σε
ἐπιγινώσκω = αντιλαμβάνομαι, καταλαβαίνω
ἐπίγραμμα, τὸ (τοῦ ἐπιγράμματος) = κείμενο (συνήθως χαραγμένο) στη βάση αγάλματος, σε τάφο, βωμό, επιγραφή
ἐπιδεικνύω και ἐπιδείκνυμι = δείχνω, κάνω κάτι φανερό
ἐπικύπτω = 1. σκύβω, 2. στηρίζομαι
ἐπιρρυπαίνω = λερώνω, βρομίζω, μολύνω
ἐπισκοπέω-ἐπισκοπῶ = προσέχω, παρατηρῶ, φυλάττω, προστατεύω
ἐπισταθμεύω = κάνω στάση, καταλύω (στον χώρο κάποιου)
ἐπίσταμαι = γνωρίζω καλά
ἐπιτάττω/ἐπιτάσσω = 1. τακτοποιῶ, διευθετῶ, τοποθετῶ, 2. προστάζω, διατάζω, παραγγέλλω
ἐπιτήδεια, τὰ = χρήσιμα, αναγκαία, επωφελέ
ἐπιτιμία, ἡ = αξιοπρέπεια, υπόληψη, αξιοποίηση πολιτικών δικαιωμάτων, απόλαυση πολιτικών δικαιωμάτων και προνομιών
ἔραμαι = αγαπῶ σφόδρα, εἶμαι ερωτευμένος, ερωτεύομαι
ἔργον, τὸ = πράξη, ενέργεια, επίτευγμα
ἐρευνᾶω, ἐρευνῶ = ψάχνω, ελέγχω
ἐρίζω = 1. αντιμάχομαι, 2. συναγωνίζομαι
ἐρίτιμος, ὁ/ἡ, ἐρίτιμον, τὸ = πολύτιμος
ἔριφος, ὁ = νεαρό κατσίκι
ἐσθής, ἡ (τῆς ἐσθῆτος) = φόρεμα, ἔνδυμα
ἐταῖρος, ὁ = 1. φίλος, σύντροφος, 2. (ως ἐπίθ.) συνέταιρος
ἕτερος, ἕτερα, ἕτερον (αντωνυμία) = ἄλλος, ἄλλη, ἄλλο
εὐαγής, ὁ/ἡ, εὐαγές, τὸ (επίθετο γ' κλίσης) = καθαρός, αγνός, ιερός
εὐβοτρυς, ὁ/ἡ, εὐβοτρυν, τὸ (επίθετο γ' κλίσης) = αὐτός που ἔχει ἀφθονα σταφύλια
εὐδηλος ὁ/ἡ, εὐδηλον, τὸ = ολοφάνερος
εὐμεγέθης, ὁ/ἡ, εὐμεγέθεις, τὸ (επίθετο γ' κλίσης) = μέγας, αὐτός που ἔχει μεγάλο μέγεθος
εὐπετέως-εὐπετῶς (επίρρημα) = εύκολα
εὐσχίμων, ὁ/ἡ, εὐσχημον, τὸ (επίθετο γ' κλίσης) = ευπρεπής, αξιοπρεπής, ταιριαστός
εὐφραίνω = 1. ευθυμῶ, χαροποιῶ, 2. (παθ.) γίνομαι χαρούμενος

εὐχείρ, ὁ/ἡ (επίθετο γ' κλίσης, χωρίς ουδ.) = γρήγορος στα χέρια, επιδέξιος
εὐώδης, ὁ/ἡ, εὐώδεις, τὸ (επίθετο γ' κλίσης) = ευωδιαστός, αρωματικός
ἕως (σύνδεσμος) = ἕως, ὡσπου, μέχρι

Ζ

ζάπλουτος, ὁ/ἡ, ζάπλουτον, τὸ = βαθύπλουτος, πολύ πλούσιος
Ζεὺς, ὁ (τοῦ Διός) = Δίας

Η

ἡγέομαι-ἡγοῦμαι = 1. προηγούμαι, 2. εἶμαι ὁ αρχηγός, 3. θεωρῶ κάποιον κάτι, 4. νομίζω, θεωρῶ

Θ

θαῦμα, τὸ (τοῦ θαύματος) = 1. παράξενο γεγονός, 2. αξιοθαύμαστο γεγονός
θαυμάζω = θαυμάζω, εκπλήσσομαι, απορῶ
θεραπαινίς, ἡ (τῆς θεραπεινίδος) = ὑπηρέτρια
θεραπεύω = 1. λατρεύω, 2. υπηρετῶ
θέρος, τὸ (τοῦ θέρου) = καλοκαίρι
θῆλυς, θήλεια, θήλυ = θηλυκός
θρασύς, θρασεῖα, θρασὺν = 1. γενναίος, τολμηρός, θαρραλέος, 2. παράτολμος, ὀρμητικός
θυροκοπέω-θυροκοπῶ = 1. χτυπῶ την πόρτα, 2. παραβιάζω την πόρτα
θύρσος, ὁ = τὸ ραβδί που κρατούσαν οἱ πιστοὶ τοῦ θεοῦ Διονύσου

Ι

ἰδρύομαι = εγκαθιστῶ, τοποθετῶ
ἵνα (σύνδεσμος) = για να
ἵπποτροφέω-ἵπποτροφῶ = εκτρέφω ἄλογο

Κ

καθάπερ (επίρρημα) = με τον τρόπο κατά τον οποίο, σύμφωνα με, ὅπως ακριβῶς
καθεῖς = ὁ ἕνας μετὰ τον ἄλλο
καθεύδω = 1. πέφτω, ξαπλώνω, πλαγιάζω για να κοιμηθῶ, κοιμάμαι, 2. (μεταφ.) μένω κοιμισμένος, μένω αργός, νωθρός
καθόλου (επίρρημα) = εν γένει, γενικά, ουδῶλως, καθόλου.
καλέω, καλῶ = 1. φωνάζω, προσκαλῶ, 2. ἐπικαλούμαι
καταγράφω = σημειώνω
καταλείπω = 1. αφήνω πίσω, 2. εγκαταλείπω
καταλύομαι = καταργούμαι, διαλύομαι
καταλύω = 1. λύνω, 2. γκρεμίζω, 3. αφήνω, 4. σταματῶ, διακόπτω
κατατίθεμαι = βάζω κατά μέρος, εναποθέτω

κατείργω / καθείργω = φυλακίζω, κλείνω μέσα
 κάτοπτρον, τὸ = καθρέφτης
 κηρός, ὁ = κερι
 κλάζω = παράγω οξύ ήχο
 κλαγγή, ἡ = κάθε οξύς ήχος, όπως ο οξύς τόνος της παλλόμενης χορδής τόξου
 κλητήρ, ὁ (τοῦ κλητήρος) = κήρυκας
 κοινωνέω-κοινωνῶ = συμμετέχω, έχω μερίδιο σε
 κοκκύζω = 1. (για τον κούκο) φωνάζω «κούκου», 2. κράζω
 κόκκυξ, ὁ (τοῦ κόκκυγος) = κούκος, ονομάζεται έτσι από το κρώξιμο *κόκκυ*
 κόλπος, ὁ = στέρνο, στήθος
 κομίζομαι = φροντίζω, εκτελώ, εξασφαλίζω, αποκτώ
 κομίζω = 1. προσφέρω, μεταφέρω, 2. φροντίζω
 κρηπίς, ἡ (τῆς κρηπίδος) = 1. (εδώ) υπόδημα, 2. θεμέλιο, βάση
 κύτος, τὸ (τοῦ κύτους) = 1. κοιλότητα, 2. περιβλημα
 κωλύομαι = 1. εμποδίζομαι, 2. συγκρατιέμαι
 κώνωψ, ὁ (τοῦ κώνωπος) = κουνούπι

Λ

λαμβάνω = παίρνω, δέχομαι
 λαμπάς, ἡ (τῆς λαμπάδος) = 1. πυρσός, δάδα, 2. αγώνας λαμπαδηδρομίας
 λεύκοφρυς, ὁ/ἡ, λεύκοφρυ, τὸ = αυτός που έχει λευκά φρύδια
 λοιπόν, τὸ (επίρρημα) = από εδώ και στο εξής, από τότε

Μ

μανθάνω = μαθαίνω, γνωρίζω
 μεγαλοπράγμων, ὁ/ἡ, μεγαλόπραγμων, τὸ = αυτός που αναλαμβάνει μεγάλα έργα
 μειδιάω-μειδιῶ = γελῶ
 μέλος, τὸ (τοῦ μέλους) = τραγούδι
 μεστός, μεστή, μεστόν = πλήρης, χορτάτος, γεμάτος
 μετέωρος, ὁ/ἡ, μετέωρον, τὸ = αυτός που κρέμεται, που έχει ανυψωθεί

Ν

νάρθηξ, ὁ (τοῦ νάρθηκος) = θύρσοι, βέργα, ραβδί
 ναῦς, ἡ (τῆς νεώς) = πλοίο
 νέκταρ, τὸ (τοῦ νέκταρος) = ποτό των θεών
 νηνεμία, ἡ (τῆς νηνεμίας) = χωρίς άνεμο
 νουμηνία, ἡ (τῆς νουμηνίας) = η πρώτη ημέρα του μήνα, νέα σελήνη, αρχή του σεληνιακού μήνα

νουνεχής, ὁ/ἡ, νουνεχές, τὸ (γεν. νουνεχοῦς) = συνετός, μυαλωμένος
 νουνεχόντως / νουνεχῶς (επίρρημα) = με σύνεση, μυαλωμένα
 νῦν (επίρρημα) = τώρα

Ο

οἶαξ, ὁ (τοῦ οἶακος) = 1. τιμόνι, πηδάλιο πλοίου, 2. (μεταφ.) διακυβέρνηση
 οἶκαδε/οἶκονδε (επίρρημα) = προς το σπίτι, προς την πατρίδα
 οἰκεῖος, οἰκεία, οἰκεῖον = 1. του σπιτιού, συγγενής, 2. ιδιωτικός, 3. κατάλληλος
 οἰκεῖος, ὁ = συγγενής
 οἶκοθεν (επίρρημα) = από το σπίτι, από την πατρίδα
 οἴκοι (επίρρημα) = στο σπίτι, στην πατρίδα
 οἶκος, ὁ = 1. οικία, σπίτι (ως κτήριο), 2. οικογένεια
 οἰκτίρω = νιώθω οίκτο, λυπάμαι
 οἰμωγή, ἡ = θρήνος που εκφέρεται μεγαλόφωνα
 οἰμῶζω = θρηνώ γοερά, θρηνολογῶ
 οἶομαι = νομίζω, θεωρῶ
 ὀλκάς, ἡ (τῆς ὀλκάδος) = φορτηγὸ ή εμπορικό πλοίο
 ὄμνυμι/ὄμνῶ = ορκίζομαι, επικαλούμαι ως μάρτυρας ενός ὄρκου
 ὀμόνοια, ἡ = ταύτιση γνώμων ή κρίσεων, ενότητα, ομοψυχία
 ὀμώνυμος, ὁ/ἡ, ὀμώνυμον, τὸ = συνώνυμος, ὀμοιος [ὀμώνύμως (επίρρημα) + δοτική = ομοίως προς κάτι / ὅπως και κάτι]
 ὀξέως (επίρρημα) = γρήγορα, με ταχύτητα
 ὀξυδερκής, ὁ/ἡ, ὀξυδερκές, τὸ = 1. αυτός που έχει εξαιρετική ὄραση, 2. (μεταφ.) ευφυής
 ὄπισθεν (επίρρημα) = 1. (για τόπο) πίσω, προς τα πίσω, 2. (για χρόνο) στο μέλλον, κατόπιν, ἔπειτα
 ὄρνις, ὁ/ἡ (τοῦ/τῆς ὄρνιδος) = 1. πτηνὸ, πουλί, 2. οἰωνός ή προφητεία
 ὀρχέομαι-ὀρχοῦμαι = χορεύω
 ὄς, ἡ, ὄ (αντωνυμία) = ο οποίος, η οποία, το οποίο
 οὔν = λοιπόν
 οὔτος, αὕτη, τοῦτο (δεικτική αντωνυμία) = αυτός, αυτή, αυτό
 οὔτως ἢ ἄλλως = έτσι κι αλλιώς
 ὄψε (επίρρημα) = 1. μετά από μακρὸ χρονικό διάστημα, αργά, 2. αργά κατά τη διάρκεια της ημέρας, το απόγευμα, σε αντίθ. προς το πρωί, 3. σε προχωρημένη ηλικία
 ὄψιμαθής, ὁ/ἡ, ὄψιμαθές, τὸ = αυτός που μαθαίνει κάτι αργά

Π

πάλαι (επίρρημα) = πολύ πριν, σε παλαιότερη εποχή, άλλοτε
πανταχόθεν (επίρρημα) = από παντού
πανταχοῦ (επίρρημα) = παντού
πανυπέρτατος, πανυπερτάτη, πανυπέρτατον = πολύ ψηλός, αυτός που βρίσκεται πιο ψηλά από όλους
παρά (πρόθεση) = πλάι
παραδόξως (επίρρημα) = περίεργα, παράλογα
παρακαταθήκη, ἦ = αγαθό που κληρονομείται από γενιά σε γενιά και θεωρείται πολύτιμο
παραπλησίως (επίρρημα) = με παρόμοιο τρόπο, παρομοίως
παρατρέχω = διέρχομαι τρέχοντας, τρέχω δίπλα, περνάω από μπροστά, διατρέχω
παύομαι = σταματώ
πέλεκυς, ὁ (τοῦ **πελέκεως**) = τσεκούρι, αξίνα
πέμπω = στέλνω
περιάγω = γυρίζω γύρω γύρω, περιστρέφω, περιφέρω
περιελίττω = περιτυλίγω
περιέρχομαι = τριγυρίζω, κινούμαι κυκλικά
περίκειμαι = είμαι γύρω από κάποιον ή από κάτι
περιπίπτω = 1. πέφτω, ρίχνομαι κάτω, 2. (μεταφ.) σφάλλω
περιτείνω = (περι)τυλίγω, τεντώνω
πέρυσσι (επίρρημα) = ένα χρόνο πριν, τον προηγούμενο χρόνο
πετάννυμι = πετώ
πηδαλιουχέω-πηδαλιουχῶ = κρατώ το πηδάλιο ενός πλοίου, κυβερνώ ένα πλοίο
πίναξ, ὁ (τοῦ **πίνακος**) = αστρονομικός πίνακας
πίπτω = πέφτω, γκρεμίζομαι, πηγαίνω χαμένος, καταλήγω, αποτυγχάνω
πλανάομαι-πλανῶμαι = 1. περιφέρομαι, τριγυρίζω, 2. παραπλανῶμαι, εξαπατῶμαι
πλησίον (επίρρημα) = κοντά
πόθεν (επίρρημα) = από πού;
πολιτεύομαι = 1. ζω ως ελεύθερος πολίτης, 2. έχω συγκεκριμένο πολίτευμα
πολύδακρυς, ὁ/ἡ, πολύδακρυ, τὸ = αυτός που έχει ή συνοδεύεται από πολλά δάκρυα
ποτε (επίρρημα) = κάποτε (σε καταφατική πρόταση), ποτέ (σε αρνητική), πότε; (σε ερωτηματική)
πράττω (πολλά) = ασχολούμαι με πολλά
πρεσβεύομαι = αποστέλλω πρέσβεις
πρεσβεύω = είμαι πρεσβευτής
προγράφω = 1. γράφω στην πρώτη θέση, στην αρχή, γράφω προηγουμένως, 2. γνωστοποιώ στο δημόσιο έγγραφως, 3. προσημειώνω

προΐεμαι = στέλνω, ωθώ προς τα μπρος, αφήνω κάτι να ξεφύγει, να απομακρυνθεί
προγύμνασμα, τὸ (τοῦ **προγυμνάσματος**) = προετοιμασία
προσηγορία, ἡ = ονομασία, όνομα
πτέρυξ, ἡ (τῆς **πτέρυγος**) = φτερό
πύκτης, ὁ = πυγμάχος
πυρριχίζω = χορεύω πυρρίχιο
πυρσεύω = στέλνω σήματα χρησιμοποιώντας πυρσούς
πυρσός, ὁ = πυρσός, αναμμένη δάδα

Ρ

ράγδην (επίρρημα) = σφοδρά, βίαια, ορμητικά
ράδιουργός, ὁ/ἡ, ράδιουργόν, τὸ = επιπόλαιος, ασυνείδητος, απατεώνας
ράθυμῶ-ράθυμῶ = τεμπελιάζω, παραμελώ

Σ

σαγητεύω = 1. πιάνω ψάρια με δίχτυ, 2. εκδιώκω τον πληθυσμό από την έκταση μιας χώρας πορευόμενος εναντίον της (πρακτική των Περσών), 3. (μεταφ.) πιάνω όπως το δίχτυ
σαφηνίζω = καθιστώ κάτι ξεκάθαρο ή απλό, διευκρινίζω, επεξηγώ, διαφωτίζω
σίτος, ὁ (τοῦ **σίτου**) (πληθ. **τὰ σῖτα**) = σιτάρι
σκυτάλη, ἡ = ράβδος, ρόπαλο, μαστούνι
σκώπτω = 1. περιπαίζω, περιγελάω, χαριεντίζομαι, χλευάζω, 2. (με θετική σημασία) αστειεύομαι με, (απόλυτο) πειράζω, αστειεύομαι, είμαι αστείος
σποράδην (επίρρημα) = τυχαία, συμπτωματικά, σποραδικά
στάδιον, τὸ = 1. μονάδα μέτρησης μήκους, 2. αγώνας δρόμου (στους Ολυμπιακούς Αγώνες είχε μήκος ενός σταδίου)
σταθμός, ὁ = 1. στάβλος, μαντρί, 2. σταθμός για τα πλοία, 3. ζυγαριά
στρώννυμι = στρώνω
στυγητός, ὁ/ἡ, τὸ στυγητὸν = μισητός, αντιπαθής
συζῶ = ζω μαζί
συμβουλεύομαι = συμβουλευόμαι, συσκέπτομαι
συναδροίζομαι = συγκεντρώνομαι, μαζεύομαι, ενώνομαι
συνεργέω-συνεργῶ = εργάζομαι μαζί με κάποιον, βοηθῶ, συμβάλλω στην εκτέλεση ενός έργου, συντελώ, συνεργάζομαι, συμπράττω
συνέχω = συγκρατώ
συνηγορία, ἡ = υπεράσπιση
σύννοος/σύννοος, ὁ/ἡ, σύννοον/σύννοον, τὸ = συνετός, στοχαστικός, σκεπτικός

(συν)τάσσομαι/(συν)τάττομαι (πρὸς ἑαυτόν) = ρυθμίζω, καθορίζω, τακτοποιώ
 σύντροφος, ὁ/ἡ, σύντροφον, τὸ = αναθρεμμένος μαζί με άλλον
 σχολή, ἡ = ελεύθερος χρόνος, τεμπελιά, παύση
 σώζω = σώζω, διασώζω

Τ

τάλαντον, τὸ = 1. ζυγαριά, 2. βάρος και χρηματικό ποσό που δήλωνε αντίστοιχα τα βάρη αυτά σε άργυρο
 ταχέως (επίρρημα) = γρήγορα
 ταχύς, ταχεῖα, ταχὺ (επίθετο γ' κλίσης) = γρήγορος
 τέκτων, ὁ (τοῦ τέκτονος) = 1. ξυλουργός, 2. γενικά κάθε τεχνίτης
 τελευτάω-τελευτῶ = πεθαίνω, τελειώνω
 τελευτή, ἡ = θάνατος με την έννοια της ολοκλήρωσης της επίγειας ζωής
 τέρπομαι = χαίρομαι
 τέττιγξ, ὁ (τοῦ τέττιγγος) = τζιτζίκι
 τετράπηχυς, ὁ/ἡ, τετράπυχυ, τὸ = αυτός που έχει μήκος τέσσερις πήχες (έξι πόδια)
 τήκω = λιώνω, διαλύω
 τίθημι = 1. τοποθετώ, 2. διοργανώνω
 τίς, τί (ερωτηματική αντωνυμία) = ποιος, ποια, ποιο;
 τίς, τί (αόριστη αντωνυμία) = κάποιος, κάποια, κάποιο
 τρέφομαι = τρέφομαι, συντηρούμαι
 τρυφή, ἡ = χλιδή, πολυτέλεια
 τρίβων, ὁ (τοῦ τρίβωνος) = ο χιτώνας
 τριήρης, ἡ (τῆς τριήρους) = τύπος πλοίου με τρεις σειρές κουπιών
 τροφός, ὁ/ἡ = παραμάννα
 τυγχάνω = 1. χτυπώ, 2. επιτυγχάνω, 3. συναντώ κατά τύχη, 4. συμβαίνει κατά τύχη να βρίσκομαι σε κάποιον τόπο

Υ

ὑπόδημα, τὸ (τοῦ ὑποδήματος) = παπούτσι
 ὑπολαμβάνω = 1. υποστηρίζω, 2. παίρνω τον λόγο, ανταπαντώ
 ὑπόστεγος, ὁ/ἡ, ὑπόστεγον, τὸ = αυτός που βρίσκεται κάτω από στέγη
 ὑποτάσσομαι = υποτάσσομαι, υποδουλώνωμαι
 ὑποχθόνιος, ὑποχθονίη, ὑποχθόνιον και ὑποχθόνιος, ὁ/ἡ, ὑποχθόνιον = αυτός που βρίσκεται κάτω από τη γη/ από το έδαφος, υπόγειος

Φ

φαιδρός, φαιδρά, φαιδρόν = 1. φωτεινός, λαμπερός, 2. (μεταφ.) χαμογελαστός, χαρούμενος, εύθυμος, κεφάτος
 φημί = ισχυρίζομαι, υποστηρίζω
 φιλοτεχνέομαι-φιλοτεχνούμαι = παράγομαι με τέχνη
 φιλότιμος, ὁ/ἡ, φιλότιμον, τὸ = αυτός που αγαπά πολύ την τιμή, τη διάκριση
 φράζω = λέω
 φρέαρ, τὸ (τοῦ φρέατος) = 1. πηγή νερού, 2. δεξαμενή, στέρνα, πηγάδι
 φρήν, ἡ (τῆς φρενός) = 1. καρδιά, 2. μυαλό
 φρουκτωρός, ὁ = σκοπός που ήταν υπεύθυνος για την επικοινωνία με σήματα φωτιάς

Χ

χαμαίξηλος, ὁ/ἡ, χαμαίξηλον, τὸ = αυτός που αγαπά το έδαφος, που αναπτύσσεται χαμηλά
 χαμερπής, ὁ/ἡ, χαμερπές, τὸ (γεν: χαμερπούς) = αυτός που κυλιέται στο έδαφος, ταπεινός
 χαρίεις, χαρίεσσα, χαρίεν = χαριτωμένος, όμορφος, κομψός
 χείρ, ἡ (τῆς χειρός) = χέρι
 χιλίαρχος, ὁ = διοικητής σώματος χιλίων ανδρών
 χλευάζω = κοροϊδεύω
 χράομαι-χρῶμαι = χρησιμοποιώ, μεταχειρίζομαι, εξασκώ
 χύδην (επίρρημα) = χωρίς σειρά, στην τύχη, ανακατωμένα

Ω

ᾧδε (επίρρημα) = ως εξής, έτσι
 ᾧσπερ (επίρρημα) = όπως ακριβώς, σαν να

Βιβλιογραφικές αναφορές

Τα αρχαία ελληνικά κείμενα που αξιοποιήθηκαν στο Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας αλλά και στα Παράλληλα Κείμενα που περιλαμβάνονται στο Τετράδιο Εργασιών αποτελούν διασκευές πρωτότυπων κειμένων αρχαίων συγγραφέων που κυκλοφορούν από τις ακόλουθες εκδόσεις:

[Αθήναιος] Gulick, Ch. B. (1927) *Athenaeus. The Deipnosophists with an English Translation*, Cambridge, MA - London.

[Αιλιανός] Hercher, R. (1866) *Claudii Aeliani de natura animalium libri xvii, varia historia, epistolae, fragmenta*, Leipzig.

[Απολλόδωρος] Frazer, J. G. (1921) *Apollodorus. Apollodorus, The Library, with an English Translation*, Cambridge, MA - London.

[Βακχυλίδης] Snell, B. (1958) *Bacchylides. Bacchylidis carmina cum fragmentis post F. Blass et G. Suess*, Leipzig.

[Διόδωρος Σικελιώτης] Bekker, I., Dindorf, L., Vogel, F. (1888-1890) *Diodorus Siculus. Diodori Bibliotheca Historica*, Leipzig.

[Ισοκράτης] Norlin, G. (1980) *Isocrates. Isocrates with an English Translation in three volumes*, Cambridge, MA - London.

[Κωνσταντίνος Πορφυρογέννητος] Moravcsik, Gy. (1949) *Constantine Porphyrogenitus De administrando imperio*, Budapest.

[Λέων ΣΤ' ο Σοφός] Dennis, G. (2010) *The Taktika of Leon VI*, Text, Translation and commentary, Washington 2010.

[Λουκιανός] Harmon, A. M. (1913) *Lucian. Works with an English Translation*, Cambridge, MA - London.

[Νικηφόρος Φωκάς] Dagrón, G., Mihăescu, H. (1986) *Nicephorus II Phocas Imperator Tact., De velitatione bellica (sub nomine Nicephori II Phocae) "Le traité sur la guérilla (de velitatione) de l'empereur Nicéphore Phocas (963-969)"*, Paris: Centre National de la Recherche Scientifique.

[Παυσανίας] Spiro, F. (1903) *Pausanias. Pausaniae Graeciae Descriptio*, Leipzig.

[Πλάτωνας] Burnet, J. (1903) *Plato. Platonis Opera*, Oxford.

[Πλούταρχος] Perrin, B. (1914-1916) *Plutarch. Plutarch's Lives, with an English Translation*, Cambridge, MA - London.

[—] Bernardakis, G. N. (1893) *Plutarch. Moralia*, Leipzig.

[Στράβωνας] Meineke, A. (1877) *Strabo. Geographica*, Leipzig.

[Φλάβιος Φιλόστρατος] Kayser, C. L. (1871) *Flavii Philostrati Opera*, Leipzig.

A. Ενδεικτική ελληνόγλωσση βιβλιογραφία

Angold, M. (2004) *Η Βυζαντινή Αυτοκρατορία*

από το 1205 έως το 1204. Μια πολιτική ιστορία (μτφρ. Ε. Καργανιώτη, επιστ. επιμ. Π. Α. Αγαπητός), Αθήνα: εκδόσεις Παπαδήμα.

Ζούκης, Ν. Γ. (1964) *Αναγνωστικών της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας*, Αθήνα: ΟΕΔΒ.

Καροπούλου Ο. (2024) *Μαθήματα ανάγνωσης*, Αθήνα: Εκδόσεις Αρμός.

Montanari, F. (2017) *Ιστορία της Αρχαίας Ελληνικής Λογοτεχνίας από τον 8ο αιώνα π.Χ. έως τον 6ο αιώνα μ.Χ.*, Θεσσαλονίκη: University Studio Press.

Μπίλλα, Π., Α', Β', Γ' *Γυμνασίου Συντακτικό Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας*, Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων «Διόφαντος» (ebooks.edu.gr)

Οικονόμου, Μ. Χ. (1984) *Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής*, Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων «Διόφαντος» (ebooks.edu.gr)

Rhodes, P. J. (2011) *Οι ελληνικές πόλεις-κράτη. Μια συλλογή πηγών (μετάφραση-επιμέλεια Ι. Κ. Ξυδόπουλος*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαδήμα.

Wilcken, U. (2010) *Αρχαία ελληνική ιστορία*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.

Χατζημαυρουδή, Ε. (2007) *Η διδασκαλία των αρχαίων ελληνικών από το πρωτότυπο*, Θεσσαλονίκη: University Studio Press.

B. Ξένη βιβλιογραφία

Lehmann, C. M. (2009) "Early Greek Athletic Trainers", *Journal of Sport History* 36. 2: 187- 204.

Moravcsik, G. (1949, 1967) *Constantine Porphyrogenitus. De Administrando Imperio*, Washington D.C.: *Dumbarton Oaks Center for Byzantine Studies*.

Willcock, M. M. (1995, 2002) *Pindar. Victory Odes. Olympians 2, 7 and 11, Nemean 4, Isthmians 3, 4 and 7*, Cambridge.

Λεξικά

Liddel, G.H. - Scott, R. *Επιτομή του Μεγάλου Λεξικού*, Αθήνα: Εκδ. Πελεκάνος (2007) (από τις Ψηφίδες του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/tools/liddell-scott/index.html)

Montanari, F. (2013) *Σύγχρονο Λεξικό της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαδήμα.

Τριανταφυλλίδης, Μ. (1998) *Λεξικό της Κοινής Ελληνικής*, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (από την Πύλη για την ελληνική γλώσσα https://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/index.html)

